

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Andrea Bartošová

Česká Wikipedie jako překladatelský projekt

Czech Wikipedia – A Translation Project

2023

Vedoucí práce: PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, Ph. D.

ZADÁNÍ

Diplomová práce na téma „Česká Wikipedie jako překladatelský projekt“ zkoumá překladatelské prostředí české verze portálu Wikipedie. Zaměřuje se především na popis pravidel a omezení tohoto prostředí a jeho specifika, a dále pak na samotný proces překládání. Předmětem zkoumání je také kvalita překladů na české Wikipedii. Z hlediska teorie překladačnické je v této práci nejvíce využita manipulační teorie a teorie pole Pierra Bourdieho.

V teoretické části studentka nejprve popíše cíle/hypotézy a zvolené metody práce, jejichž prostřednictvím se pokusí cílů dosáhnout, popřípadě hypotézy verifikovat či vyvrátit. Dále popíše zamýšlené přínosy práce v dané vědní (pod)oblasti. Důkladně prostuduje dostupné a relevantní primární a sekundární zdroje (rozumí se zdroje tištěné i on-line, a to ve všech jazycích, jež ovládá), přičemž bude čerpat z připojené bibliografie. Jako prvotní východisko pro vyhledávání zdrojů může sloužit např. Routledge Encyclopaedia of Translation Studies a dále bibliografická databáze BITRA. Žádoucí je též rešerše mezi kvalifikačními (např. diplomními) pracemi obhájenými v ÚTRL anebo v podobně zaměřených vysokoškolských pracovištích v ČR, popřípadě i v zahraničí. Na základě takto zmapované situace diplomantka charakterizuje stav zkoumané problematiky. V empirické části studentka popíše faktický postup získávání informací, tyto informace vyhodnotí (explanace výsledků) a vhodně začlení další okruhy zkoumání, které vyplynou ze zmapování problému v části teoretické, popřípadě již z empirického zpracování materiálů (rekurzivní postup výzkumu). Diplomantka průběžně shrnuje poznatky na konci jednotlivých hlavních kapitol. Celková zjištění usoustavní v závěru, přičemž neopomene provést explanaci zjištěných skutečností. Zde budou výsledky studie porovnány s počátečními hypotézami, předloženo shrnutí výsledků, popřípadně zjištěná omezení vlastního výzkumu, a nastíněn výhled zkoumané problematiky do budoucna. Autorka práci opatří bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových, zpracovaným dle příslušné normy. Je nutné dodržet formální náležitosti stanovené *Pravidly pro organizaci studia FF UK* (zejména článek 19).

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Česká Wikipedie jako překladatelský projekt* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití uvedené odborné literatury a pramenů. Uvedenou literaturu a prameny jsem řádně citovala. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. března 2022

Andrea Bartošová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Bc. Tomáši Svobodovi, Ph. D. za věcné připomínky, cenné rady a podporu, kterou mi poskytl v průběhu zpracování této diplomové práce.

Ráda bych také poděkovala svým blízkým a rodině za podporu a trpělivost, kterou mi projeví nejen při psaní této diplomové práce, ale v průběhu celého studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma „Česká Wikipedie jako překladatelský projekt“ zkoumá překladatelské prostředí české verze portálu Wikipedie. Zaměřuje se především na popis pravidel a omezení tohoto prostředí a jeho specifika, a dále pak na samotný proces překládání. Předmětem zkoumání je také kvalita překladů na české Wikipedii. Z hlediska teorie překladu je v této práci nejvíce využita tzv. manipulační teorie a teorie pole Pierra Bourdieho.

KLÍČOVÁ SLOVA

Wikipedie, translatologie, manipulační škola, metoda Pierra Bourdieua v translatologii, strojový překlad, praxeologie překladu, normy překladu

ABSTRACT

The master's thesis „Czech Wikipedia: A Translation Project“ examines the environment available for translators on Czech Wikipedia. It concentrates on the description of the rules and limitations regarding translation on Wikipedia and its specifics. Furthermore, the actual process of translation is examined. Translation quality is also the subject to research. The theoretical bases for the thesis are mainly the manipulation theory (André Lefevre) and the field theory by Pierre Bourdieu will be used.

KEY WORDS

Wikipedia, translation studies, manipulation theory, Pierre Bourdieu's approach in translation studies, machine translation, praxeology, norms in translation

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Struktura práce.....	11
2 Metodologie práce	12
3 Wikipedie	14
4 Sociologické metody v translatologii	16
4.1 Teorie sociálního pole.....	16
4.2 Kapitál a jeho typy	16
4.2.1 Ekonomický kapitál.....	17
4.2.2 Kulturní kapitál	17
4.2.3 Společenský kapitál.....	18
4.2.4 Symbolický kapitál.....	19
4.3 Habitus	19
5 Manipulační škola Andrého Lefевра	21
5.1 Vznik manipulační školy	21
5.2. Ústřední pojmy a principy manipulační školy	21
5.2.1 Systémové vnímání literatury	22
5.2.2 Přepis a přepisovatel.....	22
5.2.3 Patronát.....	23
6 Kvalita překladu a model translatologické analýzy podle Kathariny Reissové	26
7 Dotazníkové šetření a nestandardizovaný rozhovor	28
7.1 Dotazník a dotazníkové šetření	28
7.1.1 Obecná koncepce.....	28
7.1.2 Formulace otázek	29
7.1.3 Výhody a nevýhody dotazníkového šetření	30
7.2 Interview (nestandardizovaný rozhovor)	31
7.2.1 Výhody a nevýhody rozhovoru	31
7.2.2 Typy rozhovorů	32
7.2.3 Výběr metody sběru dat	33
8 Teoretické začlenění do kontextu institucionálního překladu	35
9 Hypotézy.....	39
EMPIRICKÁ ČÁST	40
1 Sociologický aspekt překladů pro Wikipedii	40
1.1 Teorie sociálního pole.....	40

1.2 Ekonomický kapitál	41
1.3 Kulturní kapitál	41
1.4 Společenský kapitál	42
1.5 Symbolický kapitál	42
1.6 Habitus	43
1.7 Význam sociologie při překladu Wikipedie	43
2 České překlady Wikipedie.....	44
2.1 Specifika překladů Wikipedie.....	44
2.2 Pravidla a omezení.....	45
2.2.1 Překladatelské rady	45
2.2.2 Pravopis.....	50
2.2.3 Pravopisné rady	51
2.2.4 Typografické rady	51
2.2.5 Transkripce latinských a řeckých jmen.....	52
2.2.6 Přechylování ženských příjmení	52
2.2.7 Skloňování cizích jmen	53
2.2.8 Zhodnocení rad a pravidel.....	53
2.3 Využití nástrojů CAT a strojového překladu.....	54
2.3.1 Nástroje	54
2.3.2 Překladový nástroj česko-slovenské Wikipedie a Content Translation	55
2.4 Shrnutí poznatků	57
3 Kvalita překladu	58
3.1 Respondent č. 1	58
3.1.1 Přirozený experiment/Natürliches Experiment.....	58
3.1.2 Světová výstava 1873/ Weltausstellung 1873.....	64
3.2 Respondent č. 2.....	70
3.2.1 Křovinař kostkovaný/ Würfelfleckiger Staubrüssler.....	70
3.3 Respondent č. 3.....	76
3.3.1 Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou/ Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou).....	77
3.4 Zhodnocení kvality překladů	81
4 Dotazník a rozhovory	83
4.1 Dotazník.....	83
4.2 Respondenti	83
5 Vyhodnocení rozhovorů	85
5.1 Stručné odpovědi	85
5.2 Detailní rozbor odpovědí	91

5.2.1 Základní informace a motivace pro překlad.....	91
5.2.2 Vzdělání	94
5.2.3 Technologie a pomůcky	95
5.2.4 Překladatelské postupy a strategie, překladatelské problémy	97
5.2.5 Pravidla.....	100
5.3 Ověření hypotéz.....	100
5.4 Shrnutí výsledků rozhovorů.....	104
5.5 Překlad na Wikipedii z hlediska institucionálního překladu	105
5.6 Porovnání výsledků výzkumu se zjištěními získanými při výzkumech jiných překladových projektů	108
6 Celkové shrnutí.....	109
7 Omezení práce a výhled pro další výzkum.....	115
ZÁVĚR.....	116
Bibliografické údaje	119
Přílohy	127
Text k analýze – Přirozený experiment	127
Text k analýze – Natürliches Experiment.....	128
Text k analýze – Světová výstava 1873	131
Text k analýze – Weltausstellung 1873	134
Text k analýze – Křovinář kostkovaný	156
Text k analýze – Würfelfleckiger Staubrüssler.....	157
Text k analýze – Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou.....	158
Text k analýze – Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou).....	159
Dotazník.....	160
Rozhovor – Packa	163
Rozhovor – Mirek265	172
Rozhovor – Czeva.....	179
Rozhovor – Jan Spousta.....	193
Rozhovor – Jirka Dl.....	208

ÚVOD

Cílem diplomové práce je důkladně prozkoumat a popsat překladatelské prostředí české jazykové mutace internetového portálu Wikipedie. Popsáno bude specifické překladatelské prostředí, které mají překladatelé do češtiny k dispozici, společně s jeho pravidly a omezeními. Bude také zkoumáno, zda má české prostředí určitá specifika.

Předmětem zkoumání dále bude také kvalita samotných překladů. Ta bude zkoumána za pomoci translátologické analýzy několika překladů, které vytvořili oslovení respondenti. V rámci zkoumání kvality bude pozornost věnována též k využívání strojového překladu a nástrojů CAT. Opomenut nebude ani sociologický aspekt, využita bude teorie pole Pierra Bourdieuho, s jejíž pomocí budou zkoumány mocenské struktury spojené s překladem Wikipedie a další sociologické aspekty, jako například osobní motivace překladatelů, jejich formální vzdělání atd.

V empirické části diplomové práce pak budou za pomoci dotazníku prováděny nestandardizované rozhovory s několika fanouškovskými českými překladateli Wikipedie. Tyto rozhovory budou zaměřeny na sociologický aspekt překládání, obecné vzdělání překladatelů a případné vzdělání v překladu. Dále také na překladatelské pomůcky a strategie a také na podmínky a pravidla překladu na Wikipedii. V závěru práce pak budou shrnuty výsledky zkoumání a budou popsána omezení výzkumu a výhled pro další bádání.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Struktura práce

V první kapitole této práce bude pro lepší orientaci blíže popsána struktura celé diplomové práce a obsah jednotlivých kapitol a podsekcí. Druhá kapitola se věnuje metodám, které byly při tvorbě této práce a při prováděném výzkumu použity. Ve třetí kapitole je popsána historie a fungování samotného portálu Wikipedie. Popsána je také historie české verze Wikipedie. Čtvrtá kapitola pojednává o sociologii překladu a jsou v ní popsány koncepty sociologické teorie Pierra Bourdieho. Pátá kapitola je pak zaměřena na teorii překladu a tzv. manipulační školu Andrého Lefevera. Tato teorie také úzce souvisí se sociologií a v kapitole je popsána její historie a ústřední pojmy. Jedná se například o pojmy jako přepis, prepisovatel nebo patronát. V šesté kapitole je popsán model translatické analýzy podle Kathariny Reissové, který bude v empirické části práce využíván k analýzám překladů. Sedmá kapitola je zaměřena na výběr metody pro sběr dat. Jsou v ní popsány různé zvažované metody a odůvodněn výběr metody finální. V osmé kapitole jsou uvedeny další práce a odborné texty, které se v minulosti zaměřovaly na výzkum velkých překladových projektů. Pozornost je věnována také fenoménu tzv. fanslation neboli fanouškovského překladu. V deváté kapitole jsou pak formulovány hypotézy, které budou ověřovány v rámci empirické části práce.

Poté již následuje empirická část práce. V první kapitole jsou sociologické aspekty popsané ve čtvrté kapitole teoretické části aplikovány přímo na překlady na Wikipedii. V druhé kapitole jsou popsána specifika překladu na Wikipedii. Popsána jsou také překladatelská pravidla a rady, které mají překladatelé Wikipedie k dispozici. Nakonec je pozornost zaměřena na využívání nástrojů CAT a strojového překladu. Třetí kapitola se již zabývá kvalitou překladu. V jejím rámci jsou prováděny translatické analýzy několika překladů. Ve čtvrté kapitole je blíže popsán dotazník využívaný při rozhovorech a přiblížení jsou také jednotliví respondenti. V páté kapitole dochází k vyhodnocení rozhovorů a ověření stanovených hypotéz. V šesté kapitole jsou shrnuty závěry jednotlivých kapitol. Poslední kapitola práce je pak zaměřena na omezení práce a popisuje možný další výzkum. Neuvedení čísla strany u citátů značí, že zdroj byl bez paginace.

2 Metodologie práce

V této sekci bude blíže popsán způsob, jakým autorka v průběhu práce a samotného výzkumu z metodologického hlediska postupovala. Data pro výzkum, který byl proveden v empirické části práce byla získána za pomoci rozhovorů, dále také za pomoci translatické analýzy textů.

Práce se také do značné míry zabývá sociologií překladu. Ke zkoumání sociologických aspektů překladu byla využita sociologická teorie Pierra Bourdieho, především jeho koncepty sociálního pole, kapitálu a habitu. Využita byla také teorie tzv. manipulační školy, která se na sociologii v překladu také zaměřuje. Využity byly především koncepty přepisu, přepisovatele a patronátu. Sociologií v překladu se mimo jiné zabýval také např. Jiří Levý, Anton Popovič nebo James Holmes.

Rozhovory byly prováděny s pěti respondenty, tyto respondenty autorka oslovila prostřednictvím facebookové skupiny s názvem Česká Wikipedie. Jednalo se o rozhovory nestandardizované, které probíhaly na základě níže uvedeného dotazníku. Ten se skládal ze 46 otázek a byl rozdělen do pěti tematických okruhů. První okruh otázek se zaměřoval především na motivaci pro překlad a obecné informace. Druhý okruh byl zaměřen na vzdělání, třetí na využívané technologie a pomůcky, čtvrtý na překladačské strategie a problémy. Poslední z okruhů byl zaměřen na pravidla a omezení, která pro překlad na Wikipedii existují. Dotazník byl vytvářen v souladu se sociologickými zásadami tvorby dotazníku. Ty jsou blíže popsány v sekci Dotazníkové šetření a nestandardizovaný rozhovor. K tvorbě dotazníku byly využity například práce Jana Hendla, Ivany Olecké, Kateřiny Ivanové nebo Jarmily Skalkové. Využita byla také Sociologická encyklopedie AV ČR.

Další metodou pro získání dat byly translatické analýzy překladů. Analyzované překlady pochází od respondentů rozhovorů, kteří texty poskytli dobrovolně a s jejich použitím v rámci diplomové práce souhlasí. Respondenti buď konkrétní text k analýze vybrali a poskytli autorce práce nebo autorce poskytli přístup ke všem svým překladům. V takovém případě text k analýze volila sama autorka. Ta se při výběru zaměřovala především na stáří překladu a snažila se volit ty nejaktuálnější. Samotné analýzy pak byly prováděny podle modelu translatické analýzy Kathariny Reissové. Pozornost byla zaměřována jak na kategorie jazykové, tak na kategorie pragmatické. Texty jsou zároveň

v rámci modelu přiřazovány do jedné z kategorií na základě toho, zda jsou primárně zaměřené na obsah, formu, apel, či zda je jedná o texty tzv. audiomedialní.

Výsledky výzkumu nicméně nelze považovat za univerzálně platné. Jak v případě rozhovorů, tak v případě analýz by pro objektivní závěry bylo nutné provést výzkum s výrazně vyšším množstvím respondentů a větším množstvím překladů. Závěry jsou tak platné pouze pro oslovené překladaatele a v práci analyzované texty.

3 Wikipedie

Na úvod celé diplomové práce je vhodné stanovit a vysvětlit, co přesně Wikipedie, na jakém principu funguje a stanovit tak společný základ pro následné zkoumání problematiky překladu Wikipedie.

Internetový portál Wikipedie je „*mezinárodní projekt internetové encyklopedie založené na principu tzv. wiki – stránek, jejichž obsah může upravovat libovolný internetový uživatel*“ (Kadlec, 2007, s. 1). Jednotlivé stránky a hesla tak mohou být neustále aktualizována, upravována nebo doplňována s ohledem na momentální situaci. Sami původní tvůrci Wikipedie si dali za cíl „*zpřístupnit úplnou sumu lidských znalostí všem lidem v jejich vlastním jazyce*“ (Kadlec, 2007, s. 1), ale jelikož úpravy mohou být prováděny prakticky kýmkoliv, nejedná se vždy o zcela relevantní a spolehlivý zdroj informací, ačkoli množství přispěvatelů zároveň umožňuje zpracování širokého spektra témat.

Software jako takový byl vyvinut už v roce 1995 americkým programátorem Wardem Cunninghamem, ale k jeho využití pro sestavení online encyklopedie došlo až v roce 2001, konkrétně 15. ledna 2001. Encyklopedie se hned od počátku rapidně rozrůstala a už necelý měsíc po spuštění, 12. února 2001 bylo k dispozici 1000 článků, přičemž 10 000 článků dosáhla 7. září téhož roku.

Česká verze Wikipedie spatřila světlo světa 3. května 2002 a v minulém roce tak oslavila 20. výročí svého vzniku. V současné době si čeští čtenáři mohou v českém jazyce přečíst přes půl milionu článků a jejich počet stále přibývá. Podle Martina Urbance, jednoho ze správců české Wikipedie, je aktivních uživatelů, tedy takových, kteří „*mají alespoň jednu editaci do měsíce*“ (2022) na české Wikipedii přibližně tisícovka.

Jak již bylo zmíněno výše, jedná se o projekt mezinárodní, a proto v něm hraje svou roli také překlad, který bude primárním předmětem zkoumání této diplomové práce. Jak již bylo uvedeno, je Wikipedie specifická tím, že ji může upravovat naprosto každý, a to samozřejmě platí i v případě překladatelů. Mezi překladateli se tak nevyskytují pouze vystudovaní profesionálové, ale především amatérští nadšenci, pro které je překládání článků na Wikipedii především koníčkem. Kolem české Wikipedie také vznikla rozsáhlá komunita složená z tvůrců a překladatelů, ve které platí specifická pravidla, která budou popsána v dalších kapitolách této práce. Později bude též popsána problematika kvality

překladu, která také úzce souvisí s faktem, že tvůrci překladů jsou většinou amatéři se zálibou v překladu a v překládané tematice.

Wikipedie je tedy crowdsourcingovým projektem internetové encyklopedie, který je založen na možnosti neustále editace a aktualizace jednotlivých hesel. Tyto úpravy mohou být prováděny v podstatě kýmkoliv. To může mít vliv na kvalitu zveřejňovaných textů, nicméně to také umožňuje pokrytí širokého spektra témat. Původní anglická verze portálu vznikla v roce 2001, česká jazyková mutace, která je stěžejní pro tuto diplomovou práci vznikla hned rok poté, v roce 2002. Jelikož je tedy Wikipedie mezinárodním projektem, uplatňuje se při její tvorbě také překlad. V této diplomové práci budou specifika tohoto překladu dále zkoumána.

4 Sociologické metody v translatologii

V této kapitole bude pozornost zaměřena na sociologické aspekty v překladu. Využita k tomu bude především teorie francouzského sociologa Pierra Bourdieho, kterou lze dobře aplikovat právě na translatologii. Sociologií v překladu se nicméně zabýval také například Jiří Levý, Anton Popovič nebo James Holmes, který pod deskriptivní translatologii zahrnoval mimo jiné tzv. „*translation policy*“ neboli překladatelskou politiku, která určuje úlohu překladatelů a překladu ve společnosti a ovlivňuje také výběr textů pro překlad v určitém sociokulturním prostředí. Sociologií překladu se pak částečně zabývá také tzv. manipulační škola, která bude detailněji rozebrána v následujících kapitolách.

4.1 Teorie sociálního pole

Zásadním konceptem, který Pierre Bourdieu přináší je jeho teorie sociálního pole. Toto pole vymezuje jako autonomní část sociálního prostoru, která „*se řídí svými vlastními zákony fungování a transformace, jinými slovy jde o strukturu objektivních vztahů mezi pozicemi, které v něm zaujímají jednotlivci či skupiny konkurující si v úsilí o legitimitu*“ (Bourdieu, 2010, s. 282, překlad z knihy Pravidla umění). Na tomto pomyslném poli tedy mezi jednotlivými aktéry probíhá boj o co nejvýhodnější sociální pozici. Může docházet jak k „*symbolickým, tak k otevřeným bojům majícím za cíl buď transformovat, nebo zachovat stávající strukturu pole. Jednání čili snaha transformovat nebo zachovávat stávající řád příslušného pole, je pak funkcí pozice, kterou ten který aktér zaujímá v příslušném poli*“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 130). Sociální pole lze také přirovnat např. k poli silovému nebo magnetickému, protože „*aktéry, kteří do tohoto pole vstoupí, ovlivňují a působí na ně silou své struktury*“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 130).

Sociálních polí mimo jiné existují různé druhy. Jedná se například o pole kulturní, akademické, politické, filosofické, vědecké, náboženské nebo literární. Ve vztahu k překladu a translatologii by šlo zcela jistě mluvit také například o poli nakladatelském či překladatelském. Každé z těchto polí pak „*předepisuje své partikulární hodnoty a má své vlastní regulativní principy. Tyto principy vymezují sociálně strukturovaný prostor, ve kterém aktéři jednají a bojují*“ (Knechtlová, 2008, s. 27).

4.2 Kapitál a jeho typy

Dalším stěžejním konceptem Pierra Bourdieho, který úzce souvisí právě s teorií sociálního pole a který je také relevantní pro překlad, je teorie tzv. kapitálu. „*Vlastnictví*

různých druhů kapitálu (a jejich různého objemu) je to, co určuje pozici aktéra v sociální struktuře / v sociálním poli / v sociálním (a také fyzickém) prostoru“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 130). Sám Bourdieu se ve svých dílech zaměřuje především na tzv. kapitál ekonomický, kulturní a společenský.

4.2.1 Ekonomický kapitál

Ekonomický kapitál je kapitálem v tradičním slova smyslu a rozumíme jím hmotný majetek, který lze *„okamžitě a přímo přeměňovat na peníze a který může být institucionalizován ve formě vlastnických práv“* (Bourdieu, 1986, s. 242). Ekonomický kapitál zajímá Bourdieho ze všech typů kapitálu nejméně, protože *„ekonomicky definovaný pojem kapitálu nelze použít při studiu předkapitalistických forem hospodářství, a také vede k popírání ostatních forem ekonomii, zejména ekonomie symbolických statků“* (Šubrt, Balon, 2010, s. 175). Ekonomický kapitál je podle něj navíc schopen zajistit lepší postavení v sociálním poli jen v případě, kdy je zároveň propojen s kapitálem kulturním a společenským.

4.2.2 Kulturní kapitál

Nyní bude pozornost přesunuta ke kapitálu kulturnímu, který Bourdieu naopak považuje za velmi důležitý, dokonce důležitější než kapitál sociální. Kulturní kapitál je *„forma získaných předpokladů jedince nebo skupiny k dosažení určitého sociálního statusu, která je vázána na charakter a úroveň enkulturace“* (Hubáček, 2020). Bourdieu navíc v případě kulturního kapitálu rozlišuje ještě tři formy, a to formu inkorporovanou, objektivní a institucionalizovanou.

Formu inkorporovanou lze popsat jako *„dlouhotrvající schopnosti mysli nebo těla“* (Bourdieu, 1986, s. 17). Jinými slovy se jedná především o kupturní preference, které jedinec získává v průběhu socializace. Jedná se o *„všechny reálně osvojené kulturní kompetence (znalosti, schopnosti, dovednosti, rozvinutost myšlení atd.)“* (Šubrt, Balon, 2010, s. 177). Inkorporovanou formu kulturního kapitálu jedinec získává od dětství, a dále v průběhu celého svého života. Pro získání inkorporované formy kulturního kapitálu je také třeba časová investice a úsilí jedince.

Další formou kulturního kapitálu je tzv. kapitál objektivní. Ten se vyskytuje ve formě *„kulturních statků (obrazů, knih, slovníků, nástrojů, strojů atd.), které jsou známkou nebo realizací teorií nebo kritikou těchto teorií a problematik“* (Bourdieu, 1986, s. 17). Podle Boudieho, mohou být tyto kulturní statky *„získány jak materiálně – což naznačuje*

ekonomický kapitál – tak symbolicky – což naznačuje kulturní kapitál“ (1986, s. 20, překlad).

Poslední formou kulturního kapitálu je forma institucionalizovaná, což je podle Bourdieho *„forma objektivizace, kterou je třeba vyčlenit, protože jak je možné vidět např. v případě vzdělání, poskytuje kulturnímu kapitálu, který by měla zaručovat, zcela jedinečné vlastnosti“* (1986, s. 17). Institucionalizovaný kapitál sestává především z *„akademických titulů a diplomů, které potvrzují hodnotu inkorporovaného kulturního kapitálu“* (Lamont & Lareau, 1988, s . 156).

Institucionalizovaný kulturní kapitál tak souvisí jak s kapitálem objektivním, protože samotné diplomy a osvědčení jsou kulturními předměty, tak i s kapitálem inkorporovaným, protože je jakýmsi důkazem a potvrzením individuálních dovedností jedince, které spadají právě do kapitálu inkorporovaného. Z názvu institucionalizovaného kapitálu také vyplývá, že v něm hraje důležitou roli institucionální uznání a *„udělením tohoto uznání kulturnímu kapitálu jakéhokoliv jedince, umožňuje akademická kvalifikace také porovnání jednotlivých jedinců s danou kvalifikací, a dokonce jejich výměnu (jednoho za druhého)“* (Bourdieu, 1986, s . 21). Institucionalizovaný kapitál tak hraje významnou roli například na trhu práce, kde dává jedincům s určitou kvalifikací znatelnou výhodu oproti jedincům bez této kvalifikace. Zde je opět možné pozorovat souvislost s kapitálem inkorporovaným, protože ačkoliv je jedinec držitelem určité kvalifikace, nemusí to nutně znamenat, že má i odpovídající znalosti a schopnosti, které tato kvalifikace implikuje.

4.2.3 Společenský kapitál

Dalším důležitým typem kapitálu, který Bourdieu kromě kapitálu kulturního rozlišuje, je kapitál společenský neboli sociální. Podle Bourdieho je to *„souhrn skutečných a potenciálních zdrojů, které souvisí s vlastnictvím pevné sítě více či méně institucionalizovaných vztahů založených na vzájemné známosti a uznání – nebo jinými slovy s příslušností ke skupině, která každému svému členu poskytuje společně vlastněný kapitál a propůjčuje mu důvěryhodnost, díky které může profitovat ve všech možných významech tohoto slova“* (1986, s. 21). Jedná se tedy o sociální kontakty a konexe, které daný jedinec má a které mu mohou pomoci k lepšímu postavení v rámci sociálního pole. Sociální kapitál v podstatě představuje *„agregát aktuálních nebo potenciálních zdrojů více či méně institucionalizovaných vztahů, které zajišťují pocit známosti a uznání v rámci*

členské skupiny. [...] Existence sociálního kapitálu je důsledkem nezměrného investičního úsilí během směnných vztahů. Směňované statky zajišťují vzájemné uznání aktérů a uchování hranic skupiny“ (Knechtlová, 2008, s. 38).

4.2.4 Symbolický kapitál

Poslední formou kapitálu, kterou Pierre Bourdieu rozlišuje je kapitál symbolický. Nejedná se v tomto případě ovšem o kapitál v pravém slova smyslu, ale o „*kapitál, který není rozpoznávaný jako kapitál. Funguje tak, že aktér prostřednictvím něj získává explicitní nebo praktické uznání*“ Bourdieu (1986, s. 46). Veškeré ostatní formy kapitálu pak musí být za symbolický kapitál směnitelné, jedná se tedy o stěžejní jednotku. Podle Bourdieho je také „*společenské uznání, jehož zisk je ve svých důsledcích totožný se ziskem moci, konečným cílem všech sociálních bojů, symbolických i otevřených, které rozehrávají – vědomě či nevědomě – všichni sociální aktéři ve všech sociálních polích*“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 130).

Mohlo by se zdát, že tímto rozdělení kapitálu končí, není tomu ovšem tak. Ačkoli Pierre Bourdieu rozlišuje především těchto několik typů, existuje celá řada různých dalších kapitálů, ať už se jedná o kapitál fyzický, vzdělanostní nebo rétorický. „*Kapitál tak lze chápat obecně jako cokoliv, co má v příslušném sociálním poli či prostoru diferencující (resp. stratifikační) efekt, to jest jako to, co způsobuje nerovnou distribuci uznání a moci*“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 130). I pro tyto další typy kapitálu platí, že musí být směnitelné za kapitál symbolický.

4.3 Habitus

Pojem habitus je pravděpodobně jedním z neznámějších konceptů Pierra Bourdieho. Pierre Bourdieu nicméně není jeho tvůrcem, ale pouze tento už zavedený pojem redefinoval. Habitus je souborem vlastností jednice, jedná se například o jeho schopnosti, nadání, ale také zvyky. „*Tyto dispozice jsou výsledkem působení objektivních struktur, kterým je příslušný aktér dlouhodobě vystaven*“ (Růžička, Vašát, 2011, s. 131). Jedná se v podstatě o fyzickou manifestaci kulturního kapitálu. Habitus je zároveň časově proměnlivý, vyvíjí se a mění.

Ústředními termíny sociologické teorie Pierra Bourdieho, které lze aplikovat právě na oblast překladu a translologie, je sociální pole, různé druhy kapitálu, a také habitus. Sociální pole představuje pomyslný prostor, ve kterém mezi aktéry probíhá boj o moc a uznání. Různé druhy kapitálu pak aktérům slouží k získání určité výhody oproti

ostatním a termínem habitus je popsán soubor vlastností a schopností jednotlivých aktérů. V empirické části práce pak budou tyto stejné pojmy a koncepty aplikovány konkrétně na překlad a překladatele Wikipedie a za jejich pomoci bude prostředí Wikipedie ze sociologického hlediska analyzováno. K jednotlivým konceptům budou zároveň uvedeny konkrétní příklady relevantní právě pro překladatele Wikipedie.

5 Manipulační škola Andrého Lefevera

Nyní už bude pozornost zaměřena na další překladatelské teorie a teoretiky, kteří jsou pro tuto diplomovou práci relevantní. Zcela zásadní je v tomto případě tzv. manipulační škola Andrého Lefevera, která se taktéž zaměřuje na překlad ze sociologického hlediska a dokonce vychází přímo ze sociologie již zmíněného Pierra Bourdieho.

5.1 Vznik manipulační školy

Tzv. manipulační škola je jedním z metodologických důrazů v rámci teorie překladu. Toto hnutí se začalo formovat v 80. letech 20. století díky kulturnímu obratu, který změnil pohled na překlad a zapříčinil prospektivní zaměření (orientaci na cílový text) a orientaci na kulturu. Manipulační škola vznikla odštěpením od jiné teorie, konkrétně od teorie polysystému, jejímž předním představitelem je Itamar Even-Zohar a Gideon Toury. Manipulační škola dále vycházela právě ze sociologie, především ze sociologie Pierra Bourdieho. Hlavním představitelem tzv. manipulační školy je její zakladatel André Lefevere a dále např. Susan Bassnettová.

Samo označení manipulační škola, které se vžilo díky názvu Hermansovy publikace z roku 1985 „*The Manipulation of Literature*“, ve které jsou obsaženy nejdůležitější statě právě představitelů tzv. manipulační školy, je často považováno za problematické, protože se nejedná o školu v pravém slova smyslu. Mnoho odborníků proto manipulační školu považuje jen za jakousi odnož teorie polysystému a nikoliv samostatnou teorii. Sám Gideon Toury k manipulační škole řekl, že podle něj „*žádná manipulační škola nikdy neexistovala – alespoň ne ve smyslu školy – jednalo se pouze o skupinu lidí, kteří našli dva společné jmenovatele: (a) byla to skupina lidí zhruba stejného věku, kteří byli rádi spolu a rádi hovořili. (b) Sdíleli jsme nespokojenost s tehdejší situací a obecný názor na to, jak ji změnit. Škola se z toho ale nikdy nevyvinula*“ (Toury, 2008, s. 401-402). V této diplomové práci bude nicméně dál používán již zažitý název manipulační škola.

5.2. Ústřední pojmy a principy manipulační školy

V následující části bude pozornost zaměřena na samotnou teorii manipulační školy, její principy a základní pojmy, které jsou pro manipulační školu typické a obzvláště důležité. Jednotlivé pojmy budou později popsány, vysvětleny a uvedeny do souvislosti s tématem diplomové práce, tedy překladem Wikipedie.

5.2.1 Systémové vnímání literatury

Manipulační škola, stejně jako teorie polysystému, pohlíží na literaturu jako na systém a nejen jako na soubor jednotlivých textů. Je pro ni proto důležitý nejen samotný text a jeho lexikální význam, ale i „*celý proces produkce, distribuce a recepce literárních děl*“ (Lefevere, 1983, 190). Systém Lefevere popisuje jako „*soustavu ‚omezení‘ v nejširším smyslu, která působí na čtenáře, spisovatele i přepisovatele*“ (1985, s. 225). Původní díla tak pozbývají své „nedotknutelnosti“ a celá literatura je vnímána jako proměnlivá a fluidní, díky čemuž získává i překlad více prostoru.

Toto vnímání literatury lze potenciálně převést i na české překlady Wikipedie. Už samotný fakt, že se jedná o online encyklopedii, kterou může upravovat kdokoli z uživatelů, koresponduje s představou v čase proměnné literatury, kterou předkládá manipulační škola. Byť se zde soustředíme na texty neliterární, jeví se metoda tzv. manipulační školy vhodná díky svému sociologickému důrazu.

Manipulační škola se stejně jako teorie polysystému zaměřuje především na cílovou kulturu a hodnotí překlad jako autonomní text, který má v cílové kultuře svůj specifický význam a hodnotu. Nejedná se pouze o převod textu z jednoho jazyka do druhého. Teorie polysystému i manipulační škola tak na překlad nahlíží v podstatě jako na svébytný text v cílovém jazyce.

5.2.2 Přepis a přepisovatel

S tímto specifickým pojetím překladu jako originálního textu se pojí také pojem, který je pro manipulační školu zásadní, a to je pojem přepis a přepisovatel (rewriting, rewriter). Podle Lefevera je „*překlad samozřejmě přepisem originálního textu. Všechny přepisy, ať už je jejich záměr jakýkoliv, reflektují určitou ideologii a poetiku a jako takové manipulují literaturou tak, aby daným způsobem fungovala v dané společnosti*“ (1992, xi). Přepis je tak „*manipulací prováděnou ve službách moci a ve svém pozitivním aspektu může napomoci evoluci literatury a celé společnosti*“ (1992, xi). Překladatel/přepisovatel jinými slovy manipuluje s původním textem a tím pádem i s příjemci překladu, a to pod vlivem dobových ideologických a poetologických proudů. Svým překladem vytváří v cílové kultuře obraz spisovatele, žánru, epochy a někdy dokonce celé literatury. „*O otázkách přijetí a odmítnutí literárního díla, či o jeho případné kanonizaci, se pak nerozhoduje na základě vnitřní hodnoty díla, nýbrž pod vlivem moci, ideologie, poetiky,*

institucí a manipulace“ (Šmrha, 2013, s. 30). Dobová ideologie, vládnoucí autority a moc tak mohou překladatele jak inspirovat, tak zároveň i značně omezovat.

Přepis a s ním spojenou manipulaci můžeme pozorovat i v případě překladů Wikipedie. I překladatelé Wikipedie samozřejmě pracují pod vlivem určité dobové ideologie a poetiky a překlady pak v cílové kultuře často fungují jako texty původní. Ačkoliv by překlady pro Wikipedii měly být co nejvíce neutrální, není možné se manipulaci zcela vyhnout. Manipulaci s čtenářem by bylo možné pozorovat například u překladů týkajících se různých politických událostí, které mohou být v různých historických dobách a různých společnostech vnímány značně odlišně. Text, který byl v jedné epoše přijímán, může být např. vlivem ideologie v pozdějších dobách zamítnut a vytvořen text nový, odpovídající dané době. Vzhledem k tomu, že je portál Wikipedie nástrojem, který je používán většinovou společností, mohou tyto překlady potenciálně ovlivnit a manipulovat značnou část populace.

5.2.3 Patronát

Dalším stěžejním bodem manipulační školy je pojem patron a patronát. Jedná se o externí sílu, která funguje mimo literaturu samotnou a podle Lefevera se jedná o „*moc (osob a institucí), které mohou podporovat nebo znemožňovat čtení, psaní a přepisování literatury*“ (1985, s. 227). Samotní patroni se pak zaměřují především na ideologii, aspekt poetiky přenechává Lefevere tzv. „profesionálům“, mezi které se řadí kritici, recenzenti, ale i samotní překladatelé. Ti mají „*výsadní pozici pro poskytování určité služby*“ a z toho plynoucí „*zvláštní autoritu a status*“ (1992, s. 14). Patronem mohou být jak jednotlivci, tak i skupiny osob, organizace, vydavatelé, média nebo například celá sociální třída.

Lefevere (1985:227) rozlišuje tři části patronátu, které spolu mohou vzájemně interagovat mnoha způsoby. Prvním z nich je ideologický aspekt, který omezuje výběr a vývoj jak formy, tak tématu. Druhým je aspekt ekonomický, který se týká patronovy snahy o to, aby se spisovatelé a přepisovatelé byli schopni uživit. Patron by jim měl dávat plat, přidělit jim určitou funkci, vyplácet jim honorář z prodeje knih nebo je zaměstnat jako učitele či recenzenty. Posledním třetím prvkem je pak element statusu, který byl významný především historicky. Přijetí patronátu znamenalo začlenění mezi elitu a přijetí životního stylu, který byl pro tuto elitu charakteristický.

Lefevre (1985, s. 228) dále rozlišuje patronát diferenciovaný a nediferenciovaný. Patronát je nediferenciovaný v případě, že jsou všechny tři jeho aspekty, tedy aspekt ideologický, ekonomický a statusu, v rukou jednoho patrona, což je způsob, jakým fungovala většina systémů v minulosti a v současné době je toto stále běžnou praktikou v totalitních společnostech. V případě diferenciovaného patronátu spolu jednotlivé aspekty nemusí přímo souviset a například ekonomický úspěch může být relativně nezávislý na aspektu ideologickém, a nemusí být nutně spojen se získáním určitého statusu, minimálně ne v očích literární elity. Diferenciovaný patronát lze dobře demonstrovat na mnoha moderních autorech, jejichž knihy jsou úspěšné a tudíž jim přináší ekonomický zisk a zároveň jsou v souladu s ideologií. Tito autoři ale nejsou často kritiky a jinými členy literární elity považováni za kvalitní a tudíž se s jejich úspěchem nepojí faktor statusu.

V systémech s nediferenciovaným patronátem je patronova snaha zaměřena především na zachování stability sociálního systému jako celku a literární produkce, která je přijímána a aktivně propagována by měla být v souladu s touto snahou nebo jí alespoň přímo neodporovat. (Lefevre, 1992, s. 17)

V případě překladů Wikipedie je patronem překladatelů celý webový portál, správci Wikipedie, ale v podstatě i ostatní překladatelé, kteří starší překlady upravují tak, aby byly v souladu s dobovou ideologií. Jedná se také o patronát diferenciovaný, protože např. ekonomický aspekt nehraje v případě překladů Wikipedie významnou roli, protože překladatelé za svou práci nejsou finančně ohodnoceni a vykonávají ji pouze z vlastního zájmu. Zanedbatelný je v podstatě i aspekt statusu, protože je na články na Wikipedii často nahlíženo negativně, a jako na články spíše nižší nebo minimálně nedůvěryhodné kvality. Tento negativní postoj k Wikipedii mají často například pedagogové, kteří jsou nuceni svým žákům vysvětlovat, že Wikipedie není ideálním zdrojem pro různé typy odborných prací. Nicméně lidé, kteří se na Wikipedii například sami pohybují jsou si náročnosti práce na Wikipedii vědomi a tento „despekt“ nesdílejí.

Hlavními představiteli tzv. manipulační školy jsou André Lefevre a Susan Bassnettová. Tzv. manipulační škola vznikla odštěpením od teorie polysystému a sdílí s ní proto také mnoho základních principů a pojmů. Stejně jako teorie polysystému například nahlíží na literaturu jako na systém a ne pouze soubor textů. Ústřední pojmy teorie jsou například prepis, prepisovatel nebo patronát. Překladatelé jsou označováni za prepisovatele, kteří

vytvářejí přepis. Za pomoci tohoto přepisu manipulují původním textem, a tím pádem také čtenářem. Pracují pod vlivem dobových ideologických a poetologických proudů a mají moc v cílové kultuře ovlivnit například vnímání díla, autora nebo celé literatury. Termíny patron a patronát se zaměřují na aspekt moci a kontroly nad texty. Patrony jsou standardně osoby, instituce nebo jiná uskupení lidí, která mají možnost literaturu do velké míry ovlivňovat. Mohou například ovlivnit, která díla se budou vydávat.

6 Kvalita překladu a model translatické analýzy podle Kathariny Reissové

Katharina Reissová je autorkou modelu translatické analýzy, která byl poprvé představen v její publikaci *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorie und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen* z roku 1971. Tento model bude autorka práce v empirické části využívat k analýzám překladů. Katharina Reissová model považovala za univerzální a použitelný i pro analýzu literárních textů. Jeho využití je nicméně ideální především pro texty neliterární, ačkoli model obsahuje i kategorie, které jsou zaměřeny primárně na literární texty. Mezi ty patří například užší situační zřetel nebo afektivní implikace. Texty analyzované v empirické části spadají do kategorie neliterárních textů a model Kathariny Reissové je tak dobře využitelný.

Katharina Reissová ve svém modelu translatické analýzy rozlišuje čtyři literární kategorie. Texty podle nich dělí na ty zaměřené především na formu (literární texty), obsah (informativní texty), na texty mající převážně apelativní charakter a na tzv. multimediální texty. Texty často nenesou charakteristiky pouze jedné skupiny, nicméně jedna z těchto funkcí je vždy dominantní. Toto dělení je zcela klíčové pro další translatickou analýzu a špatné zařazení textu může vést k nerelevantním závěrům celé analýzy.

Katharina Reissová dále rozlišuje čtyři kategorie jazykové, a to konkrétně sémantické instrukce, lexikální jevy, gramatické jevy a jevy týkající se stylistiky. Do kategorie sémantických instrukcí spadají především adice a omise oproti originálu, a dále také sémantické posuny. Do kategorie lexikální spadají jevy týkající se především odborné terminologie a obecně lexika, mezi gramatické jevy patří veškeré jevy týkající se pravopisu a dále také například jevy syntaktické. Do stylistické kategorie pak spadají jevy týkající se volby registru a obecně stylu textu.

Rozlišeno je také sedm pragmatických kategorií, které se do značné míry překrývají s vnětovými faktory v modelu překladatelské analýzy Christiane Nordové. Pragmatické kategorie se zaměřují na popis vnějších podmínek, které provázely vznik originálu a překladu a mohou sloužit k vysvětlení některých překladatelských řešení.

První z kategorií je tzv. užší situační zřetel. Tato kategorie se zaměřuje na místní poměry v rámci určité situace, na pragmatiku uvnitř příběhu, logické chyby a podobně. Jedná se o kategorii, která je významná především v literárních textech. Následuje věcný faktor,

který hodnotí odbornou znalost oboru, práci s terminologií a obecné porozumění textu. Do faktoru času spadá vliv, který má na překlad a originál čas. Spadá do něj čas vzniku originálu i překladu a z nich plynoucí jevy. Faktor místa je pak zaměřen na místo, na kterém byl originál a překlad komunikován a jaký vliv může mít na podobu textu. Faktor příjemce se už od autora originálu a překladu odklání a zabývá se především recipienty textů. Faktor příjemce zkoumá, kdo je zamýšleným čtenářem originálu a překladu a zda čtenář nějakým způsobem ovlivňuje podobu textu. Důležitý je také předpokládaný obsah vědomí příjemce a zda lze předpokládat, že je tento obsah u čtenáře originálu i překladu stejný nebo zda se od sebe tyto dva čtenáři výrazně liší. S faktorem příjemce také úzce souvisí závislost na mluvčím. Tato kategorie zkoumá, do jaké míry je originál závislý na mluvčím a ovlivněn tím, kdo ho formuloval. Následně je zkoumáno, jak se tato závislost projevuje v překladu. Poslední z pragmatických kategorií je afektivní implikace. Jedná se opět o kategorii, která je významná především u literárních textů a zaměřuje se na hodnocení jevů jako je humor, ironie nebo sarkasmus.

Pro hodnocení kvality překladu v rámci této diplomové práce byl tedy vybrán model translatické analýzy podle Kathariny Reissové, který je možné použít pro analýzu všech typů textů a v rámci této práce budou jeho pomocí analyzovány texty informativní a odborného charakteru. Model je rozdělen do tří částí. První tzv. literární kategorie texty rozřazuje podle jejich zaměření buď na texty zaměřené na obsah, formu, apel nebo na audiomedialní texty. Druhá část modelu se již zaměřuje na jednotlivá řešení a hodnotí prvky týkající se sémantiky, lexikologie, gramatiky a stylistiky. Poslední část modelu je pak zaměřena na pragmatiku a Katharina Reissová v ní rozlišuje sedm kategorií, které zkoumají vněttextové faktory textu jako je například vliv času, místa, příjemce nebo mluvčího, afektivní implikace a odborná znalost tématu.

7 Dotazníkové šetření a nestandardizovaný rozhovor

V empirické části této diplomové práce budou provedeny nestandardizované rozhovory s několika překladateli české Wikipedie. Tyto rozhovory se budou zaměřovat především na motivaci k překladu Wikipedie, překladatelské postupy a strategie, využívání různých překladatelských pomůcek včetně strojového překladu a nástrojů CAT, a také na problematiku institucionálního překladu.

Vzhledem k již zmíněným tématům rozhovorů je zřejmé, že předmětem výzkumu nebudou kvantifikovatelná data. Pro zajištění co nejvyšší průkaznosti a objektivity byla k vytvoření dotazníku a otázek pro nestandardizovaný rozhovor využita vybraná sekundární literatura z oboru sociologie. Ta bude společně se samotným postupem tvorby dotazníku blíže rozebrána v následující kapitole.

7.1 Dotazník a dotazníkové šetření

Pro sběr dat pro empirickou část této diplomové práce byla zvažována jak metoda dotazníkového šetření, tak rozhovoru neboli interview, přičemž se autorka nakonec přiklonila právě k metodě nestandardizovaného rozhovoru. Obě metody a také důvody pro finální rozhodnutí budou podrobněji popsány v následující kapitole.

Dle sociologické encyklopedie Sociologického ústavu AV ČR je dotazník „*předtištěným souborem otázek, na něž jsou vyžadovány písemné odpovědi respondentů*“ (Dvořák, 2018). Vzhledem ke své písemné podobě a nemožnosti jednotlivé otázky respondentům dovysvětlit, musí být dotazník formulován velmi přesně a jednoznačně, což na dotazovatele klade vysoké nároky. Pruša upozorňuje, že „*tvorba dotazníku není tvorbou volnou a má svá pravidla. Při jejich nedodržení jsou vzhledem k cíli výzkumu získávána nekomparovatelná a nevalidní data*“ (2019, s. 5). Pro dosažení co největší průkaznosti šetření je tak otázky třeba formulovat dle určitých sociologických pravidel. Tyto požadavky na formu otázek budou popsány v následující podsekcí.

7.1.1 Obecná koncepce

V první řadě je u dotazníkového šetření třeba dbát na dostatečně přesnou formulaci hypotéz, které má dotazník ověřit a na jeho samotný cíl. Jen za tohoto předpokladu je později možné vhodně formulovat otázky dotazníku. Ty by se měly zaměřovat především na hlavní výzkumné body. (Pruša, 2019)

Dotazník by měl mít také jasně danou a přehlednou strukturu. Ideální je otázky rozdělit do několika menších tematických okruhů, které usnadní orientaci v dotazníku a zároveň zajistí logickou návaznost jednotlivých otázek.

7.1.2 Formulace otázek

Jak již bylo zmíněno, otázky by měly být formulovány co nejsrozumitelněji, aby nedocházelo k nepochopení či špatné interpretaci. Tazatel by měl proto používat jednoduchý jazyk a také odpovídající slovník, tzn. se například vyhnout náročné terminologii, pokud její znalost nemůže u cílové skupiny předpokládat. Obecně jsou preferovány spíše otázky kratší, ale není vhodná ani přílišná strohost. Pro snazší kvantifikaci dat jsou také preferovány otázky uzavřené, které ponechávají respondentům menší prostor pro variabilitu odpovědí. V případě uzavřených otázek je pak potřeba zajistit, aby nabízené odpovědi obsáhly dostatečně široké spektrum a otázky se nestaly zavádějícími. Charakter této diplomové práce a výzkumu, který je v jejím rámci prováděn nicméně využití uzavřených otázek příliš neumožňuje.

V otázkách se dále nesmí objevovat předsudky a v dotazníku by se také neměly vyskytovat otázky, u kterých nelze předpokládat, že na ně respondenti odpoví pravdivě (např. Užíváte drogy?). I v případě anonymního dotazníku respondenti na podobné dotazy často neodpovídají podle pravdy, ale tak, jak je společensky žádoucí. Tazatel by se měl také vyvarovat otázkám, které se ptají na několik různých informací (např. Proč se věnujete uvedenému sportu a jakou značku vybavení využíváte?). Tazatel by měl také zvážit užití otázek uvedených příslovcí „proč“ a takové otázky používat pouze v případě, že je na ně možné odpovědět relativně v krátkosti. Otázkám, které by vyžadovaly rozsáhlé odpovědi je dobré se vyhnout, případně je rozdělit do několika specifitějších otázek, na které je možné odpovědět jednodušeji. Otázky by také neměly být sugestivní a zavádějící (např. Také si myslíte, že...?).

Aby bylo možné odpovědi různých respondentů co nejlépe srovnávat, je ideální se v otázkách vyhnout také neurčitým slovům typu „několik, průměrně, asi, obvykle apod.“, které si může každý z respondentů interpretovat různě. Dobré je se vyhnout také otázkám s využitím záporu. Ten lze snadno přehlédnout, případně jsou takové otázky často špatně interpretovány (např. Mléčné výrobky nejsou mými oblíbenými potravinami. Souhlasím/Nesouhlasím). Ze stejných důvodů by se měl tazatel zcela vyhnout také otázkám s dvojitým záporem (Pruša, 2019).

Důležité je také grafické zpracování dotazníku, protože u nepřehlednost dotazníku může respondenty od vyplnění odradit. Součástí dotazníku by také měl být podrobný návod k jeho vyplnění, který opět zvyšuje průkaznost celého šetření.

Dotazník by měl ideálně začínat otázkami snadnějšími, které respondenta neodradí od spolupráce, a až poté by se měla komplexnost otázek postupně zvyšovat. Ke konci je pak opět žádoucí náročnost otázek snížit, protože lze předpokládat určité vyčerpání z vyplňování. Platí také, že *„otázky obecného rázu mají být na začátku dotazníku a abstraktní umístěny před konkrétními. Sled otázek postupuje od snadných, objektivních a nekontroverzních k složitějším, subjektivním a kontroverznějším“* (Metodologie statistických výzkumů, s. 13). Dodržení zmíněných pravidel výstavby dotazníku *„příznivě ovlivňuje jeho akceptování a správné vyplnění (tedy návratnost a validitu šetření)“* (Dvořák) a je proto nezbytné pro úspěšný výzkum.

7.1.3 Výhody a nevýhody dotazníkového šetření

Jak z předchozích odstavců vyplývá, má využití dotazníku a dotazníkového šetření své výhody i nevýhody. Zásadní výhodou je, že lze díky dotazníku bez vynaložení většího úsilí nashromáždit data od značného množství respondentů, kteří mohou být rozprostřeni na velkém území. Respondentům je zároveň dopřán delší čas na promyšlení odpovědi a respondenti jsou tak obecně méně pod tlakem. Jsou písemnou formou také ochotnější odpovídat např. na citlivé otázky a příliš je neovlivňuje způsob kladení dotazu.

Nevýhodou je naopak častá nižší motivace respondentů k vyplnění dotazníku. Zároveň mohou respondenti některé otázky vynechat, případně se při odpovídání s někým poradit nebo celý dotazník předat k vyplnění někomu jinému, komu nebyl původně určen. Tyto skutečnosti, které mohou mít zásadní vliv na validitu celého šetření nemá tazatel samozřejmě šanci ověřit.

Respondenti jsou písemnou formou dotazníku značně omezeni v rozsahu odpovědí a tazatel také nemá šanci se například doptat na doplňkové otázky, či dotazy upřesnit nebo specifikovat. Všechny tyto faktory pak mohou ztěžovat konečné vyhodnocení dotazníkového šetření. S validitou výsledků pak souvisí i fakt, že tazatel z dotazníků často nevyčte reálné a upřímné odpovědi, ale spíše respondentovu stylizaci do osoby, kterou by si přál být. (Giddens, 2005)

Z nižší motivace respondentů pak vyplývá často velmi nízká návratnost dotazníkového šetření. Ta může dosahovat i pouhých 10-15 % (Remr, 2015), v průměru ovšem dosahuje

přibližně 30 % (Pruša, 2019). Pro získání objektivních výsledků je tak potřeba oslovit výrazně větší množství osob, než je pro výzkum reálně třeba. Při takto nízké návratnosti navíc často „není jasné, kterou část základního souboru získaný výběrový soubor reprezentuje. Je to způsobeno tzv. samovýběrovým efektem, tj. skutečností, že osoba, již dotazník patří, není ‚nucena‘ na něj odpovědět, může ho tedy nezodpovědět vůbec nebo ho předat k vyplnění někomu jinému, komu původně určen nebyl. Navíc platí, že na dotazník většinou odpovídají lidé určitého typu“ (Pruša, 2020, s. 2).

7.2 Interview (nestandardizovaný rozhovor)

Interview je „je jednou ze základních sociologických výzkumných technik, při níž získáváme informace od zkoumaných osob jako odpovědi na otázky, které klademe dotazovanému během bezprostředního rozhovoru. Interview je nezbytnou technikou terénního výzkumu a používá se ve značném rozsahu při získávání údajů v sociologickém experimentu. V západních sociologiích je považován za nejdůležitější složku empirické sociologie. Interview je zaměřený, plánovitý a cílevědomý způsob, jímž získáváme údaje od respondenta pomocí promyšlených a přesně formulovaných otázek“ (Nešpor, Vodáková, 1970).

Na rozdíl od dotazníku představuje rozhovor časově velmi náročnou, a také nákladnou metodu sběru informací pro výzkum. Nelze naráz oslovit takové množství respondentů jako v případě dotazníkového šetření, a proto se rozhovory hodí spíše pro výzkumy založené na menším množství respondentů. Požadavky na dotazy a samotný dotazník, podle kterého rozhovory nejčastěji probíhají pak zůstávají v podstatě totožné jako v případě dotazníkového šetření.

7.2.1 Výhody a nevýhody rozhovoru

Velkou výhodou oproti dotazníkovému šetření je u rozhovoru jistota, že na otázky odpovídá právě ten respondent, kterému jsou určeny. Minimalizuje se také možnost otázky vynechat nebo se o nich s někým radit. Také osobní kontakt může na respondenty působit pozitivně a pobídnout je k větší sdílnosti. U nestandardizovaného rozhovoru je pak výhodou také větší flexibilita a možnost otázky přizpůsobit situaci či osobě respondenta. Respondenti zároveň mají možnost některé své odpovědi důkladněji vysvětlit (Olecká, Ivanová, 2010). Výhodou je také tazatelova možnost respondenta v reálném čase sledovat a povšimnout si tak i jiných než verbálních projevů (Nešpor, Vodáková, 1970,).

Nevýhodu pak představují možná zkreslení, která vznikají především „*osobou tazatele či tzv. efektem záhlaví (zkreslující efekt představy zkoumaných osob o instituci či výzkumníkovi, který výzkum pořádá – respondenti mají tendenci mu vyhovět a odpovídají, co si myslí, že by chtěl slyšet)*“. Stejně tak může vyvolat zkreslení záznam odpovědi, neboť může narušit přirozený charakter interakce. Pro respondenta může být nepřijatelné vyslovit nepříjemnou alternativu přímo do očí tazatele“ (Olecká, Ivanová, 2010, s. 26).

7.2.2 Typy rozhovorů

Sociologie rozlišuje několik druhů interview. Ty se od sebe liší především tazatelovou mírou volnosti při dotazování, případně se pak jedná o specializované typy rozhovorů (např. hloubkové rozhovory, skryté rozhovory atd.) Rozhovory lze také rozdělit podle počtu zúčastněných osob na rozhovory individuální a skupinové. Pro tuto diplomovou práci jsou nicméně relevantní pouze rozhovory individuální, tj. rozhovory prováděné v konkrétní okamžik pouze s jedním respondentem. Dle míry volnosti pak lze rozlišit tři druhy interview, a to nestandardizované, polostandardizované a standardizované.

- Nestandardizovaný rozhovor: Jedná se o předem připravený a promyšlený rozhovor, kterým tazatel sleduje jasný cíl. Rozhovor ovšem „*probíhá pružněji. I zde si výzkumný pracovník musí připravit základní okruhy otázek, které bude klást, ale jejich obsah, pořadí a formulace závisí na tazateli, který se přitom nemusí přidržovat žádného schématu*“ (Skalková 1983). Tazatel může dotazy uzpůsobit průběhu interakce, může klást doplňující dotazy, vracet se k některým nedostatečně zodpovězeným otázkám nebo se naopak zdržet u zajímavých odpovědí. Nestandardizovaným rozhovorem lze proniknout k postojům, přáním, potřebám a motivům respondenta.
- Polostandardizovaný rozhovor: Jedná se o přechodnou formu mezi rozhovorem standardizovaným a nestandardizovaným, která se nicméně kloní spíše k rozhovoru standardizovanému. Otázky pro rozhovor jsou jasně formulovány, ale zároveň je možné klást upřesňující nebo vysvětlující dotazy. Výzkumný pracovník se v tomto případě snaží otázkami vytvořit vhodné podmínky pro odpovědi, které jsou vyžadovány přesně formulovanými otázkami.
- Standardizovaný rozhovor: Základní metoda vědeckého výzkumu pro získávání kvantitativních a srovnatelných údajů. Otázky pro tento typ rozhovoru jsou přesně formulované a je stanoveno jejich pořadí. Je kladen důraz na jasnost

a jednoznačnost otázek a není v žádném případě možné je v průběhu interview jakkoli měnit. Standardizovaný interview se podobá dotazníku, nicméně odpovědi v tomto případě zapisuje sám tazatel.

(Nešpor, Vodáková, 1970)

7.2.3 Výběr metody sběru dat

Vzhledem k tomu, že se výzkum a také hypotézy obsažené v této diplomové práci zaměřují především na motivaci překladatelů Wikipedie, na pomůcky, které k překladu využívají, jejich překladatelské strategie a také na jejich subjektivní vnímání pravidel a principů, na jejichž základě překlad Wikipedie funguje, byl za nejvhodnější metody sběru dat vybrán nestandardizovaný rozhovor. Podle Malého sociologického slovníku se nestandardizovaný rozhovor hodí především pro *získávání „kvalitativních údajů, kterými pronikáme k osobnosti respondenta, informuje o prostředí, v němž dotazovaný žije a pracuje. Neposkytuje však spolehlivé materiály, které se dají kontrolovat jako kvantitativní údaje. Proto se tyto rozhovory konají s malým, statisticky nevýznamným počtem osob“* (Nešpor, Vodáková, 1970), což přesně odpovídá charakteru této diplomové práce.

Rozhovory probíhaly podle předem připraveného dotazníku, který byl vystavěn dle pravidel zmíněných výše v sekci dotazníkové šetření. Protože pro výzkum nebyla získávána data exaktní, ale spíše subjektivní a zároveň byly rozhovory prováděny pouze s velmi malým vzorkem, který v praxi nemůže vypovídat o všech českých překladatelích Wikipedie, nebyl důvod k využití velmi přesného standardizovaného rozhovoru. Autorka práce se rozhovory nesnaží dosáhnout statisticky relevantních výsledků, ale důležitý je především alespoň omezený vhled do interního prostředí překladu na české Wikipedii, což je pole zatím v podstatě neprozkoumané.

Díky nestandardizovanému rozhovoru měla tedy tazatelka možnost rozhovory určitým způsobem korigovat. Mohla měnit pořadí otázek, v případě nedostatečných odpovědí pokládat doplňující dotazy a naopak v případě velmi obsáhlých odpovědí některé méně důležité otázky vynechat. Rozhovory s jednotlivými respondenty byly nahrávány a z těchto záznamů byl pak vyhotoven písemný přepis.

Pro sběr dat byly v rámci této diplomové práce zvažovány dvě metody, a to metoda dotazníkového šetření, a dále metoda rozhovoru, konkrétně rozhovoru nestandardizovaného. V první části kapitoly byly obě metody sběru dat popsány a byly

také nastíněny jejich výhody a nevýhody. Pro sběr dat byla nakonec zvolena metoda nestandardizovaného rozhovoru, který probíhal na základě písemného dotazníku. Dotazník byl vytvořen v souladu se zmiňovanou metodologií tvorby dotazníku, a to z toho důvodu, aby byly zajištěny co nejobjektivnější výsledky výzkumu. Nestandardizovaný rozhovor byl zvolen především z důvodu nízkého počtu respondentů (5 osob) a také z důvodu komplexnosti otázek, na které by často nebylo možné v rámci dotazníkového šetření ve stručnosti odpovědět. Nestandardizovaný rozhovor zároveň autorce práce umožnil měnit pořadí dotazů nebo případně některé otázky specifikovat a upřesňovat.

Vzhledem k malému počtu respondentů zároveň není možné výsledky výzkumu plošně aplikovat na celou oblast překladu na Wikipedii, a nebylo proto potřeba volit výrazně striktnější metodu sběru dat, jakou je například dotazníkové šetření nebo standardizovaný rozhovor. Tyto metody jsou používány především v případě, kdy je nutné získat statisticky vyhodnotitelné informace, což nicméně není cílem této práce.

8 Teoretické začlenění do kontextu institucionálního překladu

Tato diplomová práce není samozřejmě jedinou odbornou prací, která se zabývá překladatelským projektem většího rozsahu a je ji proto nutné začlenit do výzkumu týkajícího se velkých překladových projektů v dějinách českého překladu. Ambiciózní překladatelský projekt mapuje například diplomová práce Jana Hanzla s názvem *„Překlad právních předpisů Evropských společenství v České republice a dalších nových členských státech EU (Project management a sociologie jednotlivých subjektů vstupujících do procesu překladu)“*. Ta se taktéž věnuje sociologii velkého překladatelského projektu, konkrétně se zaměřuje na projekt spojený se vstupem České republiky a dalších zemí do Evropské unie.

Podmínkou vstupu do EU bylo mimo jiné *„převzetí závazků vyplývajících z členství. K těmto závazkům patřilo také převzetí tzv. *acquis communautaire*, tedy veškerých platných právních předpisů, které Evropská společenství, respektive Evropská unie, za dobu své existence přijala, a jejich účinné uplatňování ode dne vstupu do Evropské unie“* (Hanzl, 2006, s. 1). Aby bylo účinné uplatňování možné, bylo nutné do češtiny a do jazyků všech nových členských států přeložit přibližně 80 000 stran Úředního věstníku Evropské unie. Texty byly současně překládány do devíti jazyků, čímž je projekt zcela unikátní jak v českém, tak ve světovém měřítku. Jan Hanzl se v práci zaměřuje především na sociologii jednotlivých aktérů, kteří se na projektu podíleli, a dále na project management, tedy způsob, jakým byl celý projekt řízen a organizován.

Dalším velkým překladatelským projektem, který by bylo vhodné zmínit je edice *Tschechische Bibliothek*, kterou se zabývá diplomová práce Lenky Zbořilové s názvem *„Překladatelský projekt Tschechische Bibliothek v dějinách překladu“*. Edice *Tschechische Bibliothek* je rozsáhlým projektem, jehož cílem byl překlad českých literárních děl do německého jazyka. Edice vyšla celkem ve 33 svazcích a německy mluvícím čtenářům zprostředkovává literaturu od 213 českých autorů. Edice *Deutsche Bibliothek* byla vydávána mezi lety 1999-2007 a vyšla v nakladatelství *Deutsche Verlags-Anstalt (DVA)*. Financována byla Nadací Roberta Bosche (RBS). Na edici se dále podílelo pět hlavních vydavatelů a 66 překladatelů a bohemistů.

Práce Lenky Zbořilové se zaměřuje především na výzkum dějin a sociologie překladu. Autorka si *„klade za cíl blíže prozkoumat proces vzniku edice včetně rolí jednotlivých účastníků projektu či jejich způsobů práce a vzájemné spolupráce“* (Zbořilová, 2022, s.

9). Autorka práce zkoumá například záměr iniciátorů projektu, dobovou překladatelskou normu, recepci edice v České republice nebo způsob práce a spolupráce jednotlivých aktérů, kteří se na edici Tschechische Bibliothek podíleli.

Pro tuto diplomovou práci je relevantní také problematika fanslation čili fanouškovského překladu. Jedná se o neoficiální překlady prováděné fanoušky (např. fanoušky filmů, her, seriálů atd.), a to převážně do jazyků, ve kterých ještě není oficiální verze k dispozici. Jedná se o překlady prováděné amatérskými překladateli, kteří se různých překladatelských projektů účastní dobrovolně a čistě ze zájmu o tematiku. Bylo by proto také vhodné zmínit další odborné práce, které se zabývají obdobnou tematikou.

Na Ústavu translatologie se problematikou fanslation zabývala například diplomová práce Kateřiny Ešnerové s názvem „*Harry Potter v oficiálním a amatérském překladu*“ z roku 2012. Ta zkoumala fanouškovský překlad beletrie, konkrétně série knih o Harry Potterovi. Autorka v práci porovnává proces vzniku obou překladů a dále porovnává úryvky překladu poslední knihy série s názvem „*Harry Potter and the Deathly Hallows*“. Fanouškovské překlady neporovnává pouze s překladem oficiálním, ale dochází také k porovnání různých fanouškovských překladů. Autorka se tím snaží odhalit rozdíly mezi překladem kolektivním, a tím vytvořeným pouze jednotlivcem.

Fanslation se zabývala také diplomová práce Jaroslava Švelcha s názvem „*Amatérský překlad televizních seriálů v sociálním kontextu*“. Ta se zaměřovala na „*amatérský překlad titulků k televizním seriálům, konkrétně k seriálu „Game of Thrones (Hra o trůny)*“ (Švelch, 2011, s. 5). Autor práce zkoumá především „*mění se funkce audiovizuálního překladu v současné společnosti a na normy regulující překladatelskou činnost*“ (Švelch, 2011, s. 5). Popisuje také motivaci k překladu, a to za pomoci teorie Pierra Bourdieho, především jeho konceptu kapitálu. Poslední prací, která se na ÚTRL v poslední době zabývala fanouškovským překladem, je diplomová práce s názvem „*Fenomén počítačových her a jejich převod do češtiny*“ od Lukáše Wicy, která se zaměřuje na překlad počítačových a video her. Autor práce se snaží „*představit videohry jako specifické a významné médium s početnými uživateli utvářejícími herní subkulturu a uvést tak tento fenomén jako relevantní translatologické téma*“ (Wicha, 2013, s. 6). Autor v rámci práce analyzuje recenze a internetová diskuzní vlákna a zajímá se o „*vliv počítačových her a souvisejících textů na utváření charakteristického sociolektu českých hráčů a pronikání specifických lexikálních prvků za hranice této subkultury*“ (Wicha,

2013, s. 6). V práci je také provedena komparativní analýza původních a překladových verzí her, s jejíž pomocí autor zkoumá „překladatelské postupy aplikované při převodu jazykově a kulturně vázaných prvků“ (Wicha, 2013, s. 6).

Z dalších odborných prací se pak fanouškovským překladem zabývá například kapitola s názvem „*An overview of multimodal fan translation: fansubbing, fandubbing, fan translation of games, and scanlation*“ v knize „*Insights into audiovisual and comic translation. Changing perspectives on films, comics and videogames*“ z roku 2019. Ta pojednává o audiovizuálním překladu a dalších postupech, které fanouškovští překladatelé využívají. Zaměřuje se také na problematiku fanouškovských komunit, které sdílí oddanost určitému populárnímu produktu a na jejich vliv na fanouškovský překlad. Tématem se zabývá také kniha „*Theory and Practice of Translation as a Vehicle for Knowledge Transfer*“ z roku 2022, konkrétně kapitola „*A Sociocultural Account of Fan Translation Practices that Center the Peripheries*“. Ta pojednává o fanouškovském překladu v moderním a technologiemi propojeném světě. Tato propojenost skrze technologie přináší značnou globalizaci. Ta je často kritizována, protože velkým kulturám umožňuje ovlivňovat ty periferní. Globalizace nicméně periferním kulturám zároveň umožňuje oslovit nové publikum. Kapitola se zaměřuje právě na fanouškovský překlad z periferních kultur a uvádí příklady takových překladů z různých zdrojových jazyků, například z korejštiny, japonštiny nebo angličtiny.

Fanouškovským překladem titulků se pak zabývá článek z roku 2020 s názvem „*The Best of Both Worlds: From Volunteer Subtitling to Professional Subtitling*“ od Ebru Çavusogla. Ten se zaměřuje na amatérský překlad titulků a zkoumá, jakou takový překlad hraje roli na cestě k profesionálnímu titulkování. V článku jsou také prováděny rozhovory s profesionálními překladateli titulků, kteří se ve svých počátcích věnovali právě překladu fanouškovskému a je zkoumáno, jakým způsobem může fanouškovský překlad a s ním spojená podpora online komunity pomoci na cestě k profesionálnímu překladu. Článek s názvem „*Found in translation: Rethinking the relationship between fan translation groups and licensed distributors of anime and manga*“ z roku 2018, který vyšel v časopise „*Journal of Fandom Studies*“ se zaměřuje na legální i nelegální překlady a distribuci anime a mangy pro anglicky mluvící příjemce, a při výzkumu zkoumá překladatelské skupiny vedené právě fanoušky. Autorka článku se domnívá, že existence fanouškovských překladatelských fór vyplňuje mezeru na trhu, kterou nejsou schopni

vyplnit profesionální překladatelé, a fanouškovský překlad tak vznikl především z přání spotřebitelů.

Poslední odbornou prací, která bude v souvislosti s fanslation zmíněna je článek „*Fan translation of games, anime, and fanfiction*“, který v roce 2019 vyšel v odborném časopise „*Language Learning & Technology*“. Ten zkoumá, jaký vztah panuje mezi vztah fanouškovským překladem a jazykovým vzděláváním, a to, jak může fanouškovský překlad k jazykovému vzdělání přispívat.

9 Hypotézy

Pro tuto diplomovou práci bylo stanoveno několik hypotéz, které budou později v empirické části podrobeny zkoumání. V závěru práce pak budou výsledky tohoto výzkumu podrobněji rozebrány a zasazeny do celkového kontextu. Jelikož je téma překladu na české Wikipedii velice široké, je třeba ho pomocí stanovení hypotéz zúžit a dosáhnout tak co možná nejpřínosnějšího výzkumu dané problematiky. Empirická část diplomové práce se bude zaměřovat především na kvalitu překladů na české Wikipedii, a dále také na sociologické aspekty překladu a motivaci překladatelů. Z toho důvodu se na tato témata zaměřují i zde uvedené hypotézy.

První hypotézou, která bude v rámci práce podrobena přezkoumání, je tvrzení, že většinovými překladateli Wikipedie nejsou profesionálové, ale především amatérští nadšenci. S touto hypotézou pak souvisí i hypotéza druhá, a to že motivací většiny překladatelů Wikipedie je zájem o určitý obor či tematiku, které chtějí v českém jazyce prezentovat širší veřejnosti, a zajímá je tak především překlad jako produkt a proces překládání je pro ně spíše vedlejší.

Další hypotéza pak již souvisí s kvalitou překladu. Vzhledem k předchozím hypotézám týkajícím se pravděpodobných překladatelů předpokládáme, že bude při translatologické analýze textů odhalena zvýšená míra interference a s ní spojené neústrojně vazby tvořené podle jazyka předlohy. Poslední hypotéza pak u překladatelů Wikipedie předpokládá zvýšenou míru užívání strojových překladačů, případně nástrojů CAT.

Pro jednoznačnější vyhodnocení výzkumu diplomové práce byly stanoveny čtyři hypotézy, které bude autorka práce v empirické části ověřovat za pomoci rozhovorů s překladateli a také za pomoci translatologické analýzy. Tři z nich se týkají samotných překladatelů Wikipedie. Autorka práce předpokládá, že překladem na Wikipedii se ve většině případů zabývají amatéři a nikoliv profesionální překladatelé. Předpokládá také, že jejich motivací pro překlad je především zájem o určité téma a touha ho zprostředkovat široké české veřejnosti, a zaměřují se tak především na překlad jako produkt, nikoliv proces. Poslední hypotézou týkající se překladatelů je předpokládaná vyšší míra využívání strojových překladačů, případně i nástrojů CAT. Poslední hypotéza se týká kvality překladu a bude ověřována za pomoci translatologické analýzy. Autorka práce se domnívá, že se v překladech bude objevovat zvýšená míra interference a vyšší množství vazeb tvořených podle jazyka originálu.

EMPIRICKÁ ČÁST

1 Sociologický aspekt překladů pro Wikipedii

V této kapitole bude pozornost zaměřena konkrétně na sociologický aspekt překladu Wikipedie. Jak již bylo uvedeno, vznikla kolem české Wikipedie komunita tvůrců a překladatelů, a v takové společnosti zcela jistě existují určité mocenské struktury a hierarchie a lze v ní také pozorovat různé vzorce chování, rozdílné motivace atd. Pro popis a zkoumání sociologických aspektů bude využita v teoretické části práce zmiňovaná teorie francouzského sociologa Pierra Bourdieho. Pozornost bude zaměřena především na ústřední pojmy, kterými je sociální pole, kapitál a habitus.

1.1 Teorie sociálního pole

I v případě Wikipedie lze samozřejmě pozorovat určité sociální pole. Ačkoli se pro většinu překladatelů jedná pouze o koníček, a nikoliv o jejich povolání, přesto mezi sebou v rámci komunity bojují o prestiž a vyšší postavení a existuje mezi nimi určitá soutěž.

Na vrcholku této hierarchie se nejpravděpodobněji nacházejí správci Wikipedie. Přestože se jedná o projekt, který může upravovat kdokoli, existují tzv. správci Wikipedie, kteří mají možnost texty pozměňovat a upravovat v případě faktických chyb. Články mohou také zcela mazat, například v případě použití nevhodného jazyka, vulgarit atd. Tito správci proto stojí na vrcholku hierarchie. Mají moc a kontrolu nad tím, které články se na Wikipedii objeví a v jaké podobě, a které naopak ne. Mají také možnost blokovat uživatele, pokud se opakovaně dopouští závažných přestupků proti pravidlům Wikipedie, takže mají také částečnou kontrolu nad uživateli a přispěvateli, protože mohou ovlivnit, kdo na Wikipedii bude nebo nebude přispívat.

Na podobném místě jako správci stojí patroláři a revertéři. Ti mají o něco omezenější pravomoci než správci, ale mohou také například mazat články, ve kterých dochází k vandalismu nebo jsou jinak nevhodné. Jak z názvu vyplývá, revertéři mohou zároveň navracet zpět původní obsah před provedením určitých změn. Patroláři a revertéři tedy nemají například možnost blokovat uživatele, ale přesto jsou nositeli moci a kontroly týkající se obsahu na Wikipedii.

Níže poté stojí překladatelé, kteří bojují o prestiž a lepší postavení mezi sebou, ale zároveň právě i se správci. K takové situaci může dojít např. v případě, kdy má správce pocit, že se v textu nachází chyba nebo nepřesnost, ale překladatel je přesvědčen, že se

o chybu nejedná a text je v pořádku. Boj o postavení tak může probíhat na několika rovinách současně. Na Wikipedii mohou být články také oceněny, a to buď titulem „dobrý“ nebo „nejlepší“ článek, což soutěž mezi překladateli samozřejmě zvyšuje. Pokud je článek označen jedním z těchto titulů, zvyšuje to v rámci komunity samozřejmě prestiž daného autora. Na Wikipedii pak probíhají také různé druhy soutěží nebo výzev, které mohou dále přispívat k soutěživosti a zároveň mohou být způsobem, jak získat určitou prestiž a také s ní spojený společenský kapitál.

1.2 Ekonomický kapitál

V případě překladatelů Wikipedie nehraje ekonomický kapitál příliš významnou roli. Hmotné statky směnitelné za peníze nepřinášejí jednotlivým překladatelům výraznější výhodu, a to především proto, že překlady Wikipedie neslouží ani jedné straně k ekonomickému obohacení. Jak již bylo řečeno, jedná se o zcela dobrovolnou činnost překladatelů, kteří za své překlady nedostávají žádnou finanční odměnu, a proto nelze říct, že by jim jakékoliv hmotné bohatství dopomáhalo k lepší pozici v rámci sociálního pole.

1.3 Kulturní kapitál

Za inkorporovanou formu kulturního kapitálu by v případě překladatelů Wikipedie mohla být považována např. kvalitu jejich psaného projevu, schopnost srozumitelného vyjadřování nebo schopnost efektivní komunikace. Do kulturního kapitálu pak částečně spadá také dosažené vzdělání, v případě překladatelů Wikipedie obzvláště to překladatelské nebo jazykové. Vzdělání je pak dále provázáno s institucionalizovanou formou kulturního kapitálu, do které spadají různé akademické tituly, diplomy a osvědčení, které slouží jako potvrzení kapitálu inkorporovaného.

Objektivní forma kulturního kapitálu nehraje v případě překladatelů Wikipedie tak významnou roli, ačkoli např. při využívání nástrojů CAT může např. vlastnictví kvalitního počítače pomoci k získání lepší pozice v hierarchii, protože daný překladatel pak překládá rychleji a kvalitněji. Překladatelé samozřejmě také používají různé slovníky, knihy atd. Objektivní kapitál také úzce souvisí s kapitálem inkorporovaným, protože pro úspěch nestačí pouze fyzické vlastnictví daného kulturního předmětu, ale také schopnost ho správně používat. V případě překladatelů to lze demonstrovat například na slovnících. Pro získání lepší pozice v sociálním poli nestačí prosté vlastnictví slovníku, ale překladatel ho musí umět také efektivně používat a vyhledávat v něm, což už je dovednost

spadající do kapitálu inkorporovaného. Stejný případ nastává při používání počítače a nástrojů CAT, pouhé vlastnictví počítače a určitého programu není dostačující, a pro získání výhody je potřeba umět s počítačem a softwarem efektivně pracovat.

Institucionalizovaná forma kulturního kapitálu není v případě překladatelů Wikipedie tak důležitou složku kapitálu. Překladatelé s vyšší formální kvalifikací mohou dosahovat lepších výsledků, mohou mít menší problémy s následnými opravami svých překladů správci atd., ale i v tomto případě záleží spíše na kapitálu inkorporovaném, tedy jejich individuálních schopnostech. Překladatelé Wikipedie zároveň nejsou za svou práci placeni a jak již bylo zmíněno, jedná se pro většinu z nich pouze o koníček. Jejich formální kvalifikace a vzdělání tak nehraje tak významnou roli, jako např. v případě zaměstnání.

1.4 Společenský kapitál

I společenský kapitál hraje u překladatelů Wikipedie svou roli. Cenné pro překladatele Wikipedie mohou být například dobré vztahy se správci Wikipedie, kteří mohou mít významný vliv na finální podobu překladu, ale také například vztahy s jinými překladateli nebo s odborníky na téma, kterého se překlad týká, se kterými mohou svá řešení konzultovat. Takové konexe pak mohou konkrétního překladatele vyčlenit ze zbytku skupiny a poskytnout mu výhodu.

Kulturní kapitál mohou překladatelé získávat také za pomoci různých soutěží a výzev, které se na Wikipedii konají. Ty jim mohou zajistit určitou prestiž a uznání, které jim následně může poskytnout určité výhody. V sekci týkající se sociálního pole pak už byla zmíněna také ocenění pro tzv. „dobré“ a „nejlepší“ články. Ta samozřejmě také vedou k budování prestiže autora.

1.5 Symbolický kapitál

V případě překladatelů Wikipedie je boj o prestiž a uznání v podstatě dvojitý. Překladatelé jednak bojují v rámci uzavřené komunity Wikipedie. K tomu mohou sloužit například již zmiňované soutěže, výzvy nebo ocenění článků. Souboj pak může probíhat také v diskuzích, ve kterých může docházet ke střetu různých názorů a pohledů na překlad. Vzhledem k tomu, že je Wikipedie přístupná široké veřejnosti, bojují překladatelé o prestiž a uznání také obecně v rámci společnosti a snaží se, aby byli většinovou společností vnímáni co nejlépe.

Wikipedie je v očích mnoha laiků, kteří nemají s přispíváním žádné zkušenosti často považována za velmi nespolehlivý zdroj a toto vnímání pak může být přenášeno i na překladatele, kteří na Wikipedii působí. Boj o prestiž a uznání v rámci celé společnosti je proto neméně důležitý než souboj v rámci uzavřené komunity. Proti negativnímu pohledu na Wikipedii se snaží bojovat například i český spolek WikiMedia Česká republika, který se zaměřuje také na popularizaci Wikipedie.

1.6 Habitus

V případě překladatelů, a tím pádem i překladatelů Wikipedie spadá do habitu například samotné nadání k překládání, ale také způsob práce na překladu, individuální schopnosti nebo zvyky. V případě překladatelů Wikipedie se může jednat například také o schopnost pracovat na základě určitých pravidel a tato pravidla dodržovat. To jim na Wikipedii zajistí menší množství zásahů správci a tím pádem výhodu oproti ostatním. Do habitu spadá také míra odborných znalostí, které překladatelé o překládaném tématu mají. Vyšší míra odbornosti jim opět může zajistit určitou výhodu oproti ostatním a pomoci jim s bojem v rámci sociálního pole.

1.7 Význam sociologie při překladu Wikipedie

Na překlady Wikipedie a její překladatele je možné aplikovat v podstatě všechny zmiňované sociologické koncepty teorie Pierra Bourdieho. Komunita tvůrců Wikipedie představuje uzavřené sociální pole, na kterém dochází k mocenským bojům o prestiž a uznání. V rámci Wikipedie je také možné rozlišit určitou hierarchii, která nicméně není zcela dogmativního charakteru. To pramení především z faktu, že Wikipedie je otevřeným projektem a jejími tvůrci jsou z naprosté většiny dobrovolníci, kteří pro Wikipedii tvoří z vlastního zájmu.

Pro překladatele je zároveň důležitý i kapitál, a to především kapitál společenský, a také kapitál kulturní. Méně významnou roli pak hraje kapitál ekonomický, který je zaměřený především na hmotné statky. Na překladatele Wikipedie je možné vztáhnout i pojem habitus, kterým jsou popsány individuální schopnosti a dovednosti jednotlivce. Ty jsou pro překladatele samozřejmě velice důležité, zásadní může být například znalost správného pravopisu, obecné nadání k překladu nebo schopnost se srozumitelně a přirozeně vyjadřovat. To jsou všechno dovednosti, které mohou zlepšit pozici překladatele v rámci sociálního pole a poskytnout mu výhodu před ostatními.

2 České překlady Wikipedie

Jak již bylo řečeno, spatřila internetová encyklopedie Wikipedie světlo světa poprvé v roce 2001 a její česká verze pak v roce 2002. Dodnes existuje na Wikipedii mnoho článků, které nemají své české ekvivalenty a české články proto vznikají také překladem verzí cizojazyčných. Z toho důvodu byl založen WikiProjekt Překlad, který se zaměřuje právě na tvorbu českých článků za pomoci překladu a sdružuje všechny překladaatele Wikipedie.

2.1 Specifika překladů Wikipedie

Samotným překladem Wikipedie do českého jazyka se zabývá již zmiňovaný WikiProjekt Překlad, o kterém si lze více přečíst na jeho webové stránce https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_P%C5%99eklad. Podle ní je cílem celého projektu „*bdít nad co největší kvalitou překladů z jiných Wikipedií*“ (WikiProjekt Překlad). Do projektu se může přidat v podstatě kdokoliv, stačí se na zmiňované stránce zapsat do seznamu účastníků. Projekt dále upozorňuje, že „*jsou si všichni účastníci rovni, žádná hierarchie neexistuje*“ (WikiProjekt Překlad) a požaduje od svých překladatelů nadprůměrnou znalost dvou jazyků, přičemž dochází k překladu do rodného jazyka.

V projektu také vznikla šablona Překlad, která je při českých překladech hojně využívána. Jedná se o speciální šablonu, která „*odkazuje na články na cizojazyčných Wikipediích, jejichž text byl v přeložené podobě použit na české Wikipedii. Takové články eviduje v příslušné kategorii podle jazyka (pokud taková kategorie pro daný jazyk již existuje)*“ (Wikipedie, Šablona: Překlad). Tato šablona se vyskytuje na konci přeložených článků a vzniká díky ní určitá „databáze“ překladových hesel na Wikipedii. Tuto šablonu musí překladaatelé používat i z autorskoprávních důvodů, ale sama šablona zároveň neslouží jako relevantní zdroj a není možné na ni v překladu jako na zdroj odkazovat. (Wikipedie, Šablona: Překlad)

Je třeba si také uvědomit, že v případě překladů Wikipedie se ne vždy musí nutně jednat o překlad pouze z jednoho výchozího jazyka, ale k překladu mohou být též použity části hesel pocházejících z několika různých jazyků. Do šablony Překlad tak lze vložit až 6 výchozích jazyků, ze kterých finální překlad čerpal.

Pod odrážkami Požadované články a Články k rozšíření je v projektu také možné najít konkrétní hesla, která by bylo vhodné přeložit nebo případně překladem z cizího jazyka rozšířit. Články do těchto seznamů může přidávat kdokoliv. Články k překladu lze také

vyhledávat automaticky, a to za pomoci tzv. WQS neboli Wikidata Query Service, „*která mimo jiné umožňuje vyhledávat v databázi Wikidata články k překladu podle různých podmínek. Tyto podmínky se zadávají v jazyce SPARQL*“ (Wikipedie:WikiProjekt Překlad/Hledání článků k překladu pomocí WQS).

Součástí WikiProjektu Překlad je pak také diskuze, ve které se k tématu překladu na Wikipedii mohou vyjadřovat také samotní editoři a překladatelé. V současné době v této diskusi překladatelé hledají např. rodilé mluvčí, kteří by jim pomohli s post-editací strojového překladu nebo se zde rozebírá nutnost nadprůměrné znalosti dvou jazyků, které si WikiProjekt Překlad klade jako jednu z podmínek překladu na Wikipedii.

2.2 Pravidla a omezení

České překlady Wikipedie se řídí určitými pravidly a omezeními, která musí překladatelé dodržovat. Tato pravidla a omezení jsou překladatelům k dispozici pod několika hesly přímo na Wikipedii. Jedním takovým heslem jsou například Překladatelské rady, které lze najít už přímo na úvodní stránce WikiProjektu Překlad, jedná se ale i o další hesla, která budou v následujících kapitolách blíže popsána.

2.2.1 Překladatelské rady

V tomto dokumentu jsou uvedena jak omezení překladatelů týkající se například autorských práv, tak i tipy a rady, jak při překladu postupovat, čemu se naopak vyvarovat atd. Překladatelské rady překladatelům pomáhají především ve třech odvětvích. První část se týká rad a tipů, jak vytvořit dobrý překlad, druhá specifik překladu Wikipedie a třetí překladu vlastních jmen.

2.2.1.1 Jak udělat dobrý překlad?

V první části Překladatelských rad jsou shrnuty obecné tipy, které by amatérským překladatelům měly pomoci vytvářet kvalitní překlady. Jedná se o pět samostatných bodů, které budou níže detailněji rozebrány.

Hned první bod se zabývá strojovým překladem, jehož využívání bylo překladatelům nejprve silně nedoporučováno. Dle dřívějšího prohlášení WikiProjektu Překlad využití strojového překladu novému textu „*příliš nepomůže a vyústí jen ve zbytečnou námahu a kostrbatý článek*“ (WikiProjekt Překlad/Rady). Využívání strojových překladačů tak bylo překladatelům doporučeno jen pro jednotlivá slova, a nikoliv pro celý text. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla byly překlady ze slovenštiny.

Nicméně v průběhu tvorby této diplomové práce byly Překladačské rady upraveny a pozměněny a v současné době už WikiProjekt Překlad nezaujímá ke strojovému překladu tak striktní postoj, pravděpodobně především proto, že kvalita překladů vytvořených pomocí strojových překladačů se v posledních letech rapidně zvýšila. Heslem WikiProjektu Překlad tak dnes již není „*Žádný strojový překlad*“, ale „*žádný neupravený a nezkontrolovaný strojový překlad*“ (WikiProjekt Překlad/Rady) a projekt tak nyní klade důraz především na posteditaci překladu a připouští, že „*moderní překladače, jako je DeepL.com, mohou překladačům práci usnadnit. Dělají však poměrně často chyby nebo se nevyjadřují přesně a správně. Proto je potřeba každý strojový překlad důkladně porovnat s originálem a opravit i po slohové stránce*“ (WikiProjekt Překlad/Rady).

V případě překladů Wikipedie ze slovenštiny bylo využití strojového překladu povoleno i dříve, protože „*slovenština je s češtinou velmi blízce příbuzný jazyk, jeho větná skladba je téměř identická. Díky tomu je možné použít automatizovaný strojový překlad, jehož použití by v překladech z jiných jazyků vyústilo v text plný chyb a velmi náročný na úpravu*“ (WikiProjekt Překlad/Překlad ze slovenštiny).

Pro překlady Wikipedie ze slovenštiny vznikl samostatný WikiProjekt s názvem „Překlad/Překlad ze slovenštiny“ a také WikiProjekt Česko-slovenská Wikipedi. V rámci těchto projektů je překladačům ze slovenštiny k dispozici překladač nástroj, tj. vlastní strojový překladač přizpůsobený podmínkám Wikipedie. Jedná se o nástroj, který si mohou překladači instalovat do vlastního zařízení přímo z Wikipedie. Od roku 2013 je překladač stále v režimu testování, ačkoli už s jeho pomocí vznikla řada článků a Wikipedie od překladačů, kteří ho využívají, neustále sbírá zpětnou vazbu. Detailněji bude tento strojový překladač rozebrán v kapitole týkající se nástrojů CAT a strojového překladu.

V sekci „Jak udělat dobrý překlad?“ Překladačských rad je dále kladen důraz na dobré porozumění cizojazyčnému textu a na překladače je apelováno, aby si v případě nejasností nebo neporozumění informace nedomýšleli a aby pracovali se zdroji, které jsou v původním textu uvedeny. V případě neporozumění je dle WikiProjektu Překlad lepší pasáž nepřekládat, případně ji umístit pouze jako komentář. Od překladačů se tedy předpokládá, že nebudou překlad obohacovat o vlastní domněnky a názory, ale budou se pevně držet předlohy a vytvářet překlad, nikoliv vlastní text na téma textu původního.

Důraz je kladen také na porozumění samotnému tématu překladu, protože bez jeho důkladné znalosti je často těžké vytvořit kvalitní a přesný překlad. Podle WikiProjektu

Překlad by měl být překladatel o daném tématu informován lépe než originál, a měl by se proto nejprve vzdělat za pomoci cizojazyčných i českých zdrojů.

Dalším bodem překladatelských rad je práce s terminologií. Pro amatérské překladaatele je nejprve vymezen samotný pojem termín, tedy že se jedná o „*ustálená slova a slovní spojení, která mají v daném oboru jasně vymezený význam*“ (WikiProjekt Překlad/Rady), a dále je popsána samotná práce s termíny a způsob jejich dohledávání. WikiProjekt Překlad doporučuje překladatelům podrobit cizojazyčný termín internetovému vyhledávání a prozkoumat, v jakých kontextech a jakým způsobem je v cizím jazyce používán. Díky tomu si překladatel může udělat jasnější obrázek o tom, co daný termín znamená a v jakých odvětvích je možné hledat jeho český ekvivalent. Dále se doporučuje využití specializovaných odborných slovníků nebo glosářů, pokud takové pro dané téma existují, ve kterých je možné vhodný odborný ekvivalent dohledat. WikiProjekt Překlad v této části dále upozorňuje na zdroje ze samotné Wikipedie. S rezervou by překladaatele v případě práce s terminologií měli brát tzv. „interwiki“, tedy „*odkazy na jiné jazyky vlevo u jednotlivých článků na Wikipedii*“ (WikiProjekt Překlad/Rady), a dále je jim doporučeno poradit se o termínech s ostatními wikipedisty, případně na internetových fórech. Konkrétně jsou doporučeny webové stránky <https://forum.wordreference.com/> a <https://www.proz.com/>.

Posledním doporučením v sekci „*Jak udělat dobrý překlad*“ je pěkná čeština. Pozornost je zde zaměřena na to, aby překladem vznikl především kvalitní český text, který nebude v češtině na první pohled působit jako překlad. Dalo by se říci, že je na tomto příkladu možné pozorovat jak přístup Gideona Touryho, který se vždy v první řadě zaměřoval na překlad a zkoumal ho jako samostatný text v cílovém jazyce, a teprve poté prováděl srovnání s originálem. Evidentní jsou i postupy manipulační školy Andrého Lefevera, která se zaměřovala na vliv a působení překladu na čtenáře v cílové kultuře. WikiProjekt Překlad svým překladatelům doporučuje nepřekládat otrocky podle struktury originálu a využívat možností češtiny. Překladaatele jsou v této části také upozorněni na online Slovník spisovného jazyka českého (<https://ssjc.ujc.cas.cz/>) a internetovou jazykovou příručku (<https://prirucka.ujc.cas.cz/>). Na konci doporučení týkajícího se pěkné češtiny je pak také odkaz na samostatné wiki heslo „Pravopis“, kterému se budeme samostatně věnovat později.

2.2.1.2 Specifika překladu na Wikipedii

V této sekci překladatelských rad se WikiProjekt Překlad zaměřuje, na rozdíl od sekce první, na specifickou problematiku týkající se překladu Wikipedie, a ne tolik překladu jako takového. Uvedena jsou specifická pravidla, kterými se celý portál Wikipedie řídí a dále pravidla specifická pro překlad na Wikipedii.

Prvním bodem v této sekci je v podstatě upozornění, že ne vždy vznikne překladem cizojazyčného textu kvalitní text český. WikiProjekt Překlad zde překladatele upozorňuje, že na výsledný český text bude pohlíženo jako na původní český článek a musí proto splňovat veškerá pravidla a naplňovat všechny standardy, které se vztahují na autorské články. Překladatelé jsou pak odkázáni na Wikičlánek s názvem „*Nápověda: Jak vytvořit článek*“, ve kterém jsou shrnuty základní postupy a principy tvorby článků na Wikipedii, tj. například volba názvu, vzhled článku nebo styl textu. Překladatelé jsou dále odkázáni na článek „*Wikipedie: Encyklopedická významnost*“. V jeho případě se jedná o tzv. „doporučení“ české Wikipedie, které není, na rozdíl od výše uvedeného „závazného pravidla“, povinné dodržovat a pouze „*vysvětluje standardy, s nimiž většina wikipedistů v principu souhlasí a které je vhodné dodržovat*“ (Wikipedie: Encyklopedická významnost). Doporučení je také možné editovat a není potřeba konsenzu komunity jako u závazného pravidla. Je ale nicméně doporučeno probrat editaci v diskusi a je též nutné změnu ohlásit „Pod Lípou“, což je diskuzní fórum Wikipedie, na kterém se diskutuje také o pravidlech a doporučeních Wikipedie.

Samotný článek „*Wikipedie: Encyklopedická významnost*“ pojednává o práci s tématy, zabývá se problematikou významnosti jednotlivých témat a poskytuje instrukce k zacházení s tématy nevýznamnými. WikiProjekt Překlad tak překladatele upozorňuje na to, že před samotným začátkem překládání je nutné určit, o jak encyklopedicky významné či nevýznamné téma se jedná a podle toho s ním dále pracovat.

Další bod sekce „Specifika překladu na Wikipedii“ se zabývá samotnou překladatelskou strategií. Překladatelé jsou zde upozorněni, že doslovný překlad podle předlohy není vždy optimálním řešením a je možné a dokonce žádoucí, překládat tzv. volně. Články tak lze při překladu rozšiřovat o informace, které jsou pro cílového čtenáře relevantní, a naopak zkracovat o pasáže, které jsou v cílové kultuře nepodstatné nebo již v originále nekvalitní či chybné. Text je také možné stylisticky upravovat.

Dále se Překladatelské rady zaměřují na otázku referencí a jejich správného používání. Dle Rad by měly být k překladu článku připojeny veškeré reference a zdroje, které se

vyskytují u článku původního a překladatel by měl zároveň zkontrolovat, že se v nich nachází ty informace, které jsou jimi dokládány. Tato ověřitelnost je dalším ze závazných pravidel české Wikipedie. Podle tohoto pravidla *„musí být informace na Wikipedii důvěryhodné. Nezjevná fakta, názory, teorie a argumenty mohou být uvedeny v článku pouze tehdy, pokud již byly publikovány důvěryhodným a respektovaným nebo jinak ve vztahu k tématu společensky významným zdrojem. V článku by měl být tento zdroj vždy uveden“* (Wikipedie: Ověřitelnost). V případě, že existují také zdroje v českém jazyce, které se zabývají stejnou problematikou, měl by je překladatel taktéž uvést. Překladatelé jsou dále odkázáni na doporučení české Wikipedie s názvem *„Věrohodné zdroje“*, které obsahuje rady pro rozpoznání věrohodných zdrojů.

Poslední bod této sekce Překladatelských rad se zaměřuje na správné označování překladových článků pomocí šablony Překlad, která již byla zmíněna výše. *„Tato šablona vloží do článku odkaz na konkrétní verzi zdrojového textu, takže budou splněny podmínky licence Wikipedie a nebudou porušena autorská práva autorů původních textů“* (Šablona: Překlad). Díky této šabloně lze na Wikipedii také snadno rozpoznat, které články vznikly pomocí překladu a z jakého jazyka, a které jsou původními články českými, což je pro tuto diplomovou práci stěžejní.

2.2.1.3 Vlastní jména

Poslední sekce Překladatelských rad se zaměřuje na práci s vlastními jmény. Tato problematika je zde rozdělena do několika bodů. První z nich se týká cizojazyčných místních názvů. Překladatelé by v jejich případě měli volit všeobecně používaný český ekvivalent (typu London -> Londýn), pokud takový existuje. Pokud ekvivalent neexistuje, je místní název ponechán v původním znění, v případě jazyků používajících jiné písmo je pak co nejvěrněji transkribován.

Druhý bod se týká překladu názvů uměleckých, např. literárních, děl. Princip je v tomto případě podobný situaci výše. V případě, že existuje ustálený český název díla, uvádí se tento jako první a v závorce za ním následuje název v originále. V případě, že dílo nemá ustálený český název, je uveden název originální, který je poté v závorce přeložen samotným překladatelem. Z tohoto pravidla existuje i výjimka, která je uplatněna v případě, že se název českého překladu výrazně liší od původního názvu originálu. V takových případech je vhodné uvádět název originálu a v závorce za ním doslovný překlad vytvořený překladatelem a poté oficiální český název díla, např. *„Dialoghi con*

Leucò (tj. „*Dialogy s Leukó*“, česky vydáno pod názvem *Hovory s nymfou*)“ (Wikipedie:WikiProjekt Překlad/Rady).

Poslední bod sekce se zabývá překladem názvů institucí, pro které na Wikipedii platí v podstatě totožná pravidla, jako pro překlad názvů uměleckých děl. Názvy institucí se pak uvádějí např. následujícím způsobem: „*World Computer Speed Chess Championship* (*Světový šampionát počítačů v šachu na čas*)“ (Wikipedie:WikiProjekt Překlad/Rady).

Jak můžeme vidět z bodů výše, zaměřuje se Wikipedie v Překladatelských radách na mnoho užitečných bodů, které mohou začínajícím překladatelům pomoci a zaměřuje se i na specifické překladatelské oříšky, jakými je např. problematika terminologie nebo vlastních jmen. WikiProjekt Překlad své překladatele také odkazuje na kvalitní a relevantní zdroje, jakými jsou např. internetová jazyková příručka nebo online Slovník spisovného jazyka českého.

2.2.2 Pravopis

Jak bylo zmíněno výše, na heslo „Pravopis“ se odkazuje již v rámci Překladatelských rad. Po jeho rozkliknutí se dozvídáme, že se jedná o závazné pravidlo celé české Wikipedie, které na rozdíl od ostatních hesel a článků na Wikipedii nemůže být jednoduše měněno, a „*editace měnící jeho význam jsou přípustné, jen pokud se opírají o předchozí konsenzus komunity*“ (Wikipedie: Pravopis). Překladatelé Wikipedie, ale také samotní tvůrci nových článků jsou zde nabádáni ke gramatické správnosti textu, protože „*pravopisná a gramatická správnost textu zvyšuje jeho čitelnost a umožňuje čtenáři soustředit se na obsah*“ (Wikipedie: Pravopis).

Problematika pravopisu je zde rozdělena do čtyř bodů. V případě nejasností nebo nejistoty je vhodné obrátit se na Ústav pro jazyk český, který provozuje také online jazykovou poradnu. Důraz je kladen také na konzistentnost. V případě, že existují dvě gramaticky správné varianty jednoho slova, měl by být text konzistentní a obsahovat pouze jednu variantu. Ostatní varianty by pak měly být přesměrovány. Čtenáři by se tedy měl článek zobrazit i při zadání druhé gramaticky správné varianty. Zvolený výraz by měl být také stylově co nejvíce neutrální a ideálně většinově preferovaný i v jiných textech.

V případě odborného názvosloví, např. chemického, upřednostňuje Wikipedie u článků týkajících se daného oboru jazykové zvyklosti daného oboru (např. ethanol X etanol) před pravidly českého pravopisu. V úvodu článku musí být nicméně tučně uveden i správný tvar podle pravidel českého pravopisu a musí z ní existovat přesměrování. Poslední bod

týkající se pravopisu se pak zaměřuje na přímé citace. Ty mohou být v případě historických textů uvedeny jak moderním jazykem, tak s původní gramatikou. V případě, že by mohla být citace pro dnešního čtenáře nesrozumitelná, je možné doplnit vlastní moderní přepis.

Pod článkem pak nalezneme odkazy na další pravopisné rady a doporučení. Jedná se o odkazy na hesla Pravopis, Pravidla českého pravopisu a Pilipův dodatek a dále na články vytvořené samotnou Wikipedií. Konkrétně se jedná o články Wikipedie: Pravopisné rady, Wikipedie: Typografické rady, Wikipedie: Transkripce latinských a řeckých jmen, Wikipedie: Přechylování ženských příjmení a Wikipedie: Skloňování cizích jmen. Je tedy zřejmé, že důraz na pravopis je při překladech Wikipedie značný a Wikipedie svým překladatelům v tomto ohledu poskytuje mnoho užitečných informací a zdrojů.

2.2.3 Pravopisné rady

Pod heslem „Wikipedie: Pravopisné rady“ se nachází článek, zaměřující se na celkem široké spektrum pravopisných jevů. Podle autorů se v něm nachází především „*praktická poučení o pravopisných jevech, které jsou – podle četnosti chyb – uživatelům internetu a některým přispěvatelům Wikipedie méně známé*“ (Wikipedie: Pravopisné rady). Jedná se vlastně o jakousi příručku k výše zmiňovanému závaznému pravidlu Pravopis.

V článku se mohou překladatelé Wikipedie dočíst o správném psaní číslovek, velkých písmen, pravopisu s /z , i /í a o /ó a přivlastňovacích zájmen. Dále jsou v článku zmíněna snadno zaměnitelná slova (např. standardy/standarty, čelní/čelný) a také často se vyskytující chybné zápisy (např. byste/by jste, výjimka/vyjímka, dceřiná/dceřinná). Poslední část článku se pak zabývá správným zápisem registrovaných názvů, tj. názvů firem, ulic atd.

2.2.4 Typografické rady

Článek Typografické rady sdružuje informace týkající se správného grafického zápisu a „*použití interpunkčních znamének, mezer, čísel, jednotek měření, dat, akademických titulů apod*“ (Wikipedie: Typografické rady). Jedná se o rady, které „*odpovídají českým typografickým zvyklostem používaným v sazbě, tak jak se postupem času vyvinuly, aby byly zlepšeny čitelnost a tím i srozumitelnost textu. V některých částech jsou pravidla zjednodušená a přizpůsobená pro psaní na Wikipedii a na Internetu [sic.] obecně*“ (Wikipedie: Typografické rady).

Článek se konkrétně zaměřuje na různé druhy interpunkčních znamének, mezery, zápis čísel (včetně zápisu jednotek měření nebo matematických výrazů), zápis data a času, akademických titulů, zvláštních znaků a také na správné zvýrazňování a psaní seznamů.

Jedná se o jevy, které jsou mnoha lidem nejasné a ve kterých se také často chybuje. Díky Typografickým radám tak mají překladatelé Wikipedie možnost ověřit si svá řešení a vyvarovat se tak zbytečnému chybování.

2.2.5 Transkripce latinských a řeckých jmen

Článek Wikipedi: Transkripce latinských a řeckých jmen je zároveň doporučením české Wikipedie. Nejedná se tedy o závazné pravidlo, ale česká Wikipedie přesto doporučuje tyto zásady doporučovat.

Jak z názvy vyplývá, článek se detailněji zaměřuje na problematiku správného zápisu latinských a řeckých jmen. Konkrétně řeší skloňování antických jmen, řecké názvy, jména autorů písičích řecky, jména římských císařů a zápisem místních jmen.

2.2.6 Přechylování ženských příjmení

I v případě článku Přechylování ženských příjmení se jedná o nezávazné doporučení české Wikipedie. V úvodu článku je uvedeno, že „*ženská příjmení se v češtině obvykle přechylují, existují však i výjimky z tohoto pravidla*“ (Wikipedie:Transkripce latinských a řeckých jmen). Dále následuje odkaz na Internetovou jazykovou příručku Ústavu pro jazyk český, ve které je možné tyto výjimky vyhledat.

Článek překladatelům a tvůrcům dále poskytuje doporučený postup, kterým by se při přechylování ženských příjmení měli řídit. Přechylování je obecně doporučováno, pokud není v přímém rozporu s výslovným přáním nositelky, či pokud není běžněji používán tvar nepřechýlený. Článek by měl být dále pomocí přesměrování dostupný pod oběma verzemi jména (přechýlenou i nepřechýlenou) a musí v úvodu obsahovat také původní příjmení, které nositelka používá. Upozorněno je též na to, že by se mělo přechylovat původní mužské příjmení a v případě, že je původní příjmení již přechýlené, vyhledat jeho mužský ekvivalent a přechýlit ten. Pokud to není možné, je doporučeno nepřechylovat, a to obzvláště v případě islandských patronymických a matronymických příjmení. Doporučeno je také přechylování podle zavedených pravidel. Jako příklad jsou uvedena ruská ženská příjmení. Článek dále upozorňuje na nutnost nepřechylovat tam, kde to stanoví matriční zákon. Poslední bod pak překladatele nabádá, aby se při přechylování ženských příjmení řídili především vlastním rozumem.

2.2.7 Skloňování cizích jmen

Jedná se o vcelku krátké heslo, které téměř celé sestává z odpovědí na dotazy, které byly zaslány do Poradny ÚJČ (Ústavu pro jazyk český). V článku je řešeno pouze skloňování cizích jmen typu Jules nebo Jacques a dále jmen končících na tzv. němé e (např. Doolittle, Hubble).

2.2.8 Zhodnocení rad a pravidel

Je nutné zmínit, že pravidla týkající se výhradně překladu na Wikipedii v podstatě neexistují. Jediným souborem týkajícím se pouze výše zmíněné Překladačské rady, ve kterých jsou popsány základní principy překladu. Jedná se ovšem pouze o rady, tedy spíše o doporučení, a nikoli závazná pravidla Wikipedie. Ostatní výše zmíněná pravidla a rady jsou pak platná pro všechny texty na Wikipedii, nejen pro překlady. Nachází se mezi nimi jak závazná pravidla Wikipedie (např. Pravopis), tak také rady (např. Typografické rady). Obecně lze říci, že rady a pravidla, která jsou pro český překlad na Wikipedii stanovena a která jsou k dispozici i samotným překladačům mají relativně kolísavou kvalitu. Některá jsou velmi specifická, jedná se například o rady týkající se typografie, transkripce latinských a řeckých jmen nebo problematiky terminologie a důležitosti její konzistence. Oproti tomu některé jiné okruhy jsou zpracovány velmi stručně a celkově pravidlům chybí jednotná koncepce a systém. Pravidla a rady díky tomu působí poněkud chaoticky, informace v nich obsažené nejsou vždy rozebrány do stejné hloubky a témata v jednotlivých sekcích pravidel (překladačské rady, pravopis atd.) se zdánlivě taktéž neřídí žádným zřejmým systémem a může se zdát, že byla zvolena do velké míry náhodně, aniž by byl brán zřetel na celkový kontext. Tato chaotičnost je pravděpodobně do velké míry dána crowdsourcingovým charakterem celé Wikipedie, tedy faktem, že pravidla nevytváří pouze jedna osoba, která by mohla sledovat nějakou jednotnou koncepci, ale celá škála na sobě nezávislých editorů. Obsah pravidel se zároveň v čase neustále proměňuje a tím snáz, může k nekonzistenci obsahu docházet.

Chaotické je také samotné umístění a dostupnost pravidel pro překlad. Ta se nenacházejí přehledně na jednom místě, ale jsou ukryta pod množstvím samostatných odkazů. Není tak možné si pravidla v jejich úplnosti přečíst na jednom místě, ale je třeba systematicky hledat a „proklikávat se“ jednotlivými odkazy, které jsou často dostupné pouze v sekci „Související články“ a nejsou snadno dohledatelné přímo na stránkách WikiProjektu Překlad. Pravidla tak nabízejí spíše odpovědi na konkrétní překladačské problémy, se kterými se překladače Wikipedie mohou setkat a jejichž řešení se na Wikipedii snaží

najít. Kvůli již zmíněné chaotičnosti se nejedná se o ucelený návod, jak na Wikipedii správně překládat.

Tento fakt může být problematický především pro začínající amatérské překladaatele, kteří si bez ucelených a systematicky zpracovaných pravidel nemusí některé problematické aspekty překladu ani uvědomovat a nemají pak potřebu řešení aktivně sami hledat. To pak může vést k nekonzistentí kvalitě jednotlivých překladů. Kvalita překladů na Wikipedii bude v této práci také částečně zkoumána, a to konkrétně pomocí translatické analýzy několika úryvků překladů v sekci 6 Kvalita překladu. Chaotičnost pravidel pak překladaatele může od používání a vyhledávání v pravidlech odrazovat, což je domněnka, která bude dále zkoumána v empirické části této práce.

2.3 Využití nástrojů CAT a strojového překladu

V následující sekci bude pozornost věnována strojovému překladu a nástrojům CAT a jejich využívání pro české překlady Wikipedie. Jak již bylo popsáno výše, postoj Wikipedie vůči strojovému překladu se nedávno radikálně změnil a Wikipedie je nyní značně vstřícnější. Připouští používání strojových překladačů pro všechny jazyky a vymezuje se pouze proti zveřejňování needitovaného a nezkontrolovaného strojového překladu. Lze proto předpokládat, že strojový překlad bude při překladech Wikipedie v budoucnu využíván stále častěji.

2.3.1 Nástroje

V rámci WikiProjektu Překlad je na Wikipedii možné najít také sekci Nástroje, která se problematikou strojových překladačů stručně zabývá a některé překladače představuje. Jedná se ovšem o článek informačně značně nedostatečný a v budoucnu by bylo ideálně třeba jej rozšířit.

Jako první je v článku zmíněn americký startup Duolingo. Široké veřejnosti je známá především mobilní aplikace Duolingo, skrze kterou se lze učit cizí jazyky. V minulosti se ovšem Duolingo zaměřovalo také na crowdsourcovaný překlad, ke kterému využívalo právě uživatele jazykové aplikace. V praxi museli všichni uživatelé, kteří se chtěli učit cizí jazyk zároveň překládat jednoduché fráze a pomáhat tak s překladem.

V dnešní době už se ale Duolingo zaměřuje výhradně na výuku cizích jazyků a od crowdsourcovaného překladu ustoupilo. Překládání frází už tak není pro uživatele povinné. Tato skutečnost by měla být v sekci Nástroje minimálně zmíněna. I samotná

zmínka o Duolingu by již v dnešní době mohla být vynechána, protože se už nejedná o relevantní informaci.

Dalším zmíněným nástrojem je tak Google Translator Toolkit, ke kterému ovšem nejsou v článku uvedeny žádné bližší informace. Nástroj už v současné době taktéž neexistuje. Jednalo se o nástroj CAT, který umožňoval editovat automatické překlady vytvářené pomocí Google Translate. Bylo do něj možné nahrávat vlastní glosáře nebo překladové paměti. Nástroj už nicméně neexistuje, a proto by tato zmínka měla být taktéž vymazána, případně upravena.

Posledním zmíněným nástrojem je překladový nástroj samotné české Wikipedie s názvem Content Translation, kterému bude více pozornosti věnováno v následujících odstavcích. Na konci článku se ještě nachází tabulka srovnávající všechny tři zmíněné překladové nástroje. Tabulka mapuje rozdíly např. mezi jednotkou překladač, využíváním strojového překladač nebo formátováním.

Jedná se tedy o článek informačně nedostatečný, ve kterém se zároveň vyskytují dnes již zastaralé a irelevantní informace. Článek by měl být do budoucna upraven a více rozveden. Hodilo by se v něm např. uvést dnes hojně používaný překladač DeepL, jehož překlady jsou v současné době již na velmi vysoké úrovni. Nebylo by též od věci informovat také o profesionálních nástrojích CAT.

2.3.2 Překladový nástroj česko-slovenské Wikipedie a Content Translation

Jak již bylo zmíněno výše, vznikl v rámci Wikipedie také vlastní překladový nástroj. Překladovým nástrojem, který je na Wikipedii k dispozici globálně se nazývá Content Translation a pozornost mu bude věnována později v této sekci. Na české Wikipedii, resp. Na Česko-slovenské Wikipedii vznikl i specifický překladový nástroj pro překlad právě mezi češtinou a slovenštinou. Jedná se o nástroj velmi podobný zmiňovanému Content Translation. Taktéž k překladač využívá software Google Translate a zároveň wikipedistům usnadňuje práci, protože je schopen například překladač klíčových slov, automaticky doplňuje zdroje a celkově zachovává formátování článku. Podle Wikipedie se jedná o „*překladač nástroj vyvíjený v rámci projektu Česko-slovenská Wikipedie, který usnadňuje redaktorům Wikipedie překladač článků mezi češtinou a slovenštinou zapojením strojového překladač přizpůsobeného podmínkám Wikipedie, jehož výstup je poskytnut k ruční revizi*“ (WikiProjekt Česko-slovenská Wikipedie/Nástroje). Wikipedie také zdůrazňuje, že wikipedisté, kteří tento nástroj používají, jsou zodpovědní za všechny

editace, které s jeho pomocí provedou a že samotný nástroj žádné samostatné editace neprovádí. Nástroj se také důrazně doporučuje používat pouze pro překlad článků, u nichž je vyjasněn autorskoprávní status a problematika významnosti, a které obsahují ověřená fakta. Tento překladový nástroj byl vytvořen v rámci projektu Česko-slovenská Wikipedie Markem Blahušem jeho využití je momentálně doporučováno právě pouze pro překlad mezi češtinou a slovenštinou.

Jak již bylo zmíněno, jedná se o nástroj velmi podobný Content Translation, což je překládací nástroj dostupný na celé Wikipedii. V současné době se už jedná o hojně využívaný způsob překladu na Wikipedii, ke kterému se uchyluje i velké množství českých překladatelů a ke strojovému překladu do češtiny tak nedochází pouze ze slovenštiny, ale z jakéhokoliv jazyka.

Projekt Content Translation započal už v roce 2014 a jedná se o překladový nástroj, do kterého je integrováno velké množství slovníků nebo strojových překladačů. Jeho cílem je usnadnění překladu v rámci Wikipedie, s jeho pomocí je totiž možné generovat text v novém jazyce přímo vedle původního článku a tento text pak dále editovat. Novinkou je nyní možnost překladu částí textu. Je tak například možné rozšiřovat již existující články o přeložené odstavce. Funkcionalita Content Translation je nově podporována také na mobilních zařízeních. Content Translation je v současné době stále ve vývoji, ale i přesto už byl s jeho pomocí vytvořen více než milion článků. Na české verzi portálu Wikipedie je nutné Content Translation zapnout v nastavení betaverzí.

Hlavními cíli nástroje je pak úspora času při překladu. Dále také nižší chybovost, ke které může při překladu bez podpory technologií docházet a nástroj si také klade za cíl zvyšovat celkovou kvalitu překladů na Wikipedii.

Do zlepšování nástroje Content Translation se mohou zapojovat i samotní překladatelé. Je například možné zapojit se do testování. To se týká především jazyků, které ještě nejsou v Content Translation podporovány a jejichž integrace se teprve chystá. Také je možné do Content Translation integrovat nové slovníky, překladače či nástroje nebo analyzovat výstupní data. Stejně jako celá Wikipedie tak i nástroj Content Translation funguje na principu crowdsourcingu.

Strojový překlad a nástroje CAT jsou tedy na Wikipedii přítomné už v dnešní době a do budoucna lze vůči nim předpokládat zvyšující se toleranci a tím pádem jejich stále širší

využívání. Do budoucna pak lze předpokládat také využití umělé inteligence, která je již v současné době schopna velmi kvalitního překladu.

2.4 Shrnutí poznatků

Náplní kapitoly byl popis překladatelského prostředí a obecně překladu na české Wikipedii. V první části kapitoly byla pozornost věnována specifikům překladu na Wikipedii a byl také představen WikiProjekt Překlad, jehož cílem je překladatele Wikipedie sdružovat.

Dále byla pozornost věnována konkrétním pravidlům a radám, které pro překlad Wikipedie existují. Do jisté míry se jednalo o pravidla a rady určené specificky pro překlady, z části se pak jednalo o obecná pravidla Wikipedie, která jsou platná pro všechny texty na Wikipedie včetně překladů. Takovým pravidlem je například pravidlo s názvem Pravopis, které se zaměřuje na gramatickou stránku textů na Wikipedii. Tato pravidla a rady byly dále kriticky zhodnoceny. V tomto hodnocení vyšlo najevo, že určitá pravidla a rady existují, nejsou nicméně dobře organizovány a postrádají jednotnou koncepci. Některá pravidla jsem velmi obsáhlá a detailní, jiná naopak velmi stručná a nejsou navíc k dispozici na jednom místě, a je proto těžké je v jejich úplnosti vyhledat a vstřebat.

V poslední části kapitoly byla pozornost věnována strojovému překladu a nástrojům CAT. Nejprve byly analyzovány rady týkající se právě strojového překladu, které byly vyhodnoceny jako značně nedostatečné a byla by na místě jejich aktualizace. Některé ze zmiňovaných systémů už v dnešní době neexistují a naopak dnes užívané překladače nejsou v seznamu uvedeny. Přístup Wikipedie ke strojovému překladu se v poslední době také rapidně změnil a Wikipedie je nyní strojovým překladům značně přístupnější. Na Wikipedii je překladatelům dokonce k dispozici její vlastní překladový nástroj s názvem Content Translation.

3 Kvalita překladu

V této sekci diplomové práce bude pozornost zaměřena na kvalitu českých překladů na Wikipedii. Ta bude zkoumána pomocí translatologické analýzy několika úryvků českých překladů z němčiny. K analýze bude použit model translatologické analýzy podle Kathariny Reissové, který byl již detailněji popsán v teoretické části práce. K analýze budou použity úryvky překladů, které byly vyhotoveny respondenty, se kterými byly v empirické části následně prováděny nestandardizované rozhovory. Tyto úryvky poskytl k analýze sami respondenti, a to buď jako konkrétní texty nebo autorce poskytli přístup do své databáze překladů, ze které si autorka následně text sama vybrala. Respondenti jsou s jejich užitím v rámci diplomové práce seznámeni a souhlasí s ním. Autorka si je vědoma, že analýza proběhla na vzorku, který není možné považovat za reprezentativní. Autorka si je zároveň vědoma, že celá Wikipedie a originály z nichž překladatelé vycházeli jsou dynamického charakteru a v současné době už nemusí závěrům analýzy odpovídat. Výsledky analýz je proto nutné chápat jako hypotetické s předpokladem stabilního originálu, který byl v době analýzy dostupný autorce a který je také součástí této práce. Cílem je získat alespoň omezené informace o tom, jak překlad na Wikipedii probíhá a jakých kvalit může dosahovat.

3.1 Respondent č. 1

Prvním respondentem, jehož překlady budou podrobeny translatologické analýze je překladatel, který se překladu na Wikipedii věnuje ve velké míře. Jeho první překlad lze na Wikipedii dohledat v roce 2016 a z historie překladů je dále zřejmé, že pravidelně se překládání na Wikipedii věnuje přibližně od roku 2019. Od té doby má na kontě přibližně sto přeložených hesel. Překládá z několika jazyků včetně němčiny (dále například z angličtiny, italštiny a ruštiny).

Vzhledem k množství překladů a jazykovým kompetencím autorka předpokládá vysokou kvalitu překladů bez výrazných významových posunů či nepochopení. Tato hypotéza bude v následující kapitole prověřena pomocí translatologické analýzy.

3.1.1 Přírozený experiment/Natürliches Experiment

Prvním textem zvoleným pro translatologickou analýzu je překlad německého Wikihesla „Natürliches Experiment“ s českým názvem „Přírozený experiment“. Překlad byl vyhotoven 12.12.2022 a jedná se o jeden z nejrecentnějších překladů tohoto překladatele.

Česká verze hesla je relativně krátká, jedná se o necelou normostranu textu a při bližším prozkoumání bylo zjištěno, že se jedná jen o překlad části německého hesla, a to konkrétně o jeho úvod. V německém originálu jsou dále k dispozici informace o historickém vývoji a jsou připojeny také příklady z nedávné historie.

3.1.1.1 Tzv. Literární kategorie

Vzhledem k tomu, že se tento text vyskytuje na internetové encyklopedii, je zařazení do správné kategorie poměrně jednoznačné. Jedná se o text zaměřený především na obsah (informativní text).

3.1.1.2 Jazykové kategorie

Translatologická analýza bude probíhat postupně od sémantických instrukcí až ke stylistice.

Do kategorie sémantických instrukcí spadají především adice a omise oproti originálu, a dále také sémantické posuny. V překladu nacházíme příklady všech těchto jevů a jako první bude pozornost zaměřena na adice a omise. Ty nacházíme již v první větě překladu, do které je oproti originálu přidána formulace „výzkumník pozoruje“ a dále také „vystavených různé úrovni zásahů“. V překladu věta zní „Přirozený experiment je empirická výzkumná metoda, ve které **výzkumník pozoruje** výzkumné subjekty rozdělené do skupin **vystavených různé úrovni zásahů**“, v originále pak „Ein natürliches Experiment bezeichnet eine empirische Untersuchungsmethode, bei der die Probanden aufgrund von natürlichen, nicht durch den Forscher kontrollierbaren, Ereignissen in Experimentalgruppe und Kontrollgruppe eingeteilt werden.“ Je tedy zřejmé, že pro formulace užití v překladu není v originále žádná opora a zároveň není zřejmé, odkud autor překladu tyto informace čerpal, protože jediným uvedeným zdrojem je právě text originálu. Autor překladu zároveň dlouhé německé souvětí rozdělil do dvou kratších vět, což je tendence, která se konzistentně objevuje i ve zbytku textu a kterou autorka práce hodnotí pozitivně. Rozdělení dlouhých německých souvětí usnadňuje srozumitelnost textu a nedochází také k přehnané fixaci na formu originálu.

Méně významnou adici pak nacházíme i ve větě následující, konkrétně se jedná o slovo „jejich“ ve větě „K **jejich** rozdělení do těchto skupin (experimentálních a kontrolní) přitom dochází na základě vlivů, které výzkumník nemůže řídit, tedy přirozeně“. Jak je zřejmé z německého originálu uvedeného výše, ani pro toto řešení neexistuje v originále opora a český překlad by byl dobře srozumitelný i bez něj.

Poslední adici je pak možné nalézt téměř na konci textu ve větě „Používají se **zejména** tam, kde provedení randomizované kontrolované studie není možné z logistických nebo etických důvodů“. V německé větě „Sie werden genutzt, wenn die Realisierung [...]“ není pro užití slova „zejména“ opora a v překladu díky tomu dochází k zesílení.

Nyní už bude pozornost přesunuta k sémantickým posunům. První z nich můžeme nalézt hned na začátku textu, jedná se o sloveso „být“ v první větě. Český překlad zní „přirozený experiment **je** empirická výzkumná metoda“, originál pak „ein natürliches Experiment **bezeichnet** eine empirische Untersuchungsmethode“. V tomto případě v překladu dochází k sémantickému oslabení. Sloveso „být“ v překladu sice funguje, nicméně v porovnání s originálem se jedná o slovo významově jednodušší. Pro zachování stejného charakteru by bylo možné využít například sloveso „označovat“.

Další sémantický posun se vyskytuje v podstatě vzápětí a jedná se o přídavné jméno „experimentálních“ (K jejich rozdělení do těchto skupin (**experimentálních** a kontrolní). Zde dochází k posunu v čísle. V překladu je použito číslo množné (rozdělení do experimentálních skupin), zatímco v originále je užito číslo jednotné (Experimentalgruppe und Kontrollgruppe). V tomto případě se pravděpodobně nejedná o záměrné řešení, nýbrž o přehlédnutou chybu. Nicméně kvůli ní dochází k významovému posunu.

Ve druhé větě textu pak nacházíme ještě dva další posuny. Jedná se o slova „vlivů“ a „řídít“. Celá věta je v překladu formulována jako „K jejich rozdělení do těchto skupin (experimentálních a kontrolní) přitom dochází na základě **vlivů** které výzkumník nemůže **řídít**, tedy přirozeně“. V německém originále je pak formulace následující, „[...] Untersuchungsmethode, bei der die Probanden aufgrund von natürlichen, nicht durch den Forscher **kontrollierbaren, Ereignissen** in Experimentalgruppe und Kontrollgruppe eingeteilt werden“. V případě slova „Ereignis“ dochází k významovému posunu. Originál nemluví o vlivech, ale o určitých přirozených dějích, což je formulace, kterou by bylo vhodné užít i v překladu. V případě přídavného jména „kontrollierbar“ a jeho překladu jako „řídít“ pak dochází k významovému zesílení. Přídavné jméno „kontrollierbar“ naznačuje určitou možnost kontroly, výzkumník má jevy „pod kontrolou“, což ale nemusí nutně znamenat, že má možnost je plně ovládat, což je výklad, který naznačuje český překlad.

Významný sémantický posun se pak vyskytuje dále v textu, ve větě „Kromě toho jsou **přírodní** experimenty terénními studii [...]“. Spojení „natürliches Experiment“ je v tomto případě nesprávně přeloženo jako přírodní a nikoli přirozený experiment. Stejně spojení je na jiných místech v textu překládáno správně a tento případ je jediným nekonzistentním řešením.

Za zmínku stojí také chyba v samotném originále, ke které došlo pravděpodobně při úpravách textu. Chyba se nachází ve větě „Natürliche Experimente sind besonders dann sinnvoll, wenn **eine es eine** klar umschriebene Exposition für eine bestimmte Subpopulation gibt [...]“. Tato chyba je v překladu samozřejmě opravena.

Ačkoli se v překladu vyskytují výše uvedené jevy, nelze říci, že by měly zásadní vliv na správné pochopení textu nebo že by jeho význam výrazně měnily. Na některých místech by bylo možné zvolit vhodnější řešení, nicméně text i v této formě plní svou funkci.

Nyní bude pozornost zaměřena na jevy lexikální, a to především na odbornou terminologii. S tou nemá autor překladu větší problémy, vhodně řeší například překlady slov „die Probanden“ (výzkumné subjekty) nebo „randomisierte kontrollierte Studien (randomizované kontrolované studie).

Ve větě „[...] zatímco v sociodemograficky velmi podobné sousední oblasti probíhá výuka po starém“ pak z textu vystupuje neidiomatické spojení „po starém“. Neexistuje pro něj žádná opora v originále a bylo by ho proto možné jako adici řadit i k sémantickým instrukcím, a navíc se jedná o velmi nepřirozeně působící spojení. Bylo by možné použít například spojení „podle starého“, případně „podle starého systému“. Bylo by možné se také vyhnout celé adici a formulovat větu například „[...] zatímco v sociodemograficky velmi podobné sousední oblasti se tak neděje“.

Následuje kategorie gramatická, do které spadají veškeré jevy týkající se správného pravopisu, a také chyby syntaktické. V překladu nebyly nalezeny pravopisné chyby a autor překladu si bezchybně poradil také s interpunkcí. V textu se nicméně nachází několik jevů týkajících se slovosledu. Slovosled by mohl být pro přirozenější plynutí textu upraven například ve větě „Výzkumník pouze **registruje jako pozorovatel** to, co se děje bez jeho zásahu“. Zde by bylo lepší vyměnit pořadí slovesa a příslovečného určení, které by mělo stát co nejbližší podmětu, ke kterému se váže. Věta by lépe zněla ve formě „Výzkumník jako pozorovatel pouze registruje to, co se děje bez jeho zásahu“. Ve

stejně větě poněkud neidiomaticky působí i „to“ a bylo by možné ho z věty zcela vynechat.

Velmi podobný problém se slovosledem nastává také ve větě „Přirozené experimenty jsou kvaziexperimenty, protože jsou kontrolované (existuje kontrolní skupina), ale nejsou randomizované v přísném smyslu [...]“. Přirozenější slovosled by pak byl „Přirozené experimenty jsou kvaziexperimenty, protože jsou kontrolované (existuje kontrolní skupina), ale nejsou v přísném smyslu randomizované“.

Ve shodném souvětí by bylo možné využít i lepšího spojovacího výrazu. V německé verzi „Natürliche Experimente sind Quasi-Experimente, da sie zwar kontrolliert sind (es gibt eine Kontrollgruppe), nicht aber im strengen Sinne randomisiert (die Gruppenzuweisung erfolgt nicht per Zufallsprinzip durch den Forscher) und **somit** abzugrenzen von randomisierten kontrollierten Studien“ je použita spojka „somit“, která je do češtiny přeložena jako „a proto“. Celá věta pak zní „Přirozené experimenty jsou kvaziexperimenty, protože jsou kontrolované (existuje kontrolní skupina), ale nejsou randomizované v přísném smyslu (skupiny nejsou náhodně přiřazeny výzkumníkem), a **proto** se liší od randomizovaných kontrolovaných studií. Přirozeněji by v tomto případě působilo například spojení pomocí „a tím se liší“, případně „čímž se liší“, což by byly zároveň i varianty bližší formulaci originálu.

Další jev týkající se syntaxe se nachází v dlouhém souvětí „Přirozené experimenty jsou užitečné zejména tehdy, když existuje jasně definovaná expozice pro konkrétní subpopulaci, která neovlivňuje jinou subpopulaci, například zavedení nového školského systému v jednom regionu (experimentální skupina), zatímco v sociodemograficky velmi podobné sousední oblasti probíhá výuka po starém (kontrolní skupina).“ To je vystavěno podle německého originálu a bylo by vhodné ho rozdělit do několika kratších vět. K takovému dělení by mohlo dojít například v místě druhé čárky ve větě a celá formulace by pak mohla vypadat následovně. „Přirozené experimenty jsou užitečné zejména tehdy, když existuje jasně definovaná expozice pro konkrétní subpopulaci, která neovlivňuje jinou subpopulaci. Příkladem může být zavedení nového školského systému v jednom regionu (experimentální skupina), zatímco v sociodemograficky velmi podobné sousední oblasti probíhá výuka po starém (kontrolní skupina)“. Štíchova Česko-německá srovnávací gramatika uvádí, že dlouhá souvětí jsou pro německý jazyk příznačná. Taková

souvětí nicméně mohou v českém překladu působit nepřehledně, a to i když se jedná o odborný text.

Jak již bylo zmíněno výše, autor překladu až na několik výjimek dělí dlouhá souvětí do více vět, což lze hodnotit pozitivně. Kladně lze ohodnotit také převody pro němčinu typického pasiva. Příkladem může být překlad německé věty „[...] Beobachtungsstudien, da die unabhängige Variable nicht aktiv durch den Forscher manipuliert wird“, kterou autor překladu formuluje jako „[...] pozorovacími studii, protože s nezávisle proměnnou výzkumník aktivně nemanipuluje“. Převádí tak větu se slovesem v pasivním rodu na větu se slovesem v aktivním rodu.

Poslední kategorií je kategorie stylistická, která se zaměřuje především na rozdíly ve stylu a např. v rejstříku. Jevem, který do této kategorie spadá je například slovo „zásah“ ve větě „Výzkumník pouze registruje jako pozorovatel to, co se děje bez jeho **zásahu**“. To je použito jako ekvivalent německého „Eingreifen“. Idiomatictější by v tomto případě působilo například spojení „děje se bez jeho přičinění“. Problematická je i formulace „v přísném smyslu“ (im strengen Sinne) ve větě „Přirozené experimenty jsou kvaziexperimenty, protože jsou kontrolované (existuje kontrolní skupina), ale nejsou randomizované v přísném smyslu“, která není pro češtinu přirozená. Bylo by vhodnější využít přirozenějšího spojení „v přísném slova smyslu“.

3.1.1.3 Pragmatické kategorie

První kategorií je tzv. užší situační zřetel. Jedná se o kategorii, která se zaměřuje například na logickou posloupnost textu nebo pragmatiku příběhu. Tato kategorie je využitelná především při analýzách divadelních her nebo jiných literárních textů. Vzhledem k tomu, že zde pracujeme s textem čistě informativním, nenacházíme v textu žádné relevantní jevy.

Druhou kategorií je věcný faktor. Ten se zabývá především odbornou kompetencí, znalostí daného oboru, převodem odborné terminologie atd. V analyzovaném textu se odborná terminologie objevuje a překladatel s ní umí adekvátním způsobem pracovat. V textu se nenachází žádné výrazné terminologické chyby, až na jeden špatný převod spojení „natürliches Experiment“, ke kterému ale pravděpodobně došlo pouhým přehlédnutím a nejedná se o záměrné řešení. Autor překladu se v dané tematice orientuje a v textu se nevyskytují žádné výrazné faktické chyby.

Následuje faktor času. Verze originálu, podle které vznikl český překlad vznikla 4. května 2020, český překlad pak o dva roky později, 12.12.2022. Jedná se v podstatě o překlad definice termínu „přirozený experiment“, není tedy pravděpodobné, že se bude definice v průběhu let zásadněji měnit. Z toho důvodu nehraje faktor času významnější roli.

Faktor místa je vzhledem k elektronické podobě těžké přesně určit. Německý originál byl nejpravděpodobněji vytvořen německým mluvčím v Německu nebo jiné německy mluvící zemi, český překlad pak českým mluvčím v České republice.

Příjemcem originálu je pravděpodobně široká německy mluvící veřejnost, která se o problematiku přirozeného experimentu zajímá. Příjemcem českého překladu je pak česky hovořící veřejnost se stejným zájmem.

Dalším faktorem je závislost na mluvčím. Jak již bylo zmíněno, analyzovaný text je v podstatě definicí termínu a závislost na mluvčím je tedy do velké míry zanedbatelná. Posledním faktorem je pak afektivní implikace, která se zaměřuje na humor, ironii, sarkasmus atp. Vzhledem k charakteru textu je tento faktor opět zanedbatelný.

Celkově lze překlad hodnotit jako zdařilý. Obsahuje sice místa a jevy, které by bylo možné vylepšit, nicméně tyto jevy nemají zásadní vliv na plynulost nebo porozumění textu, a překlad tedy plní svůj účel.

3.1.2 Světová výstava 1873/ Weltausstellung 1873

Druhým překladem od stejného autora překladu je překlad německého hesla „Weltausstellung 1873“ s názvem „Světová výstava 1873“. Překlad byl vyhotoven 27.7.2022. Česká verze je oproti německé opět výrazně kratší a jedná se tak o překlad pouze části německého textu. Autor překladu si zároveň části k překladu vybírá a některé části originálu vynechává, což bude dobře vidět v provedené analýze. K analýze byla z důvodu délky textu také vybrána pouze část českého překladu. Vynechány byly konkrétně sekce „Společnost a politika“ a „Hospodářský výsledek“. Analyzován tak byl úvod a sekce „Místo konání“. V referencích českého překladu je uveden pouze německý originál a dále zdroje, které byly použity k vytvoření samotného originálu. Předpokládáme proto, že překladatel s jinými zdroji nepracoval.

3.1.2.1 Literární kategorie

Vzhledem k tomu, že se ani v tomto případě nejedná o text literární nebo nějak apelativně zaměřený, řadí se tento originál mezi texty zaměřené primárně na informační obsah. V

textu nelze sledovat ani žádné sekundární tendence a jedná se proto opravdu o čistě informativní text

3.1.2.2 Jazykové kategorie

Nyní už bude pozornost zaměřena na kategorie jazykové, a to konkrétně na sémantické instrukce, lexikální jevy, gramatické jevy a stylistické jevy. Zmíněna budou jak řešení, která by bylo možné vylepšit, tak ta zdařilá.

Jako první bude pozornost zaměřena na sémantické instrukce. První adici a změnu oproti originálu můžeme pozorovat už v první větě překladu. Překladatel v ní „Weltausstellung 1873“ překládá jako „Světová výstava ve Vídni,“ a nikoli jako např. „Světová výstava konaná roku 1873“. Ve větě tak zároveň dochází ke zdvojení spojení „ve Vídni“, které se znovu objevuje i na konci věty, což není ze stylistického hlediska žádoucí. V tomto konkrétním případě je nicméně adice způsobena mimo jiné rozdílným způsobem práce s číslovkami v německém a českém jazyce. V rámci téže věty dochází i k další adici. Ta může být hodnocena pozitivně. Jedná se o přidanou vysvětlivku, která čtenáři sděluje, že Vídeň je hlavním městem Rakouska-Uherska. V tomto případě se jedná o sdělení informace, jejíž znalost by bylo u čtenáře možné i předpokládat, nicméně podobné vysvětlivky a rozvedení jsou při překladu textů týkajících se cizích reálií obecně žádoucí a napomáhají správnému porozumění.

Omise se nachází také přímo v názvu kapitoly „Místo konání“, která je v němčině pojmenována „Ausstellungsgelände und Architektur“ a autor tak v překladu vynechává zmínku o architektuře. V textu nacházíme i adici, a to poměrně rozsáhlou. Jedná se o celou větu „Rotunda s tehdy zdaleka největší kopulí světa o průměru 108 metrů byla dominantou a symbolem této světové výstavy“. Tu autor překladu vkládá do kapitoly „Místo konání“, hned za první zmínku o rotundě a v originále nemá žádnou oporu. Zároveň není možné, že by k adici došlo jiným uživatelem. Z historie úprav vyplývá, že autor překladu je jediným uživatelem, který toto heslo upravoval. K úpravě jiným uživatelem došlo až 29. 8. 2022, jednalo se ovšem pouze o úpravu odkazů a typografie. K částečné omisi dochází také ve větě „[...] přičemž nosné konstrukce byly z oceli a železa“, která je v originále formulována jako „[...] Stilformen verwendet, die das aus einer Stahl-Eisen-Konstruktion bestehende Traggerüst ummantelten“. V překladu nám tedy chybí ekvivalent německého „ummanteln“ a zároveň ve větě dochází i k mírné změně významu. V německé větě je popsáno, že při výstavbě pavilonů byly použity

historizující styly, které se pnuly po železo-ocelových konstrukcích, což z překladu zcela stejně nevyplývá.

Ihned po této větě následuje další omise. Jedná se konkrétně o německou větu „Entgegen der typischen Bauweise von Ausstellungsbauten in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, Gerüste in Glas-Eisen-Konstruktionen gestalterisch zu nutzen, erschien den Wiener Bauherren Eisen als künstlerisches Ausdrucksmittel ungeeignet“. K rozsáhlé omisi pak dochází po poslední větě tohoto odstavce a v tomto případě autor překladu vynechal celý odstavec týkající se dalších architektonických stylů a budov, které byly v rámci výstavy postaveny. Český text pokračuje až větou, která čtenáři sděluje celkový počet pavilonů a použitých stylů. Omise se nachází také ve větě „Arcivévoda Karl Ludwig představil císaři Františku Josefovi I. ještě nedokončený katalog a přednesl projev“, a to u slova katalog. V německém originále se mluví o tzv. „Eröffnungskatalog“ a toto upřesnění v českém překladu chybí. Lepší formulace by mohla být například „zahajovací katalog“.

Další rozsáhlá omise se pak vyskytuje i na konci odstavce následujícího, kde je vynechán prepis zahajovacího projevu Františka Josefa I. Poslední omisi pak nacházíme v poslední větě vybraného úryvku „Unter den österreichischen Unternehmen befanden sich auch heute noch bekannte Industrielle wie F. M. Hämmerle, Ludwig Lobmeyr, Franz Wertheim und Thonet“. V českém překladu chybí zmínka o tom, že se jedná nejen o průmyslníky známé, ale o takové, kteří jsou známí dodnes. Věta zní takto „Mezi rakouskými firmami byli známí průmyslníci jako F. M. Hämmerle, Ludwig Lobmeyr, Franz Wertheim a Thonet.“

Nyní bude pozornost přesunuta k sémantickým posunům. První z nich nacházíme ve větě „Architektonické **řešení** bylo v rukou Carla von Hasenauera“, německy pak „Die architektonische **Leitung** lag in den Händen von Carl von Hasenauer“. V tomto případě by bylo lepší se více přidržet německého originálu a i v českém překladu zvolit například slovo „vedení“, a nikoli „řešení“. Další sémantický posun se pak nachází ve větě „**Typickými** příklady jsou Rotunda a Průmyslový palác“. V němčině věta zní „Die Rotunde und der Industriepalast sind die **populärsten** Beispiele“. V německém originále se tedy píše o nejpopulárnějších příkladech a nikoliv o typických. I v překladu by proto bylo vhodné se této formulace držet.

Sémantický posun se vyskytuje také ve větě „Pro řešení fasád největších pavilonů byly použity historizující **formy**“. Oproti originálu autor překladu vynechává upřesnění, že se jedná o stylové formy/formy stylů. V němčině zní věta následovně, „Für die Fassadengestaltung der größten Hallen wurden historistische **Stilformen** verwendet“ a bylo by vhodné podobnou formulaci zachovat i v českém překladu.

Poslední sémantický posun se nachází na konci textu ve větě „Celkem se výstavy **zúčastnilo** kolem 53 000 podnikatelů, z toho asi 9000 z Rakouska-Uherska“. K posunu dochází při překladu německého „beteiligen“. Ačkoli toto sloveso může mít i význam zúčastnit se, v tomto kontextu by bylo vhodnější použít například slovesa „podílet se“.

Nyní už bude pozornost přesunuta k další z jazykových kategorií, a to ke kategoriím zaměřující se na lexikum. Ve zvoleném překladu se například odborné termíny v podstatě nevyskytují. Vyzdvihnout lze pouze správné řešení při překladu místního názvu „Champ de Mars“ jako „Martovo pole“, což se zavedený český název.

Lepší volba lexika by se nabízela také ve větě „V oficiálním programu se říkalo, že mezinárodní výstava má představit kulturní život [...]“. Vhodné by bylo v tomto případě nahradit spojení „se říkalo“. Jedná se o překlad německého „wurde verlautbart“ a vhodnějším řešením by bylo například „bylo uvedeno“.

Další jev se nachází ve větě „Plocha měla celkovou rozlohu asi 233 hektarů“. Věta je v originále formulována jako „Dieses Areal hatte eine Gesamtfläche von etwa 233 Hektar“ a problematické je v tomto případě použití slova „plocha“. V originále se mluví o areálu, což je slovo, které by bylo bez problému možné použít i v českém překladu. Formulace „plocha měla rozlohu“ navíc v češtině působí poněkud kostrbatě. I v případě použití slova „plocha“ by tak byla vhodnější například formulace „celková plocha činila asi 233 hektarů“.

Poslední jev týkající se lexika se sice od originálu odchyluje, ale nemůže být hodnocen jednoznačně negativně. Jedná se o použití slova „pavilon“ v místě, kde se v německém originálu objevuje slovo „Halle“, a to konkrétně ve větě „Pro řešení fasád největších **pavilonů** byly použity historizující formy“. Jak již bylo řečeno, jedná se o odchylku od originálu, ta nicméně v tomto případě nijak výrazně nemění význam textu a slovo pavilon je navíc dále v textu použito i v německém originále.

Vhodné řešení pak nacházíme také ve větě „Architektonické řešení **bylo v rukou Carla von Hasenauera**“. Jedná se o zdařilé převedení německého „Die architektonische **Leitung lag in den Händen** von Carl von Hasenauer“. Německé spojení by mohlo svádět k překladu přesně podle německé předlohy, nicméně podle Českého národního korpusu je v češtině přirozenější a hojněji používané spojení „být v rukou“. Spojení „ležet v rukou“, které by pravděpodobně vzniklo otrockým překladem se naopak téměř nevyužívá (výskyt 0 .08 na milion slov).

Další z jazykových kategorií je kategorie gramatická. Pro tuto kategorii byly, stejně jako v případě textu předchozího, nalezeny pouze jevy týkající se slovosledu. Autor překladu se v textu nedopouští pravopisných chyb a nebyly nalezeny ani chyby v interpunkci.

Slovosled by mohl být vylepšen ve větě „Měla ukázat obnovené sebevědomí Rakouska po prohraných válkách proti Piemontu/Francii (1859) a Prusku (1866)“. Pro větší přirozenost by bylo vhodnější zmínku o válkách posunout na začátek věty, která by pak vypadala následovně, „Měla po prohraných válkách proti Piemontu/Francii (1859) a Prusku (1866) ukázat **obnovené** sebevědomí Rakouska“. Slovosled by bylo vhodné upravit také ve větě „V oficiálním programu se říkalo, že mezinárodní výstava má představit kulturní život současnosti i celou oblast národního hospodářství a podpořit jejich další rozvoj“, a to konkrétně ve druhé větě souvětí. V ní by bylo lepší sloveso umístit hned za spojku „že“. Formulace by pak byla „V oficiálním programu se říkalo, že má mezinárodní výstava představit kulturní život současnosti i celou oblast národního hospodářství a podpořit jejich další rozvoj“.

Poslední jazykovou kategorií, na kterou bude v této analýze zaměřena pozornost je kategorie stylistická. Autorka práce pozitivně hodnotí řešení ve větě „Měla ukázat **obnovené** sebevědomí Rakouska po prohraných válkách proti Piemontu/Francii (1859) a Prusku (1866)“, jedná se konkrétně o použití spojení „obnovené sebevědomí“. Německý originál zní „Sie sollte das **wieder gewachsene** Selbstbewusstsein Österreichs nach den verlorenen Kriegen gegen Piemont/Frankreich (1859) und Preußen (1866) präsentieren“. Autor překladu v tomto případě dobře převádí význam originálu a nedochází k přílišné fixaci na předlohu.

3.1.2.3 Pragmatické kategorie

První z pragmatických kategorií je opět užší situační zřetel. Vzhledem k tomu, že se i v tomto případě jedná o překlad textu informativního a nikoli literárního, nenacházíme v textu žádné jevy týkající se užšího situačního zřetele.

Další kategorií je věcný faktor. V textu se příliš odborné terminologie nevyskytuje, nebyly v ní ovšem nalezeny žádné chyby. Je zřejmé, že se autor překladu v tematice orientuje a v textu se neobjevují žádné výrazné významové chyby nebo neporozumění.

Nyní už následuje faktor času. Časy vzniku originálu a překladu jsou si velmi blízké, dělí je od sebe jen několik měsíců. Originál vznikl 18.2 .2022, český překlad pak 27.7 .2022. Vzdálenost mezi vznikem textu originálu a překladu je sice malá, ale vzdálenost textů od popisované události je značná a činí 150 let. Na texty tam může mít vliv například chybějící osobní zkušenost s danou událostí a nutnost čerpat pouze z historických pramenů.

Kategorie faktoru místa je stejně jako v případě minulé analýzy poněkud nejasná. Tato nejasnost pramení z elektronické podoby textu, ve kterém není uvedeno místo vytvoření. Lze opět předpokládat, že německý originál byl vytvořen v některé z německy mluvících zemí, český překlad pak v České republice. Vzhledem k tomu, že se jedná o text týkající se Světové výstavy v roce 1873, která se konala ve Vídni, je možné říct, že se toto téma historicky více dotýká německy mluvících zemí. To naznačuje i fakt, že je text originálu oproti překladu výrazně rozsáhlejší a podrobnější.

V českém překladu je mimo jiné v úvodní větě textu explicitně uvedena Vídeň, a výstava je nazývána jako „Světová výstava ve Vídni“. V německém textu je výstava popisována jako „Weltausstellung 1873“. Jednotlivé jazykové verze Wikipedie jsou rozděleny pouze podle jazyků a německá verze portálu je tedy sdílена všemi německy mluvícími zeměmi. Je možné, že z toho důvodu nebylo explicitní použití slova Vídeň v názvu žádoucí.

Příjemci originálu jsou nejpravděpodobněji němečtí mluvčí se zájmem o historii, případně se zájmem konkrétně o Světovou výstavu. Čtenáři českého překladu jsou pak obdobní nadšenci čeští.

Závislost na mluvčím v tomto případě do značné míry souvisí s faktorem místa. Jak již bylo řečeno, téma se přímo týká německy mluvící oblasti, a je proto autoru německého originálu výrazně bližší. Text originálu je také rozsáhlejší a detailnější, z čehož lze

usuzovat větší důležitost textu v německy mluvícím prostředí, a potřebu předat příjemcům co nejpřesnější informace. V českém prostředí se pak text takové důležitosti netěší. Autor překladu se v textu zaměřuje jen na ty nejdůležitější informace. Jak již bylo zmíněno, jednotlivé verze Wikipedie jsou rozděleny pouze na základě jazyků. Vzhledem k množství podrobností, které se v původním článku vyskytují lze předpokládat, že autorem byl německý mluvčí z Rakouska. V textu je také zmínka o Prusko-rakouské válce. Autor originálu v souvislosti s ní zmiňuje, že výstava ve Vídni měla mimo jiné sloužit k posílení rakouského sebevědomí po prohrané válce. I tento výrok naznačuje, že autorem původního textu byl německý mluvčí z Rakouska.

Ani v případě tohoto textu nelze vzhledem k jeho informativnímu charakteru mluvit o afektivní implikaci. Ta se objevuje především v textech literárních, případně apelativních a zaměřuje se na jevy jako je humor, ironie nebo sarkasmus.

Obecně lze překlad opět hodnotit jako zdařilý. Překladatel se v textu nedopouští závažnějších faktických chyb a v tématu se evidentně dobře orientuje. Informační jádro německého textu zůstává v českém textu zachováno a překladatel se nedopouští ani chyb gramatických. V textu se objevovalo výrazné množství omisí a adicí, což souvisí i s rozdílnou délkou obou textů, tj. že český text je překladem části textu německého. Dále se v textu občas objevovala syntaktická interference. V textu bylo vyzdvihnuto i několik zdařilých řešení.

3.2 Respondent č. 2

Druhý respondent se překladu na Wikipedii věnuje od roku 2018, resp. v tom roce lze na Wikipedii nalézt jeho první překlady. Zaměřuje se převážně na články s tematikou přírodovědy, geografie a historie, což bude zřejmé i z textů vybraných pro analýzu. Překládá s německého, a také z anglického jazyka. V následujících odstavcích bude provedena translatologická analýza dvou kratších překladů z jazyka německého.

3.2.1 Křovinář kostkovaný/ Würfelfleckiger Staubrüssler

Jako první byl k analýze vybrán překlad německého hesla „Würfelfleckiger Staubrüssler“, v českém jazyce pak „křovinář kostkovaný“, který byl vytvořen 18.5.2022. Jedná se o text tematicky zaměřený na biologii, což je u daného překladatele jedno z typických témat jeho překladů. Z toho je zřejmé, že se o biologii pravděpodobně zajímá a v překladu lze proto předpokládat vysokou míru odbornosti.

Jedná se o překlad kratšího textu, celková délka je přibližně jedna normostrana. Výchozí text německý a překlad jsou podobně dlouhé a překladatel německé heslo překládá v jeho úplnosti. Zde můžeme pozorovat rozdíl oproti překladateli prvním, který si z původních textů k překladu vybíral jen určité části.

3.2.1.1 Literární kategorie

V případě tohoto textu se opět jedná o text zaměřený převážně na obsah. Jedná se o text v podstatě odborný, zaměřený na biologii, který podává podrobné informace o určitém živočišném druhu. V textu nenacházíme ani žádné sekundární tendence a může tak být označen za čistě informativní.

3.2.1.2 Jazykové kategorie

Jako první bude pozornost zaměřena opět na kategorii sémantické instrukce. Omisi a adici v textu příliš nenacházíme, a ty, které se v něm vyskytují lze většinou hodnotit pozitivně. Jedná se například o adici „lat.“ před latinský název brouka a čtenář je tam upozorněn, že se jedná o latinský název. K podobné adici pak dochází také ve větách „Přední a střední femur (stehno) mají malé zoubky. Štětiny na špičkách tibie (holeně) jsou černé“. Německy je věta formulována jako „Die vorderen und mittleren Femora sind mit kleinen Zähnchen versehen. Die Börstchen an den Spitzen der Tibien sind schwarz.“ Zde jsou doplněny české názvy „stehno“ a „holeně“. Tyto adice lze hodnotit pozitivně, přispívají k lepšímu porozumění textu a text zároveň nijak výrazně nemodifikují.

Ve stejné větě se objevuje také významové oslabení, konkrétně se jedná o sloveso „mají“ (Přední a střední femur (stehno) **mají** malé zoubky). V němčině zní věta „Die vorderen und mittleren Femora **sind** mit kleinen Zähnchen **versehen**“, tedy nikoli „mají“, ale spíše „jsou opatřeny“. V německém originále je použit výrazně přesnější termín a ačkoli v překladu nedochází ke změně významu, dochází k významovému oslabení.

Ostatní adice a omise by už bylo lepší vyřešit lépe. Jedná se například o adici ve větě „**Jejich tělo** je pokryto světle šedými, hnědými nebo měděnými šupinami“, do které autor překladu přidává formulaci „jejich tělo“, ačkoli v německém originále se uvádí pouze „Sie sind mit hellgrauen, braunen oder kupferfarbenen Schuppen bedeckt“. V tomto případě se ovšem nejedná o výraznou změnu ve významu. Omise se pak nachází ve větě „Druh je rozšířen v Evropě“, ve které překladatel vynechává slovo „weit“. Věta by měla ideálně znít „Druh je v Evropě hojně rozšířen“. Jak z formulace alternativního řešení věty

vyplývá, nastává v tomto případě také problém se slovosledem, což je ovšem jev spadající do kategorie gramatické. Poslední omisi pak nacházíme ve větě „Na severu výskyt zasahuje do jižního Norska“, kde překladatel vynechává německé „bis“. Lepší překlad by tedy byl „Na severu výskyt zasahuje až do jižního Norska“.

Do kategorie sémantické instrukce spadají také sémantické posuny, kterých se v textu objevuje poměrně vysoké množství. První z nich se nachází hned v nadpisu první sekce, kde překladatel německé „Merkmale“ překládá jako „popis“. Blíže významu slova „Merkmal“ by stálo například slovo „charakteristika“. Další sémantický posun se nachází v již zmiňované větě „Jejich tělo je pokryto světle šedými, hnědými nebo **měděnými** šupinami“ a tentokrát se jedná o přídavné jméno „měděný“. V německém originále je použito slovo „kupferfarben“, ze kterého je zřejmé, že se jedná o měděné zbarvení. Český překlad je ale možné chápat tak, že jsou šupiny vyrobeny z mědi. Dochází tedy k sémantickému posunu a vhodnějším řešením by bylo například „Jejich tělo je pokryto světle šedě, hnědě nebo **měděně zbarvenými** šupinami“.

Další posun pak nacházíme ve větě „Sosák je vpředu mírně rozšířen a má na horní straně tři **kýly**“. V němčině je věta formulována jako „Der Rüssel ist vorne schwach erweitert und weist auf der Oberseite drei nach hinten zusammenlaufende **Kiele** auf“. „Kiele“ v tomto případě rozhodně není možné přeložit jako „kýly“. Autorka práce provedla rešerši a zdá se, že v češtině neexistuje ustálený odborný výraz. Jedná se ovšem o jakési vybouleniny nebo hrbolky a tento fakt by měl reflektovat i překlad. Překlad je v tomto místě příliš závislý na předloze a překladatel využívá nezavedený termín.

Nyní už bude pozornost přesunuta k lexiku. I přes prvotní předpoklad vysoké expertízy, který vyplýval z faktu, že se daný překladatel na tematiku biologie v překladu zaměřuje, si překladatel s odbornou terminologií ne vždy dobře poradil.

Zdařilé řešení se objevuje v samotném názvu brouka. Německý název „Würfelfleckige Staubrüßler“ byl správně přeložen zavedeným názvem „Křovinař kostkovaný“. Správně je z německého „Rüsselkäfer“ přeložena také „čeled' nosatcovití“. Problematické už je ovšem slovo „štít“ ve větě „Štít je trochu světlejší“. V němčině věta zní „**Das Schildchen** ist etwas heller“ a i v češtině je k popisu této části hmyzího těla běžně používán termín „štítek“ a nikoli „štít“. Hned dva jevy pak nacházíme ve větě „Přední a střední femur (stehno) mají malé zoubky“, německy „Die vorderen und mittleren Femora sind mit kleinen Zähnchen versehen“. Autorka práce provedla rešerši a nepodařilo se jí najít žádný

další výskyt ani spojení přední femur ani střední femur. V české odborné literatuře se běžně využívají latinské termíny „profemur“ a „mesofemur“ a překladatel tak na tomto místě opět používá nezavedenou terminologii.

S různou mírou úspěšnosti si pak překladatel poradil s botanickými termíny. Správně překládá „Efeu“ a „Huflattich“ jako „břečťan“ a „podběl“, ale „Acker-Kratzdistel“ už překládá jako „pcháč plazivý“, přičemž správný český název je podle atlasu rostlin na webu Agromanuál „pcháč rolní“. Chybně přeložený je také „Wiesen-Kerbel“. Nejedná se o „kerblík luční“, ale o „kerblík lesní“ (taktéž dle atlasu Agromanuálu). Správně je pak přeloženo „Bärenklau“ jako „bolševník“. Nevhodně přeloženo je také slovo „zweigeschlechtlich“ ve větě „Die Art pflanzt sich gewöhnlich parthenogenetisch fort, lediglich im Gebirge kann die Fortpflanzung auch **zweigeschlechtlich** sein“. Překladatel v tomto případě zvolil přídavné jméno „oboupohlavný“, což je termín, který se používá zejména při popisu květů krytosemenných rostlin. V případě rozmnožování brouků by bylo lepší využít zavedených termínů, což je například „pohlavní rozmnožování“ (opak v textu zmiňované partenogeneze).

Do lexikální kategorie pak spadá také řešení ve větě „**Podsadití, silně zakřivení** brouci mají délku 7 až 11 milimetrů.“ Překlad německého „Die gedrungenen, stark gewölbten Käfer“ působí v češtině značně nepřírozně a neidiomaticky. Je z něj zřejmé, že se překladatel nechal příliš ovlivnit předlohou. Vhodnějším řešením by bylo například „robustní, výrazně zaoblení brouci“. Vhodněji by šlo řešit také větu „Na severu výskyt zasahuje do jižního Norska“, konkrétně slovo „zasahuje“. V němčině zní věta „Im Norden reicht das Vorkommen bis nach Südnorwegen“ a v českém jazyce by přirozeněji působilo například použití slova „sahá“. Velmi nepřírozně spojení je použito také ve větě „Druh je také zastoupen na Britských ostrovech a je **někdy běžný**.“ Německé „zum Teil häufig“ je zde přeloženo jako „někdy běžný“, což je spojení, které v češtině naprosto nedává smysl. Lepším řešením by bylo například „je do určité míry běžný“.

K posunu dochází také ve větě „. Brouk preferuje chladnější, vlhká stanoviště.“, kde je německé „die Käferart“ nahrazeno slovem „brouk“. Zde dochází k určitému zúžení původního termínu, neboť „Käferart“, označuje celý druh, do kterého brouk spadá.

Analyzována byla také oblast gramatiky. Překladatel se v textu nedopouští výraznějších gramatických chyb a bez chyb pracuje také s interpunkcí. Jev, který lze k této kategorii uvést se nachází ve větě „Kromě tohoto označení lze v literatuře nalézt toto synonymum“,

kde dochází ke změně v čísle. V německé větě „Neben dieser Bezeichnung finden sich in der Literatur **folgende Synonyme**.“ je využito číslo množné, zatímco ve větě české číslo jednotné. Po této větě pak následuje pouze jeden příklad, takže je využití jednotného čísla pochopitelné. Jedná se ale nicméně o odchylku od originálu.

Dále je v textu možné najít jevy týkající se syntaxe a slovosledu. Problematický slovosled je například ve větě „Sosák je vpředu mírně rozšířen a má na horní straně tři kýly, které se **sbíhají směrem dozadu**.“ V tomto případě by zněla přirozeněji formulace „které se směrem dozadu sbíhají“. Problém se slovosledem nastává také ve větě „Druh je **také zastoupen na Britských ostrovech**...“. Věta vyznívá nepřirozeně a obě části přísudku by měly stát vedle sebe. Vhodnější slovosled by tedy byl „**Druh je zastoupen** také na Britských ostrovech...“. Zajímavá je také věta „Ve střední Evropě je jedním ze dvou zástupců rodu mimo *Liophloeus lentus*“. V té by bylo pro větší přirozenost slovosledu vhodné přesunout název druhu blíže začátku věty. Ta by pak mohla znít například „Ve střední Evropě je mimo *Liophloeus lentus* jedním ze dvou zástupců rodu“.

Zajímavá je také věta „Druh byl pojmenován *Curculio tessulatus* v roce 1776 Otto Friedrichem Müllerem v roce 1776, kdy byl vědecky popsán“. Zaprvé zde dochází ke zdvojení „v roce 1776“, ale pro něj existuje opora i v originále, ve kterém je navíc zdvojeno i jméno „Otto Friedrich Müller“. Není zřejmé, zda se mělo jednat například o citaci v textu nebo zda je jedná o přehlédnutí a chybu. Ve větě by bylo také vhodné upravit slovosled. Vhodnějším řešením by mohlo být například „Druh byl Otto Friedrichem Müllerem v roce 1776 odborně pojmenován jako *Curculio tessulatus*“. Ve větě také dochází v podstatě ke zdvojení německého „wissenschaftlich beschrieben“. V českém překladu se objevuje jak sloveso „pojmenovat“ tak „vědecky popsat“. Toto zdvojení by bylo vhodné eliminovat a použít pouze jeden termín.

Poslední jazykovou kategorií kategorie stylistická. První jev, který do ní spadá se nachází ve zvláště řešené větě „Liché prostory mezi elytra mají tmavé skvrny“. Překladatel v ní používá cizí odborný termín namísto domácího (krovky), ačkoli v originále je použita terminologie německá (*Flügeldecken*). Překladatel cizí termín rovněž neskloňuje. Věta zároveň nepůsobí dobře jako celek a je vystavěna zvláštním způsobem. Není jednoznačně pochopitelné, co se autor snaží touto větou sdělit, což snižuje porozumění čtenáře.

Při analýze této konkrétní věty pojala autorka práce podezření, že byl k překladu využit strojový překladač. Tuto domněnku následně ověřila přeložením této a několika dalších

vět pomocí překladače DeepL, který poskytl téměř totožný překlad. Je tedy velmi pravděpodobné, že překlad je do velké míry pouze posteditací překladu strojového. Překladatel nicméně neprovedl posteditaci dostatečně důkladně a z toho pravděpodobně plyne velké množství již zmiňovaných chyb např. v terminologii.

V textu nacházíme také významové oslabení, a to ve větě „Přední a střední femur (stehno) **mají** malé zoubky“. V němčině zní věta „Die vorderen und mittleren Femora **sind** mit kleinen Zähnchen **versehen**“, tedy nikoli „mají“, ale spíše „jsou opatřeny“. V německém originále je použit výrazně přesnější termín a ačkoli v překladu nedochází ke změně významu, dochází k významovému oslabení.

3.2.1.3 Pragmatické kategorie

Nyní už bude pozornost přesunuta ke kategoriím pragmatickým. První z pragmatických kategorií je užší situační zřetel, ke kterému text neposkytuje žádné podněty. Jedná se o kategorii, která je významná především u literárních textů a v našem případě se jedná o text informativní.

Druhou kategorií je věcný faktor. V textu se odborné terminologie vyskytuje poměrně velké množství a překladatel s ní pracuje s různou úspěšností. Některé termíny jsou přeloženy vhodně, ale na jiných místech překladatel používá nezavedené termíny, a to i v případech, kdy už česká odborná terminologie existuje.

Následuje faktor času. Německý originál vznikl 22. října 2020, český překlad pak 18. května 2022. Časová prodleva mezi vznikem obou textů nicméně není dostatečně velká na to, aby mohla mít nějaký vliv např. na použitý jazyk.

Další kategorií je faktor místa. Stejně jako u předchozích překladů chybí podrobnější informace. Lze předpokládat, že německý text byl vytvořen německým mluvčím v některé z německy mluvících zemí a český překlad pak českým mluvčím v České republice. V samotném textu pro tyto domněnky ale neexistují žádné důkazy.

Příjemci originálu jsou stejně jako v předchozích případech německy mluvící mluvčí se zájmem o biologii a hmyz. Příjemci českého překladu jsou pak čeští mluvčí s obdobnými zájmy.

Další z pragmatických kategorií je závislost na mluvčím. Vzhledem k tomu, že byl analyzován v podstatě text odborný, nelze v textu žádnou závislost na mluvčím

pozorovat. Téma se také nijak výrazněji netýká německy mluvícího prostoru a závislost na mluvčím je tedy zanedbatelná.

Poslední z pragmatických kategorií je afektivní implikace, která není v případě analyzovaného textu relevantní. Důvody zůstávají stejné jako u předcházejících textů. Byl analyzován text informativního charakteru, přičemž afektivní implikace se zaměřuje na prvky jako je ironie nebo sarkasmus, které se v odborných textech většinou nevyskytují. Jedná se tedy o kategorii, která hraje roli především u textů literárních.

Celkově nelze překlad hodnotit jako vyloženě nezdařilý, protože čtenáři předává stěžejní informace sdělované originálem a překladatel nemění význam textu, ani se nedopouští výrazných nepochopení. V textu, který je spíše odborného charakteru, se nicméně objevuje poměrně velké množství chyb v překladu odborné terminologie. Mnoho vět také působí nepřírodně nebo poněkud kostrbatě a styl textu je na některých místech přerývaný.

Jak již bylo zmíněno výše, byl k překladu s největší pravděpodobností využit strojový překladač, protože výstup překladače DeepL se do velké míry shoduje s analyzovaným textem, včetně některých podivně formulovaných vět. Překladatel tak pravděpodobně prováděl spíše posteditaci strojového překladu než samotný překlad. Nejedná se samozřejmě o nijak podřadnou překladatelskou strategii, ale posteditace nebyla provedena dostatečně kvalitně a v textu zůstaly neústrojné vazby i chyby např. v terminologii.

Ačkoli jsou v dnešní době strojové překladače již na velmi vysoké úrovni, s českou odbornou terminologií si málokdy bezchybně poradí. Tento fakt je třeba brát na vědomí a v případě posteditace strojového překladu se na terminologii zaměřit. Autorka práce tedy překlad nehodnotí vyloženě negativně, bylo by ale možné ho výrazně vylepšit.

3.3 Respondent č. 3

Respondentka číslo tři se tvorbě na Wikipedii věnuje již mnoho let. První příspěvky nacházíme už v roce 2008 a jedná se o opravdu aktivní přispěvatelku, která je autorkou několika stovek článků. Překládá z anglického a německého jazyka a při žádosti o texty k analýze sdělila, že k překladům hojně využívá překladový nástroj Content Translation, který byl vyvinut samotnou Wikipedií.

3.3.1 Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou/ Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou)

K analýze bylo vybráno heslo „Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou“, které bylo přeloženo z německého hesla „Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou)“. České heslo vzniklo 8.5.2021, německý originál pak 18.2.2017. Text tematicky spadá do kategorie historie a jedná se o kratší text v rozsahu necelé jedné normostrany.

Opět se nejedná o kompletní překlad německého hesla. Překladatelka překládá německou sekci „Geschichte“, zatímco český odstavec s názvem „Popis“ obsahuje např. detailnější informace o poloze hřbitova, které by v německém textu byly spíše nadbytečné.

3.3.1.1 Literární kategorie

Stejně jako v předchozích případech můžeme analyzovaný text zařadit mezi texty zaměřené na obsah. Jedná se o článek zveřejněný na internetové encyklopedii, a tedy především o text informativní. V textu nepozorujeme ani žádné sekundární tendence a je ho proto možné bez větších obtíží zařadit mezi texty zaměřující se především na obsah.

3.3.1.2 Jazykové kategorie

Nyní už proběhne srovnání překladu s originálem a pozornost bude přesunuta ke kategoriím jazykovým. V textu se objevují poměrně rozsáhlé omise a adice, protože jak již bylo zmíněno, nejedná se o překlad textu jako celku, ale překladu byla podrobena pouze část původního německého textu. Jiné části pak byly oproti originálu k českému textu přidány. Zároveň není zřejmé, jakým způsobem byly pasáže k překladu vybrány a zda byl tento výběr ovlivněn pouze autorkou překladu nebo například správci nebo patroláři. První adice a omise nacházíme hned v první větě „Starý židovský hřbitov Lipník nad Bečvou je **židovský** hřbitov ve městě Lipník nad Bečvou v okrese Přerov v Olomouckém kraji“. Adicí je v tomto případě druhý výskyt přídavného jména židovský. V němčině je uveden pouze „Friedhof in Lipník nad Bečvou“ a nikoli opět „jüdischer Friedhof“. Vynechána je pak německá verze názvu obce. Na tomto místě dochází k vhodné lokalizaci, což autorka práce hodnotí pozitivně. V německém originále je uvedení německé verze názvu pochopitelné, nicméně pro čtenáře českého se jedná o zbytečnou informaci a není proto chybou, že ji překladatelka vynechala. K poslední omisi dochází na konci věty, kde je vynecháno upřesnění polohy Olomouckého kraje a překladatelka nepřekládá německé „in Ost-tschechien“. V tomto případě lze u českého

čtenáře předpokládat znalost Olomouckého kraje a jeho polohy a toto upřesnění proto není v českém textu nutné.

Po této větě pak dochází k omisi celého německého odstavce. Informace v něm obsažené jsou částečně uvedeny v českém odstavci „Popis“, ale na tomto místě v textu dochází k výrazné omisi. Ve větě „Vedle starého hřbitova byl v roce 1883 založen nový hřbitov“ pak dochází k omisi počtu náhrobků. Překlad německé věty „Insgesamt waren hier rund 1500–1800 Grabsteine“ se pak opět vyskytuje v odstavci „Popis“.

Adice se dále objevuje ve větě „Po druhé světové válce bylo na nový hřbitov přivezeno asi 160 kompletních náhrobků“, ve které je blíže specifikováno, o jakou válku se jedná. V německém originále je uvedeno pouze „nach dem Krieg“ a autor originálu pravděpodobně předpokládá, že si čtenáři válku odvodí podle uvedeného roku 1942.

Adice se nachází také v překladu věty „Die Umfassungsmauer erhielt wieder annähernd in ihre ursprüngliche Form“. Český překlad je formulován jako „Ohradní zeď z **lomového kamene** byla obnovena do téměř původního tvaru“, a dochází tedy k adici „z lomového kamene“. Tato informace je ale v německém textu zmíněna v úvodním odstavci, který se autorka překladu rozhodla vynechat. V odstavci „popis“ se pak nachází jak zmínka o počtu náhrobků, tak poloha hřbitova vzhledem k centru města. Informace o přesné poloze hřbitova včetně názvů okolních ulic a také informace o tumbě Barucha Teomina Fränkela jsou pak adicemi.

V textu se nachází také sémantický posun, a to ve větě „Ohradní zeď z lomového kamene byla obnovena do téměř původního tvaru“. V němčině věta zní „Die Umfassungsmauer erhielt wieder annähernd in ihre ursprüngliche Form“, tedy spíše „Ohradní zeď byla obnovena téměř do své původní podoby“.

Nyní bude pozornost obrácena k lexiku. Ta se zaměřuje na odbornou terminologii a také na všechny ostatní jevy související s lexikem. Ve vybraném textu se odborná terminologie v podstatě nevyskytuje, několik lexikálních jevů se v textu ovšem objevuje. První z nich se nachází ve větě „Po druhé světové válce bylo na nový hřbitov přivezeno asi 160 kompletních náhrobků a 20 fragmentů **náhrobků**, které tam byly umístěny u západní strany jižní zdi“. V této větě je poněkud redundantní druhé použití slova „náhrobky“. V německém originále se toto zdvojení sice vyskytuje také, věta zní „Nach dem Krieg wurden ca. 160 komplette **Grabsteine** und 20 **Grabsteinfragmente** zum neuen Friedhof gebracht“, ale v němčině je slovo „Grabstein“ součástí složeniny

„Grabsteinfragmente“. V češtině zdvojení působí nepřírozně a bylo by lepší ho vynechat. I po vynechání je z textu zřejmé, že se jedná o fragmenty náhrobků.

Správně řešení terminologie se pak nachází ve větě „**Ohradní zeď** z lomového kamene byla obnovena do téměř původního tvaru“. Německé „Umfassungsmauer“ bylo správně přeloženo jako „ohradní zeď“, což je termín, který se dle Českého národního korpusu v češtině běžně používá. Nejběžněji je využíván v odborné literatuře.

Pozornost bude nyní přesunuta ke kategorii gramatické. První jev spadající do této kategorie se nachází hned v první větě „Starý židovský hřbitov Lipník nad Bečvou je židovský hřbitov ve městě Lipník nad Bečvou v **okresu** Přerov v Olomouckém kraji“. Jedná se o tvar podstatného jména „okres“. Ačkoli tvar 6. pádu „okresu“ není gramaticky špatně, v internetové jazykové příručce ÚJČ je uvedeno, že v případě, že je podstatné jméno skloňované podle vzoru hrad užito v 6. pádě j. č. jako příslovečné určení, je typičtější koncovkou -e, tedy „v okrese“. Koncovka -u se naopak typicky využívá, pokud se podstatné jméno objevuje na pozici předmětu.

Ve větě „Doložen je až do roku 1883“ pak dochází k převodu pasiva. V německé větě „Belegt wurde er bis zum Jahr 1883“ je využito pasivum minulé, v české větě překladatelka používá pasivum přítomného času. Věta v češtině působí přirozně a jedná se o vhodné řešení. Poslední jev spadající do gramatické kategorie se nachází ve větě „Vstupuje se do něj brankami z obou ulic a **je je** přístupný mimo židovské svátky“, která je oproti originálu adicí. V této větě došlo k chybnému zdvojení slovesa být. “

Poslední kategorií je kategorie stylistická. První z jevů se nachází ve větě „Po druhé světové válce bylo na nový hřbitov přivezeno asi 160 kompletních náhrobků a 20 fragmentů náhrobků, které **tam** byly umístěny u západní strany jižní zdi“. Příslovce „tam“ je v textu nadbytečná, ačkoli se vyskytuje i v německém originále „Nach dem Krieg wurden ca. 160 komplette Grabsteine und 20 Grabsteinfragmente zum neuen Friedhof gebracht und **dort** an der Westseite der Südmauer niedergelegt“. Překladatelka se v tomto místě příliš fixuje na německou předlohu a česká věta nepůsobí zcela přirozně. Vhodnější by bylo příslovci z věty zcela vynechat.

Ve stejné větě se pak nachází i druhý jev, tentokrát se jedná o předložku „u“ ve spojení „u západní strany jižní zdi“. V tom to případě by bylo přirozenější použití české předložky „na“, tedy „na západní straně jižní zdi“. V případě tohoto jevu mohlo dojít ke snaze oprostít se od německé předlohy, ve které je také použita předložka „an“, tedy „na“.

Ve větě „Prostor starého hřbitova byl přeměněn na park s dětským hřištěm a volejbalovým hřištěm.“ se pak nachází nadbytečné zdvojení podstatného jména hřiště. Německá věta zní „Das Gelände des alten Friedhofs wurde zu einem Park mit Kinderspiel – und Volleyballplatz umgestaltet“ a autorka překladu se pravděpodobně snažila vyhnout větné stavbě podle originálu a podstatné jméno proto opakuje. Je to ovšem redundantní a vhodnější by bylo slovo „hřiště“ využít pouze jednou, stejně jako v originále.

Ve větě „Po roce 1989 **byl** starý hřbitov kompletně zrekonstruován“ pak dochází k významovému ochuzení. V německé větě „Nach 1989 erfolgte eine komplette Erneuerung des alten Friedhofs“ je použito sloveso „erfolgen“, zatímco ve větě české pouze jednoduché sloveso „být“. Vhodnější překlad by mohl být formulován například jako „Po roce 1989 prošel starý hřbitov kompletní rekonstrukcí“.

3.3.1.3 Pragmatické kategorie

Nyní už bude pozornost přesunuta ke kategoriím pragmatickým. První kategorií je užší situační zřetel. Tato kategorie se nejčastěji uplatňuje u literárních textů a zaměřuje se například na logickou posloupnost děje. V určitých případech jej ovšem lze uplatnit i u neliterárních nebo odborných textů.

Další kategorií je věcný faktor. Odborné terminologie se ve zvoleném textu příliš nevyskytuje, za termín by bylo možné označit pouze spojení „ohradní zeď“. Překladatelka s tímto termínem nicméně pracuje dobře. Z textu je evidentní překladatelčina znalost překládané tematiky a v textu se také nevyskytují faktické chyby.

Následuje faktor času. Text originálu byl vytvořen 18. února 2017, česká překlad pak 8. května 2021. Mezi vznikem obou textů vzniká již poněkud větší prodleva, na text překladu to ale nemá významnější vliv. Nejedná se o překlad textu týkajícího se například nějaké historické události nebo aktuálního dění, takže ani delší časový odstup nemá na překlad zásadní vliv.

Faktor místa je stejně jako v ostatních případech těžké určit. Text byl čerpán z internetové encyklopedie a místo vzniku v ní není nikde uvedeno. Lze předpokládat, že německý originál byl vytvořen německým mluvčím na území některé z německy mluvících zemí. Překlad byl pak nejpravděpodobněji vyhotoven českou mluvčí na území České republiky. Překládaný text se týká českého prostředí, a proto můžeme v českém překladu pozorovat

například adice, které upřesňují přesnou polohu hřbitova včetně názvů okolních ulic, což je informace, která by byla pro německého čtenáře zcela zbytečná.

Příjemcem originálu byli pravděpodobně němečtí mluvčí z řad široké veřejnosti, kteří se zajímají o české památky, případně o židovskou historii na území České republiky. Čtenáři českého překladu jsou pak čeští mluvčí s obdobnými zájmy.

Další z pragmatických kategorií se zaměřuje na závislost na mluvčím. Vzhledem k tomu, že byl do češtiny překládán německý text, který se nicméně týká českého prostředí a české historie, je závislost na mluvčím značná. V německém originále se například objevuje německá verze názvu obce „Lipník nad Bečvou“, která do překladu samozřejmě není zanesena.

Poslední z pragmatických kategorií je afektivní implikace. Ta je opět významná především u literárních textů a je zaměřena například na ironii, sarkasmus a jiné druhy humoru. Vzhledem k tomu, že byl analyzován text spíše odborného charakteru, kategorie afektivní implikace nehraje v jeho případě roli.

Celkově lze překlad hodnotit jako velmi zdařilý. V textu se nacházelo velmi málo problematických jevů a nevyskytly se v něm ani zásadnější sémantické posuny nebo významová nepochopení. Většina doporučených úprav by byla spíše kosmetických. Autorka překladu při překladu využívá překladový nástroj Content Translation, který je k dispozici přímo na Wikipedii a výsledný text je tedy spíše posteditací strojového překladu, než samotným překladem.

3.4 Zhodnocení kvality překladů

Tématem kapitoly bylo hodnocení překladů z němčiny uveřejněných na české Wikipedii. K této analýze byl využit model translatologické analýzy podle Kathariny Reissové. Ten je detailněji popsán v teoretické části této diplomové práce. Byly analyzovány čtyři překlady od tří překladatelů Wikipedie, se kterými byly následně prováděny i rozhovory dostupné v následujících kapitolách. Je nutné opět zmínit, že výsledky provedených translatologických analýz nelze genericky aplikovat na všechny překlady, které se na Wikipedii vyskytují. K získání obecnějších závěrů by bylo nutné provést obdobný výzkum na výrazně větším množství textových vzorků. Všechna uvedená hodnocení lze proto považovat za relevantní pouze ve vztahu k osloveným překladatelům a analyzovaným textům. Nevypovídají tedy o celkové kvalitě překladu na Wikipedii.

Analyzované překlady lze obecně považovat za zdařilé. Často se nejedná o překlady kompletního textu originálu, ale pouze o překlad vybraných částí. V textech se proto poměrně hojně vyskytují omise a zároveň také adice, protože překladatelé do textu vkládají například informace relevantní pro české čtenáře. V rozhovorech překladatelé potvrdili, že je běžnou praxí, že se text nepřekládá ve své úplnosti, ale vyberou se pouze relevantní části. Téma lokalizace je pak také podrobněji rozebráno v rozhovorech.

V analyzovaných textech se nevyskytovala výraznější nepochopení předlohy nebo sémantické posuny, která by výrazně měnila význam přeloženého textu. V překladu s názvem „Křovinař kostkovaný“ se pak objevovaly nesprávné překlady odborné terminologie, ve zbytku textů se ale výraznější problémy s terminologií neobjevovaly. V textech se neobjevovaly ani výraznější chyby pravopisné, problematická byla do jisté míry syntaktická stránka textu a na syntaktické úrovni také docházelo k interferenci a k větné stavbě na základě jazyka originálu. Tohoto fenoménu se týkala také jedna ze stanovených hypotéz a je proto blíže popsán v sekci „Ověření hypotéz“.

V rámci modelu translatologické analýzy byla pozornost věnována také pragmatickému hledisku textů. V modelu je zahrnut vliv času vzniku originálu a překladu, vliv místa vzniku, dále také vliv recipientů textu a samotného mluvčího. Model také hodnotí odbornou znalost oboru a jsou v něm zahrnuty také kategorie jako afektivní implikace nebo užší situační zřetel, což jsem ovšem kategorie významné především u literárních textů.

V rámci pragmatických kategorií je také nutné zohlednit mimojazyková hlediska související s pravidly pro překlad Wikipedie nebo redakční praxí. Autorka práce si je vědoma, že některé popisované jevy mohou být těmito pravidly ovlivněny nebo dokonce vynuceny. Vzhledem k dynamickému charakteru Wikipedie může hrát významnou roli také editace a redakce prováděná dalšími uživateli.

4 Dotazník a rozhovory

Jak již bylo zmíněno, v rámci empirické části práce byly provedeny nestandardizované rozhovory s překladateli Wikipedie. Tyto rozhovory se zaměřovaly především na motivaci k překladu, překladatelské postupy a strategie, specifika překladu na Wikipedii, a také na institucionální aspekt překladu, tedy například na pravidla nebo způsob kontroly a dohledu nad překlady.

4.1 Dotazník

Nestandardizované rozhovory byly prováděny na základě níže uvedeného dotazníku. Dotazník obsahoval celkem 46 otázek, které byly rozděleny do pěti tematických sekcí. První sekce se zaměřovala na základní informace a motivaci pro překlad, druhá na vzdělání, třetí na technologie a pomůcky, čtvrtá na překladatelské strategie a problémy a poslední sekce byla zaměřena na pravidla. Celý dotazník je k dispozici v přílohách.

4.2 Respondenti

Nestandardizované rozhovory byly prováděny celkem s pěti respondenty. Jednalo se o wikipedisty, kteří se na české Wikipedii zabývají také překladem a jedním z respondentů, který je zároveň členem nadace Wikimedia (spolek zaštiťující českou Wikipedii) bylo potvrzeno, že se v naprosté většině jedná o jedny z neaktivnějších přispěvatelů, kteří mají s Wikipedií bohaté zkušenosti. Rozhovory byly ve většině případů prováděny pomocí online hovorů. Ve třech případech za pomoci programu Zoom, v jednom případě za pomoci aplikace Messenger. Jeden rozhovor pak proběhl také osobně.

Pro zachování anonymity respondentů se autorka práce rozhodla neuvádět jejich celá jména, ale pouze přezdívky, pod kterými vystupují přímo na Wikipedii. Prvním respondentem byl tedy člověk s přezdívkou Packa. Na Wikipedii se zaměřuje převážně na zoologická, astronomická a kulturní témata. Překládá také články týkající se biatlonu. Je zároveň členem nadace Wikimedia, což je spolek fungující ve jménu Wikipedie, kteří se snaží například o popularizaci Wikipedie. Wikipedie jako taková také není právním subjektem a spolek Wikimedia tak tuto funkci nahrazuje. Packa je na Wikipedii aktivní již velmi dlouho a vzhledem ke svému členství ve Wikimedia byl při rozhovoru schopen poskytnout komplexní informace.

Druhým respondentem byla wikipedistka s přezdívkou Czeva. I ta na Wikipedii přispívá již velmi dlouho, konkrétně od roku 2006. Dále byl rozhovor proveden s wikipedistou

Mirkem265, Janem Spoustou a Jirkou Dl. Ve všech třech případech se jedná o dlouholeté přispěvatele, kteří mají s českou Wikipedií bohaté zkušenosti.

V rámci kapitoly Dotazník a rozhovory byl představen dotazník, na jehož základě probíhaly rozhovory s jednotlivými respondenty. Dotazník se skládal ze 46 otázek, které byly rozděleny do pěti tematických okruhů. Konkrétně se jednalo o okruhy nazvané „základní informace a motivace pro překlad“, „vzdělání“, „technologie a pomůcky“, „překladačské strategie a problémy“ a „pravidla“. Nestandardizované rozhovory byly prováděny s pěti respondenty, kteří se sami překladač na Wikipedii věnují. Pro zachování anonymity jsou v práci zmiňovány pouze jejich wikipedistické přezdívky a nikoliv celá jména. Jednotliví respondenti jsou pak v této části práce také stručně představeni. Většina rozhovorů s respondenty probíhala v online podobě, tři za pomoci platformy Zoom a jeden za pomoci aplikace Messenger. Rozhovor s wikipedistou Packou pak proběhl osobně.

5 Vyhodnocení rozhovorů

Následující kapitola už bude zaměřena na vyhodnocení rozhovorů a ověření na začátku práce stanovených hypotéz. V závěru kapitoly budou shrnuty výsledky výzkumu a tyto výsledky budou dále porovnány s výsledky dalších výzkumů, které se zabývaly velkými překladovými projekty.

5.1 Stručné odpovědi

V níže uvedené tabulce jsou uvedeny zestručněné odpovědi respondentů na otázky z dotazníku. Odpovědi do tabulky během rozhovorů zapisovala sama autorka práce a tabulka by měla sloužit k přehlednější orientaci ve výpovědích respondentů. Kompletní přepisy rozhovorů jsou pak k dispozici v přílohách této diplomové práce.

	OTÁZKY	Packa	Czeva	Jan Spousta	Mirek265	Jirka DI
	ZÁKLADNÍ INFORMACE A MOTIVACE PRO PŘEKLAD					
1	Proč jste se na Wikipedii rozhodli překládat?	Pokud už text někde existuje v cizím jazyce, je jednodušší ho přeložit, než psát originální české heslo a získávat informace z primárních zdrojů.	Není potřeba vymyslet něco, co už někdo vymyslel. Začínala na anglické Wikipedii	Snadnější než vlastní tvorba. Záleží na kvalitě předloh.	Ze zájmu. Je to jeho koníček.	Zabývá se klimatickou změnou atd. -> tato témata často lépe zpracována na anglické Wikipedii -> proto překládá
2	Jak jste se Wikipedii a k překladačím ním dostali?	Začal na Wikipedii s překladem přibližně ve stejné době jako s vlastní tvorbou. Překlad přišel organicky, protože byl často rychlejší a jednodušší než vlastní tvorba článku.	Učila AJ na střední škole a Wikipedii často používala. Měla pocit, že by bylo dobré projektu něco vrátit.	Využíval ji při vyhledávání a časem začal opravovat chyby. Ze začátku anonymně, později si založil vlastní účet. Později i složitější práce.	Na Wikipedii od roku 2005. Baví ho encyklopedie.	Edituje na Wikipedii už dlouho, pracuje v Centru pro otázky životního prostředí UK > mají vlastní knowledgebase, která běží na stejném systému jako Wikipedie -> proto je mu Wikipedie blízká. Neví přesně o impulzu k překladačím.
3	Jak dlouho už se překladačím Wikipedie věnujete?	Nelze přesně říct, přibližně 8 let. Překládá v podstatě od té doby, co na Wikipedii přispívá.	Cca od roku 2008. První překlady např. Charleston nebo Glenn Miller	Dlouho, v podstatě od té doby, co začal na Wikipedii více psát. Cca 15-18 let.	Už se jim nevěnuje. Věnoval se jim přibližně v letech 2010-2015.	Přibližně 10 let, spíš nárazově.
4	Z jakého jazyka/jazyků překládáte?	Angličtina, němčina	S překladačím nástrojem víceméně jedno, hlavně angličtina a španělština	Angličtina, němčina, itaština, občas i jiné jazyky	Němčina, angličtina	Angličtina, němčina, výjimečně i něco jiného. Překládal i do slovenštiny.
5	Jak často na Wikipedii překládáte?	Přibližně jednou za měsíc překládá víc než jednu informaci.	Málokdy, dříve víc. Například když se účastnila výzvy 30 -> výzva, ve které bylo nutné 30 dní po sobě publikovat. Spíše okrajová činnost	Nárazově. Někdy hodně, pak prodlevy.	Nyní už nepřekládá. Dřívější frekvence nelze určit, byla proměnlivá.	Spíše nárazově. Spíše v zimních měsících. Více, pokud jsou nějaké světové summity atd.
6	Věnujete se na Wikipedii spíše překladačím nebo vlastní tvorbě/editaci?	Spíše vlastní tvorbě.	Především mentoring, pomáhá začátečnickům, klub Wikipedie	Více překládá.	Přibližně půl na půl.	Nedělá doslovné překlady. Vyslovený překlad třeba 30-50% jeho práce na Wikipedii.
7	Začali jste nejdříve s překladačím a až poté s vlastní tvorbou nebo opačně?	Nejdříve s vlastní tvorbou, ale překlady přišly záhy. Překládá v podstatě od počátku.	Těžko říct. Spíše s vlastní tvorbou. V podstatě současně.	Spíše s vlastní tvorbou. Nikdy příliš nerozlišoval.	Nejdříve vlastní tvorba	Nejdříve vlastní tvorba, poté překlady.
8	Je pravda, že zkušený a aktivní wikipedista je zároveň i angažovaným překladačem?	Většina aktivních Wikipedistů také překládá.	Spíš ne	Spíše ne	Nemyslí si. Většina se věnuje vlastní tvorbě.	Spíše ne. K překladačím často nedůvěra. Těžko říct, kolik % tvoří překlad.
9	Překládáte výhradně určitá témata nebo máte širší záběr?	Různá tematika (biatlon, hlodavci, vesmírné sondy). Texty k překladačím vybírá na základě svých zájmů.	Širší záběr. Města, chirurgická maska, rostliny, zvířata. Výběr podle zájmů, případně na základě výzev.	Širší záběr. Texty si vybírá podle svých zájmů.	Překládá výhradně astronomická a geografická témata	Především témata životního prostředí, klimatické změny, biodiverzity.
10	Existuje nějaká komunita překladačím Wikipedie?	Neexistuje. Existuje komunita aktivnějších Wikipedistů, ale ne komunita překladačím.	Neví. Občas se objeví např. žádosti od firem, které chtějí pomoci s překladačím. Není nicméně v aktivním kontaktu s překladačím.	Existoval projekt, ale osobně se příliš nedruží. Překlad na Wikipedii nevyžaduje kolektiv.	Neví o ní.	Neví o ní.
11	Překládáte i jinde než na Wikipedii a využíváte překlady Wikipedie jako referenci?	V podstatě ne. Kdysi občas překládal v zaměstnání. Jako referenci překlady Wikipedie nepoužívá.	Ne. Používání překladačím na Wikipedii jako reference je složité i kvůli crowdsourcingovému charakteru celého projektu. Finální text už je většinou dílem více lidí. Překlad na Wikipedii zároveň nepovažuje za něco, čím by se mohl člověk chlubit, je to jen volnočasová aktivita.	Ano, vyšlo několik knih. Jako referenci nevyužívá.	Ne	V rámci zaměstnání občas překládá. Mnoho odborných článků je k dispozici pouze v angličtině. Zároveň dělá také popularizaci. Překlady jako reference nevyužívá, nicméně dobré články občas zmíní. Překládá také Open Journal System. To je kanadský elektronický systém, projekt Public Knowledge a na něm běží velké množství českých odborných časopisů -> k tomu dělá českou lokalizaci.
12	Zvyšuje překlad na Wikipedii prestiž překladačím?	Není schopen říct.	Jak bylo zmíněno v přechozí otázce, překlad na Wikipedii nepovažuje za něco, čím by se měl člověk chlubit, prestiž tedy podle ní nepřináší.	Neví. Wikipedie poloanonymní	Spíš naopak, překlad na Wikipedii vnímán spíše negativně.	Nepovažuje se za překladačím, takže nemůže z vlastní zkušenosti hodnotit. Není si jist, jakým způsobem je překlad na Wikipedii vnímán.
13	Je možné být za překlady Wikipedie finančně ohodnocen?	Od samotné Wikipedie ne. Některé soukromé firmy si ale např. najímají osoby, které na Wikipedii udržují dobrý obraz společnosti -> tzv. rezidenti. Většinou to nicméně nemá dobré výsledky, protože se tito lidé často neřídí pravidly Wikipedie	Ne. Jedná se o dobrovolnickou záležitost. Rezidenti na Wikipedii -> např. Lukáš Nekolný (Zoo)	Ne. Teoretická možnost existuje, nicméně není to přímo od Wikipedie (rezidenti)	Ne. Existují soutěže, ve kterých je možné vyhrát nějakou cenu (kniha atd.) -> např. Asijský měsíc, ale finanční ohodnocení není možné	Principiálně ne -> rezidenti na Wikipedii. Existují tzv. institucionální účty. Sám jeden kvůli zaměstnání má, nicméně většina jeho tvorby a překladačím pochází z jeho soukromého účtu. Na institucionálních účtech probíhá spíše vlastní tvorba než překlad.

VZDĚLÁNÍ						
14	Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?	Vysokoškolské, VŠCHT	Vysokoškolské magisterské	Vysokoškolské: Matematika na Fakultě jaderné, Sociologie FSV	Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské, obor technická kybernetika
15	Jaké máte vzdělání v překladu? (včetně kurzů, školení atd.)	Žádné, maximálně by šly započítat nějaké kurzy v zaměstnání	Nemá. Pouze jazykové vzdělání, vystudovala angličtinu na Pedagogické fakultě	Formální ne. Samovzdělání, kamarádi s překladateli, pracoval v redakci -> nicméně ne systematické vzdělání	Žádné	V překladu žádné, pouze jazykové vzdělání. Jazyková ZŠ, angličtina od 5. třídy. Němčina pouze soukromá výuka.
16	Uvažovali jste někdy o nějaké formě vzdělání v překladu?	Neuvažoval, nepovažuje jazyky za svou silnou stránku. Překládání je pro něj "z nouze ctnost".	Nijak zvlášť. Původně chtěla dělat AJ-NJ, ale nakonec se věnovala jen angličtině. Překlad pouze jako doplňková činnost -> nebaví ji to	Ne	Ne	Uvažoval, když šel na jazykovou ZŠ, později už ne.
17	Nabízí Wikipedie svým překladatelům kurzy nebo školení?	Ne	Neví o tom. Nabízí nástroj	Neví. Je možné, že byl kdysi nějaký seminář	Neví, myslí si že ne	Neví o tom. Existují tematické kurzy, ale ne o překladu
18	Dostali jste se někdy v praxi do situace, kdy jste měli pocit, že byste k jejímu řešení školení potřebovali?	Při překladu hodavců by se mu hodilo vysvětlení odborné terminologie, resp. vztahů mezi terminologií anglickou a českou	Nic ji nenapadá. Asi ne.	V případě terminologie ano. Jinak z obecně překladatelského hlediska spíše ne.	Spíš ne.	Nemyslí si. Překládá odborné texty -> pociťuje nedostatky, pokud to není jeho obor
TECHNOLOGIE A POMŮCKY						
19	Jaké využíváte při překladu pomůcky (slovníky, příručky atd.)?	Překladač Lindat, ten ale existuje pouze mezi AJ-ČJ. Zezačátku používal i papírové slovníky, teď už ne	Online slovníky, překladový nástroj Content Translation, samotnou Wikipedii (např. pro odbornou terminologii)	Online zdroje. Online slovníky, Wikislovník, překladatelská fóra, Google	Google Translate -> potom editace	Dříve především Google Translate, ve Wikipedii nástroj na překlad -> dnes už nepoužívá. Nedělá překlady 1:1. Dnes používá DeepL
20	Využíváte nástroje CAT? (Computer Assisted Translation)	Ne	Ne, pouze Content Translation	Ne	Ne	Ne.
21	Využíváte strojové překladače? Pokud ano, jaké?	Lindat	Content Translation	DeepL	Google Translate, Content Translation.	DeepL
22	Využíváte překladový nástroj Content Translation?	Zkoušel, ale nevyhovoval mu. Nikdy nepřekládal delší texty.	Ano	Ano	Ano	V minulosti využíval, dnes už v podstatě ne. Pokud by byl spojený s DeepL, možná by o tom uvažoval
23	Využíváte při překladu umělou inteligenci (např. ChatGPT)?	Nevyužívá, ale na Wikipedii se o tom hodně diskutuje. Na anglické Wikipedii je diskuze velká, na české menší. Měla by se využívat s rozumem. Spíše se nedoporučuje.	K překladu ještě nevyužila. Využívá AI například ke generování odpovědí pro některé začátečníky.	Jednou zkusil. Moc se mu to neosvědčilo nebo s tím neumí tak dobře. Použil celkem úspěšně k vytvoření článku -> vytvořil sumář z novového článku.	Ne	Ne. Zatím nepociťuje potřebu.
24	Jakým způsobem si myslíte, že tato technologie ovlivní překlady Wikipedie do budoucna?	Vůbec se neví. Těžko říct.	Pokud bude mít kontakt s Content Translation tak je možné, že přinese další varianty a možnosti nástroje. Program by mohl např. nabízet alternativní návrhy překladů.	Těžko říct jak rychle a jakým způsobem se tato technologie bude vyvíjet a jak bude chytrá. O tom se vedou diskuze. Někdo tvrdí, že o moc chytřejší než my nebude, někdo, že ovládne lidstvo. Technologicky už je podobná metoda využita v překladačích jako je DeepL. ChatGPT nepředstavuje až takový technologický průlom. Rozdíl spíše v měřítku. Technologie by mohla v rámci překladu sloužit například k tvorbě českých článků, které by nejdůležitější informace čerpaly z různých paratextů v cizích jazycích. Nejednalo by se už jen o překlad, ale například i o sumarizaci informací. Stroje v dnešní době ještě neumí tak dobře pracovat se zdroji a mají relativně krátkou paměť. K překladu už by byla potřeba paměť delší. Myslí, že pro Wikipedii by tato technologie mohla mít velký význam. Wikipedie = text a tato technologie se zaměřuje na zpracování textu.	Jednou přeloží celou Wikipedii. Jednoho dne bude umělá inteligence pravděpodobně překládat všechno a v horizontu 200 let by mohlo dojít k zániku malých jazyků.	Přemýšlel o tom. Zatím neviděl zcela vyhovující překladač, ale předpokládá, že v určitém momentě dojde k automatickému kvalitnímu překladu. Těžko říct, co se přesně stane. Probíhala o tom diskuze i na Wikipedii

PŘEKLADATELSKÉ POSTUPY A STRATEGIE, PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY						
25	Jakým způsobem při překladu postupujete?	Nelze jednoznačně říct. Pokud chce do již existujícího článku něco přeložit, tak nahlédne do cizojazyčného originálu a analyzuje, co by do českého textu bylo vhodné vložit a které informace už jsou například příliš detailní. Proces začíná četbou existujícího českého článku a vytipovává, jaké informace chybí a bylo by je vhodné vložit. Často takto doplňuje vlastní texty. V minulosti je například vytvořil a neměl čas doplnit vše. V tom případě už ví, co v článku chybí. Vyhledává také v uvedených zdrojích. Odbornou terminologii si dopředu nevyhledává. Vyhledává až v případě, že narazí na problém. Po přeložení znovu čte a text ještě upravuje. Výběr textu probíhá na základě zájmů.	Vyber textu podle zajmu případně podle zadání -> (výzvy, seznamy článků k překladu, např. články o Česku bez překladu) -> překlad pomocí Content Translation -> do Content Translation probíhá přihlášení pomocí uživatelského účtu -> v prostředí nástroje je možné také např. ukládat rozpracované překlady -> výběr textu k překladu v Content Translation -> Content translation sám nabídne, ve kterých jazycích články chybí, je ale možné vybrat jakýkoliv cílový jazyk -> "začít překládat" -> text se automaticky přeloží a pak je text možné přímo v nástroji editovat -> nástroj sám dělá "wikipraci" -> stejné formátování, modré odkazy, nadpisy, kategorie, reference atd. (nástroj šetří technickou práci) -> v překládovém nástroji by se neměly např. přidávat informace -> nejdříve publikovat a pak upravovat -> na začátku dobré použít šablonu "Pracuje se", aby článek nikdo nezačal editovat, dokud není finálně hotový -> do externích odkazů také potřeba vložit šablonu "Překlad" -> vložení revize (číslo, pod kterým byl článek na Wiki publikován) -> kvůli přesnému určení původního originálu	Výběr textu -> text, který na české Wikipedii není -> povídá se na anglickou Wikipedii, případně na italskou, pokud se chce zlepšovat v itaštině -> čtení textu originálu -> Content Translation -> překlad odstavce po odstavci -> uveřejnění -> poté upravuje chyby od nástroje, vlastní chyby -> četba a analýza -> přidává šablony, kategorie, odkazy, zdroje atd.	Vybere text -> překladač -> postupná posteditace	Pokud to není krátký text, tak překládá přes DeepL, upravuje rovnou v DeepLu (nástroje, které nabízí alternativní slova). Poté reformuluje. Reference na Wikipedii -> české jsou jiné, nelze jen zkopírovat, ale existují na to nástroje
26	S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?	Nepochopení předlohy v oblasti odborné terminologie, nedostatek času. Např. větná stavba pro něj není problém -> často vidá chyby u jiných	Problémy strojového překladače: nezvládá český slovosled, plete si podmět s předmětem, příliš mnoho pasiva atd.	Odborná terminologie, občas i chyby v originále, mnohoznačná místa atd. Překlad na Wikipedii mu ve srovnání s uměleckými texty přijde poměrně jednoduchý. Náročný pouze v případě, že překládá z jazyka, který tak dobře neovládá (itaština)	Terminologie u méně známých témat	Někdy ani pomocí překladače nedojde ke srozumitelnému překladu a on není text schopen formulovat tak, aby byl přínosný. Takové pasáže buď nepřekládá nebo se snaží hledat v původních zdrojích.
27	Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?	Odborná terminologie	Spíše je těžké je nepřehlédnout -> posteditace. Často některé překlepy a chyby odhalí až ostatní	Nesetkává se se zásadními neřešitelnými problémy. Není nutné, aby byl překlad přesný, je možné problematické například vypustit. V překladu je velká volnost, překlad spíše parafráze.	Terminologie. Při problémech konzultuje. Nemá pocit, že by se potýkal s výraznějšími problémy.	Stejně jako v předchozí otázce. Také různé chytáky z DeepLu -> vynechávání vět, adice, místo ruského města česká města atd.
28	Lokalizujete při překladu?	Moc se s tím nepotýká, ale lokalizuje	Ano. Občas je vhodné přidat např. část, která by mohla být pro českého čtenáře zajímavá. Používá modré odkazy. Poznámky formou vedlejší věty.	Ano. Přidává pasáže týkající se českého prostředí.	Témata, na která se zaměřuje se moc lokalizovat nedají. Gobální témata.	Snaží se. Vkládá místní věci atd.
29	Je lokalizace při překladu Wikipedie obecně doporučována?	Lokalizace je jedním z pravidel Wikipedie. Články by měly být psány z globálního hlediska. Má se psát z hlediska čtenáře, který má zájem o české reálie, ale chce je vidět v globálním kontextu	Určitě ano.	Neví o doporučeních vůči překladu. Překlad není vnímán jako něco specifického.	Například při překladu článků o státech je lokalizace na místě, ale existují témata, ve kterých je lokalizace v podstatě nemožná.	Neví. Stránky by se měly co nejvíce vztahovat k dané zemi.

30	Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?	Vybere si, který text se mu líbí víc. Který muu připadá lepší.	Při použití Content Translation si musí vybrat pouze jednu jazykovou verzi k překladu. Na anlické Wikipedii jsou někdy články příliš detailní, a proto občas volí jiné Wikipedie, na kterých je problematika popsána stručněji.	Vybírá ten, co mu přijde nejlepší	Vybírá kvalitnější zdrojový text a ten překládá. Zhodnotí texty, případně je i zkombinuje.	Porovnává obě verze a často kombinuje. Někdy pomocí překladače hledá např. i na francouzské nebo španělské Wikipedii.
31	Preferujete v případě vícera verzí konkrétní jazyk?	Záleží na tématu.	Spíše porovnává jednotlivé jazykové verze a vybírá, který z nich jí přijde lepší. Hodnotí i délku článků, příliš dlouhé texty nepreferuje, kratší texty jsou pro čtenáře příjemnější.	Vybírá na základě kvality originálu. Také si občas schválně vybírá italštinu, aby se v jazyce zdokonaloval.	Překládá hlavně z němčiny, angličtiny a něco málo z ruštiny. U té považuje za výhodu, že dodržuje podobný slovosled jako čeština a překlad je tak pro něj jednodušší. Jazyk nicméně vybírá podle kvality originálu.	Nepreferuje, vybírá kvalitnější a lépe ozdrojovaný text.
32	Pokud ano, z jakého důvodu?	Záleží ná tématu. Např. biatlon je většinou lépe zpracován na německé Wikipedii, jiná témata zase na anglické.	Hodnotí délku textů a obsah. Na anglické Wikipedii občas články příliš obsáhle.	Vybírá na základě kvality textu	Vybírá podle kvality originálu. Ruština jednodušší z hlediska slovosledu.	Vybírá podle obsahu článku
33	Je některá jazyková varieta Wikipedie nějakým způsobem nadřazená ostatním	Anglická tím, že hodně českých autorů přispívá i do anglické Wikipedie, ale jinak ne.	Není. Jsou si rovny.	Základní varieta je anglická -> nejrozšířenější, nejlouběji propracovaná -> hnutí vzniklo v USA a udává v řadě věcí tón. Zároveň snaha nepřebírat všechno z anglické Wikipedie. Další velké jazyky jsou němčina, ruština, polština -> z menší států pak pro Česko významné třeba Slovensko	Jednoznačně angličtina.	Není. Anglická Wikipedie má nejvíc hesel.
34	Jakým způsobem v překladu odkazujete na jiné stránky, pokud ještě není k dispozici české heslo?	Z textu se na cizojazyčné články neodkazuje. Byly o to kdysi snahy, ale pak se od toho upustilo	Content Translation odkazy automaticky nahrazuje buď červeným odkazem nebo prostým textem. Odkazy na cizojazyčné Wikipedie v referencích.	Pokud by bylo vhodné heslo mít -> červený odkaz. Lze taky odkázat na širší/nadřazený pojem. Odkaz lze také vynechat.	Červený odkaz nebo prosté písmo.	Není důsledný. Pokud si myslí, že je chybějící heslo třeba -> červený odkaz. Pokud není potřeba -> prostý text.

PRAVIDLA						
35	Víte o existenci překladatelských rad a pravidel Wikipedie?	Ne, WikiProjekt Překlad někdy viděl, ale v podstatě ho nezná. Jedná se pravděpodobně o starší projekt, který už není příliš aktivní.	Ne, minimálně je hodně let neviděla.	Ví, existuje projekt. P;pravidla a rady kdysi četl.	Neví.	Někdy je četl.
36	Jak dobře znáte překladatelská pravidla Wikipedie?	Překladatelská pravidla nezná, pravidla Wikipedie ano.	Většinu zná.	Internalizovaná. Zná je dostatečně dobře pro své účely.	Nijak zvlášť se jimi nezabýval	Základní pravidla Wikipedie zná dobře. Zvládá typografii, češtinu zvládá obstojně, dělá korektury textů atd.
37	Jak často s nimi pracujete?	Nepracuje	Nenahází do nich. Pravidla má internalizovaná.	Málokdy (jednou za deset let)	Nepracuje	Někdy si je přečetl, nevrací se k nim, nepodílel se na tvorbě
38	Nahlížíte do nich například při řešení překladatelských problémů?	Ne	Nevyužívá. Používá např. Wikislovník	Ne	Ne	Ne
39	Jak se vám s pravidly pracuje? Jste s nimi spíše spokojeni nebo nespokojeni?	Nepracuje s nimi. Není schopen říct.	Snáží se pravidla dodržovat.	Přijatelně. Řada detailů není ideální. Problém je spíše dodržování/vynucování. Velké spory např. kolem přechylování příjmení -> došlo se k pravidlu, které není jasné. Pravidla poněkud vágní.	Těžko říct. Pravidla internalizovaná.	Je rád, že existují. Návod, který si člověk jednou přečte
40	Jakým způsobem by bylo pravidla potřeba vylepšit?	Neví.	Pravidla v zásadě stačí. Lidské podání samozřejmě příjemnější.	Nijak zásadně. Základní pravidla jsou jasná, problém spíš s dodržováním	Neví.	Neví.
41	Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?	Kontrola je stejná jako v případě vlastní tvorby. Neinstitucionální, neexistuje kontrolor.	Komunitou. Na některé články se dívají správci. Existují patroláři.	Patrola -> patrolují vše, co se na Wikipedii objevuje. U překladu často nedokonalé překlady za použití stroje, na to pak dohlíží i komunita.	Kontrola komunitou, stejně jako v případě normálních článků. Na články se píše i recenze.	Stejně jako veškerý obsah. Částečně probíhá kontrola úprav (hlavně nepřihlášených uživatelů nebo nových uživatelů) patroláři. Hlídí vandalismus. Je možné si zapnout sledování stránek -> pak přijde upozornění při změně. Pak kontrola skrze "dobré" a "nejlepší" články -> recenzní řízení
42	Přijde vám tato kontrola omezující?	Kontrola neexistuje, takže ne	Ne. Je naprosto v pořádku.	Vnímá pozitivně.	Ano. Česká Wikipedie je papežštější než papež. Oproti např. anglické Wikipedii je kontrola příliš přísná	Určitě ne. Stál by o to, aby byla větší. Málo odborníků, kteří se jeho tematice na Wikipedii věnují.
43	Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?	Pravidly Wikipedie. Ideologické vyznění článků je předmětem diskuzí.	Komunitou	Správnost není podmínkou. Musí být opřeno o zdroje atd. Autorita není. Dohlíží komunita.	Komunitou	Patroláři -> existují mechanismy, které odhadují nesprávnosti (umělá inteligence) Jako nesprávnost je hodnoceno třeba i používání slov jako "dnes" atd. Text musí být encyklopedický. Nezávadnost a správnost zajišťuje také komunita.
44	Kdo dohlíží na kvalitu překladů?	Kvalitu zajišťují pravidla Wikipedie. Informace se musí uvádět se zdrojem (důvěryhodným), případně je nutné zdroj doplnit. Pokud není zdroj -> smaže se.	Komunita	Kdokoliv.	Komunita	V podstatě nikdo. Komunita, lidé co to čtou. Do textu se dá se vložit šablona, že je to divné/strojový překlad.
45	Převyšuje množství článků k překladu množství překladatelů? Je překladatelův nedostatek?	Ano	Neví.	Obecně je nedostatek Wikipedistů, tím pádem i překladatelů.	Ano	Na anglické Wikipedii je mnoho článků, které by stály za přeložení. Obory jsou velmi různě pokryté. Pomohlo by, kdyby bylo více překladatelů.
46	Pokud ano, probíhá nějaký strategický nábor? Hledá sama Wikipedie aktivně nové překladaatele?	Nábor neprobíhá ani institucionálně ani skrze aktivní autory, kteří by sami hledali.	Nehledá.	Snáží se o to. Wikipedie nemá právní subjektivitu -> hledá nadace Wikimedia, případně jednotliví Wikipedisté. Existují projekty pro nováčky	Nehledá.	Wikipedie v podstatě není organizovaná, jedná se pouze o komunitu lidí. Existují ale spolky typu Wikimedia. Ty se snaží Wikipedii rozšiřovat, nicméně neviděl projekty na podporu překladu. Existují projekty např. na vyrovnání genderové nevyrovnanosti.

5.2 Detailní rozbor odpovědí

V této sekci budou detailně rozebrány odpovědi respondentů na jednotlivé otázky. Autorka práce při rozboru čerpá jak ze zestručněných odpovědí uvedených v tabulce výše, tak z úplných rozhovorů, které jsou k dispozici v přílohách. Otázky byly v rámci dotazníku rozděleny do několika tematických okruhů a rozbor odpovědí bude také postupovat na základě tohoto rozdělení.

5.2.1 Základní informace a motivace pro překlad

První okruh, který byl v rámci rozhovoru zpracováván byl nazván „Základní informace a motivace pro překlad“ a autorka práce se v něm zaměřuje na nejzákladnější informace o překladatelích a také na sociologický aspekt překladu, tedy například na motivaci. Tento okruh byl rozdělen do třinácti otázek.

První otázky se týkaly především motivace pro překlad. Překladatelé Packa, Czeva a Jan Spousta shodně vypověděli, že se pro překlad na Wikipedii rozhodli, protože jim přijde zbytečné vytvářet nové české heslo, pokud už jsou v cizojazyčném článku potřebné informace obsaženy a dobře zformulovány. Překlad považují za méně pracný způsob, jak na Wikipedii uvést heslo české. Při překladu navíc není potřeba například práce se zdroji, ty jsou uvedeny už u původního článku a je možné je pouze převzít. Jan Spousta ještě dodal, že tato menší náročnost překladu je závislá také na kvalitě předlohy, tj. v případě nekvalitní předlohy může být překlad naopak velmi problematický. Mirek265 uvedl, že překládá především ze zájmu (Packa a Czeva naopak uvedli, že je překlad jako takový nebaví a překlad je pro ně pouze zmiňovaným ulehčením práce). Jirka Dl se pak k překladu na Wikipedii uchýlil především proto, že jím zpracovávaná tematika (klimatická změna atd.) je ve většině případů kvalitně zpracována právě na cizojazyčných Wikipediích. Je tak pro něj opět snadnější překládat než tvořit zcela nová česká hesla.

Podmínky, za jakých se k Wikipedii samotné a k překladu na ní dostali, už se mezi jednotlivými překladateli liší. Podle překladatele Packy byl překlad na Wikipedii přirozeným vývojem. Začal na Wikipedii překládat přibližně ve stejné době jako tvořit. Czeva vyučovala angličtinu na střední škole a Wikipedii sama často využívala. Měla pocit, že by měla po letech používání portálu něco vrátit, a proto začala na Wikipedii také přispívat. Nebyla schopná zcela přesně určit, zda začala s vlastní tvorbou nebo s překladem. Pravděpodobně se ovšem jednalo o vlastní tvorbu, překlad se ale přidal velmi záhy, a to z již výše zmiňovaných důvodů. Jan Spousta Wikipedii zpočátku také

využíval pouze k vyhledávání. Postupem času začal v článcích opravovat chyby. Zpočátku tak činil anonymně, později si vytvořil i vlastní účet a začal být na Wikipedii aktivnější. Začal se také věnovat složitější práci. Na Wikipedii stejně jako Czeva začínal s vlastní tvorbou, nicméně originální tvorbu a překlad od sebe příliš nerozlišuje. Obě metody jsou pro něj pouze prostředkem, jak zpřístupnit informace širší veřejnosti. Mirka265 k Wikipedii přitáhl jeho zájem o encyklopedie obecně a také na ní začínal nejprve s vlastními články. Jirka Dl má pak k Wikipedii blízko především díky svému zaměstnání. Pracuje v Centru pro otázky životního prostředí UK a jejich knowledgebase funguje na podobném principu jako Wikipedie. Z toho důvodu mu také byla Wikipedie blízká a rozhodl se na ni přispívat. Začal taktéž s vlastními překlady a později se uchýlil i k překladu. Konkrétní impulz, který ho k překládání vedl si ovšem nevybavuje.

Z rozhovorů také vyplývá, že byly osloveni jedni z těch nejaktivnějších a nejdéle přispívajících uživatelů. Packa na Wikipedii překládá už přibližně 8 let, Czeva pak už od roku 2008. Jan Spousta uvedl interval přibližně 15-18 let. Mirek265 se už v současné době překlada nevěnuje, nejvíce se mu věnoval mezi roky 2010-2015 a Jirka Dl překládá už přibližně 10 let. Všichni oslovení překladatelé překládají z angličtiny a němčiny, přičemž kromě Mirka265 je jejich primární volbou překlad z angličtiny. U Mirka265 je to pak překlad z němčiny. Pro překladatelku Czevu není výchozí jazyk příliš důležitý, neboť k překladu využívá překladový nástroj Content Translation, který jí umožňuje překládat v podstatě z jakéhokoliv jazyka. Překládá ovšem také ze španělštiny. Jan Spousta pak kromě angličtiny a němčiny překládá také z italštiny, nárazově i z jiných jazyků (opět za užití Content Translation). Jirka Dl výjimečně také překládá i z jiných jazyků, než jsou angličtina a němčina a zajímavé je také to, že v rámci Wikipedie překládal i do slovenštiny. Jednalo se o překlad českého hesla „Globální oteplování“ pro slovenskou Wikipedii.

S rozhovorů dále vyplynulo, že překladatelé se překlada na Wikipedii věnují spíše nárazově, nikoliv soustavně. Packa uvedl, že více než jednu informaci překládá přibližně jednou měsíčně. Czeva už v dnešní době překládá méně, dříve se překlada věnovala víc. Více překládala například v době, kdy se účastnila tzv. Výzvy 30. Jedná se o výzvu, v jejímž rámci je nutné po dobu 30 dní každý den publikovat. Překlad jí v tomto případě opět přišel snazší než tvorba vlastního českého článku. Překládání na Wikipedii je pro ni činnost spíše okrajová. Věnuje se převážně mentoringu nováčků a také klubu Wikipedie. Ani Jan Spousta nebyl schopen uvést frekvenci překlada s tím, že se jedná o nárazovou

činnost. Proměnlivá byla frekvence také u Mirka265, který už v dnešní době nicméně nepřekládá. Nárazově pak překládá i Jirka Dl. Více překládá např. v období různých klimatických summitů, které se týkají jím zpracovávané tematiky a také v zimních měsících.

V případě téměř všech dotázaných překladatelů překlad netvoří hlavní náplň jejich práce na Wikipedii a jedná se vždy pouze o doplňkovou činnost. Packa uvedl, že se převážně věnuje vlastní tvorbě, Czeva pak již dříve zmíněnému mentoringu nováčků. Mirek265 se překlada a vlastní tvorbě věnuje přibližně ve stejné míře a Jirka Dl uvedl, že překlad v jeho případě tvoří přibližně 30-50 % jeho práce. Pouze Jan Spousta uvedl, že na Wikipedii více překládá.

V odpovědích na otázku, zda si respondent myslí, že všichni zkušení a aktivní wikipedisté jsou zároveň i angažovanými překladateli, tedy jestli všichni aktivnější zároveň překládají, nepanuje shoda. Wikipedista Packa si myslí, že většina aktivních wikipedistů také překládá, ale zbytek respondentů se přiklání spíše k opačnému názoru. Jirka Dl pak uvedl, že k překlada podle něj panuje spíše nedůvěra a většina wikipedistů se věnuje vlastní tvorbě.

Co se týče tematiky pro překlad, všichni oslovení wikipedisté překládají širší škálu témat. Témata si vybírají především na základě svých zájmů, Wikipedie je pro ně přece jen koníčkem. Výběr tématu je např. u Czevy někdy ovlivňován také různými tematickými výzvami. Jirka Dl pak zároveň překládá texty týkající se jeho profese, tedy hesla týkající se klimatické změny, biodiverzity nebo životního prostředí.

Další otázky se týkaly statutu, kterému se překlad na Wikipedii těší. Všichni respondenti se shodli, že si nejsou vědomi existence nějaké komunity překladatelů Wikipedie. Czeva uvedla, že se občas objevují např. žádosti od externích firem, které by chtěly s překladem pomoci, sama ale není s ostatními překladateli v kontaktu. Existence komunity překladatelů pak nebyla potvrzena ani autorkou práce. V minulosti byl na Wikipedii sice aktivní zmiňovaný WikiProjekt Překlad, jehož cílem mělo být překladaatele na Wikipedii sdružovat. Jak je ale níže zmíněno, tento WikiProjekt už je v současné době neaktivní, ačkoli na Wikipedii stále existuje. Respondenti dále vypověděli, že existují skupiny sdružující wikipedisty obecně, nejsou si ale vědomi podobného uskupení zaměřeného čistě na překladaatele. Jan Spousta ještě uvedl, že je podle něj překlad na Wikipedii spíše

činností individuální a není k němu nezbytně potřeba komunita. Z toho důvodu také pravděpodobně žádná aktivní komunita neexistuje.

Další dvě otázky se týkaly prestiže překladu na Wikipedii. Respondenti byli dotazováni, zda překládají i jinde než na Wikipedii a pokud ano, zda překlady Wikipedie využívají jako referenci. Ze všech respondentů mimo Wikipedii aktivněji překládá pouze Jan Spousta, kterému vyšlo v překladu i několik knih. Překlady Wikipedie ale jako referenci nevyužívá. Packa a Jirka Dl. Pak občas překládali v rámci zaměstnání, Jirka Dl vytváří také českou lokalizaci pro Public Knowledge, což je platforma, na níž funguje velké množství vědeckých časopisů. Ovšem překlady Wikipedie ani jeden jako referenci nevyužívají. Jirka Dl uvedl, že překlady občas zmíní, ale přímo jako referenci nevyužívá. Czeva uvedla, že je využívání překladů jako referencí problematické i z toho důvodu, že texty se v průběhu času mění. Nemá navíc pocit, že se jedná o něco, čím by se člověk mohl chlubit. Wikipedie je pro ni čistě zájmová činnost. Následně byli respondenti dotázáni, zda mají pocit, že překlad na Wikipedii zvyšuje prestiž překladatele. Jirka Dl uvedl, že nemá pocit, že by překladatelství na Wikipedii zvyšovalo prestiž překladatele a Mirek265 má dokonce pocit, že na překlad na Wikipedii je obecně nahlíženo spíše negativně. Zbytek respondentů nebyl schopen odpovědět.

Poslední otázkou této sekce byl dotaz, zda je možné být za překlady na Wikipedii finančně ohodnocen. Oslovení překladatelé se shodli, že není možné za překlady obdržet finanční odměnu, která by pocházela přímo od Wikipedie. Běžná činnost na Wikipedii je čistě dobrovolnická a není možné za ni být Wikipedií finančně ohodnocen. Finančně ohodnocení mohou být pouze tzv. rezidenti, kteří jsou zaměstnání soukromým subjektem a mají za úkol na Wikipedii udržovat např. dobré jméno své společnosti. Za to jsou pak svým zaměstnavatelem také placeni. Czeva jako příklad uvedla Lukáše Nekolného, který byl v minulosti wikipedistou rezidentem pro Zoo Praha, v současnosti je rezidentem pro Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Mirek265 pak také uvedl, že v případě různých soutěží, které jsou na Wikipedii pořádány, je možné získat hmotné ceny (např. knihy atd.), nejedná se ale o finanční ohodnocení jako takové. Neexistuje tedy možnost, že by překladatelé Wikipedie byli za svou práci přímo Wikipedií placeni.

5.2.2 Vzdělání

Dalším tematickým okruhem dotazníku byl okruh zaměřený za vzdělání dotázaných překladatelů Wikipedie. Důraz byl kladen také na vzdělání týkající se překladu, neboť

cílem jedné ze stanovených hypotéz bylo ověřit, zda na Wikipedii překládají spíše amatéři nebo profesionální překladatelé.

První otázka se týkala formálního vzdělání překladatelů. Všichni dotázaní kromě Mirka265 mají vysokoškolské vzdělání, překladatelka Czeva vystudovala anglický jazyk, obory ostatních překladatelů pak s překladem nijak nesouvisí. Mirek265 dosáhl středoškolského vzdělání s maturitou. Žádný z překladatelů nemá žádné formální vzdělání týkající se překladu, a to ani žádné kurzy nebo školení. Packa uvedl, že by možná bylo možné započítat určité kurzy ze zaměstnání, Jan Spousta pak uvedl, že pracoval v redakci a také se s překladateli přátelí. Formální překladatelské vzdělání nicméně nikdo z oslovených překladatelů nemá a ani o něm nikdy neuvažovali. Jirka Dl uvedl, že o překladu uvažoval při studiu na jazykové základní škole, k realizaci už ale později nedošlo.

Podle překladatelů pak kurzy a školení týkající se překladu nenabízí ani samotná Wikipedie, nebo si toho alespoň nejsou vědomi. Nikdy se žádného takového školení ani neúčastnili. Wikipedie svým překladatelům nabízí pouze překladový nástroj Content Translation. Jirka Dl a Jan Spousta se shodli, že Wikipedie organizuje různé semináře a tematické kurzy, nejsou si ale vědomi, že by se některý z nich týkal konkrétně překladu.

Oslovení překladatelé zároveň nemají pocit, že by se ve své překladatelské praxi dostávali do situací, ve kterých by jim podobné školení chybělo. Problematická je pro ně pouze odborná terminologie (uvedl Packa, Jan Spousta a Jirka Dl), případně vztah mezi odbornou terminologií českou a cizojazyčnou.

5.2.3 Technologie a pomůcky

Další tematický oddíl dotazníku se zaměřuje na technologie a pomůcky, které překladatelé při překladu Wikipedie používají. Při dotazu na využívané pomůcky překladatelé ve většině případů vypověděli, že k překladu používají různé druhy strojových překladačů, které budou detailněji popsány níže. Packa, Czeva a Jan Spousta uvedli, že dříve využívali i papírové slovníky, dnes už to tak ovšem není. Czeva a Jan Spousta pak uvedli také online slovníky. Czeva pak jako pomůcku uvedla také samotnou Wikipedii, s jejíž pomocí vyhledává například odbornou terminologii. Jan Spousta dále uvedl různá překladatelská fóra a také Wikislovník.

Jak již bylo zmíněno, jednou z hlavních překladatelských pomůcek oslovených překladatelů jsou různé typy strojových překladačů. Packa využívá překladač Lindat,

který je ovšem k dispozici pouze mezi anglickým a českým jazykem, Czeva a Mirek265 pak používají převážně překladový nástroj Wikipedie s názvem Content Translation. Jan Spousta a Jirka Dl preferují překladač DeepL. S překladovým nástrojem Content Translation mají nicméně zkušenost všichni oslovení překladatel. Kromě Packy, který ho sice v minulosti vyzkoušel, ale nástroj mu nevyhovoval, ho také všichni při překladech do určité míry využívají nebo využívali. Jirka Dl nástroj v minulosti využíval, v dnešní době mu více vyhovuje překladač DeepL, který např. sám nabízí alternativní varianty slov. O využívání Content Translation by možná uvažoval, pokud by byl nástroj propojen právě s DeepL, a ne s překladačem Google Translate, jako tomu je dnes. Oslovení překladatelé tedy strojové překladače využívají hojně, s nástroji CAT nepracuje nikdo z nich.

Poslední dvě otázky tohoto okruhu se týkaly umělé inteligence a jejího možného využití v překladu Wikipedie. Oslovení překladatelé s využíváním umělé inteligence v překladu velké zkušenosti nemají. Packa uvedl, že osobní zkušenost nemá, nicméně se na Wikipedii jedná o celkem žhavé téma. Velká diskuze panuje především na anglické Wikipedii, menší pak také na Wikipedii české. Obecně by se měla umělá inteligence využívat s rozumem a její používání se spíše nedoporučuje. Osobní zkušenost nemají ani Jirka Dl a Mirek265. Jan Spousta umělou inteligenci k překladu využít zkoušel, ale přišlo se mu to neosvědčilo. Umělou inteligenci nicméně využil při tvorbě sumáře z novinového článku. Czeva pak umělou inteligenci nevyužívá k překladům, ale například ke generování odpovědí pro nováčky v rámci mentoringu.

Poslední dotaz zjišťoval, jak by dle oslovených překladatelů mohlo využívání umělé inteligence ovlivnit překlady na Wikipedii do budoucna. Na tuto otázku nebyla samozřejmě většina překladatelů schopna jasně odpovědět. Packa si myslí, že by umělá inteligence mohla být například integrována do již existujícího nástroje Content Translation a přinést tak další možnosti, např. návrhy alternativních řešení. Tento názor sdílí také Czeva. Mirek265 věří, že by umělá inteligence mohla Wikipedii přeložit v její úplnosti a technologie umělé inteligence by mohla vést až k zániku malých jazyků. Jirka Dl předpokládá postupní zkvalitňování strojových překladačů. O problematice se pak nejvíce rozhovořil Jan Spousta. Ten předpokládá, že význam by pro Wikipedii mohl být značný. Wikipedie představuje text a tyto nástroje jsou vyvíjeny právě pro práci s textem. Umělá inteligence se navíc přímo na Wikipedii často učí a má k ní proto velmi blízko. Umělá inteligence by mohla být cestou ke kvalitnějším překladům, ale mohla by provádět

například také sumarizaci dat. V dnešní době tomu ovšem stojí v cestě technologické problémy, jako je zatím relativně malá paměť. Tyto překážky ovšem budou pravděpodobně v blízké budoucnosti překonány.

5.2.4 Překladatelské postupy a strategie, překladatelské problémy

Následující tematický oddíl dotazníku se zaměřoval na konkrétní překladatelské strategie, které oslovení překladatelé při překladu využívají a také na překladatelské problémy, se kterými se v praxi setkávají.

První dotaz tohoto oddílu se zaměřoval na samotný postup při překladu, od výběru textu k překladu po finální verzi překladu. Velmi podobně postupují překladatelé, kteří k překladům využívají strojových překladačů. Jak již bylo zmíněno, překladatelé si texty k překladu vybírají převážně na základě svých zájmů, případně na základě různých výzev. Čerpat mohou také například z různých seznamů článků k překladu, na Wikipedii existuje například seznam cizojazyčných hesel týkajících se Česka, která nemají český překlad. To, v jakém jazyce text k překladu hledají, závisí na více faktorech, které budou podrobněji rozebrány později. Nicméně Jan Spousta například zmiňuje, že si překladem zlepšuje i své jazykové znalosti, a proto si například občas záměrně vybírá texty na Wikipedii italské, aby se v italštině zdokonaloval. Poté následuje čtení původního textu a překlad pomocí zvoleného strojového překladače. Jan Spousta k překladu využívá překladový nástroj Content Translation a překládá postupně odstavec po odstavci. Poté článek uveřejní a pak teprve upravuje chyby, které v textu zanechal překladový nástroj nebo on sám. Pak text znovu čte a analyzuje, a nakonec přidává různé nezbytné šablony, kategorie, odkazy nebo zdroje. Podobně důkladně postupuje i Jirka Dl, který k překladu používá překladač DeepL. Ten text nicméně upravuje už přímo v překladači, který mu zároveň nabízí například alternativní varianty. Poté text znovu čte a v případě potřeby reformuluje. Na závěr opět přidává reference atd. Reference je oproti originálu samozřejmě potřeba upravit, existují ale překladatelské nástroje, které je doplňují. S pomocí strojového překladače překládá také Mirek265, který uvedl pouze to, že originál překládá za pomoci překladače a vzniklý text následně edituje. Překladatelka Czeva k překladu využívá překladový nástroj Content Translation. S jeho pomocí text překládá přímo v rámci Wikipedie. Vyhotovený překlad pak přímo v nástroji edituje. Pokud chce k textu například přidat další informace, které by mohly být relevantní pro české čtenáře, text nejdříve uveřejní, a poté do něj tyto informace dodá. V rámci překladového nástroje by mělo opravdu docházet jen k překladu a adice je k textu třeba přidat až po zveřejnění.

Překladový nástroj překladatelce usnadňuje také práci s formátováním, nadpisy, kategoriemi nebo odkazy. Všechny tyto věci je totiž do textu schopen automaticky vložit. K překladům je po uveřejnění také nutné vložit šablony, především šablonu Překlad. Překladatel Packa si texty k překladu také vybírá na základě svých zájmů. Často také překladem doplňuje vlastní vytvořené články a obecně se zaměřuje spíše na kratší překlady. Prvotním krokem je pro něj četba článku, který by chtěl překladem rozšířit a vytipování informací, které by bylo vhodné doplnit. Poté tyto informace vyhledává v cizojazyčných Wikipediích. K překladu z angličtiny využívá překladač Lindat, k překladům z němčiny pak DeepL. Po přeložení pak text znovu čte a edituje.

Další otázka se týkala překladatelských problémů, se kterými se překladatelé v praxi setkávají. Oslovení překladatelé se shodli, že problémy jim nejčastěji činní odborná terminologie, zvláště pokud se netýká jejich oboru. Mirek265 k tomuto tématu uvedl, že se v takových případech snaží konzultovat s odborníky, kterých má ve svém okolí poměrně velké množství. Czeva pak zmínila také chyby, které po sobě v textu zanechává strojový překladač a které lze snadno přehlédnout. Překladač například ve větách často zaměňuje podmět a předmět, nezvládá přirozený český slovosled nebo v textu zachovává příliš mnoho pasiva. Jan Spousta se setkává i s nejednoznačnými místy v originále, která mohou vést k nepochopení a Jirka Dl uvedl, že někdy ani za pomoci strojového překladače nedojde k překladu, který by byl čtenáři v cílovém jazyce dobře srozumitelný a byl nějakým způsobem přínosný. Jirka Dl není vždy schopen taková místa vhodně reformulovat, což považuje také za nejproblematičtější řešitelný překladatelský problém. V takových případech se snaží vyhledávat v původních zdrojích a text lépe pochopit. V případě že přesto neuspěje, danou pasáž zcela vynechává. Stejně jako Czeva pak zmiňuje chyby zanesené strojovým překladačem. Na rozdíl od Czevy používá k překladu překladač DeepL a jako příklady uvádí například omise nebo adice celých vět, případně překlady pasáží, ve kterých překlad není na místě (např. místo ruských měst česká).

Následující dva dotazy se už týkaly konkrétních strategií, a to konkrétně lokalizace v překladu. Respondenti byli dotázáni, zda při překladu sami lokalizují, tedy přizpůsobují text českému čtenáři a zda je lokalizace na Wikipedii obecně doporučována. Respondenti se shodli, že se při překladu o lokalizaci snaží, ačkoli Packa a Mirek265 uvedli, že nemají pocit, že by se příliš často setkávali s texty, ve kterých by byla lokalizace nutná. Czeva, Jan Spousta a Jirka Dl pak uvedli, že vědomě lokalizují. Vkládají do článků například informace týkající se českého prostředí nebo také informace, které by mohly být pro

českého čtenáře zajímavé a v originále se nevyskytují. Na dotaz, zda do textu doplňuje například vysvětlivky Czeva uvedla, že ano. Využívá k tomuto účelu například vedlejší věty. K lokalizaci využívá také tzv. modré odkazy, skrze které se odkazuje na další hesla na Wikipedii.

Oslovení překladatelé se zároveň shodli, že lokalizace je na Wikipedii obecně doporučována. Jirka DI pak uvedl, že neví, nicméně texty na Wikipedii by se měly obecně co nejvíce vztahovat k dané zemi. Packa pak uvedl, že články měly být obecně psány z globálního hlediska a česká Wikipedie se obecně snaží publikovat články pro čtenáře se zájmem o české realie, který je chce ovšem vidět v globálním kontextu. Jan Spousta pak dodává, že nelze říct, že by byla lokalizace obecně doporučována pouze v překladu na Wikipedii, protože překlad na Wikipedii není od ostatních článků nijak ostře vymezen. Lokalizace je tam doporučována u všech článků, které se na české Wikipedii vyskytují.

Shoda v odpovědích panovala i v případě otázky týkající se postupu v případě existence originálu ve dvou jazycích. Překladatelé shodně uvedli, že v případě vícera verzí čtou obě a na základě jejich kvality, případně obsáhlosti, si vybírají, kterou variantu využijí. V některých případech pak oba originály kombinují. Packa také uvedl, že již ze zkušenosti ví, ve kterých jazycích jsou určitá témata lépe zpracována. Při překladu tematiky biatlonu se například obrací na Wikipedii německou, v případě překladu týkajícího se vesmírných sond pak na Wikipedii anglickou. Czeva uvedla, že články na anglické Wikipedii jsou často velmi dlouhé a podrobné. To může být pro čtenáře nekomfortní a občas proto záměrně vybírá kratší verze hesel na jiných Wikipediích.

Další dotaz se týkal hierarchie jednotlivých jazykových variet Wikipedie. Konkrétně toho, zda je některá z těchto variet ostatním nadřazená. Překladatelé se shodli, že formálně jsou si všechny Wikipedie rovny a žádná hierarchie tedy oficiálně neexistuje. Prakticky lze nicméně říct, že nadřazenou varietou je varieta anglická. Všechny ostatní Wikipedie se z té anglické vyvinuly, na anglické Wikipedii existuje nejvíce hesel a také se na ní jako první často řeší témata, která se postupně dostávají i na Wikipedie ostatní. Anglická varieta tak v mnoha věcech udává celkový směr, kterým se Wikipedie ubírají. Packa také uvedl, že mnoho autorů přispívajících na českou Wikipedii zároveň přispívá i na Wikipedii anglickou. Existují i hnutí, která se proti vlivu anglické Wikipedie vymezují, jak uvedl Jan Spousta. Objevují se tedy hlasy, které říkají, že není ideální z anglické Wikipedie přebírat vše a snaží se její dominanci tlumit.

Poslední dotaz této sekce se týkal odkazování na články, které na Wikipedii ještě nebyly uvedeny v českém jazyce. Konkrétně se jedná o případy, kdy v původním textu existuje tzv. modrý odkaz na jiné wikipedické heslo, ale toto heslo neexistuje v českém jazyce. Z rozhovorů vyplynulo, že v takovém případě má překladatel Wikipedie několik možností. Na cizojazyčná hesla se na Wikipedii z textu obecně neodkazuje. Packa uvedl, že podobné snahy už proběhly, ale nakonec se od nich upustilo. Řešením je tedy buď použití tzv. červeného odkazu, který signalizuje, že toto heslo v českém jazyce neexistuje, ale bylo by vhodné ho vytvořit, nebo úplné vynechání odkazu. Jan Spousta, Mirek265 i Jirka Dl se shodují, že červený odkaz volí v případě, že jim heslo přijde pro českého čtenáře významné a relevantní a mělo by tedy existovat i v českém jazyce. Prostý text pak volí v případě, že heslo natolik významné není. Jan Spousta uvedl, že je také možné odkázat např. na heslo nadřazené původnímu odkazu, pokud v češtině existuje.

5.2.5 Pravidla

Poslední tematickou sekcí dotazníku byla sekce s názvem „Pravidla“, která se zaměřovala především na podmínky a pravidla, která na Wikipedii pro překlad existují. Celá tato sekce a otázky, které do ní spadají, jsou detailně rozebrány v následující kapitole s názvem „Překlad na Wikipedii z hlediska institucionálního překladu“.

5.3 Ověření hypotéz

V úvodu práce stanovila autorka pro výsledky rozhovorů několik hypotéz, které budou v této fázi práce ověřeny. Autorka si zároveň uvědomuje, že vzhledem k nízkému počtu respondentů (5 osob) není možné výsledky výzkumu chápat jako všeobecné a vztahovat je na všechny překladatele české Wikipedie. Zároveň nebylo možné respondentů zajistit více a dosáhnout tak statisticky průkaznějšího výzkumu, neboť většina tvůrců na Wikipedii přispívá anonymně a tuto anonymitu nejsou ochotni kvůli rozhovoru narušit. Níže uvedené závěry výzkumu jsou nicméně vzhledem do překladatelského prostředí české Wikipedie a mohou poskytnout alespoň hrubý obrázek o tom, jakým způsobem překládání na Wikipedii funguje. Rozhovory byly zároveň prováděny s respondenty, kteří na Wikipedii patří k těm nejaktivnějším, a mají proto určité povědomí o globálním fungování překladu na Wikipedii.

První ze stanovených hypotéz bylo tvrzení, že většinovými překladateli Wikipedie nejsou profesionálové, ale amatérští nadšenci. Tato hypotéza se při rozhovorech do velké míry potvrdila. Ani jeden z respondentů nemá žádné překladatelské vzdělání, a to ani ve formě

např. kurzů nebo školení. O překladatelském vzdělání respondenti ani nikdy neuvažovali. O překladatelském vzdělání uvažoval pouze wikipedista Jirka Dl, ale pouze na jazykově zaměřené základní škole, později už ne. Několik respondentů má nicméně vzdělání jazykové. Wikipedistka Czeva vystudovala anglický jazyk na Pedagogické fakultě, wikipedisté Jan Spousta a Jirka Dl pak pracovali např. jako redaktoři. Až na Jana Spoustu, který vydal v překladu i několik knih a Jirku Dl, který občas překládá v rámci zaměstnání, respondenti jinde než na Wikipedii nepřekládají.

Druhou částí hypotézy je pak předpoklad, že se jedná o nadšence. I tato část hypotézy se potvrdila, nejedná se ale o nadšence do překladu, ale do tematiky, kterou se na Wikipedii snaží zprostředkovat. V podstatě všichni dotazovaní wikipedisté se pro překlad na Wikipedii rozhodli proto, že jim přijde snazší než vlastní tvorba samotná. Uváděli, že je zbytečné samostatně vytvářet české heslo a například zdlouhavě vyhledávat zdroje, pokud už dobře zpracované heslo na stejné téma existuje v cizím jazyce. Někteří také uváděli, že je jimi zvolená tematika na cizojazyčné Wikipedii, ale i v cizojazyčných zdrojích často zpracována výrazně podrobněji. Pokud tedy chtějí tuto tematiku zpřístupnit českému čtenáři, musí se alespoň do jisté míry uchýlit k překladu. Dotazovaní wikipedisté zároveň příliš nerozlišují mezi překladem a vlastní tvorbou, cílem je pro ně zprostředkování informací, ke kterému volí v dané situaci ten nejlepší a zároveň nejsnadnější způsob. Dotázaní respondenti tedy potvrzují hypotézu, že na české Wikipedii překládají především amatérští překladatelé, kteří mají zápal pro určitý obor a chtějí ho zprostředkovat širší veřejnosti. Respondenti nemají vzdělání v překladu, nikdy o něm neuvažovali ani neuvažují.

V rámci druhé hypotézy bylo předpokládáno, že motivací k překladu na Wikipedii je především zájem o určitou tematiku, kterou chtějí překladatelé pomocí Wikipedie zprostředkovat širší veřejnosti. I tato hypotéza byla při rozhovorech potvrzena. Na dotaz, zda se překladatelé při překladu zaměřují výhradně na určitou tematiku, či zda mají širší záběr, všichni respondenti uvedli, že si témata k překladu vybírají na základě vlastních zájmů. Překládají tedy texty týkající se témat, která je osobně zajímají a o kterých mají pocit, že by měla být k dispozici širší veřejnosti. Wikipedistka Czeva pak také uvedla, že výběr tématu k překladu v jejím případě občas ovlivňují různé výzvy, které se na Wikipedii objevují a které jsou často tematicky zaměřené.

Všichni oslovení respondenti také začali na Wikipedii přispívat vlastní tvorbou a teprve poté se uchýlili k překladu. Případně začali s překlady a vlastní tvorbou současně. Mezi respondenty se zároveň neobjevuje nikdo, kdo by se na Wikipedii věnoval výlučně překladu, vždy se jedná spíše o doplňkovou činnost.

K překladu se pak respondenti uchylují z již výše zmíněných důvodů. K samotnému přispívání na Wikipedii se pak respondenti dostali většinou proto, že Wikipedii sami využívali a byla jim svým formátem sympatická. Někteří z respondentů měli také zkušenosti s projekty, které probíhaly na podobné platformě jako Wikipedie a proto jim byla Wikipedie blízká. Jiní Wikipedii sami často využívali a měli pocit, že by měli projektu také něco vrátit. Dotázaní wikipedisté překládají především nárazově a nevěnují se překládání soustavně. Již bylo zmíněno, že většina wikipedistů nevěnuje příliš pozornosti tomu, zda byl článek vytvořen jako původní dílo české nebo zda se jedná o překlad. Cílem je zprostředkování informací a překlad je pouze jednou z možností, jak ho dosáhnout.

V odpovědích na otázku, zda na Wikipedii více překládají nebo se spíše věnují vlastní tvorbě se odpovědi respondentů různí. Packa uvedl, že se věnuje spíše vlastní tvorbě, Czeva se pak nejvíce věnuje mentoringu začínajících wikipedistů a klubu Wikipedie. Překlad je pro ni spíše okrajovou činností. Jan Spousta více překládá, Mirek265 se přibližně ve stejné míře věnuje překladu i vlastní tvorbě a Jirka D1 uvedl, že překlad tvoří přibližně 30-50 % jeho práce na Wikipedii.

Potvrzena pak byla i třetí hypotéza, tedy že se překladatelé zaměřují především na překlad jako produkt, nikoliv jako proces. Jak již bylo několikrát zmíněno výše, oslovení překladatelé berou překlad pouze jako jeden ze způsobů zprostředkování informací, což je také jejich výhradním cílem. Proces překladu není předmětem jejich zájmu a například wikipedisté Packa a Czeva uvedli, že je samotné překládání vyloženě nebaví a překládají čistě proto, že je to činnost jednodušší. Za použití např. strojových překladačů je často také rychlejší než vlastní tvorba. Packa pak uvedl, že cizí jazyky obecně nepovažuje za svou silnou stránku a překládání je pro něj v podstatě „z nouze ctnost“.

Poslední hypotéza, která byla pomocí rozhovorů ověřována je, že překladatelé Wikipedie ve zvýšené míře využívají strojové překladače, případně nástroje CAT. Tato hypotéza byla potvrzena částečně. Všichni dotázaní wikipedisté uvedli, že strojové překladače využívají, naprostá většina z nich využívá také překladový nástroj Content Translation,

který je k dispozici přímo v rámci Wikipedie. Dále byl uveden překladač Lindat, který je ale možné využít pouze pro překlad mezi angličtinou a češtinou, potom také Google Translate a DeepL. V naprosté většině se tedy dotázaní překladatelé věnují především posteditaci strojového překladu, a nikoli překladu jako takovému. Překladový nástroj Content Translation jim pak umožňuje překládat i z jazyků, které sami neovládají nebo díky němu mohou alespoň z cizojazyčných hesel čerpat informace. Nástroje CAT naopak nevyužívá žádný z respondentů.

Poslední hypotéza se týkala kvality překladu a byla ověřována za pomoci translatické analýzy úryvků překladů. Konkrétně se jednalo o předpoklad, že se v překladech bude objevovat zvýšená míra interference, především interference na syntaktické úrovni, a s ní spojené vyšší množství neústrojných vazeb tvořených podle jazyka originálu. Je nutné ještě jednou zmínit, že na základě provedených translatických analýz nelze samozřejmě hodnotit překlad na Wikipedii obecně. K takovému výzkumu by bylo potřeba značně vyšší množství textových vzorků. Závěry je nutné považovat za hypotetické i z toho důvodu, že byly vystaveny na tezi stabilního originálu. Texty na Wikipedii jsou ovšem dynamického charakteru a v současné době už tvrzení nemusí být platná. Všechna hodnocení, která byla v souvislosti s provedenými analýzami vynesena lze proto vztahovat pouze na oslovené překladače a nutně nevypovídají o celkové kvalitě překladu na Wikipedii.

Analyzované překlady lze obecně hodnotit jako zdařilé, nicméně zmiňovanou interferenci v nich bylo možné pozorovat. Ta byla do textu v některých případech zanášena samotnými překladači, v jiných případech byla velmi pravděpodobně způsobena využitím strojových překladačů, které např. českou větnou stavbu nezvládají vždy dobře. Tyto interference pak byly v textu zachovány v důsledku nedokonalé posteditace. Ve většině případů se jednalo o nedostatky ve slovosledu, a z nich pramenící nepřírodně znějící věty. Nedokonalost strojových překladačů v problematice syntaxe je zmíněna i v rámci rozhovorů. Překladatelka Czeva jako časté chyby zmiňuje právě nepřírodnou větnou stavbu, ale také například záměnu podmětu a předmětu.

Stanovená hypotéza tedy byla skrze analyzované překlady částečně potvrzena, ale jak již bylo zmíněno, nelze ji vztáhnout na překlad na Wikipedii obecně. Ovšem vzhledem k tomu, že zmiňované chyby jsou do překladu často zanášeny strojovými překladači a na Wikipedii funguje její vlastní překladový nástroj, který na principu strojového překladače

funguje, je možné předpokládat, že ho k překladu používá velké množství překladatelů a obdobné chyby se tak budou vyskytovat i v dalších překladech. Jedná se ale pouze o domněnku, kterou by bylo nezbytné ověřit dalším výzkumem.

V podstatě všechny hypotézy, které byly pro výzkum na začátku práce stanoveny byly během rozhovorů potvrzeny. Dotázaní překladatelé Wikipedie nemají překladatelské vzdělání, a až na Jana Spoustu, který vydal v překladu několik knih, je nelze považovat za profesionální překladatele. Jejich motivací k překladu je touha zprostředkovat jim blízká témata širší veřejnosti a překlad je pro ně jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout. Zaměřují se tedy na překlad jako produkt. Samotný proces překládání je pro ně vedlejší. Dotázaní překladatelé k práci často používají strojové překladače, většina z nich už ani jiným způsobem nepřekládá. Věnují se proto především posteditaci strojového překladu.

5.4 Shrnutí výsledků rozhovorů

Obsahem právě dokončené kapitoly je vyhodnocení nestandardizovaných rozhovorů, které byly prováděny s jednotlivými respondenty. V úvodu kapitoly byly nejprve uvedeny zestručněné odpovědi všech respondentů. Ty si během rozhovorů zapisovala sama autorka práce. Celé prepisy jednotlivých rozhovorů jsou pak k dispozici v přílohách této práce. Následoval detailnější rozbor odpovědí, který postupoval ve stejném sledu, v jakém byly otázky respondentům pokládány. Odpovědi jsou rozděleny do tematických okruhů, které odpovídají okruhům v samotném dotazníku.

V závěru kapitoly pak byly s provedeným výzkumem konfrontovány hypotézy stanovené na počátku práce. Tyto hypotézy byly do velké míry potvrzeny. Z rozhovorů vyplynulo, že překladateli Wikipedie jsou především amatéři, a profesionální překladatelé se překladu na Wikipedii věnují spíše výjimečně. Hlavní motivací k překladu pak byl předpokládaný zájem o určité téma nebo problematiku a touha šířit informace dál. Oslovení překladatelé k překladu také do značné míry využívají strojových překladačů, což bylo předmětem další ze stanovených hypotéz. I hypotéza týkající se kvality překladu byla do určité míry potvrzena. V textech bylo možné sledovat interference, a to především interference na syntaktické úrovni. Kvůli nízkému počtu respondentů lze ale tyto závěry považovat za platné pouze pro oslovené překladatele a analyzované texty. Není možné je aplikovat na všechny překladatele Wikipedie a všechny překlady, které se na české Wikipedii vyskytují. Jedná se nicméně o určitou tendenci, která by mohla být v rámci

jiného výzkumu s větším množstvím respondentů a textových vzorků detailněji prozkoumána.

5.5 Překlad na Wikipedii z hlediska institucionálního překladu

Cílem diplomové práce byl také výzkum překladu na Wikipedii z hlediska institucionálního překladu. Byla tedy zkoumána také pravidla, podle kterých by měly překlady na Wikipedii vznikat, kontrolní mechanismy, dohled nebo případná hierarchie, která na Wikipedii funguje.

Wikipedie jako taková je založena na principu crowdsourcingu, bylo ovšem předpokládáno, že i přesto existují pro překlady na Wikipedii určitá závazná pravidla, kterými se musí všichni překladatelé řídit. Bylo také předpokládáno, že je institucionálně zajištěn dohled na překlady, který by měl zaručovat jejich správnost, nezávadnost a určitou kvalitu. Autorka práce od počátku pracovala s WikiProjektem s názvem Překlad, který na české Wikipedii vznikl a měl překladatele sdružovat. Zároveň měl také zajišťovat určitou kvalitu překladů.

V rámci tohoto projektu byly vytvořeny také výše zmiňované překladatelské rady, ze kterých pak vedly odkazy i na běžná pravidla Wikipedie, která byla pro překlad relevantní (pravopis, typografické rady, ...). Při rozhovorech s respondenty nicméně vyšlo najevo, že se jedná o již dlouho neaktivní, a takzvaně „mrtvý“, projekt. Jeho členy je například i mnoho dnes již neaktivních členů a dotázaní respondenti buď WikiProjekt Překlad neznali vůbec nebo tušili, že kdysi existoval, ale nijak aktivně ho nevyužívali. Nebyli si často vědomi ani obsažených překladatelských rad. Dotázaní překladatelé dále vypověděli, že mají pocit, že závazná pravidla Wikipedie mají díky dlouholeté praxi s přispíváním určitým způsobem internalizovaná a chovají se v souladu s nimi i v případě překladu. Aktivně do nich ovšem nenahlížíjí a nepoužívají je ani v např. v případě překladatelských problémů. Pravidla a rady jsou tedy vnímány jako určitý návod, který si většina přispěvatelů postupem času zažije a už nemá potřebu s ním dále aktivně pracovat.

Odpovědi se pak lišily v případě otázky na možné zlepšení pravidel a celkovou spokojenost s nimi. Někteří z překladatelů nebyli na otázku schopni odpovědět. Jan Spousta uvedl, že problémem je při tvorbě pravidel právě crowdsourcingový charakter celé Wikipedie. Jako příklad uváděl pravidlo týkající se přechylování ženských příjmení. V této tematice nepanuje na Wikipedii konsenzus a ani jeden z táborů není ochoten

ustoupit a vzniká proto poměrně vágní pravidlo, které stojí obsahově na pomezí mezi oběma tábory. Jan Spousta také uvedl, že problém často nenastává se samotnými pravidly, ale s jejich dodržováním, které je poměrně složité kontrolovat.

Respondentům byly položeny také otázky týkající se kontroly nebo určitého dohledu na Wikipedii. Autorku práce zajímalo, kdo překlady kontroluje a kdo dohlíží na jejich kvalitu a nezávadnost. Z rozhovorů vyplynulo, že pro kontrolu překladů neexistují žádné specifické mechanismy a na překlady je dohlíženo stejným způsobem, jako na ostatní texty na české Wikipedii. Žádná institucionální kontrola textů ovšem neexistuje. Jediný mechanismus, který by bylo možné k takové organizované kontrole přirovnat je tzv. patrola, která na Wikipedii funguje. Podle Wikipedie jsou „*patroláři a revertéři zkušení uživatelé, kteří se rozhodli chránit obsah Wikipedie před zásahy vandalů a /nebo pomáhat začínajícím wikipedistům s jejich prvními kroky při tvorbě encyklopedických článků. Coby členové patroly sledují přehled posledních změn a /nebo seznam nově založených článků, prověřují příspěvky nových uživatelů a napravují případné škody*“ (Wikipedie:Patroláři a revertéři). Na Wikipedii je ale zároveň uvedeno, že patroláři a revertéři nejsou „*mezi ostatními wikipedisty žádnou zvláštní autoritou, jejich práce je však pro Wikipedii velmi důležitá*“ (Wikipedie:Patroláři a revertéři), a nelze proto mluvit o institucionální kontrole jako takové, ačkoli patroláři mají ke své práci k dispozici určité nástroje. Patroláři mají za úkol dohlížet např. na dodržování autorských práv a zabraňovat vandalismu na Wikipedii. Dohlízejí také na příspěvky nepřihlášených a neověřených přispěvatelů. Patroláři mohou příspěvky z Wikipedie také mazat. Revertéři pak mají k dispozici správcovský nástroj Revert, s jehož pomocí mohou rušit poslední editace daného uživatele v upravovaném článku a obnovit tak jeho původní podobu.

Jiná forma organizované institucionální kontroly na Wikipedii nicméně neexistuje. Všichni dotázaní překladatelé se shodli, že na kvalitu, správnost i nezávadnost překladů dohlíží, stejně jako v případě ostatních textů, především komunita. Tato komunita zároveň není nijak fixně definována a může se tak jednat v podstatě o kohokoliv. Správnost je pak zajištěna také díky závazným pravidlům Wikipedie, která by měli všichni wikipedisté dodržovat. Veškeré články na Wikipedii by se měly například opírat o relevantní zdroje a měly by být psány encyklopedicky. V případě kontroverzních témat by pak měl být poskytnut prostor oběma názorovým protipólům a články by neměly být tendenční. Určitý druh kontroly pak probíhá také v případě, že chce autor svůj článek

zařadit do sekce tzv. „dobrých“ a „nejlepších“ článků. V takovém případě už jsou články recenzovány a podléhají důkladnějšímu zkoumání.

Kontrola, která je na Wikipedii pomocí komunity a patrolářů nastolena většině dotázaných překladatelů nepřijde omezující. Většina ji vnímá pozitivně a je si vědoma, že určitá míra kontroly je pro fungování encyklopedie nezbytná. Jirka DI by dokonce uvítal, kdyby byla kontrola vyšší. Jediným překladatelem, který je s mírou kontroly nespokojen je Mirek265. V porovnání například s Wikipedií anglickou mu přijde míra kontroly na české Wikipedii přehnaná. Česká Wikipedie je dle jeho slov „papežštější než papež“.

Poslední dotazy se pak týkaly množství překladatelů na Wikipedii. Překladatelé se shodli, že na Wikipedii existuje velké množství textů k překladu a překladatelů je nedostatek. Nepanuje ovšem pouze nedostatek překladatelů Wikipedie, ale nedostatek wikipedistů jako takových. Jirka DI navíc dodal, že velmi nerovnoměrné je i pokrytí jednotlivých oborů. Wikipedie sama pak dle respondentů nové překladaatele aktivně nevyhledává. Sama Wikipedie není ani právním subjektem a nemůže tedy svým jménem činit jakékoliv kroky. V České republice existuje pro tyto účely již zmiňovaný spolek Wikimedia Česká republika, nicméně ani ten překladaatele aktivně nehledá. Spolek Wikimedia se obecně snaží Wikipedii rozšiřovat, pořádá různé kurzy a semináře např. pro nováčky. Respondenti si ale nejsou vědomi žádného takového kurzu, který by se týkal překladu.

Z hlediska institucionálního překladu není v podstatě možné říct, že by pro překlad na Wikipedii existovala nějaká specifická pravidla, která by bylo nutné striktně dodržovat, a která by zároveň byla platná výlučně pro překlad. Existují závazná pravidla Wikipedie, které je nutné při tvorbě dodržovat, ale ta jsou platná pro všechny texty, které se na Wikipedii objevují, ne pouze pro překlady. Specificky překladu se týkají spíše rady, ve kterých jsou doporučovány určité překladatelské postupy. Tyto rady ovšem nejsou závazné a jedná se spíše o doporučení pro začínající překladaatele, kteří s překladem nemají mnoho zkušeností.

Oslovení překladatelé Wikipedie si jsou vědomi především závazných pravidel Wikipedie. O překladatelských radách ve většině případů slyšeli a někdy je zároveň i četli, nicméně při překladatelské práci se k nim nevrací, nevyhledávají v nich, ani s nimi nijak jinak nepracují.

Předmětem zkoumání byly také různé kontrolní mechanismy, které zajišťují kvalitu překladů na Wikipedii, jejich správnost a nezávadnost. Naprostá většina kontroly na Wikipedii probíhá vzhledem k jejímu crowdsourcingovému charakteru skrze samotnou komunitu. Uživatelé Wikipedie mohou texty sami hodnotit a upravovat. V rámci Wikipedie tak neexistují například konkrétní osoby zabývající se redakcí nebo kvalitou překladu. Kromě komunity na texty na Wikipedii dohlíží také správci, dále také revertéři a patroláři. Ti se ovšem zaměřují spíše na vandalismus a kontrolují především články nových nebo neregistrovaných uživatelů.

5.6 Porovnání výsledků výzkumu se zjištěními získanými při výzkumech jiných překladových projektů

V této části práce budou výsledky provedeného výzkumu porovnány s výsledky, ke kterým dospěli autoři diplomových prací, které se také zabývaly výzkumem velkých překladových projektů. Konkrétně se jedná o práci Lenky Zbořilové, která je zaměřena na knižní edici Tschechische Bibliothek a práci Jana Hanzla, týkající se překladu v rámci Evropské unie.

Lenka Zbořilová využívala při výzkumu mimo jiné principy tzv. manipulační školy Andrého Lefevera. Výzkumem byl zjištěn velký vliv patronů, kterých v případě edice Tschechische Bibliothek existovalo hned několik. Významnými patrony byli například prezidenti české a německé republiky, hlavní redaktor, české ministerstvo kultury nebo Robert Bosch Stiftung (RBS). Patronát tedy v případě edice Tschechische Bibliothek hrál výrazně větší roli, než v případě překladů Wikipedie. Důležitý byl také například ekonomický aspekt patronátu, který představovala nadace RBS, což je aspekt patronátu, který je pro překlady Wikipedie do značné míry nepodstatný.

Vzhledem k tomu, že edice Tschechische Bibliothek je edicí knižní, podléhaly jednotlivé texty určité institucionalizované redakci. Do projektu byli zapojeni profesionální redaktori, jejichž úkolem bylo dohlížet na správnost a kvalitu textů. V případě překladů Wikipedie takový centralizovaný systém neexistuje. Na kvalitu a nezávadnost překladů na Wikipedii dohlíží v naprosté většině případů pouze komunita, tedy ostatní uživatelé a tvůrci Wikipedie. Překlady tedy nejsou podrobeny profesionální redakci.

Obecně je možné říct, že hierarchie jednotlivých aktérů a systém kontroly a dohledu nad texty jsou na české Wikipedii výrazně volnější a méně striktní než v případě edice Tschechische Bibliothek. Kontrolováno je dodržování závazných pravidel Wikipedie, ale

pravidla a rady pro překlad jsou do velké míry flexibilní. Hlavním kontrolním orgánem Wikipedie je sama komunita.

Diplomová práce Jana Hanzla se věnovala velmi rozsáhlému a ambicióznímu překladovému projektu, který byl velmi náročný na organizaci a řízení. Řízení procesu překladu bylo velmi profesionální, byla vytvořena pevná hierarchie, dbalo se na návaznost jednotlivých procesů a bylo dohlíženo také na kvalitu. Pro překlad byla stanovena jasná pravidla, která měla zajišťovat co nejvyšší kvalitu výsledných textů a zároveň co největší efektivitu. Překlady byly také extenzivně kontrolovány a upravovány. Výzkum tedy stejně jako v případě Lenky Zbořilové ukazuje, že překladový projekt Evropské unie byl organizován značně striktněji a detailněji než projekt české Wikipedie. Překladový projekt EU měl pevně stanovenou strukturu jednotlivých aktérů a jednotliví aktéři měli výrazně rozdílný vliv. V případě české Wikipedie je sice také určitá základní hierarchie stanovena, není nicméně takto striktní. Překladatelské prostředí české Wikipedie je obecně výrazně rozvolněnější. Jak již bylo řečeno, dohled nad texty a jejich kvalitou má především komunita tvůrců. Neexistují fixní redaktoři nebo jiné specializované pozice.

Zásadním rozdílem mezi českou Wikipedií a projekty, kterými se zabýval Jan Hanzl a Lenka Zbořilová je také fakt, že tvorba a překlady Wikipedie jsou činností čistě dobrovolnou a překladatelé za ni nemají nárok na finanční ohodnocení. Vzhledem k tomu, že se pro většinu tvůrců jednalo o zájmovou aktivitu, a nikoli povolání, nevznikla potřeba vytvořit propracovaný a závazný systém pro překlad. Zásadní rozdíl také představuje dynamický charakter překladu Wikipedie. Originály i překlady se na Wikipedii neustále proměňují, aktualizují a zároveň je možné je přizpůsobovat dobovým normám. V případě překladového projektu zkoumaného Janem Hanzlem k aktualizaci také zcela jistě dochází, nicméně v případě Tschechische Bibliothek už by byla aktualizace výrazně náročnější a pravděpodobně by si vyžádala nové vydání.

6 Celkové shrnutí

Tato kapitola slouží k celkovému shrnutí poznatků, které byly v jednotlivých kapitolách práce objasněny. V úvodu práce byly pro lepší orientaci nejprve shrnuty jednotlivé kapitoly a jejich obsah. Poté byla pozornost zaměřena na metodologii práce a metody sběru dat pro výzkum. V rámci kapitoly Wikipedie byl nejprve popsán samotný portál, historie jeho vzniku a principy, na kterých originální anglická verze i česká jazyková

mutace fungují. Pozornost už byla věnována i překladu na české Wikipedii, který je vzhledem k jejím mezinárodnímu charakteru její nedílnou součástí.

Dále byla pozornost zaměřena na teoretické koncepty relevantní pro tuto diplomovou práci. Jednalo se především o sociologickou teorii Pierra Bourdieho a její stěžejní termíny. Popsána byla teorie sociálního pole, kapitál a jeho druhy a také pojem habitus. Z teorií překladu pak byla zmíněna tzv. manipulační škola, jejímž představiteli jsou především André Lefevere a Susan Bassnettová. Tato škola se v 80. letech 20. století odštěpila od teorie polysystému, a z toho důvodu s touto teorií sdílí mnoho prvků. Tzv. manipulační škola se zaměřuje na manipulaci čtenáře, která probíhá skrze přepisovatele (překladaatele), který originálním textem pod vlivem dobových ideologických a poetologických proudů manipuluje a může tak ovlivnit vnímání nejen díla, ale například i autora, žánru nebo dokonce celé literatury. Důležitý je pak pro teorii také pojem patron, kterým je popisována mocenská struktura osob, institucí a dalších uskupení, které mají moc ovlivnit, které texty a v jaké podobě budou veřejnosti vůbec poskytnuty. I patroni pracují pod vlivem ideologických a poetologických proudů.

V další kapitole byla pozornost věnována modelu translátologické analýzy podle Katahariny Reissové, který je později v empirické části využit pro analýzy textů. Kataharina Reissová svůj model dělí do tří částí, a to na tzv. kategorii literární, čtyři kategorie jazykové a sedm kategorií pragmatických. V rámci literární kategorie dochází k přiřazení analyzovaného textu mezi texty zaměřené na obsah, formu, apel nebo mezi audiomedialní texty. Kategorie jazykové se zaměřují na jevy týkající se sémantiky, lexikologie, gramatiky a stylistiky. V pragmatických kategoriích jsou analyzovány vnější podmínky typu času a místa, které mohly mít na podobu textu vliv.

Dále byla popsána metodologie sběru dat. Pro výzkum byly zvažovány dvě metody sběru dat, konkrétně dotazníkové šetření a rozhovor. Autorka práce se nakonec uchýlila k nestandardizovanému rozhovoru, který byl veden na základě dotazníku. Aby byly zajištěny co nejobjektivnější výsledky, byl tento dotazník vystavěn s ohledem na sociologické principy tvorby dotazníku. Pro nestandardizované rozhovory se autorka práce rozhodla především kvůli nízkému počtu respondentů a komplexnosti otázek, na které by v rámci dotazníkového šetření nebylo vždy snadné odpovědět. Nestandardizovaný rozhovor tak autorce umožnil otázky dovysvětlit či reformulovat. Výsledky výzkumu také nelze vzhledem k nízkému počtu respondentů považovat za

univerzálně platné a v rámci výzkumu tedy nebyla sbírána striktně empiricky vyhodnotitelná data, která by bylo možné použít například pro statistiku. Z těchto důvodů se nestandardizovaný rozhovor jevil jako nejlepší řešení.

V další kapitole byla diplomová práce začleněna do celkového kontextu prací o institucionálním překladu. V této části jsou zmíněny další diplomové a odborné práce, které se zabývaly velkými překladovými projekty. Zmíněna je také problematika fanstlation a jsou v souvislosti s ní uvedeny některé odborné práce.

V poslední kapitole teoretické části pak byly formulovány hypotézy. Byly stanoveny čtyři, přičemž tři se týkaly samotných překladatelů Wikipedie, jedna pak kvality překladu. Autorka předpokládá, že překladateli Wikipedie jsou spíše amatéři než profesionálové a jejich motivací pro překlad je především zájem o určité téma a chuť informace o něm dále šířit. Překladatelé se tedy zaměřují spíše na překlad jako produkt, nikoli proces. Autorka také předpokládá zvýšenou míru využívání strojových překladačů, případně nástrojů CAT. V hypotéze týkající se kvality překladu se předpokládala zvýšená interference především na syntaktické úrovni a větší množství neústrojných vazeb tvořených podle jazyka originálu.

V empirické části byla pozornost opět obrácena k sociologii v překladu a jednotlivé pojmy už byly aplikovány konkrétně na překlady Wikipedie. Sociální pole na Wikipedii tvoří komunita překladatelů a tvůrců, dále také správci, patroláři a revertéři. Z kapitálů je pro překladatele nejdůležitější kapitál kulturní a společenský, málo významný je naopak kapitál ekonomický, protože činnost na Wikipedii je činností dobrovolnou a hmotné statky nemohou pozice jednotlivých aktérů výrazně vylepšit. Do habitu pak spadají konkrétní schopnosti a dovednosti překladatelů. Může se jednat například o znalost pravopisu, schopnost se jasně a srozumitelně vyjadřovat nebo o přirozené nadání k překladu.

Další kapitola se už týkala specifík překladu na Wikipedii a různých omezení a pravidel, která pro překlady Wikipedie existují. V kapitole byl představen WikiProjekt Překlad, jehož cílem je sdružovat překladatele Wikipedie a v jehož rámci vyšly také tzv. Překladatelské rady. V rámci překladatelských rad jsou uvedeny jak informace týkající se výlučně překladu (překladatelské rady), tak odkazy na obecná doporučení (např. typografické rady, přechylování ženských příjmení) a také na závazná pravidla Wikipedie (např. pravopis). Pravidla a rady byly zhodnoceny jako funkční, postrádají ovšem

jednotnou koncepci. Některé oddíly jsou velmi podrobné, jiné naopak nedostatečné a problematická je také nekompaktnost pravidel a rad. Ty nejsou k dispozici na jednom místě, ale je nutné se k nim složitě dostávat skrze různé odkazy. Orientace v nich tak může být problematická a matoucí.

V rámci kapitoly byla pozornost zaměřena také na strojové překladače, které jsou v rámci Wikipedie zmiňovány a na samotný postoj Wikipedie ke strojovým překladům. Ten se v nedávné době změnil a Wikipedie je v současnosti strojovým překladům více nakloněna. Překladačům je k dispozici také její vlastní překladový nástroj Content Translation. V rámci česko-slovenské Wikipedie existuje také velmi podobný nástroj k překladu mezi češtinou a slovenštinou.

V rámci empirické části práce byla hodnocena také kvalita překladu. Ta byla hodnocena za pomoci translatické analýzy podle modelu Kathariny Reissové. Hodnoceny byly čtyři texty od tří překladatelů, kteří byli zároveň i respondenty pro rozhovory. Obecně byly texty vyhodnoceny jako zdařilé, v textu s názvem „Křovinář kostkovaný“ se objevovaly problémy s překladem odborné terminologie, v ostatních textech se významné terminologické chyby nevyskytovaly. V textech se objevovaly také časté omise a adice, což je na Wikipedii běžným jevem. Překladačelé často překládají pouze části původních textů a vybírají, které informace jsou pro českého čtenáře relevantní, a které je naopak možné vypustit. V překladech se také objevovala interference, a to především na syntaktické rovině. Problémy nastávaly především s neidiomatickou větou stavbou.

Následně byly na základě dotazníku provedeny rozhovory s jednotlivými překladači. Dotazník se skládal ze 46 otázek a byl rozdělen do pěti tematických okruhů. Respondentů se podařilo sehnat pět. Většina rozhovorů probíhala online formou, pouze jeden proběhl osobně. Následně byly výsledky rozhovorů vyhodnoceny. Autorka nejprve stručně shrnula odpovědi jednotlivých respondentů a následně byly odpovědi detailně rozebrány. Překladačelé ve většině případů překládají ze zájmu o určitou tematiku a především proto, že jim překlad přijde snazší než tvorba nového českého hesla. Na Wikipedii jsou ve většině případů aktivní již mnoho let a kromě JirkyDI a Jana Spousty jinde, než na Wikipedii nepřekládají. Oslovení překladačelé překládají převážně z angličtiny, dále také z němčiny a z řady dalších jazyků. Překládání a vlastní tvorbu na Wikipedii příliš nerozlišují a začínali s oběma činnostmi v podstatě současně. Nejsou si dále vědomi

existence nějaké komunity překladatelů Wikipedie a shodli se také, že až na výjimky v podobě rezidentů Wikipedie není možné být za překlady na Wikipedii finančně ohodnocen.

Oslovení překladatelé nemají formální vzdělání v překladu a nejedná se tedy o profesionální překladatele. Čtyři z respondentů mají vzdělání vysokoškolské, jeden středoškolské s maturitou. O vzdělání v překladu nikdy neuvažovali a na Wikipedii překládají především proto, že jim překlad připadá jednodušší. Zároveň si nejsou vědomi, že by nějaké překladatelské kurzy nabízela sama Wikipedie. Oslovení překladatelé k překladu také využívají strojové překladače. Všichni mají určitou zkušenost s překladovým nástrojem Content Translation vyvinutým samotnou Wikipedií, ale ne všichni ho v současné době aktivně využívají. Dalšími oblíbenými překladači je pak Lindat a DeepL. Oslovení překladatelé k překladu také zatím nevyužívají umělou inteligenci.

Podobný je u oslovených překladatelů také postup při překladu. Články k překladu si vybírají na základě svých zájmů, případně podle toho, která témata jim přijdou důležitá a chtějí je zprostředkovat v českém jazyce. Dále text překládají pomocí strojového překladače a finální text následně ještě editují. Nejčastěji zmiňovanými překladatelskými problémy pak byly problémy s odbornou terminologií, dále také nepochopení originálu. Zmiňovány byly také problémy se strojovými překladači, které do textu v některých případech zanáší chyby. Oslovení překladatelé v překladu také lokalizují.

V rámci rozhovorů byly také ověřovány hypotézy stanovené na počátku práce. Lze říct, že hypotézy byly potvrzeny, nicméně vzhledem k nízkému počtu respondentů nelze závěry považovat za univerzální. Z rozhovorů vyplynulo, že překladům Wikipedie se věnují především amatérští překladatelé se zájmem o určité téma. Toto téma chtějí zpřístupnit české veřejnosti a zaměřují se tak na překlad jako produkt, nikoli proces. Překladatelé také k překladu velmi často využívají strojové překladače, ať už se jedná o Content Translation nebo jiné. V rámci translatologických analýz byly také odhaleny interference, především na syntaktické rovině textu.

V dotazníku byla pozornost věnována samozřejmě také zmiňovaným pravidlům a omezením. Z rozhovorů vyplynulo, že překladatelé si jsou existence překladatelských rad a pravidel do určité míry vědomi a většina z nich si uvědomuje, že je někdy četla. Překladatelé dle svých slov dobře znají a aplikují závazná pravidla Wikipedie, ale

s radami a pravidly aktivně nepracují a nenahlíží do nich například při řešení překladatelských problémů. Dohled nad kvalitou překladů a jejich správností a nezávadností zajišťuje do velké míry komunita tvůrců, což odpovídá crowdsourcingovému charakteru Wikipedie. Na Wikipedii existují také správci, patroláři a revertéři, kteří se zaměřují především na texty od nových a nepřihlášených uživatelů. Hlídnou také dodržování závazných pravidel Wikipedie. Oslovení překladatelé se dále shodli, že je překladatelů na Wikipedii obecně nedostatek a množství článků, které by bylo vhodné přeložit, rapidně převyšuje množství překladatelů. Nejsou si vědomi, že by Wikipedie aktivně hledala překladatele nové.

Výsledky výzkumu byly následně porovnány s podobných výzkumů, které se také zaměřovaly na velké překladové projekty. Jednalo se konkrétně o diplomové práce Lenky Zbořilové a Jana Hanzla.

7 Omezení práce a výhled pro další výzkum

Za největší omezení této práce autorka považuje nízké množství respondentů a s ním spojenou nemožnost vztáhnout zjištěné závěry na překlad na Wikipedii jako celek. V rámci empirické části práce zjištěné poznatky lze vztahovat pouze na oslovené překladatele a jejich překlady. Pro zjištění objektivních závěrů by bylo nutné oslovit výrazně větší množství překladatelů Wikipedie. Nelze nicméně předpokládat, že by se výrazně větší vzorek podařilo najít, neboť velké množství tvůrců Wikipedie oceňuje především její anonymitu, a překladatelé tak často nejsou ochotni tuto anonymitu opustit a zúčastnit se výzkumu. Autorka s tímto omezením ovšem počítala již na začátku práce.

Ani translátologické analýzy neprobíhaly na reprezentativním počtu textů a jejich závěry je tak nutné považovat za předběžné. Lze je vztahovat pouze ke zde analyzovaným textům a jejich autorům. Zároveň je nutné vzít na vědomí, že vzhledem k dynamickému charakteru Wikipedie mohou už být texty v současné době formulovány zcela jinak. Výsledky analýz tak musí být považovány za hypotetické a platné pouze pro verze, které byly použity a jsou součástí této práce. Pro možnost objektivně hodnotit míru kvality překladu na Wikipedii by bylo nutné provést analýzu významně vyššího množství textů, což ovšem neumožňoval rozsah této diplomové práce. Nicméně i v tom případě by bylo vzhledem k dynamičnosti Wikipedie a často většímu množství editorů jednoho textu těžké dospět ke zcela objektivním závěrům. Kvalita překladu na Wikipedii by i přesto mohla být předmětem zkoumání dalších akademických prací.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zmapovat a popsat překladatelské prostředí, které je překladatelům k dispozici na české jazykové mutaci portálu Wikipedie, protože se jedná o prostředí, které doposud nebylo z hlediska překladu důkladněji prozkoumáno. Na překlad na Wikipedii bylo nahlíženo z hlediska institucionálního překladu a předmětem zájmu tedy byla například pravidla a omezení, kterými se překlad na Wikipedii řídí. Dále také způsob kontroly, dohledu a obecná hierarchie, která na Wikipedii v rámci překladu existuje.

Pozornost byla zaměřena také na motivaci překladatelů a sociologické aspekty překladu Wikipedie. K tomu byly využity koncepty Pierra Bourdieho, především jeho koncept kapitálu a habitu. Z hlediska teorie překladu se pak sociologickým aspektem překladu zabývá především teorie tzv. Manipulační školy Andrého Lefevera. Obě tyto teorie byly podrobněji popsány v teoretické části této práce. V teoretické části práce byla pozornost zaměřena také na využívání strojových překladačů a nástrojů CAT. Předmětem zkoumání byla také kvalita překladu, která byla zkoumána pomocí translatické analýzy několika překladů. Závěry týkající se kvality překladu nelze ovšem vzhledem k nízkému počtu vzorků považovat za všeobecně platné.

V empirické části práce byly prováděny nestandardizované rozhovory s pěti respondenty, kteří se překladu na Wikipedii sami věnují. Otázky se pak zaměřovaly na již výše zmiňovaná témata a zároveň byly s jejich pomocí ověřovány hypotézy, které si autorka práce stanovila na začátku výzkumu. Všechny stanovené hypotézy byly během rozhovorů potvrzeny. Oslovení překladatelé nemají žádné překladatelské vzdělání a kromě Jana Spousty, kterému vyšlo v překladu několik knih, je nelze považovat za profesionální překladatele. Jejich motivací je zájem o určitou tematiku, kterou chtějí zprostředkovat českému čtenáři. Na základě svých zájmů si také vybírají texty k překladu. Překlad je pro ně zároveň pouze jedním ze způsobů, jak tohoto zprostředkování dosáhnout a samotné překládání některé respondenty ani nebaví. Bylo tedy potvrzeno, že se překladatelé zajímají spíše o překlad jako produkt než proces. Všichni překladatelé také uvedli, že k překladu využívají strojové překladače. Hypotéza týkající se kvality překladu pak byla kvůli nízkému počtu vzorků potvrzena pouze částečně. V analyzovaných překladech se vyskytovala interference na syntaktické úrovni a přílišná fixace na předlohu.

Jak již bylo zmíněno, zkoumána byla také pravidla, která na Wikipedii pro překlad existují. Z rozhovorů a následného výzkumu vyplynulo, že portál Wikipedie opravdu funguje téměř výlučně na crowdsourcingovém principu, a tudíž neexistuje žádný institucionální kontrolní orgán, který by dohlížel například na kvalitu, správnost nebo nezávadnost překladů. Všechny tyto úkony zajišťuje především komunita. Existují sice například tzv. patroláři, ti se však zaměřují především na články nových nebo anonymních přispěvatelů a snaží se bránit hlavně vandalismu. U běžných článků pak na správnost, kvalitu a nezávadnost dohlíží ostatní uživatelé Wikipedie.

Překlad na Wikipedii zároveň není ostře oddělen od ostatních článků a vztahuje se na něj relativně málo speciálních pravidel. Ve většině případů se navíc jedná o pravidla spíše technická, jako je například využívání šablony „Překlad“. Vzhledem k existenci WikiProjektu Překlad, ve kterém jsou určitá překladatelská pravidla a rady uvedeny, autorka práce na počátku výzkumu předpokládala, že určitá pravidla pro překlad existují. Při rozhovorech vyšlo najevo, že WikiProjekt Překlad je už delší dobu neaktivní a většina oslovených překladatelů ho nezná a s radami a pravidly nijak npracuje. Rady byly zároveň směřovány spíše na začínající překladatele. Specifická závazná pravidla platná pro překlad tedy na Wikipedii neexistují. Na překlady je nahlíženo stejně jako na ostatní texty a platí pro ně také stejná závazná pravidla (například Pravopis) a nepovinná doporučení (například Typografické rady). Wikipedie také není právním subjektem a jako taková nemůže tvůrcům nabízet např. kurzy a školení nebo organizovat nábor překladatelů a tvůrců. Všechny tyto aktivity se dějí skrze přidružená sdružení. V České republice se jedná o spolek Wikimedia Česká republika. Ten nejrůznější kurzy pořádá, nejsou nicméně zaměřené na překlad.

Práce by měla zároveň sloužit jako prvotní sonda do překladatelského prostředí na české Wikipedii. Poskytuje alespoň částečný vhled do překladatelského prostředí a způsobu, jakým se na české Wikipedii překládá. Rozhovory s překladateli, kteří byli ochotni vystoupit z anonymity, poskytují podrobnější informace o motivaci jednotlivých překladatelů, jejich zkušenostech a znalostech, ale také o jejich konkrétních překladatelských strategiích. Jejich motivací k překladu je především zájem o určité téma a touha toto téma zpřístupnit širší veřejnost. Překlad jim zároveň často připadá snazší než vlastní tvorba nového článku. Většina překladatelů nemá mimo Wikipedii s překladem zkušenosti. Určitou výjimku tvořil Jan Spousta a JirkaDI, zbytek překladatelů byli amatéři. Oslovení překladatelé k překladu také velmi často využívají strojové překladače,

jejichž výstupy následně editují. Většina z nich využívá také překladový nástroj Content Translation, který vyvinula sama Wikipedie. Pozornost byla věnována také pravidlům a radám pro překlad. Oslovení překladatelé dobře znají závazná pravidla Wikipedie. Překladatelská pravidla a rady ve většině případů někdy četli, v praxi s nimi ale nijak nepracují. Kontrola překladů na Wikipedii pak probíhá především skrze komunitu tvůrců, existují ale i správci, patroláři a revertéři, kteří mají rozšířené pravomoce a mohou články například mazat.

Sekce týkající se kvality překladu pak nastiňuje, jaké problémy se v překladech mohou vyskytovat. Při analýzách byly odhaleny problémy s překladem odborné terminologie. Dále také zvýšená míra interference, především v syntaktické rovině textu. V překladech se také objevovaly rozsáhlejší omise a adice, což je fenomén související s dynamickým charakterem Wikipedie. Analyzované texty byly vyhodnoceny spíše jako zdařilé, ačkoli by je bylo možné dále zdokonalit.

Téma překladu na české Wikipedii je velmi široké a na tuto práci by proto mohly v budoucnu navazovat i práce další. Bylo by například možné detailněji zkoumat právě kvalitu překladu na Wikipedii nebo vývoj kvality překladu v čase. Detailnějším výzkumu by mohl být podroben například také překladový nástroj Content Translation. Tato práce tak může sloužit jako primární báze k dalšímu výzkumu překladu na Wikipedii, protože se stále jedná o problematiku do velké míry neprozkoumanou.

Bibliografické údaje

Agromanuál: Atlas [online]. České Budějovice [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: <https://www.agromanual.cz/cz/atlas>

ANDREA, Ingrid. Weltausstellung 1873. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 18.2 .2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Weltausstellung_1873?oldid=220318910

BOURDIEU, Pierre. The Forms of Capital. 1986, In: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood: 241-258.

BOURDIEU, Pierre. Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole. 2010, Brno: Host Brno. ISBN 978-80-7294-364-7.

ÇAVUŞOĞLU, Ebru. The Best of Both Worlds: From Volunteer Subtitling to Professional Subtitling. TransLogos Translation Studies Journal [online]. 2020, 31.12.2020, 3 (2), 83-102 [cit. 2023-05-21]. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/pub/translogos/issue/59276/851514#article-authors-list>

Český národní korpus [online]. Praha [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

Content translation/Section translation. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: https://www.mediawiki.org/wiki/Content_translation/Section_translation

CZEVA. Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Star%C3%BD_%C5%BEidovsk%C3%BD_h%C5%99bitov_v_Lipn%C3%ADku_nad_Be%C4%8Dvou&oldid=19806203

Duolingo: Using the Wisdom of Crowds to Translate Language. Digital Innovation and Transformation: MBA Student perspectives [online]. 2018, March 26, 2018 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://d3.harvard.edu/platform-digit/submission/duolingo-using-the-wisdom-of-crowds-to-translate-language/>

DVOŘÁK, Pavel. Šetření dotazníkové. Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/%C5%A0et%C5%99en%C3%AD_dotazn%C3%ADkov%C3%A9

EŠNEROVÁ, Kateřina. Harry Potter v oficiálním a amatérském překladu [online]. Praha, 2012 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/41455/DPTX_2009_2_11210_0_203497_0_89645.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

FLOREANA. Natürliches Experiment. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 04. Mai 2020 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Nat%C3%BCrliches_Experiment?oldid=199601206

Google Translator Toolkit. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Translator_Toolkit

HANZL, Jan. Překlad právních předpisů Evropských společenství v České republice a dalších nových členských státech EU (Project management a sociologie jednotlivých subjektů vstupujících do procesu překladu) [online]. Praha, 2006 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/4655/DPTX_2005_2_11210_ASZK10001_128409_0_26779.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

HUBÁČEK, Ondřej. Kapitál kulturní. Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2020 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kapit%C3%A1l_kulturn%C3%AD KADLEC, Petr. Wikipedie – otevřená encyklopedie. Zpravodaj ÚVT MU. ISSN 1212-0901, 2007, roč. XVII, č. 3, s. 1–5.

KADLEC, Petr. Wikipedie – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: https://webserver.ics.muni.cz/zpravodaj/clanky_tisk/543.pdf

KNECHTLOVÁ, Jana. Distinkce v sociologické teorii Pierra Bourdieu [online]. Praha, 2008 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/15055/DPTX_2007_2

_11210_ASZK10001_121849_0_60280.pdf?sequence=1 . Diplomová práce. Univerzita Karlova.

KRÜGER, Mike. Würfelfleckiger Staubrüssler. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-22]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=K%C5%99ovin%C3%A1%C5%99_kostkov%C3%BD&oldid=21280794

KYSELOVÁ, Soňa. Srovnání (a historická podmíněnost) výstupů ze strojových překladačů [online]. Praha, 2018 [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171710/120411791.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

LAMONT, Michéle. LAREAU, Annette. Cultural Capital: Allusions, Gaps and Glissandos in Recent Theoretical Developments. 1988, *Sociological Theory*, 6 (2): 153-168

LEFEVERE, André. Why Waste our Time on Rewrites? The Trouble with Interpretation and the Role of Rewriting in an Alternative Paradigm. In: HERMANS, Theo. *The Manipulation of Literature (Routledge Revivals)*. London: Routledge, 1985, s. 215-243.

LEFEVERE, André. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London: Routledge, 1992.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4. vydání. Praha: Apostrof, 2013. ISBN 978-80-87561-15-7.

Metodologie statistických výzkumů [online]. Pedagogická fakulta UJEP [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/wp-content/uploads/2020/04/T%C3%A9ma-7-Metodologie-statistick%C3%BDch-v%C3%BDzkum%C5%AF-kopie.pdf>

MIREK265. Křovinář kostkovaný. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-.,18.05.2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=K%C5%99ovin%C3%A1%C5%99_kostkovan%C3%BD&oldid=21280794

NEŠPOR, Zdeněk a Olga VODÁKOVÁ. *Malý sociologický slovník: Interview*. https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana [online]. Praha: Svoboda,

1970 [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Interview_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Interview_(MSgS))

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. Metodologie vědecko-výzkumné činnosti [online]. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010 [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2015/MVK_23/um/54991882/Metodologie_vedecko-vyzkumne_cinnosti.pdf

PRUŠA, Tomáš. Dotazník: Metodologie výzkumu [online]. Brno, 2019 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/med/jaro2020/BVMV041p/Metodologie_2020_Dotaznik.pdf. Masarykova Univerzita.

PRUŠA, Tomáš. Dotazník: Metodologie výzkumu: doplnění [online]. Brno, 2020 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/med/jaro2020/BVMV041p/Metodologie_2020_Dotaznik.pdf.%20Masarykova%20Univerzita. Masarykova Univerzita.

REINHARDHAUKE. Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou). In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Alter_J%C3%BCdischer_Friedhof_\(Lipn%C3%ADk_nad_Be%C4%8Dvou\)?oldid=162766812%C4%8Dvou&oldid=19806203](https://de.wikipedia.org/wiki/Alter_J%C3%BCdischer_Friedhof_(Lipn%C3%ADk_nad_Be%C4%8Dvou)?oldid=162766812%C4%8Dvou&oldid=19806203)

REISS, Katharina. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. 3. Auflage. München: Max Hueber Verlag, 1986. ISBN 3-19-006717-4.

RŮŽIČKA, Michal. VAŠÁT, Petr. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. AntropoWEBZIN, 2011, 7 (2), 129-133.

SKALKOVÁ, Jarmila. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

SOGEL, David. Česká šlechta v první třetině 20. století [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171710/120411791.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

SPOUSTA, Jan. Přirozený experiment. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 12.12.2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99irozen%C3%BD_experiment

SPOUSTA, Jan. Světová výstava 1873. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 27.7.2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Sv%C4%9Btov%C3%A1_v%C3%BDstava_1873&oldid=21522307

Šablona:Překlad. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ablona:P%C5%99eklad>

ŠMRHA, Jan. André Lefevere a jeho manipulační škola. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Jettmarová, M .Sc., Ph. D .

ŠTÍCHA, František. Česko-německá srovnávací gramatika. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2378-0.

ŠUBRT, Jiří. BALON, Jan. Soudobá sociologická teorie. Praha: Grada Publishing a. s ., 2010. ISBN 978-80-247-2457-7

ŠVELCH, Jaroslav. Amatérský překlad televizních seriálů v sociálním kontextu [online]. Praha, 2011 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/48943/DPTX_2010_2__0_128374_0_112916.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Diplomová práce. Univerzita Karlova.

TOURY, Gideon a Daniel SIMEONI, PYM, Anthony a Miriam SHLESINGER, ed. Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in homage to Gideon Toury. John Benjamins Publishing Company, 2008. ISBN 9789027216847.

TREMBLAY, Alyssa. Found in translation: Rethinking the relationship between fan translation groups and licensed distributors of anime and manga. Language Learning & Technology: The Journal of Fandom Studies [online]. 2018, 1.9.2018, 6 (3), 319-333 [cit. 2023-05-21]. ISSN 2046-6692. Dostupné z: https://intellectdiscover.com/content/journals/10.1386/jfs.6.3.319_1

URBANEC, Martin. Česká Wikipedie slaví dvacet let. Obsah internetové encyklopedie tvoří asi tisícovka dobrovolníků. IROzhlas [online]. 2022, 3. května 2022 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/wikipedie-vyroci-dvacet-let-encyklopedie-internet-clanky_2205032325_ind

VAZQUEZ-CALVO, Boris, Leticia TIAN ZHANG, Mariona PASCUAL a Daniel CASSANY. Fan translation of games, anime, and fanfiction. *Language Learning & Technology* [online]. 2019, February 2019, **23**(1), 49-71 [cit. 2023-05-21]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/211328104.pdf>

VAZQUEZ-CALVO, Boris, Liudmila SHAFIROVA, Leticia-Tian ZHANG a Daniel CASSANY. An overview of multimodal fan translation: fansubbing, fandubbing, fan translation of games, and scanlation. In: POZO, M. Mar Oega a Francisco RODRÍGUEZ. *Insights into audiovisual and comic translation. Changing perspectives on films, comics and videogames* [online]. Spain: UCOPress, Editorial Universidad de Córdoba, 2019, s. 191-213 [cit. 2023-05-21]. ISBN 978-8499274690. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/343212658_An_overview_of_multimodal_fan_translation_fansubbing_fandubbing_fan_translation_of_games_and_scanlation

VAZQUEZ-CALVO, Boris. A Sociocultural Account of Fan Translation Practices that Center the Peripheries. In: EXPOSITO CASTRO, Carmen, María del Mar OREGA a Francisco RODRIGUEZ RODRIGUEZ. *Theory and practice of translation as a vehicle for knowledge transfer* [online]. Sevilla: Universidad de Sevilla, 2022, s. 225-250 [cit. 2023-05-21]. ISBN 978-84-472-3041-9. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/359868626_A_Sociocultural_Account_of_Fan_Translation_Practices_that_Center_the_Peripheries

WICHA, Lukáš. Fenomén počítačových her a jejich převod do češtiny [online]. Praha, 2013 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/55820/DPTX_2011_2_11210_0_126624_0_121404.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

Wikipedie. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-05-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie>

Wikipedie:Encyklopedická významnost. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Encyklopedick%C3%A1_v%C3%BDznamnost

Wikipedie:Ověřitelnost. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Ov%C4%9B%C5%99itelnost>

Wikipedie:Patroláři a revertéři. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Patrol%C3%A1%C5%99i_a_revert%C3%A9%C5%99i

Wikipedie:Pravopisné rady. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pravopis%C3%A9_rady

Wikipedie:Pravopis: Závazné pravidlo Wikipedie. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pravopis>

Wikipedie:Správci. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2022 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Spr%C3%A1vci>

Wikipedie:Transkripce latinských a řeckých jmen. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Transkripce_latinsk%C3%BDch_a_%C5%99eck%C3%BDch_jmen

Wikipedie:Typografické rady. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Typografick%C3%A9_rady

Wikipedie:WikiProjekt Česko-slovenská Wikipedie/Nástroje. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2020 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_%C4%8Cesko-slovensk%C3%A1_Wikipedie/N%C3%A1stroje

Wikipedie:WikiProjekt Překlad. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2023 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_P%C5%99eklad

Wikipedie:WikiProjekt Překlad/ Hledání článků k překladu pomocí WQS. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2014 [cit.2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_P%C5%99eklad/Hled%C3%A1n%C3%AD_%C4%8DI%C3%A1nk%C5%AF_k_p%C5%99ekladu_pomoc%C3%AD_WQS

Wikipedie:WikiProjekt Překlad/Překlad ze slovenštiny. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2014 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_P%C5%99eklad/P%C5%99eklad_ze_sloven%C5%A1tiny

Wikipedie:WikiProjekt Překlad/Rady. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2023 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_P%C5%99eklad/Rady

ZBOŘILOVÁ, Lenka. Překladatelský projekt Tschechische Bibliothek v dějinách překladu [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/176246/120427520.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

Přílohy

Text k analýze – Přirozený experiment

Přirozený experiment

Přirozený experiment je empirická výzkumná metoda, ve které výzkumník pozoruje výzkumné subjekty rozdělené do skupin vystavených různé úrovni zásahů. K jejich rozdělení do těchto skupin (experimentálních a kontrolní) přitom dochází na základě vlivů, které výzkumník nemůže řídit, tedy přirozeně. Výzkumník pouze registruje jako pozorovatel to, co se děje bez jeho zásahu. Přirozené experimenty jsou [kvaziexperimenty](#), protože jsou *kontrolované* (existuje kontrolní skupina), ale nejsou *randomizované* v přísném smyslu (skupiny nejsou náhodně přiřazeny výzkumníkem), a proto se liší od randomizovaných kontrolovaných studií. V ideálním případě však přirozené rozdělení subjektů připomíná randomizaci. Kromě toho jsou přírodní experimenty terénními studii, protože probíhají v [terénu](#) a nikoli v laboratoři za standardizovaných podmínek, a pozorovacími studii, protože s nezávisle proměnnou výzkumník aktivně nemanipuluje.

Přirozené experimenty jsou užitečné zejména tehdy, když existuje jasně definovaná expozice pro konkrétní subpopulaci, která neovlivňuje jinou subpopulaci, například zavedení nového školského systému v jednom regionu (*experimentální skupina*), zatímco v sociodemograficky velmi podobné sousední oblasti probíhá výuka po starém (*kontrolní skupina*). Používají se zejména tam, kde provedení randomizované kontrolované studie není možné z logistických nebo etických důvodů.

Natürliches Experiment

Ein **natürliches Experiment** bezeichnet eine empirische [Untersuchungsmethode](#), bei der die Probanden aufgrund von natürlichen, nicht durch den Forscher kontrollierbaren, Ereignissen in Experimentalgruppe und [Kontrollgruppe](#) eingeteilt werden. Der Forscher registriert hierbei lediglich als Beobachter, was ohne sein Eingreifen stattfindet. Natürliche Experimente sind [Quasi-Experimente](#), da sie zwar *kontrolliert* sind (es gibt eine Kontrollgruppe), nicht aber im strengen Sinne *randomisiert* (die Gruppenzuweisung erfolgt nicht per Zufallsprinzip durch den Forscher) und somit abzugrenzen von [randomisierten kontrollierten Studien](#). Im Idealfall ähnelt die natürliche Zuteilung der Probanden jedoch einer Randomisierung. Des Weiteren sind natürliche Experimente [Feldstudien](#), da sie im [Feld](#) und nicht im Labor unter standardisierten Bedingungen stattfinden, und [Beobachtungsstudien](#), da die [unabhängige Variable](#) nicht aktiv durch den Forscher manipuliert wird.

Natürliche Experimente sind besonders dann sinnvoll, wenn eine es eine klar umschriebene [Exposition](#) für eine bestimmte Subpopulation gibt, von der eine andere Subpopulation nicht betroffen ist, beispielsweise die Einführung eines neuen Schulsystems in einer Region (*Experimentalgruppe*), nicht jedoch in der sozio-demographisch sehr ähnlichen Nachbarregion (*Kontrollgruppe*). Sie werden genutzt, wenn die Realisierung einer randomisierten kontrollierten Studie aus logistischen oder ethischen Gründen nicht möglich ist.

Die Ableitung von kausalen Schlüssen aus natürlichen Experimenten ist möglich, da es eine Experimental- und eine Kontrollgruppe gibt, unterliegt aber Einschränkungen aufgrund der eventuell nicht perfekten Randomisierung.

Geschichte

Eines der bekanntesten frühen natürlichen Experimente ereignete sich 1854 zu Zeiten einer Cholera-Epidemie im Londoner Stadtteil Soho. Der Arzt John Snow nutzte Stadtpläne von London, auf denen Neuinfektionen und Todesfälle verzeichnet waren, und identifizierte dadurch eine öffentliche Wasserpumpe als Quelle für den Cholera-Ausbruch. Snow konnte einen starken Zusammenhang zwischen der Nutzung des Wassers von dem öffentlichen Brunnen und der Anzahl der Neuinfektionen und

Todesfälle zeigen. Seine weiteren Recherchen ergaben, dass der Wasserbetrieb, der Wasser in die Gegenden leitete, deren Neuinfektionsraten hoch waren, das Wasser aus einem unteren Teil der Themse bezog, welcher durch Abwässer kontaminiert war. Gegenden, in denen die Neuinfektionsraten niedriger waren, bezogen hingegen Wasser eines anderen Wasserbetriebs, der weiter flussaufwärts Wasser aus der Themse entnahm, welches nicht mit Abwässern in Berührung gekommen war. Da die Versorgung der Stadtteile durch die unterschiedlichen Wasserbetriebe weitestgehend zufällig war, bezeichnete Snow seine Untersuchung als "Experiment...auf höchstem Maßstabe". Da Snow natürlich nicht selbst kontrollieren konnte, welche Personen welches Wasser tranken, wird diese Art der Untersuchung als natürliches Experiment angesehen.

Beispiele aus der jüngeren Geschichte

Gesundheitliche Folgen von ionisierender Strahlung

Durch Atomwaffentests wird ionisierende Strahlung freigesetzt, welche die Zellen von Lebewesen schädigen können. Vor 1963, das heißt vor dem Verbot von Kernwaffenversuchen, konnte die Auswirkung dieser Strahlen auf menschliche Zellen untersucht werden. Auch heute noch können die Folge von ionisierender Strahlung bei Personen untersucht werden, die vor 1963 geboren wurden. Nach dem Reaktorunfall von Tschernobyl wurden ebenfalls Veränderungen in der Häufigkeit des Auftretens verschiedener Erkrankungen, beispielsweise Grauem Star, in den betroffenen Gebieten erfasst und mit den Häufigkeiten direkt vor der Katastrophe verglichen.

Ökonomische Entscheidungen in Quizsendungen

Quizsendungen können als natürliche Experimente aufgefasst werden, um ökonomische Verhaltensweisen, beispielsweise Entscheidungen in Risikosituationen oder kooperatives Verhalten, zu untersuchen. Auch wenn die Situation eine künstliche ist, kann bei Quizshows von einem natürlichen Experiment gesprochen werden, da der Forscher die Situation weder herbeigeführt hat noch in sie eingreift.

Fernsehsendungen und Suizidraten

Die Ausstrahlung der Fernsehsendung Tod eines Schülers durch das ZDF in den Jahren 1980 und 81 wurde von Wissenschaftlern dazu genutzt, zu überprüfen, ob die Darstellung eines Schienensuizids im Fernsehen die tatsächliche Rate an Schienensuiziden beeinflusst (siehe Werther-Effekt). Als Vergleich wurden hierbei die Suizidraten in den Phasen vor

und nach der Ausstrahlung der Sendung herangezogen. Es zeigte sich eine deutliche Erhöhung der Schienensuizide während und unmittelbar nach der Ausstrahlung im Vergleich zum Kontrollzeitraum.

Světová výstava 1873

Světová výstava ve Vídni se konala od 1. května do 2 listopadu [1873](#) ve [Vídni](#), hlavním městě [Rakouska-Uherska](#). Byla to pátá [světová výstava](#) a první v německy mluvícím prostoru. Měla ukázat obnovené sebevědomí Rakouska po prohraných válkách proti [Piemontu/Francii](#) (1859) a [Prusku](#) (1866).

Projekt podpořili liberální politici pod vedením vídeňského starosty [Cajetana Feldera](#) i zástupci rakouského obchodu a zemědělství. V oficiálním programu se říkalo, že mezinárodní výstava má představit kulturní život současnosti i celou oblast národního hospodářství a podpořit jejich další rozvoj.

Místo konání

Za výstaviště byl vybrán [vídeňský Prátr](#), bývalý císařský lovecký revír, který v roce 1766 císař [Josef II.](#) daroval vídeňskému obyvatelstvu jako rekreační oblast. Plocha měla celkovou rozlohu asi 233 hektarů, takže byla asi pětkrát větší než na [Martovo pole](#) v Paříži, kde se konala předchozí světová výstava.

Architektonické řešení bylo v rukou [Carla von Hasenauera](#), který projekt realizoval mimo jiné s architekty Gustavem von Korompayem a Gustavem Gugitzem.

Pro řešení fasád největších pavilonů byly použity [historizující](#) formy, přičemž nosné konstrukce byly z oceli a železa. Typickými příklady jsou Rotunda a Průmyslový palác. Rotunda s tehdy zdaleka největší kopulí světa o průměru 108 metrů byla dominantou a symbolem této světové výstavy. Průmyslový palác byl vybaven čtyřmi branami, z nichž nejvýraznější byl jižní portál s imponantní sochařskou výzdobou.

Areál tvořilo celkem 194 jednotlivých pavilonů využívající nejrůznější mezinárodní architektonické styly.

Velkolepé slavnostní zahájení se konalo v rotundě průmyslové haly za přítomnosti četných představitelů politiky a průmyslu. Arcivévoda Karl Ludwig představil císaři [Františku Josefovi I.](#) ještě nedokončený katalog a přednesl projev. Císař odpověděl rovněž projevem a výstavu zahájil.

Celkem se výstavy zúčastnilo kolem 53 000 podnikatelů, z toho asi 9000 z Rakouska-Uherska. Mezi rakouskými firmami byli známí průmyslníci jako F. M . Hämmerle, [Ludwig Lobmeyr](#), Franz Wertheim a Thonet.

Společnost a politika

Výstava byla také společenskou událostí prvního řádu a pozadím politických dohod. Během šesti měsíců trvání výstavy navštívilo vídeňský dvůr 33 vládnoucích panovníků, 13 následníků trůnu a 20 princů.

6 . června 1873 uzavřeli císař František Josef I . a car [Alexandr II.](#) Schönbrunnskou úmluvu. U příležitosti návštěvy císaře [Viléma I.](#) v doprovodu kancléře [Otto von Bismarcka](#) dne 22. října se k dohodě připojila i [Německá říše](#). Tato smlouva vešla do dějin jako dohoda [spolek tří císařů](#).

Z iniciativy kurátora Wilhelma von Schwarz-Senborna byl do doprovodného programu zařazen kongres, který se zabýval probíhající debatou o patentové ochraně. 4 . až 8 . srpna 1873 se tak odehrál *Mezinárodní patentový kongres* o mezinárodní patentové ochraně. Účastníci zdůvodnili nutnost mezinárodní ochrany a shodli se na základech účinného a užitečného patentového práva.

Největší veřejnou atrakcí byla návštěva [Násira ad-Dína](#), perského šáha, který přijal pozvání výstavní komise. Ten den přišlo 40 000 zvědavých návštěvníků. Šáh 30. července 1873 dorazil s doprovodem asi 60 lidí zvláštním vlakem na nádraží Penzing, kde byl slavnostně přijat. Poté byl převezen na [zámek Laxenburg](#), kde pak pobýval. V historických vídeňských denících se objevují podrobné a někdy ironické zprávy o šáhově činnosti během jeho návštěvy Vídně. Po svém odjezdu nechal nezaplacené účty ve vídeňských obchodech, zejména v klenotnictvích, protože podle svého zvyku Peršané v hostitelských zemích nikdy neplatili, jelikož se domnívali, že by šlo o porušení pohostinnosti. Škody na zámku Laxenburg, kde šáh a jeho doprovod žil, byly tak rozsáhlé, že musel být renovován.

Hospodářský výsledek

Výdaje 19 123 270 zlatých kontrastovaly s 4 256 349 zlatými v příjmech ze vstupenek a pronájmů míst. Schodek financovaný ze státní pokladny tak činil 14 866 921 zlatých. Relativní finanční neúspěch výstavy mohl souviset i s velkým [krachem vídeňské burzy](#) toho roku.

Očekávalo se 20 milionů návštěvníků, ale světovou výstavu navštívilo pouze 7,25 milionu. 2. listopad byl posledním a se 139 037 lidmi nejnavštěvenějším dnem světové výstavy.

Text k analýze – Weltausstellung 1873

Weltausstellung 1873

Die **Weltausstellung 1873** fand vom 1. Mai bis zum 2. November [1873](#) in [Wien](#) statt. Sie war die fünfte [Weltausstellung](#) und die erste im deutschsprachigen Raum.

Sie sollte das wieder gewachsene Selbstbewusstsein [Österreichs](#) nach den verlorenen Kriegen gegen [Piemont/Frankreich](#) (1859) und [Preußen](#) (1866) präsentieren. Das Projekt wurde sowohl von liberalen Politikern unter dem Wiener Bürgermeister [Cajetan Felder](#) als auch von Vertretern der österreichischen Wirtschaft und Landwirtschaft unterstützt. Im offiziellen Programm wurde verlautbart, dass die internationale Ausstellung das Kulturleben der Gegenwart und das Gesamtgebiet der Volkswirtschaft darstellen und deren weiteren Fortschritt fördern soll.

Planung

Bereits im Jahr 1857 wurden Publikationen veröffentlicht, die sich für die Durchführung einer Industrieausstellung zur Förderung der Wirtschaft, zur Erschließung neuer Handelsmärkte und zum Aufbau von Handelsbeziehungen aussprachen. Seit 1862 nahmen der [Niederösterreichische Gewerbeverein](#) und die Niederösterreichische Handels- und Gewerbekammer an der Diskussion teil. Aussteller, die bereits Erfolge vorweisen konnten, betonten den ungeheuren Nutzen solch einer Veranstaltung. Kaiserliche Entschlüsse zur Abhaltung einer Weltausstellung wurden in den Jahren 1866 und 1868 veröffentlicht, gingen jedoch durch die Wirren des Kriegsjahres 1866 und das Bekanntwerden der Planung der Pariser Weltausstellung 1867 unter. Mit dem wirtschaftlichen Aufschwung wurde auch die Weltausstellungsidee 1867 wieder aufgenommen.

Einen entscheidenden Beitrag dazu leistete der Industrielle [Franz von Wertheim](#), damals Präsident der Niederösterreichischen Handels- und Gewerbekammer und des Niederösterreichischen Gewerbevereins. Wertheim veröffentlichte einen Aufruf zur Abhaltung einer Weltausstellung in der „Wochenschrift des Niederösterreichischen Gewerbe-Vereins“. Damit war wohl der Stein endgültig ins Rollen gekommen. 1869 wurde eine Kommission eingesetzt mit der Aufgabe, Vorschläge zu Organisation und Finanzierung zu liefern.

Da bis zum Frühjahr 1870 von der [cisleithanischen](#) Regierung (siehe [Bürgerministerium](#) und Ministerium [Potocki](#)) keine Zusage erfolgte, machte Wertheim mit dem Argument Druck, dass England bereits wieder an die Planung einer Weltausstellung denke. Es lagen auch bereits Anfragen von ausländischen Ausstellungskommissionen zur Bekanntgabe des Termins vor. Am 21. Mai 1870 stellte Handelsminister Sisinio de Pretis aus dem Ministerium Potocki endlich den Antrag zur Durchführung an den Kaiser.

Am 24. Mai 1870 unterschrieb Kaiser [Franz Joseph I.](#) den Erlass zur Abhaltung der Ausstellung. [Erzherzog Karl Ludwig](#), Bruder des Kaisers, wurde zum Protektor und [Erzherzog Rainer](#) zum Präsidenten der Weltausstellung ernannt. Am 9. Jänner 1871 wurde der erfahrene Ausstellungsfachmann [Wilhelm von Schwarz-Senborn](#) als Generaldirektor eingesetzt. Dass er dabei uneingeschränkte Vollmachten erhielt, war seine Bedingung. Im Mai 1871 kam er dann von Paris nach Wien; zu diesem Zeitpunkt begannen die konkreten Planungen.

Am 21. Juli 1871 wurde ein vom Ministerium [Hohenwart](#) eingebrachter Gesetzentwurf zur Gewährung eines staatlichen Kredites in Höhe von 6 Millionen Gulden, der in beiden Häusern des [Reichsrats](#) angenommen worden war, vom Kaiser sanktioniert und in der Folge kundgemacht. Die Hälfte des Betrages war ein Staatszuschuss, die andere Hälfte wurde als *unverzinslicher Vorschuss* bezeichnet, für den im Wege der *Privat-Subscription* ein *Garantiefonds* von Industriellen und verschiedenen Gesellschaften garantierte.

Mit 1. August 1871 eröffnete Schwarz-Senborn ein Büro im Kleinschen Haus in der Praterstraße 42; die Straße war wichtigster Zubringer von der Altstadt zum Weltausstellungsgelände. Alle administrativen Angelegenheiten zur Weltausstellung liefen an dieser Adresse zusammen. Der Schriftsteller, Journalist und Gemeinderat Julius Hirsch, ein Vertrauter von Schwarz-Senborn, wurde zum Präsidialreferenten ernannt. Die Leitung der Kanzleidirektion übernahm der Sektionsrat im k. k. Handelsministerium Georg Thaa, mit der Redaktion der *Officiellen Documente* wurde der spätere Zentralgewerbeinspektor [Franz Migerka](#) beauftragt, die Leitung des offiziellen Katalogs übernahm C. Mack. Zur Unterstützung der Verwaltung stellte man Schwarz-Senborn eine kaiserliche Kommission an die Seite (Organisationsstatut vom 12. September 1871). Dieses halbamtliche Regierungsorgan diente zur Wahrnehmung spezieller exekutiver Aufgaben im Interesse der Öffentlichkeit.

Im Oktober 1872 war für die Bauarbeiten am Prater und sonstige Vorbereitungen die gesamte Summe aufgebraucht, und so wurde dem Ministerium [Auersperg](#) mit entsprechenden Parlamentsbeschlüssen, am 4. April 1873 vom Kaiser sanktioniert, ein zusätzlicher Kredit in Höhe von 9,7 Millionen Gulden bewilligt. Abweichend vom ursprünglichen Gesetz wurde nunmehr das Gesamtbudget von 15,7 Millionen Gulden im Gesetz als *unverzinslicher Staatsvorschuß* bezeichnet.

Aufgrund der ausufernden Budgetüberschreitung wurde Schwarz-Senborn im Juni 1873 ein Kontrollorgan an die Seite gestellt, das unter der Leitung von Josef Fierlinger, Sektionschef im k. k. Ministerium der Finanzen, stand. Dieser Administrationsrat hatte die Aufgabe, Einnahmen und Ausgaben zu kontrollieren. Zu diesem Zeitpunkt konnte ein Defizit nicht mehr verhindert werden, da alle Geschäfte bereits abgeschlossen waren.

Ausstellungsgelände und Architektur

Als Ausstellungsgelände wurde der [Wiener Prater](#), das ehemalige kaiserliche Jagdrevier, das Kaiser [Josef II.](#) bereits 1766 der Wiener Bevölkerung als Erholungsgebiet geschenkt hatte, ausgewählt. Dieses Areal hatte eine Gesamtfläche von etwa 233 Hektar, wovon 16 Hektar bebaut wurden. Die Fläche war etwa fünfmal so groß wie das Gelände des [Champ de Mars](#) in Paris, wo die vorhergehende Weltausstellung stattgefunden hatte.

Begrenzt wurde das Ausstellungsgelände im Südwesten durch die Prater-Hauptallee, im Nordwesten lagen der [Praterstern](#) und der ehemalige [Nordbahnhof](#). Im Südosten wurde das Gelände durch die Auenniederungen und im Nordosten durch die erst 1870 fertiggestellte [regulierte Donau](#) begrenzt.

Die architektonische Leitung lag in den Händen von [Carl von Hasenauer](#), der das Projekt unter anderem mit den Architekten [Gustav von Korompay](#) und [Gustav Gugitz](#) realisierte.

Teil des Anlagekonzepts neben seinen zahlreichen Pavillons waren die Grünanlagen mit ihren Ruhezeiten, Wasserspielen und Baumgruppen. Tausende von „Gasflammen“ waren in dem Ausstellungsgelände verteilt und sorgten für eine fulminante Ausleuchtung des Geländes.

Für die Fassadengestaltung der größten Hallen wurden [historistische](#) Stilformen verwendet, die das aus einer Stahl-Eisen-Konstruktion bestehende Traggerüst ummantelten. Entgegen der typischen Bauweise von Ausstellungsbauten in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, Gerüste in Glas-Eisen-Konstruktionen gestalterisch zu

nutzen, erschien den Wiener Bauherren Eisen als künstlerisches Ausdrucksmittel ungeeignet. Die [Rotunde](#) und der Industriepalast sind die populärsten Beispiele. Die Rotunde ist als das Wahrzeichen der Weltausstellung in die Geschichte eingegangen. Der Industriepalast war mit vier Toren ausgestattet, wobei das Südportal mit der imposanten Skulpturendekoration am auffälligsten war.

Ebenso vertreten waren der Schweizerhaus- bzw. Tirolerhausstil, eine Untergruppe des [Heimatstils](#). Im „Internationalen Dorf“ wurden landestypische Bauernhäuser aufgestellt. Gezeigt wurden hier unter anderem ein Vorarlberger Bauernhaus, zwei Häuser aus Siebenbürgen, ein Gedeler Haus sowie Wohnbaubeispiele aus Kroatien, Rumänien, Russland, Galizien und dem Elsass. Beispiele von bürgerlichen Wohnhäusern mit Inneneinrichtung aus Österreich, Holland und Norwegen sowie eine afrikanische Hütte und der prunkvolle Palast des Vizekönigs von Ägypten wurden ebenfalls präsentiert.

Das Areal bestand aus insgesamt 194 einzelnen Pavillons mit einer Vielzahl von internationalen Baustilen.

Bedeutende Bauwerke (Auswahl)

- [Rotunde](#): Wahrzeichen der Weltausstellung
- Industriepalast: nach ursprünglichen Plänen der Architekten [Eduard van der Nüll](#) und [August Sicard von Sicardsburg](#)
- Maschinenhalle: Länge 800 Meter, Ausstellungsfläche 40.000 m²
- Kunsthalle
- Nachbildung des Osmanischen Ahmed-Brunnens aus Konstantinopel
- Landwirtschaftliche Maschinenhalle
- Kaiserpavillon
- Pavillon des [Österreichischen Lloyds](#)
- [St. Marxer Pavillon](#)
- Pavillon der „Neuen Freien Presse“
- Pavillon des Cercle Oriental
- Nördlicher und Südlicher Pavillon für Kunst
- Pavillon der [Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft](#)
- Persisches Haus

- Ägyptische Baugruppe samt Moschee und Minarett
- Pavillon der Additiven Ausstellung
- Pavillon der Kärntner Montan-Industrie
- Pavillons der Eisenbahngesellschaften
- Agriculture-Hallen West und Ost

Infrastruktur in Weltausstellungsgelände

Die logistische Abwicklung des Ausstellungsaufbaus erfolgte nach dem modernsten Stand der Technik. Unter der Leitung von Chefsingenieur [Wilhelm von Engerth](#) sorgten eine Bau-Abteilung, eine Maschinen-Abteilung sowie eine administrative und technische Rechnungs-Abteilung für die Planung und Durchführung der Arbeit. So waren z. B. für die Maschinenhalle 27 Einheiten [Transmissionsgerüst](#) mit 794 Metern Wellenlänge und mehreren Dampfmaschinen erforderlich sowie acht Kesselhäuser, die halb ins [Souterrain](#) versenkt waren, um eine ungestörte Beaufsichtigung zu ermöglichen.

Hohe Anforderungen mussten die Wasserleitungsanlagen erfüllen. Neben Nutz- und Trinkwasser für Restaurants und sanitäre Anlagen wurde auch Wasser für die Pflege der Gartenanlagen und Reinigung der Ausstellungshallen benötigt. Es musste auch Wasser zur Brandbekämpfung bereitstehen. Drei Wasserwerke wurden errichtet: ein Hochdruck-Wasserwerk mit eigenem Wasserturm, ein Niederdruck-Wasserwerk für die Maschinenhalle und ein Reserve-Hochdruck- und Fontainen-Wasserwerk, das mit einem [Windkessel](#) betrieben wurde. Je nach Bedarf konnten diese untereinander verbunden werden. Die ursprünglich geplante Dimension des Hochdruck-Wasserwerkes wurde bald nach Eröffnung erweitert, da der Wasserverbrauch einiger auf der Ausstellung gezeigter Maschinen höher als erwartet war. Beispielsweise benötigte man für die auf Endlospapier gedruckte Sonderbeilage der *Internationalen Ausstellungszeitung* eine Wassermenge von „3 - bis 4000 Cubikfuss stündlich“. Zur Brandbekämpfung wurden 100 „Feuerwechsler“ in den Hallen sowie 160 Hydranten im Außenbereich montiert.

Die sanitären Einrichtungen wurden von dem Unternehmen John Lennings in London installiert. Mit diesen patentierten englischen „Wasser-Closets“ (WC) verfügte das Gelände über einen Standard, der damals sonst nur Privilegierten zur Verfügung stand. Erst um 1885 wurde diese Einrichtung bei Neubauten in Wien zur Norm.

Vom Nordbahnhof aus wurde eine Verbindungsbahn zum Ausstellungsbahnhof gebaut, der hinter der Maschinenhalle positioniert war. Diese Verbindung erfüllte logistische Anforderungen für den Transport der Baumaterialien ins Ausstellungsgelände.

Im August 1872 ist die Zahl von 5 .000 Arbeitskräften dokumentiert, die allein für den Bau der Ausstellungsgebäude zuständig waren. Für diese wurden von der Gemeindeverwaltung eigene Massenquartiere mit insgesamt 3 .377 Schlafstellen errichtet.

Die Eröffnung

Die spektakuläre Eröffnungszeremonie wurde in Anwesenheit zahlreicher Repräsentanten von Politik und Industrie in der Rotunde der Industriehalle abgehalten. Erzherzog Karl Ludwig überreichte Kaiser [Franz Joseph I.](#) den noch unvollständigen Eröffnungskatalog und hielt eine Ansprache. Diese erwiderte der Kaiser und eröffnete die Ausstellung mit folgenden Worten:

Mit lebhafter Befriedigung sehe ich die Vollendung eines Unternehmens, dessen Wichtigkeit und Bedeutung ich in vollstem Maße würdige. Mein Vertrauen in den Patriotismus und die Leistungsfähigkeit meiner Völker, in die Sympathien und Unterstützung der uns befreundeten Nationen hat die Entwicklung des großen Werkes begleitet. Mein kaiserliches Wohlwollen und meine dankbare Anerkennung sind seiner Vollendung gewidmet. Hiermit erkläre ich die Weltausstellung für eröffnet.

Ausstellungsprofil

Die Ausstellung war sowohl Schauplatz für betriebswirtschaftliche Anliegen wie Präsentation technischer Entwicklungen und Erfindungen, Umsatzsteigerung oder Knüpfen internationaler Kontakte, als auch Bühne zur Förderung der geistigen Kultur und Kulturgeschichte. Durch Wissensvermittlung und Emotionalisierung bei der Darstellung von internationalen kulturellen Begebenheiten sollte die Heimat der ausgestellten Produkte nähergebracht werden. Die Themen Industrie, Maschinen, Landwirtschaft und Kunst waren aufgrund der Fülle der Ausstellungsobjekte räumlich getrennt.

Die österreichische Ausstellung war in 26 Gruppen und 174 Sektionen gegliedert. Neben den Produkten des Industriezeitalters waren das Kunstgewerbe und die Landwirtschaft mit einem breit gefächerten Angebot vertreten. Internationale Beachtung fand der österreichische Beitrag „Bildungswesen“ mit seinen sozialen Aspekten. Ebenso inszeniert wurden kulturelle Manifestationen, Lebenswelten, Essen, Ausstattung und Architektur der ausstellenden Länder.

Die „Additionelle Ausstellung“ widmete sich dem technikhistorischen Rückblick über die Geschichte der Arbeit und der Erfindungen von 1750 bis 1873 aus rein österreichischer Perspektive. Der Ausstellungsfachmann [Wilhelm Exner](#) trug dafür in einer Rekordzeit von acht Monaten österreichweit aus öffentlichen und privaten Sammlungen zahlreiche Exponate zusammen. Im Pavillon der Additionellen Ausstellung

befand sich auch die „Ausstellung über Frauen-Arbeit“, die vom Gewerbefachmann [Franz Migerka](#) initiiert wurde.

Auf der Weltausstellung fanden auch 16 internationale [Fachkongresse](#) statt.

Gliederung des Ausstellungsprogrammes in Gruppen

1. Bergbau- und Hüttenwesen	14. Wissenschaftliche Instrumente
2. Land- und Forstwirtschaft, Wein- und Obstbau und Gartenbau	15. Musikalische Instrumente
3. Chemische Industrie	16. Heereswesen
4. Nahrungs- und Genussmittel als Erzeugung der Industrie	17. Marinewesen
5. Textil- und Bekleidungsindustrie	18. Bau- und Zivilingenieurwesen
6. Leder- und Kautschukindustrie	19. Das bürgerliche Wohnhaus mit Inneneinrichtung
7. Metallindustrie	20. Das Bauernhaus mit Einrichtung und Geräten
8. Holzindustrie	21. Nationale Hausindustrie
9. Stein-, Ton- und Glaswaren	22. Darstellung der Wirksamkeit der Museen für Kunstgewerbe
10. Kurzwarenindustrie	23. Kirchliche Kunst
11. Papierindustrie	24. Objekte der Kunst und Kunstgewerbe früherer Zeiten
12. Graphische Künste und gewerbliches Zeichnen	25. Bildende Kunst der Gegenwart
13. Maschinenwesen und Transportmittel	26. Erziehungs-, Unterrichts- und Bildungswesen

Aussteller und Besucher

Dass mehr als 35 Nationen für eine Beteiligung an der Weltausstellung gewonnen wurden, war eine wesentliche Voraussetzung für das Gelingen einer Weltausstellung.

Ursache für die zahlreichen Zusagen waren sowohl die vielen Reisen der Erzherzöge Karl Ludwig und Rainer als auch der Ausstellungsmitarbeiter in den Orient sowie die exzellenten diplomatischen Kontakte Schwarz-Senborns.

Die westlichen Industrienationen stellten die Präsentation wirtschaftlicher und kultureller Güter in den Vordergrund, wobei die Kolonien jeweils gesondert ausgestellt wurden. Bei den östlichen Nationen stand das Präsentieren ihres Landes und die Kontaktsuche zu den westlichen Nationen im Vordergrund.

Etwa 53.000 Unternehmer beteiligten sich insgesamt an der Ausstellung, davon stammten etwa 9.000 aus [Österreich-Ungarn](#). Unter den österreichischen Unternehmen befanden sich auch heute noch bekannte Industrielle wie [F. M. Hämmerle](#), [Ludwig Lobmeyr](#), [Franz Wertheim](#) und [Thonet](#).

Das [Deutsche Reich](#) betrachtete die Wiener Weltausstellung als deutsche Veranstaltung und förderte die Teilnahme von 8000 deutschen Unternehmen mit einer finanziellen Unterstützung. Frankreich zierte sich vorerst aufgrund der Nachwirkungen vorangegangener militärischer Niederlagen, sagte jedoch schließlich zu und war mit knapp 5000 Ausstellern Nummer drei nach Österreich und dem Deutschen Reich.

Die [britische](#) Regierung versprach sich keinen Gewinn von neuen Absatzmärkten in Wien und hielt sich mit Unterstützungen zurück. Der Mitorganisator [Lionel Nathaniel de Rothschild](#) finanzierte daher die Ausstellung zusätzlich aus privaten Geldmitteln. Die übrigen europäischen Länder Belgien, Niederlande, Norwegen, Schweden, Dänemark, Spanien und Portugal waren schwach vertreten, da sie ebenfalls in Österreich einen schwachen Absatzmarkt sahen. Eine Voraussetzung an der Zusage der [Vereinigten Staaten](#) war die Klärung des Patentrechtes zum Schutze der Aussteller. Österreich schuf daher eine gesetzliche Grundlage, wonach die ausgestellten Exponate während der Ausstellungszeit vor Nachahmung geschützt wurden. Während der Ausstellung fand dann der *Internationale Patentkongress* statt, der eine nachhaltige Lösung bringen sollte. Die Meinung von Österreich als wenig ergiebigen Absatzmarkt vertraten grundsätzlich auch die Vereinigten Staaten, weshalb sich die Teilnahme auf wenige Verkaufsstücke beschränkte.

[Russland](#) steigerte seine Darbietung gegenüber vorherigen Weltausstellungen immens, da [Zar Alexander II.](#) wirtschaftliche Anliegen förderte. Die Länder des Orients und des Fernen Ostens zeigten neben lokaler Kunst ihre Landwirtschaft und Rohstoffe. Ägyptens

Leistungsschau war vom persönlichen Interesse des Vizekönigs Ismael Pascha an der Weltausstellung geprägt. Seine finanzielle Unterstützung ermöglichte eine repräsentative Schau von Rohstoffen und Gebrauchsgegenstände sowie statistisches Material über Geografie und Wirtschaft, Lebens- und Wohnkultur der ägyptischen Nation. Die Teilnahme von Marokko und Tunesien wurde durch die Finanzierung von Privaten möglich gemacht. Persiens Ausstellung wurde von seinem Schah unterstützt. Wiener Unternehmen (unter anderem Franz von Wertheim) finanzierten dazu den Persischen Pavillon.

Das [japanische Kaiserreich](#), eine aufstrebende wirtschaftliche Macht unter der Regierung der kaiserlichen Meiji-Periode, nutzte die Weltausstellung für seine ausgiebige Selbstdarstellung. In Tokio wurden bereits 1872 zwei Vorausstellungen als Bewährungsprobe gezeigt, in denen über 6000 japanische Exponate, die für die Wiener Weltausstellung ausgewählt waren, präsentiert wurden. Eigene Arbeiter errichteten im Gelände kleine Pavillons, künstliche Wasserläufe, Brücken, Hügel. Sogar eines der Nationalheiligtümer, der Tempel von Kyoto, wurde nachgebildet. Ein eigener Ausstellungskatalog wurde von den Japanern hergestellt. Dieser Bildband galt lange als die zuverlässigste Quelle zur Beurteilung der japanischen Verhältnisse im 19. Jahrhundert. 1872 wurde ein „Kunst- und Industriemuseum“ in Japan eröffnet, welches Exponate der Wiener Weltausstellung archiviert. Dieses Ausstellungshaus existiert heute noch als staatliche Einrichtung im Norden Tokios.

Das [Kaiserreich Brasilien](#) präsentierte eine Schau, deren akribische Vorbereitungsarbeiten bereits im Jahr 1868 begonnen wurden. Zur Weltausstellung erschien [Wilhelm Theodor von Schieflers](#) deutsche Übersetzung der geographischen Beschreibung Brasiliens des brasilianischen Schriftstellers [Joaquim Manuel de Macedo](#). Sie wurde im Industriepalast ausgestellt.

Eine interessante und erwähnenswerte Position bezog der [chinesische](#) Hof bezüglich einer Teilnahme an der Weltausstellung. Der Kaiser lehnte eine offizielle Beteiligung mit dem Hinweis ab, wenig von der Idee des Wettbewerbes und der Schaustellung zu halten, vielmehr wäre er der Ansicht, dass der Handel Sache der „untergeordneten Stände“ wäre. Der Initiative des österreichischen Generalkonsuls in Hongkong, Gustav Ritter von Overbeck ist eine Schaustellung chinesischer Waren, wie Tee, Seidenstoffe, Lackwaren oder Elfenbeinschnitzereien zu verdanken. Das [Museum für Völkerkunde](#) und

das [Museum für angewandte Kunst](#) in Wien halten heute einige dieser Exponate zur Besichtigung bereit.

Liste der Ausstellerländer

- Japanisches Kaiserreich
- Chinesisches Kaiserreich
- Siam ([Thailand](#))
- Persien (Iran)
- Türkei mit Besitzungen: Vizekönigreich Ägypten, Tunesien, arabische Halbinsel
- Marokko
- [Griechenland](#)
- [Rumänien](#)
- Russland mit Besitzungen: Kaukasus, Chiwa, Turkestan
- Vereinigte Staaten von Amerika
- Britisch-Nordamerika (Kanada)
- Hawaii (Sandwich-Inseln)
- England mit Besitzungen: [Britisch-Indien](#), Australien, Neuseeland, Ceylon, Bahama-Inseln, Kapland, Jamaika, Mauritius, Queensland, Trinidad, westafrikanische Besitzungen
- Frankreich mit Besitzungen: Algerien, Tahiti, Franz.-Indien, Franz.-Guayana, Neu-Kaledonien, Westafrika, Madagaskar, Martinique, Guadeloupe, Réunion, Senegal, Hinterindien (Cochinchina)
- [Niederlande](#) mit Besitzungen: [Niederländisch-Indien](#) (heutiges Indonesien), Ndl.-Guayana
- Belgien
- [Kaiserreich Brasilien](#)
- Dänemark mit Besitzungen in Übersee
- Schweden

Der Industrielle [Alfred Krupp](#) aus Essen war eine hervorhebenswerte Persönlichkeit unter den Ausstellern. Er verstand es, die Weltausstellung für seine unternehmerische Selbstdarstellung zu nutzen. In einem eigenen Pavillon inszenierte der führende

Stahlproduzent aus Deutschland seine Exponate. Mit einem überschmiedeten, 52.000 kg schweren Gussstahlblock übertraf Krupp alle ausgestellten metallurgischen Erzeugnisse. Er war einer der Verfechter der Idee eines [Technischen Museums](#) in Wien.

In der Eingangshalle der Rotunde war das österreichische Unternehmen [Philipp Haas & Söhne](#) vertreten. Mit ihren ausgestellten Möbelstoffen, Gobelins und Teppichen nach Entwürfen von Prof. Storck stellten sie den Höhepunkt der österreichischen Textilindustrie dar.

Die Ausstellung wurde eifrig von nationalen und internationalen Fachleuten besucht, die eine große Anzahl an gedruckten Publikationen zur Wiener Weltausstellung hinterlassen haben. Ein Teil davon lagert gegenwärtig im Archiv des Technischen Museum in Wien.

Das Ausstellungsgelände war ganztägig von 9.00 bis 19.00 Uhr geöffnet, ab dem 26. Juni sogar bis 22.00 Uhr.

Im gesamten Ausstellungsgelände waren Restaurants, Bierhallen und Caféhäuser verteilt. Eine Kuriosität war ein Indianerwigwam, der von zwei New Yorker Restaurantbesitzern in einem schattigen Teil des Geländes aufgestellt wurde. Schwarze, Indianer und Mischlinge servierten dort typisch amerikanische Drinks. In einem eigenen Musikpavillon sorgten Orchester für permanente Musikunterhaltung. [Johann Strauss](#) führte hier sein für die Weltausstellung komponiertes Werk, die „Rotunden-Quadrille“ auf.

Auszeichnungen an die Aussteller

Die Beurteilung von Exponaten in einer Ausstellung und die Verleihung von Medaillen hatte für die Aussteller einen hohen Stellenwert und war gleichzeitig Motivation, als Aussteller mitzuwirken. Die Wiener Unternehmen Lobmeyr, Haas und Thonet begründeten ihren Weltruhm mit der Prämierung ihrer Exponate auf früheren Ausstellungen, ebenso der Kölner Schokoladen- und Zuckerwarenproduzent [Franz Stollwerck](#), der mit einer Medaille prämiert und von Kaiser Franz Joseph von Österreich zum [k .u .k . Hoflieferanten](#) ernannt wurde. Die internationale Jury bestand aus 956 Personen. Am 18. August 1873 fand beispielsweise in der Wiener [Winterreitschule](#) die feierliche Preisverleihung der Ehrendiplome statt. Die Jury hatte dafür aus ausgestellten Meisterwerken aller teilnehmenden Nationen auf dem Gebiet der Kunst und Industrie 430 Unternehmen ausgewählt.

Insgesamt wurden 25.572 Medaillen vergeben: 8 .687 Verdienstmedaillen, 2 .929 Fortschrittsmedaillen, 2 .162 Medaillen für Mitarbeiter, 977 Kunstmedaillen, 310 für guten Geschmack, 10.166 Anerkennungsdiplome und 441 Ehrendiplome; davon gingen 6 .158 an österreichische Aussteller. Die Entwürfe der Medaillen stammen in Gemeinschaftsarbeit vom k. k. Hofmedailleur [Josef Tautenhayn](#) mit den Bildhauern [Josef Cesar](#) und [Rudolf Weyr](#) und dem württembergischen Hofmedailleur [Karl Schwenzer](#).

Gesellschaft und Politik

Die Ausstellung war auch ein gesellschaftliches Ereignis ersten Ranges und Hintergrund politischer Vereinbarungen. Während der sechs Monate der Ausstellung statteten 33 regierende Fürsten, 13 Thronfolger und 20 Prinzen dem Wiener Hof einen Besuch ab.

Neben Persönlichkeiten aus [Österreich-Ungarn](#), wie [Kronprinz Rudolf](#) und [Gyula Graf von Andrassy](#), österreichisch-ungarischer Außenminister, zählten auch die Mitglieder vieler Dynastien und Adelshäuser, unter anderen König [Leopold II.](#), König [Viktor Emanuel II.](#) von [Italien](#), [Karl XV.](#), der preußische [Kronprinz Friedrich III.](#), die preußische [Kronprinzessin Victoria](#), [Prinz Albert von Sachsen](#), [Prinz Friedrich Wilhelm von Preußen](#), [Albert Eduard](#), [Prinz von Wales](#) mit Sohn [Prinz Arthur](#), [Kronprinz Friedrich von Dänemark](#), Fürst [Nikolaus I . von Montenegro](#) sowie Diplomaten aus der ganzen Welt zu den Besuchern. Für die kaiserliche Familie waren diese Besuche mit den üblichen zeremoniellen Repräsentationsaufgaben verbunden. Sogar die sonst öffentliche Auftritte scheuende [Kaiserin Elisabeth](#) kam ihren Repräsentationspflichten nach. Auch die [Iwakura-Mission](#) besuchte die Weltausstellung und berichtete ausführlich darüber.

Dreikaiserabkommen

Am 6. Juni 1873 wurde zwischen Kaiser [Franz Joseph I .](#) und Zar [Alexander II.](#) die [Schönbrunner Konvention](#) abgeschlossen. Anlässlich des Besuches von Kaiser [Wilhelm I .](#) in Begleitung des Reichskanzlers Graf [Otto von Bismarck](#) am 22. Oktober trat auch das [Deutsche Reich](#) dem Abkommen bei. Dieser Kontrakt ging als [Dreikaiserabkommen](#) in die Geschichte ein.

Internationaler Patentkongress

Auf Initiative des Kurators Wilhelm Freiherr von Schwarz-Senborn wurde in das Rahmenprogramm ein Kongress aufgenommen, der die anhaltende Debatte des Patentschutzes zum Thema hatte. So fand von 4. bis 8. August 1873 der *Internationale Patentkongress* zur Erörterung des internationalen Patentschutzes statt. Die Teilnehmer begründeten die überstaatliche Notwendigkeit und einigten sich auf die Grundlagen für ein wirksames und nützliches Patentgesetz.

Der persische Schah in Wien

Die größte Publikumsattraktion war der Besuch von [Naser al-Din](#), Schah von Persien, der einer Einladung der Ausstellungskommission gefolgt war. 40.000 neugierige Besucher wurden an diesem Tag eingelassen. Der Schah traf mit einem Gefolge von ca. 60 Personen am 30. Juli 1873 in einem „[Separathofzug](#)“ am [Penzinger](#) Bahnhof ein, wo er feierlich empfangen wurde. Danach wurde er nach [Schloss Laxenburg](#) gebracht, wo er während seines Aufenthaltes residierte. Über die Aktivitäten des Schahs während seines Wiener Besuches existieren ausführliche und teils ironische Berichte in historischen Wiener Tageszeitungen. Nach seiner Abreise hinterließ er offene Rechnungen in Wiener Geschäften, insbesondere bei Juwelieren, da Perser gemäß einer Landessitte niemals in Gastländern bezahlten, weil sie dadurch die Gastfreundschaft zu verletzen glaubten. Die Schäden in dem vom Schah und seinem Gefolge bewohnten Schloss Laxenburg waren so beträchtlich, dass dieses renoviert werden musste.

Fotografie im Weltausstellungsgelände

Die Generaldirektion der Wiener Weltausstellung vergab eine Konzession für fotografische Aufnahmen im Weltausstellungsgelände. Die beauftragten Unternehmer [Oscar Kramer](#) (technischer Leiter: [Gustav Jägermayer](#)), [Frankenstein & Comp](#) (technischer Leiter: Michael Frankenstein), J . Löwy ([Josef Löwy](#), technischer Leiter: Max Jaffé) und György Klösz gründeten zu diesem Zweck die „[Wiener Photographen-Association](#)“.

Bereits ab 8. Juni 1872 wurde der Baufortschritt am Gelände fotografisch dokumentiert. In einem eigenen Pavillon wurden die Bilder zum Verkauf angeboten. Die gesamte Bildproduktion umfasste etwa 2 .200 Aufnahmen. Diese wurden 1874 im „General-Catalog photographischer Erzeugnisse der Wiener Photographen-Association für die Weltausstellung 1873“ veröffentlicht. 1874 trennten sich die Mitglieder und teilten den

Bildbestand unter sich auf. 250 dieser Fotografien sind im [Technischen Museum](#) in Wien archiviert.

Probleme während der Ausstellung

Das Dach der Rotunde erwies sich als undicht. Immer wieder strömte das Wasser durch das Dach ins Innere.

Die Arbeiten zur Instandsetzung des Aufzuges im Ost-Transepte der Rotunde wurde erst am 19. Oktober 1873 beendet und zum Verkehr freigegeben. Dies war zwei Wochen vor Ausstellungsende. Bei jener Probefahrt barst eine der teleskopartig ineinander liegenden Röhren, worauf der Lift stecken blieb.

Die Rolle des Ausstellungsleiters Schwarz-Senborn

Wilhelm Freiherr von Schwarz-Senborn erklärte vor der Regierung und dem Reichsrat, die Ausstellung mit einem Budget von sechs Millionen Gulden durchführen zu können, ehe es konkrete Pläne für die Regulierungs- und Bauarbeiten gab. Im Mai 1871 begannen die Vorbereitungen für den Bau des Weltausstellungsgeländes.

Ursprünglich vorgesehene einfache Regulierungsarbeiten am Donauufer beim Wurstlprater mündeten bald in ein Mammutprojekt und ließen die Kosten explosionsartig in die Höhe schnellen. Im Zuge dessen ließ er rücksichtslos die alten Buden schleifen und zwang so die Besitzer, teurere, salonfähige Bauten errichten zu lassen. Ebenso untersagte er Gauklern und Stndlern die Betreibung ihrer Geschäftstätigkeit, obwohl sie eine offizielle Genehmigung der Stadt Wien hatten. Schwarz-Senborn wollte mit diesem Schritt für mehr Sicherheit der Weltausstellungsbesucher sorgen. Dies war Anlass für schärfste Kritik von Bürgermeister Cajetan Felder. Gemäß historischen Zeitungsberichten ist es ihm damit gelungen, die Wiener Volksmassen von diesem Gelände zu vertreiben und damit die früher wohlhabenden Praterwirte zu ruinieren. Diese Bauarbeiten beim Wurstlprater in diesem Umfang gehörten nicht zum Aufgabengebiet von Schwarz-Senborn. Mit seinem absolutistischen Führungsstil, alle Aufgaben an sich zu reißen und alles selbst entscheiden zu wollen, hagelte es seit Beginn Kritiken. Der Fortgang der Bauarbeiten verzögerte sich dadurch immer mehr, und bald war auch der Budgetrahmen gesprengt. Das Budget musste nach kurzer Zeit auf 16 Millionen Gulden erhöht werden. So war das Ausstellungsgelände noch lange nach Eröffnungsbeginn eine chaotische Baustelle.

Während der Ausstellung wurde dann die Unübersichtlichkeit des gesamten Geländearrangements und die verwirrende Planlosigkeit in den Ausstellungskatalogen kritisiert.

Der Generaldirektor ging in der Öffentlichkeit mit einer rücksichtslosen Zuversicht an sein Werk heran. Diese bewirkte, dass sich die Erwartungen der Wiener Bevölkerung bezüglich der materiellen Nachwirkungen der Ausstellung zu einer vollständigen Siegesgewissheit steigerten. In diesem Gefühl wurde von kleinen Unternehmern wie Industriellen überspannte Investitionen unternommen, um möglichst an diesem Erfolg partizipieren zu können. Die Enttäuschung trat bereits kurz nach Eröffnung ein. Eine Fülle an unglücklichen Ereignissen, wie schwere Regengüsse Tage vor der Eröffnung, wodurch sich der Prater in ein Sumpfgelände verwandelte, der Wiener [Börsenkrach](#) kurz nach Eröffnung und die damit einhergehende Wirtschaftskrise mit zahllosen Unternehmenspleiten sowie eine ausbrechende [Choleraepidemie](#) in den Wiener Elendsvierteln, hielt in den ersten Monaten viele Besucher fern. Auch die stetig wachsende Besucherzahl ab September 1873 konnte die Umsatzerwartungen nicht mehr erfüllen.

Die Rolle der Berichterstattung

Mit dem Eintreffen von Schwarz-Senborn in Wien und gleichzeitigem Beginn der Vorbereitungen im Sommer 1871 setzte in nationalen und internationalen Tages- und Wochenblättern ein intensives Interesse an der kommenden Weltausstellung ein. In den Jahren 1872 und 1873 beherrschte das Thema in besonderem Ausmaß die Wiener Tagblätter. Viele Zeitungen druckten regelmäßig Weltausstellungsbeilagen. Die Beilage der „Neuen Freien Presse“ mit dem Titel „Internationale Ausstellungszeitung“ erschien in Zusammenarbeit mit Schwarz-Senborn und weiteren Organisatoren, wie Wilhelm Exner. Damals bereits stand die Berichterstattung der Tagblätter unter dem Einfluss von betriebswirtschaftlichen Überlegungen, also der Auflagensteigerung, hatten daher eher unterhaltenden als kritischen Charakter.

Eine eigene für die Ausstellung gegründete Zeitung, die „[Wiener Weltausstellungs-Zeitung](#)“, wartete mit der umfangreichsten Berichterstattung auf. Diese erschien von 18. August 1871 bis Anfang 1873 zweimal wöchentlich und ab 1873 in täglicher Ausführung. Nach dem Ende der Weltausstellung setzte sie ihr Erscheinen unter dem Namen „Internationale Ausstellungszeitung“ fort. Ein weiteres Medium, die „Allgemeine

„Illustrierte Weltausstellung-Zeitung“ wurde von renommierten Fachleuten mit Beiträgen beliefert sowie von einigen ausländischen Kommissionen als ihr offizielles Mitteilungsblatt betrachtet.

Während der Bautätigkeit wurde ebenso detailliert über den Fortschritt der Arbeiten, wie später über jeden einzelnen Ausstellungstag selbst berichtet. Neben Berichten über ausstellende Unternehmen, Beschreibungen der Waren und Kulturgüter waren die zahlreichen Besucher aus dem Ausland beliebtes Thema. Besonderem Interesse war auch dem Besuch des persischen Schahs und seinem Gefolge gewidmet. Konnten noch vor Beginn der Ausstellung die Medien in zwei Gruppen kategorisiert werden, nämlich die ausstellungsfreundlichen Blätter und die Gegner, so wurde seit Bekanntwerden der Ausmaße des Defizites die kritischen Stimmen in den Medien immer weiter verbreitet.

Überlegungen über Finanzierung und Durchführung einer Weltausstellung wurden besonders in volkswirtschaftlich orientierten Zeitungen thematisiert, und die fehlende Ausstellungsreife der österreichischen Wirtschaft, der unvollendete Ausbau Wiens, der allgemeine Wohnungsmangel, die zu kurze Vorbereitungszeit, die Kostenüberschreitung und nicht zuletzt das autoritäre und willkürliche Handeln von Generaldirektor Schwarzenborn standen im Zentrum der Kritik. Mit tiefem Misstrauen begegneten sich die Medien gegenseitig, was die Auswahl der beschriebenen Unternehmen anbelangte. Den Journalisten wurde vorgeworfen, Zeilenhonorare von der Industrie entgegengenommen zu haben. Daneben erschienen auch eine Reihe von Witz- und Karikaturblättern, die nennenswerte Ereignisse rund um die Weltausstellung als [Persiflage](#) aufbereiteten. Dies waren unter anderem der „[Floh](#)“, der „[Kikeriki](#)“ und „[Die Bombe](#)“. Auch in der Literatur wurden die Mängel der Ausstellung und der österreichische Bürokratismus, der sie umgab, heftig kritisiert.

Von der damaligen wirtschaftlichen Euphorie vor Beginn der Ausstellung mitgerissen, existierten in [Cisleithanien](#) zum Zeitpunkt der Eröffnung bereits 866 verschiedene Blätter, wovon alleine in Wien 355 erschienen. Nach den wirtschaftlichen Turbulenzen im selben Jahr sank die Zahl wieder auf den vorherigen Stand von 616 Stück. Das neu gegründete Blatt vom Gründer der „Presse“, [August Zang](#), „Finanzielle Fragmente“ musste nach der Weltausstellung wegen zu heftiger Polemik sein Erscheinen wieder einstellen, da es von der k. k. Staatsanwaltschaft beschlagnahmt wurde.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass der Materialreichtum der historischen Berichterstattung aus gegenwärtiger Seite eine wichtige Quelle für die Überschaubarkeit der damaligen Ereignisse bietet.

Fazit der Weltausstellung

Ausgaben in der Höhe von 19.123.270 Gulden standen 4.256.349 Gulden an Einnahmen aus Eintrittskarten und Platzmieten gegenüber. Das aus der Staatskasse finanzierte Defizit betrug somit 14.866.921 Gulden.

20 Millionen Besucher wurden erwartet, jedoch nur 7,25 Millionen haben die Weltausstellung besucht. Der 2. November war der letzte und gleichzeitig mit 139.037 Personen der meistbesuchte Tag der Weltausstellung.

Kurzfristige und nachhaltige Auswirkungen

Während des Ausstellungszeitraums wurde in den österreichischen, deutschen, französischen und englischen Zeitungen immer wieder von exorbitant hohen Preisen bei der privaten Zimmervermietung, bei den Hoteliers, in der Gastronomie und bei Waren des täglichen Gebrauches berichtet. Der Autor der wöchentlichen Kolumne „Feuilleton“ in der „Wiener Sonn- und Montags Zeitung“ vom 4. Mai 1873 berichtet von einem Fiaker, der für die Fahrt zur Weltausstellung 40 Gulden verrechnete, und entsinnt sich, bei seinem Rundgang durch die Ausstellung in einer Speisekarte ein „Backhuhn“ um etwa 120 Gulden entdeckt zu haben.

Entwicklung Wiens

Die Ausstellung hatte nachhaltigen Einfluss auf den Urbanisierungsprozess [Wiens](#). Um den erwarteten Besucherandrang bewältigen zu können, wurde von 1868 bis 1873 das Eisenbahnnetz auf mehr als die doppelte Länge erweitert. 1859–1865 war der Neubau des [Nordbahnhofs](#) beim [Praterstern](#) erfolgt, der für den Ausstellungsaufbau logistische Bedeutung erlangte; eine Stichbahn wurde direkt ins Ausstellungsgelände geführt. Über die [Verbindungsbahn](#) (die heutige [Schnellbahn-Stammstrecke](#)) konnten auch Züge von West-, Süd- und Ostbahn direkt zum Nordbahnhof geführt werden.

Im gesamten Umfeld wurde das Verkehrsnetz ausgebaut: Vom Praterstern führte die 1872 so benannte [Ausstellungsstraße](#) (ab 1. Mai 1873 [Wiener Pferdetramwaylinie](#); seit 2008 verläuft die [U -Bahn-Linie U2](#) in Tieflage unter der Straße) schnurgerade zum Ausstellungsgelände; dessen Hauptportal war von der [Prater-Hauptallee](#) durch die

zur [Rotunde](#) führende *Kaiserallee* (so der Name bis heute) erreichbar, in deren Nähe die Endstation einer anderen Pferdetramwaylinie eingerichtet wurde. Nord-, Nordwest- und Franz-Josefs-Bahnhof wurden am 1. Mai 1873 durch eine weitere Tramwaylinie verbunden. Vom Norden der Altstadt führte die neue [Augartenbrücke](#), am 6. Juni 1873 für den Verkehr geöffnet, an Stelle einer alten Holzbrücke in den 2. Bezirk.

Eine weitere Entscheidung der Stadtpolitik in Vorbereitung der Weltausstellung war 1868 die erste, 1870–1875 realisierte [Donauregulierung](#), um Überschwemmungen in den eingemeindeten Vorstädten und im Prater zu verhindern. Das neue Bett des Hauptstroms der Donau, nordöstlich knapp neben dem Ausstellungsgelände, wurde zwar erst 1875 in Betrieb genommen, war aber auf Plänen des Geländes bereits wie fertig eingezeichnet. Die neu geschaffene rechte Uferkante (heute [Handelskai](#) und [Donauuferbahn](#)) sicherte das Gelände vor Überschwemmungen. Die Personenschiffahrt fand im Weltausstellungsjahr aber noch auf der heutigen [Alten Donau](#), dem damaligen Hauptstrom, und im [Donaukanal](#) (siehe unten) statt.

Noch während der Weltausstellung, am 24. Oktober, konnte die [I. Wiener Hochquellenwasserleitung](#), zu deren Bau man sich aufgrund wiederholter, durch verschmutztes Wasser verursachter Krankheiten entschloss, von Kaiser Franz Joseph I. beim [Hochstrahlbrunnen](#) beim [Schwarzenbergplatz](#) feierlich eröffnet werden.

Das Ausstellungsgelände wurde mit Fahrwegen und großzügigen Wagenabstellplätzen erschlossen. Straßennamen wie Ausstellungsstraße, Perspektivstraße, Rotundenallee, Zufahrtsstraße, Südportalstraße und Nordportalstraße weisen noch heute darauf hin. Im Prater wurden alte, desolate Buden geschleift und durch neue Häuser ersetzt. In der [Kärntner Straße](#), der Hauptstraße der Altstadt, sorgte die Kommunalverwaltung 1872 für einen haltbaren, lärmdämpfenden Straßenbelag aus „bituminösem Kalkstein“, um ein attraktives, großstädtisches Stadtbild zu bieten. Dieses Asphaltpflaster war der erste erfolgreiche Versuch, einen dauerhaften Straßenbelag zu erzeugen.

Die österreichische [Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft](#) eröffnete einen Linienschiffsverkehr mit sechs „Dampfomnibussen“ auf dem [Donaukanal](#). Diese verkehrten von der [Sophienbrücke](#) (der heutigen Rotundenbrücke) und vom [Karlskettensteg](#) über [Nußdorf](#) flussaufwärts nach [Korneuburg](#). Wegen mangelnder Rentabilität wurde diese Verbindung nach Ende der Weltausstellung wieder eingestellt.

Das gleiche Schicksal ereilte die Leopoldsbahn und einige Straßenbahnlinien in den Prater, die aus Anlass der Weltausstellung gebaut wurden.

Insgesamt wurde der Bauboom, der in Wien mit dem Abriss der Stadtmauer ab 1858 und dem Bau der [Wiener Ringstraße](#), 1865 eröffnet, begonnen hatte, in Zusammenhang mit dem Weltausstellungsprojekt unvermindert fortgesetzt. Einige Vorhaben, wie die Donauregulierung (siehe oben) oder der Bau der [Kahlenbergbahn](#) auf den Wiener Aussichtsberg, konnten erst nach 1873 fertiggestellt werden. Das Weltausstellungsjahr trug jedenfalls zur beschleunigten Entwicklung Wiens zu einer internationalen Metropole des Industriezeitalters wesentlich bei.

Kontakte und Handelsbeziehungen

Die Exposition der Länder des Orients und des Fernen Ostens waren ein erster und durchaus gelungener Versuch, ein lebendiges Bild von Land, Kultur und Wirtschaftsgütern zu vermitteln. In der Weltausstellung entstand reger Austausch unter den teilnehmenden Nationen, und in dieser Zeit wurden zahlreiche Handelskontakte geknüpft.

Museumsgründungen

Schwarz-Senborn gründete bereits im Jahr 1872 mit Unterstützung von Erzherzog Rainer das „Athenaeum“. Schwarz-Senborn ließ für sein Institut ganze kunstgewerbliche Kollektionen für Untersuchungen der Rohstoffe und Bearbeitungsmethoden sammeln. Die beiden Mitteilungen des Athenaeums enthalten umfangreiche Listen aller Spenden, Bücher und Warenmuster, darunter auch 13 auf der Weltausstellung präsentierte Kollektionen, die zum Teil von privaten Sammlern abgegeben wurden. Als Schulungs- und Ausstellungsgebäude sollte einerseits ein Bau in der Gumpendorfer Straße adaptiert werden, andererseits wurde dem Athenaeum ein Holzgebäude von der Ausstellung sowie der russische Kaiserpavillon gespendet, die für das Institut verwendet werden sollten. Nach der Entsendung Schwarz-Senborns in die USA wurde das Athenaeum aufgelöst.

Nach dem Ende der Weltausstellung kam es zu Streitigkeiten zwischen Wilhelm Schwarz-Senborn, dem Niederösterreichischen Gewerbeverein, dem Handelsminister [Anton von Banhans](#) und weiteren Beteiligten über die zukünftige Verwendung der Ausstellungsobjekte. Der „Niederösterreichische Gewerbeverein“ mit Wilhelm Exner als Ausstellungsexperten bereitete lange die Gründung

des [Technologischen Gewerbemuseums](#) vor. In dem Ausstellungskonzept waren ursprünglich die Exponate des „Athenaeum“s vorgesehen. Exner suchte die Zusammenarbeit mit Handelsminister Anton von Banhans und erreichte die Überführung der von der Ausstellung übrig gebliebenen Objekte in die Sammlung des Gewerbemuseums.

Aus Anlass der Additionellen Ausstellung wurde die Idee zur Gründung eines österreichischen Museums für technische Entwicklungen und Erfindungen gelegt. Die an der Organisation der Weltausstellung beteiligten [Wilhelm Exner](#) und [Franz Migerka](#) sowie weitere engagierte Ausstellungsteilnehmer wie der Industrielle [Arthur Krupp](#) gehörten zu den treibenden Kräften bei der Ausführung dieser Idee. Im Jahr 1918 erfolgte die Eröffnung des [Technischen Museums für Industrie und Gewerbe](#) in Wien.

Aufgrund wertvoller entstandener kultureller Beziehungen mit den orientalischen Ausstellerländern konstituierte sich im Pavillon Cercle Oriental des [Emil Hardt](#) in der orientalischen Abteilung der Weltausstellung das "Comité für den Orient und Ost-Asien". Bereits während der Weltausstellung sammelten die Mitglieder Rohstoffe, Handelswaren und Kunstgegenstände aus dem ostasiatischen Raum. Im Jahre 1874 gründete das Comité das „Orientalische Museum“ und brachte die Sammlung in den Bestand ein. Das Orientalische Museum wurde 1886 in „[Österreichisches Handelsmuseum](#)“ umbenannt. Als dessen Direktor [Arthur von Scala](#) 1897 abtrat, um die Leitung des „Museums für Kunst und Industrie“ (heute [Museum für angewandte Kunst](#)) zu übernehmen, wechselte ein großer Teil der Sammlung mit ihm. Seither konzentrierte sich das Handelsmuseum vermehrt auf Handelskontakte. 1898 wurde die Einrichtung um eine „Exportakademie“ erweitert. Orientalische und kunstgewerbliche Waren wurden 1907 an das „Museum für Kunst und Industrie“, an die „Anthropologisch-Ethnographische Abteilung des k. k. Naturhistorischen Hofmuseums“ (heute „Weltmuseum Wien“) und an das „Technische Museum Wien“ abgegeben. Mit der Auflösung der Exportakademie 1922 wurde die verbliebene Warensammlung an die "Hochschule für Welthandel", die heutige "Wirtschaftsuniversität Wien", übergeben.

Weitere Nutzung des Geländes

Kurz nach Ende der Weltausstellung hatte man bereits mit der Demolierung der Gebäude begonnen. Übrig blieben vorerst die Rotunde, die Maschinenhalle und der Nördliche und Südliche Pavillon für Kunst. Die Maschinenhalle wurde als Lagerhalle weiterverwendet.

In einem Zeitungsartikel von 1923 wird von den beiden Pavillons für Kunst berichtet, die als Ateliers in Verwendung sind. Der Nördliche Pavillon wurde im Zweiten Weltkrieg zerstört und mit veränderter Fassade neu errichtet. Der Südliche Pavillon ist bis heute erhalten, beide werden als [Bildhauerateliers des Bundes](#) genutzt. Das renovierungsdürftige Gebäude befindet sich zwischen der [Trabrennbahn Krieau](#), die 1878 eröffnet wurde, und dem [Ernst-Happel-Stadion](#). Die heute als [Konstantinhügel](#) bekannte Bodenerhebung entstand während der Bauphase aus aufgeschüttetem Aushubmaterial.

Die Rotunde konnte nach der Ausstellung aus finanziellen Gründen nicht mehr, wie ursprünglich vorgesehen, abgetragen werden, weshalb sie weiterhin für kommerzielle Veranstaltungen und Ausstellungen genutzt wurde. Nach 64-jähriger Nutzung fiel die Rotunde am 17. September 1937 einem Großbrand zum Opfer.

Auf dem südöstlichen Drittel des Weltausstellungsgeländes eröffnete 1878 die [Trabrennbahn Krieau](#).

Die nordwestlichen zwei Drittel des Weltausstellungsgeländes wurden von 1921 bis um 2000 als *Messegelände* von der [Messe Wien](#) genutzt und waren Jahrzehnte lang vor allem durch die regelmäßigen Frühjahrs- und Herbstmessen (allgemeine Messen ohne spezielles Thema) stark besucht. Diverse Unternehmen errichteten dazu eigene Pavillons auf dem Gelände. Bis 2004 wurden dann auf dem nördlichen Drittel, im Eigentum der städtischen Messe-Besitzgesellschaft, von dieser mit Mitteln der Stadt Wien (ca. 190 Millionen Euro) vier neue Messehallen und ein Messe-Kongresszentrum errichtet. Als Pächter sind nun die Reed Messen, ein internationaler Messebetreiber, für die Bespielung verantwortlich; seit 2008 ist die neue Messe Wien über die U -Bahn-Stationen [Messe-Prater](#) und [Krieau](#) erreichbar.

Auf dem westlichen Drittel wurde 2013 nach vier Jahren Bauzeit der [neue Campus](#) der [Wirtschaftsuniversität Wien](#) eröffnet. 2015 wurde auf dem westlichsten Teilstück des einstigen Areals das neue Gebäude der [Sigmund-Freud-Privatuniversität](#) eröffnet.

Die große Kreuzung der ehemaligen südlichen Zufahrt zur Rotunde bzw. zum Messegelände, der Kaiserallee, mit der den Südrand des WU-Geländes begrenzenden Südportalstraße wird seit etwa 2007 auf Stadtplänen, auch auf dem elektronischen der Stadtverwaltung, als [Rotundenplatz](#) bezeichnet.

Text k analýze – Křovinář kostkovaný

Křovinář kostkovaný

Křovinář kostkovaný (lat. *Liophloeus tessulatus*) je [brouk](#) z čeledi [nosatcovitých](#) (Curculionidae).

Popis

Podsadití, silně zakřivení brouci mají délku 7 až 11 milimetrů. Jejich tělo je pokryto světle šedými, hnědými nebo měděnými šupinami. Liché prostory mezi elytra mají tmavé skvrny. Štít je trochu světlejší. Sosák je vpředu mírně rozšířen a má na horní straně tři kýly, které se sbíhají směrem dozadu. Přední a střední femur (stehno) mají malé zoubky. Štětiny na špičkách tibie (holeně) jsou černé.

Rozšíření

Druh je rozšířen v Evropě. Na severu výskyt zasahuje do jižního Norska, středního Švédska a jižního Finska. Druh je také zastoupen na [Britských ostrovech](#) a je někdy běžný. Ve střední Evropě je jedním ze dvou zástupců rodu mimo *Liophloeus lentus*.

Způsob života

Převážně noční brouci jsou obvykle pozorováni od dubna do poloviny července. Brouk preferuje chladnější, vlhká stanoviště. Vyskytují se zejména na [břečťanu](#) (*Hedera*) a [podbělu](#), ale také na [pcháči plazivém](#), [kerblíku lučním](#) a [bolševníku](#). Larvy se vyvíjejí na kořenech těchto rostlin. Vývoj brouka trvá dva roky. Druh se většinou [rozmnožuje partenogeneticky](#), na horách může být rozmnožování i oboupohlavné.

Taxonomie

Druh byl pojmenován *Curculio tessulatus* v roce 1776 [Otto Friedrichem Müllerem](#) v roce 1776, kdy byl vědecky popsán. Kromě tohoto označení lze v literatuře nalézt toto synonymum:

- *Liophloeus schmidti*, (Boheman, 1824)

Text k analýze – Würfelfleckiger StaubrüSSLer

Würfelfleckiger StaubrüSSLer

Der **Würfelfleckige StaubrüSSLer** (*Liophloeus tessulatus*) ist ein [Käfer](#) aus der [Familie](#) der [Russelkäfer](#) (Curculionidae).

Merkmale

Die gedrunghenen, stark gewölbten Käfer sind 7 bis 11 Millimeter lang. Sie sind mit hellgrauen, braunen oder kupferfarbenen Schuppen bedeckt. Die ungeraden Zwischenräume der [Flügeldecken](#) weisen dunkle Flecke auf. Das [Schildchen](#) ist etwas heller. Der RüSSL ist vorne schwach erweitert und weist auf der Oberseite drei nach hinten zusammenlaufende Kiele auf. Die vorderen und mittleren [Femora](#) sind mit kleinen Zähnen versehen. Die Bürstchen an den Spitzen der [Tibien](#) sind schwarz.

Verbreitung

Die Art ist in Europa weit verbreitet. Im Norden reicht das Vorkommen bis nach Südnorwegen, Mittelschweden und Südfinnland. Auf den [Britischen Inseln](#) ist die Art ebenfalls vertreten und zum Teil häufig. In Mitteleuropa ist sie neben [Liophloeus lentus](#) eine von zwei Vertretern der Gattung.

Lebensweise

Die überwiegend nachtaktiven Käfer beobachtet man gewöhnlich von April bis Mitte Juli. Die Käferart bevorzugt kühlere, feuchte Lebensräume. Man findet sie insbesondere an [Efeu](#) (*Hedera*) und [Huflattich](#), aber auch an [Acker-Kratzdistel](#), [Wiesen-Kerbel](#) und [Bärenklau](#). Die [Larven](#) entwickeln sich an den Wurzeln dieser Pflanzen.¹³

¹Die Entwicklung bis zum fertigen Käfer dauert zwei Jahre. Die Art pflanzt sich gewöhnlich [parthenogenetisch](#) fort, lediglich im Gebirge kann die Fortpflanzung auch zweigeschlechtlich sein.

Taxonomie

Die Art wurde 1776 von [Otto Friedrich Müller](#) als *Curculio tessulatus* O. F. MÜLLER, 1776, wissenschaftlich beschrieben. Neben dieser Bezeichnung finden sich in der Literatur folgende [Synonyme](#):

- *Liophloeus schmidtii* BOHEMAN, 1824

Text k analýze – Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou

Starý židovský hřbitov v Lipníku nad Bečvou

Starý židovský hřbitov Lipník nad Bečvou je [židovský hřbitov](#) ve městě [Lipník nad Bečvou](#) v [okresu Přerov](#) v [Olomouckém](#) kraji.

Historie

V roce 1567 koupili pro hřbitov lipničtí Židé pozemek jižně od centra města. Doložen je až do roku 1883. Vedle starého hřbitova byl v roce 1883 založen nový hřbitov.

V roce 1942 byl starý hřbitov zničen německým [Wehrmachtem](#). Po [druhé světové válce](#) bylo na nový hřbitov přivezeno asi 160 kompletních náhrobků a 20 fragmentů náhrobků, které tam byly umístěny u západní strany jižní zdi. Prostor starého hřbitova byl přeměněn na park s dětským hřištěm a [volejbalovým hřištěm](#).

Po roce 1989 byl starý hřbitov kompletně zrekonstruován. Ohradní zeď z [lomového kamene](#) byla obnovena do téměř původního tvaru a dosud zachované náhrobky byly umístěny na původní místo.

Popis

Hřbitov je situován asi 200 m jižně od náměstí T . G . Masaryka mezi ulicemi J . V . Sládka a Zahradní. Vstupuje se do něj brankami z obou ulic a je přístupný mimo židovské svátky.

Celkem se v původním areálu nacházelo 1500–1800 náhrobků. Tumba Barucha Teomina Fränkela, jednoho ze sedmi zde pochovaných lipnických rabínů, patří k místům, která doposud navštěvují [chasidští](#) Židé, byť jde pouze o kopii náhrobku zhotovenou podle dokumentace.

Text k analýze – Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou)

Alter Jüdischer Friedhof (Lipník nad Bečvou)

Der **Alte Jüdische Friedhof Lipník nad Bečvou** ist ein [Friedhof](#) in [Lipník nad Bečvou](#) (deutsch *Leipnik an der Betschwa*) im [Okres Přerov](#) in der Region [Olomoucký kraj](#) in Ost-[Tschechien](#).

Der [jüdische Friedhof](#) liegt südlich des Stadtzentrums. Er ist von einer niedrigen Umfassungsmauer aus [Bruchstein](#) umgeben. Über die genaue Anzahl der [Grabsteine](#) auf dem [Kulturdenkmal](#) liegen keine Angaben vor.

Geschichte

Im Jahr 1567 kauften die Leipniker Juden ein Grundstück südlich der Stadtmitte für einen Friedhof. Belegt wurde er bis zum Jahr 1883. Insgesamt waren hier rund 1500–1800 Grabsteine.

Neben dem alten Friedhof wurde 1883 ein [neuer Friedhof](#) angelegt.

1942 wurde der alte Friedhof von der deutschen [Wehrmacht](#) zerstört. Nach dem [Krieg](#) wurden ca. 160 komplette Grabsteine und 20 Grabsteinfragmente zum neuen Friedhof gebracht und dort an der Westseite der Südmauer niedergelegt. Das Gelände des alten Friedhofs wurde zu einem Park mit Kinderspiel- und [Volleyballplatz](#) umgestaltet.

Nach 1989 erfolgte eine komplette Erneuerung des alten Friedhofs. Die Umfassungsmauer erhielt wieder annähernd in ihre ursprüngliche Form und die noch erhaltenen Grabsteine wurden an ihren ursprünglichen Platz gesetzt.

Dotazník

ZÁKLADNÍ INFORMACE A MOTIVACE PRO PŘEKLAD

- 1) Proč jste se na Wikipedii rozhodli překládat?
- 2) Jak jste se k překladau Wikipedie dostali?
- 3) Jak dlouho už se překladaům Wikipedie věnujete?
- 4) Z jakého jazyka/jazyků překládate?
- 5) Jak často na Wikipedii překládate?
- 6) Věnujete se na Wikipedii spíše překladau nebo vlastní tvorbě/editaci?
- 7) Začali jste nejdříve s překlady a až poté s vlastní tvorbou nebo opačně?
- 8) Je pravda, že zkušený wikipedista je zároveň i angažovaným překladaatelem?
- 9) Překládate výhradně určitá témata nebo máte širší záběr?
- 10) Existuje nějaká komunita překladaatelů Wikipedie?
- 11) Překládate i jinde než na Wikipedii a využíváte překlady Wikipedie jako referenci?
- 12) Zvyšuje překlada na Wikipedii prestiž překladaatele?
- 13) Je možné být za překlady Wikipedie finančně ohodnocen?

VZDĚLÁNÍ

- 14) Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?
- 15) Jaké máte vzdělání v překladau? (včetně kurzů, školení atd.)
- 16) Uvažovali jste někdy o nějaké formě vzdělání v překladau?
- 17) Nabízí Wikipedie svým překladaatelům kurzy nebo školení?
- 18) Dostali jste se někdy v praxi do situace, kdy jste měli pocit, že byste k jejímu řešení školení potřebovali?

TECHNOLOGIE A POMŮCKY

- 19) Jaké využíváte při překladu pomůcky (slovníky, příručky atd.)?
- 20) Využíváte nástroje CAT? (Computer Assisted Translation)
- 21) Využíváte strojové překladače? Pokud ano, jaké?
- 22) Využíváte překladový nástroj Content Translation?
- 23) Využíváte při překladu umělou inteligenci (např. ChatGPT)?
- 24) Jakým způsobem si myslíte, že tato technologie ovlivní překlady Wikipedie do budoucna?

PŘEKLADATELSKÉ POSTUPY A STRATEGIE, PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

- 25) Jakým způsobem při překladu postupujete?
- 26) S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?
- 27) Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?
- 28) Lokalizujete při překladu? (dopňujete např. pro českého čtenáře neznámé informace atd.)
- 29) Je lokalizace při překladu Wikipedie doporučována?
- 30) Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?
- 31) Preferujete v případě vícera verzí konkrétní jazyk?
- 32) Pokud ano, z jakého důvodu?
- 33) Je některá jazyková varieta Wikipedie nějakým způsobem nadřazená ostatním?
- 34) Jakým způsobem v překladu odkazujete na jiné stránky, pokud ještě není k dispozici české heslo?

PRAVIDLA

- 35) Víte o existenci překladatelských pravidel Wikipedie?
- 36) Jak dobře znáte překladatelská pravidla Wikipedie?
- 37) Jak často s nimi pracujete?

- 38) Nahlížíte do nich například při řešení překladatelských problémů?
- 39) Jak se vám s pravidly pracuje? Jste s nimi spíše spokojeni nebo nespokojeni?
- 40) Jakým způsobem by bylo pravidla potřeba vylepšit?
- 41) Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?
- 42) Přijde vám tato kontrola omezující?
- 43) Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?
- 44) Kdo dohlíží na kvalitu překladů?
- 45) Převyšuje množství článků k překladu množství překladatelů? Je překladatelů nedostatek?
- 46) Pokud ano, probíhá nějaký strategický nábor? Hledá sama Wikipedie aktivně nové překladaatele?

Rozhovor – Packa

Proč jste se rozhodl na Wikipedii překládat?

Motivovalo mě k tomu to, že už to je někde hezky sepsané, a než aby člověk získával informace z nějakých primárních a sekundárních zdrojů, tak je jednodušší to přeložit. Překládám spíše kousky textů. Když mi přijde, že někde v článku něco chybí, tak se podívám třeba do anglické nebo německé Wikipedie a třeba odstavec doplním.

Jak jste se k překladu Wikipedie dostal?

Já jsem na Wikipedii začal překládat v podstatě ve stejné době, jako jsem začal tvořit. Přišlo to tak nějak organicky, ten překlad mi prostě často přišel jednodušší než něco sám tvořit.

Jak dlouho už se překladu na Wikipedii věnujete?

To nejde přesně říct. Třeba sérii článků o hlodavcích jsem překládal asi před osmi lety, ale jinak je to naprosto kontinuálně. Překládám vlastně od té doby, co na Wikipedii přispívám.

Z jakého jazyka/jazyků překládáte?

Hlavně z angličtiny, a pak také z němčiny.

Jak často na Wikipedii překládáte.

Spíše tvořím. Přibližně jednou za měsíc přeložím víc než jednu informaci.

Věnujete se na Wikipedii spíše překladu nebo vlastní tvorbě, případně editaci?

Spíše vlastní tvorbě.

Začal jste nejdříve s překlady a poté až s vlastní tvorbou nebo to bylo naopak?

Těžko říct, začal jsem v podstatě s tvorbou i s překlady současně.

Myslíte si, že zkušený wikipedista je také angažovaným překladatelem? Tedy že většina aktivních tvůrců Wikipedie zároveň překládá?

Záleží, co myslíte tím “angažovaný”. Jsou zkušení wikipedisté, u kterých s jistotou vím, že nepřekládají. Ale většina těch aktivnějších wikipedistů skutečně i překládá.

Překládáte výhradně určitá témata nebo máte širší záběr?

Zajímám se především o biatlon, astronomii nebo kosmické sondy. Pak jsem taky překládal soubor článků o hlodavcích.

Takže si texty k překladu vybíráte na základě svých zájmů?

Ano.

Existuje nějaká komunita překladatelů Wikipedie?

Komunita překladatelů neexistuje. Existuje komunita aktivnějších tvůrců, ale překladatelů ne.

Překládáte i jinde než na Wikipedii?

Kdysi jsem občas něco přeložil v práci, ale jinak ne. Překlady Wikipedie jsem jako referenci nikdy nepoužíval.

Zvyšuje překlad na Wikipedii prestiž překladatele?

Já se ale zaměřuju spíš na tvorbu než na překlady, takže opravdu netuším.

Je možné být za překlady Wikipedie finančně ohodnocen?

Přímo na Wikipedii ne. Výjimkou jsou tzv. rezidenti. Firmy, které si chtějí vylepšit své renomé, mohou některého svého zaměstnance pověřit, aby jim spravoval heslo na Wikipedii. Většinou to nedopadne dobře, protože rezidenti jdou často slepě za svým cílem a nedodržují pravidla Wikipedie. Nicméně to existuje a může to fungovat. Takoví lidé pak mohou být za překlady na Wikipedii placeni svým zaměstnavatelem.

Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?

ČVUT, obor chemie

Máte nějaké vzdělání v překladu? Včetně kurzů, školení atd.?

Ne. V zaměstnání jsem teda kdysi měl nějaké základní kurzy, ale jinak ne.

Uvažoval jste někdy o vzdělání v překladu?

Ne. Ani na gymplu mi jazyky moc nešly, za totality to s těmi jazyky nebylo nic moc. Pro mě je ten překlad spíš taková z nouze ctnost.

Nabízí sama Wikipedie svým překladatelům nějaké kurzy nebo školení?

Ne.

Dostal jste se v praxi někdy do situace, kde jste měl pocit, že by se vám takové školení hodilo?

Běžně ne, ale při překladu textů o hlodavcích by se mi hodilo nějaké vysvětlení terminologie mezi češtinou a angličtinou. Ale jinak ne.

Jaké používáte při překladu pomůcky?

Znám DeepL, hodně lidí ho používá, ale já mám radši překladač Lindat. On lépe umí ty české fráze, ale funguje pouze mezi češtinu a angličtinou. Fyzické slovníky už moc nepoužívám, ty jsem používal spíš ze začátku, třeba před deseti lety.

Používáte nástroje CAT?

Ne.

Využíváte strojové překladače?

Lindat, pro němčinu pak ten DeepL.

Využíváte překladový nástroj Content Translation?

Vyzkoušel jsem ho, ale nevidím důvod, proč bych ho měl využívat. Asi je to proto, že jsem nikdy nepřekládal dlouhé články, takže jsem nikdy necítil potřebu ho používat.

Využíváte při překladu umělou inteligenci? Například ChatGPT?

Ne. Je o tom teď na Wikipedii diskuze. Na anglické Wikipedii je diskuze velká, na české menší. Zatím z toho vyšel asi jeden odstavec, a v tom se píše, že pokud používáte ChatGPT, tak byste se měli pořádně podívat, co vám dává a jít na to s rozumem. A pak je tam vyjmenováno, co může dělat za chyby a proč by se měl používat s rozvahou.

Takže se používání spíše doporučuje nebo nedoporučuje?

Spíše nedoporučuje.

Jakým způsobem si myslíte, že by tahle technologie mohla ovlivnit překlady Wikipedie do budoucna?

O tom je velká diskuze a vážně se neví. Nahradí nás umělá inteligence? To si myslím, že ne? Vytlačí nás? To už by možná mohlo být.

Jakým způsobem při překladu postupujete?

To je těžké říct. Když chci do existujícího článku překladem něco přidat, tak se kouknu, co tam je, co by bylo potřeba vložit, jak by se to tam asi mělo včlenit. Pak se dívám do cizojazyčných Wikipedií a hledám, odkud by tyto informace bylo možné doplnit. Často překladem doplňuji i vlastní články, které jsem třeba v době tvorby neměl čas nebo chuť úplně rozvést. Takže často vím, co už v tom článku je a co tam chybí. Dívám se i do původních zdrojů u těch cizojazyčných článků. Třeba terminologii si dopředu nevyhledávám, tu hledám, až když na ni narazím. Text teda překládám pomocí strojového překladače, z angličtiny je to Lindat, z němčiny teda ten DeepL a pak ho ještě edituji. Jsou lidé, kteří umí překládat „z fleku“ a je to v pořádku, ale to já neumím.

S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?

S nepochopením textu. Objevují se tam třeba odborné termíny, které nechápu. Bud' přímo v tom článku na Wikipedii nebo ještě častěji v těch originálních zdrojích. Takže to pak do té češtiny nejsem schopen přeložit tak, aby to dávalo nějaký smysl a nebyla to jenom slova, která dávají větu. Ale že bych nějaký termín nebyl schopen přeložit vůbec, to se mi stává málokdy. Úplně běžným problémem je taky nedostatek času.

Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?

Ta odborná terminologie. Třeba s větnou stavbou si myslím, že problémy nemám. Občas ale vidím, že mají s větnou stavbou problémy třeba jiní a já to pak v těch článcích musím opravovat.

Lokalizujete při překladu?

Já k lokalizaci nemám úplně často důvod. Lokalizuji v tom smyslu, že pokud píšu třeba o biatlonu a čerpám z německé Wikipedie, která je na biatlon hodně zaměřená a jsou na ní mnohem obsáhlejší články než na anglické Wikipedii, tak ten text samozřejmě musím přizpůsobit. Wikipedie je rozdělena jen podle jazyků, takže německá Wikipedie je společná pro všechny německy mluvící země. V německých článcích jsou tedy zdůrazněni třeba biatlonisté z německy mluvících zemí. Já pak do překladu vezmu jen to obecné a doplním třeba informace o českých biatlonistech.

Je lokalizace obecně doporučovaná?

Jedním z pravidel Wikipedie je, že by články měly být psány z globálního hlediska. To neznamená, že bychom na české Wikipedii měli věnovat stejně pozornosti německým biatlonistům jako českým, ale zároveň by to nemělo být zaměřené jen na ty české. Má se psát z hlediska čtenáře, který má zájem o české realie, ale chce je vidět z globálnějšího pohledu. Nemají se třeba používat formulace jako „u nás“ atd.

Jak řešíte překlad z hesel ve více jazycích?

Vyberu si, který text se mi víc líbí, který mi přijde lepší.

Preferujete v případě vícera verzí konkrétní jazyk?

Podívám se na oba články a vyberu si, který mi přijde lepší. Třeba články o vesmírných sondách jsou obecně lépe zpracovány na anglické Wikipedii, a biatlon je zase lepší na německé Wikipedii. Takže záleží na tématu. Obě dvě současně jsem využíval jenom v době, kdy jsem pracoval jako redaktor a dělal jsem redakci knihy o hudebnících.

Nakladatelství tam bylo velmi striktní, co se týče správného uvádění názvů děl, a já jsem Wikipedii využíval k vyhledávání.

Je nějaká jazyková varieta Wikipedie nějak nadřazená ostatním?

Anglická je nadřazená tím způsobem, že hodně tvůrců české Wikipedie přispívá i na anglickou Wikipedii, což opačným směrem samozřejmě nefunguje. Jinak jsou si všechny verze rovny.

Jakým způsobem odkazujete na jiné stránky, pokud ještě není k dispozici české heslo?

Z textu se neodkazuje na cizojazyčné Wikipedie. Byly takové snahy, ale nakonec se řeklo, že ne. Že ten, kdo se v tom trochu vyzná, je schopen si ten anglický článek najít.

Víte o existenci překladatelských rad a pravidel?

Nevím. Ten projekt Překlad jsem někdy viděl, ale jsem více zaměřený na tvorbu článků než překlad, takže jsem nepocíťoval potřebu být součástí. Takže jsem s těmi pravidly nikdy nějak nepracoval.

Jak dobře znáte překladatelská pravidla Wikipedie?

Neznám. Zním obecná pravidla Wikipedie, pravidla pro překlad ne.

Jak často s nimi pracujete?

Nepracuji s nimi.

Nahlížíte do nich při řešení překladatelských problémů?

Ne.

Jak se vám s pravidly pracuje? Jste s nimi spíše spokojeni nebo nespokojeni?

Pravidla neznám, takže nemůžu hodnotit.

Jakým způsobem by bylo třeba pravidla vylepšit?

Nevím.

Jakým způsobem jsou překlady kontrolovány?

Kontrola je úplně stejná, jako když někdo něco napíše bez překladu. Kontrola je neinstitucionální, není nikdo, kdo by to měl za úkol kontrolovat a říkat, co je dobře a špatně. Ta kontrola probíhá skrze wikipedisty, kteří se o ten daný obor zajímají. U článků se dá nastavit sledování a potom dostávám upozornění, pokud ten text někdo edituje. Pokud vidím, že je to někdo o kom vím, že se v tématu vyzná, tak změnu třeba ani nekontroluju a věřím mu. Pokud je to jenom nějaká IP adresa, tak se podívám, co se tam změnilo. Na Wikipedii se mnohem snáz odhalují vandalové než to, že někdo někam napíše nějakou neověřenou informaci. Na Wikipedii třeba dlouho visel článek u nějakém ostrově v Austrálii, který ve skutečnosti vůbec neexistoval. Ten článek tam byl asi 8 let a teprve potom ho smazali. Pokud člověk zná Wikipedii, tak by tam cílně mohl udělat docela dost škody, ale většina tvůrců má samozřejmě nějakou vnitřní zábranu, aby to nedělali. Kontrola probíhá skrze ostatní tvůrce Wikipedie.

Přijde vám tato kontrola omezující?

Pro mě je práce na Wikipedii v podstatě zábava, takže se jdu podívat, co mi tam kdo změnil, ale že by mi to nějak vadilo nebo mě to stresovalo tak to určitě ne.

Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?

To je zase podle pravidel Wikipedie. O ideologickém vyznění článků o kontroverzních tématech se vedou dlouhé diskuze. Spousta lidí je na Wikipedii především proto, aby tam diskutovali, ale práce většiny z nich má alespoň nějaký smysl.

Kdo dohlíží na kvalitu překladu?

Také pouze komunita, neexistuje třeba nějaký centrální redaktor. Každá informace, která je na Wikipedii dodána by měla být s důvěryhodným zdrojem a pokud tam zdroj není, tak se to označí a pokud se ten zdroj nedoplní, tak se to smaže. Ke skoro každé oblasti existuje několik wikipedistů, kteří se o to téma hodně zajímají a jsou schopni posoudit, jestli to, co se v jejich oboru napsalo, je v pořádku. Před pár lety proběhlo porovnání počtu chyb na Wikipedii a v encyklopedii Britannica a zjistilo se, že těch chyb je tam přibližně stejně. V případě knihy ty informace totiž kontrolují třeba jenom dva, tři lidé, ale na Wikipedii je těch lidí spousta.

Převyšuje množství článků k překladu množství překladatelů? Je překladatelů nedostatek?

Samozřejmě. Vidím spoustu článků, které by bylo dobré rozšířit, aktualizovat a tak, ale není na to kapacita.

Pokud ano, probíhá nějaký strategický nábor? Hledá sama Wikipedie aktivně nové překladatele?

Ne. Nábor neprobíhá ani institucionálně, ani tak, že by třeba aktivnější autoři hledali překladatele.

Rozhovor – Mirek265

Proč jste se na Wikipedii rozhodl překládat?

Překládal jsem hlavně astronomické články, třeba souhvězdí Persea, pak taky třeba Proxima Centauri. Já jsem překládal, jako když třeba někdo luští křížovky, pro zábavu. Nikdy jsem to nepovažoval za práci, protože jak jsem to začal považovat za práci, tak mě to přestalo bavit.

Jak jste se k Wikipedii a k překladač na Wikipedii dostal?

Jsem na Wikipedii od roku 2005. Baví mě encyklopedie, a zjistil jsem, že to můžu dělat tam.

Jak dlouho už se překladač na Wikipedii věnujete?

Momentálně se tomu už nevěnuju, věnoval jsem se hlavně v letech 2010 – 2015.

Z jakého jazyka nebo jazyků překladač?

Nejdříve jsem překládal z němčiny a věci, kterým jsem rozuměl, třeba články z oblasti astronomie jsem překládal z angličtiny.

Jak často na Wikipedii překladač?

Už nepřekládám. Pokud se podíváte na moji stránku Mirek 256, tak tam jsou moje nejlepší články, které byly na titulní straně. Ty z astronomie jsou všechny překlady.

Věnujete se na Wikipedii spíše překladač nebo vlastní tvorbě, případně editaci?

Ty místní věci, třeba Lužické hory, Landorf nebo Jiřetín pod Jedlovou, to je vlastní tvorba. Napsal jsem taky třeba článek Lesenský potok o potoku, který teče přes vesnici, ve které bydlím.

Takže jste spíše tvořil než překládal?

To bylo asi tak půl na půl. Astronomické články jsou všechno překlady, nějaká souhvězdí, ty místní věci jsou moje. Nahrával jsem na Wikipedii i fotografie.

Začal jste na Wikipedii nejprve s vlastní tvorbou a teprve později s překladem nebo to bylo naopak?

Začal jsem s vlastní tvorbou, s články o mém okolí.

Myslíte si, že je pravda, že zkušený wikipedista je zároveň angažovaným překladatelem? Tedy že všichni aktivnější wikipedisté zároveň překládají?

To si nemyslím. Ti, které já znám, se věnují vlastní tvorbě.

Překládáte výhradně určitá témata nebo máte širší záběr?

Já překládám především astronomická a geografická témata, jiná překládám výjimečně.

Existuje nějaká komunita překladatelů Wikipedie?

Nevím o ní a v žádné nejsem.

Překládáte i jinde než na Wikipedii? Využíváte v takovém případě překlady Wikipedie jako referenci?

Jinde než na Wikipedii nepřekládám, takže nevyužívám.

Myslíte si, že překlady na Wikipedii mohou zvyšovat prestiž překladatele jako takového?

Řekl bych, že je to vnímáno spíše opačně.

Je možné být za překlady na Wikipedii nějak finančně ohodnocen?

Rozhodně ne. Existují různé soutěže, třeba Asijský měsíc. V těch je pak možné vyhrát třeba nějakou knížku, ale nic víc.

Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?

Mám maturitu.

Máte nějaké vzdělání v oblasti překládání? Kurzy atp.?

Nemám. Já jsem do svých tří let neuměl česky, vychovávala mě německá babička. Já německy rozumím, německy umím mluvit, ale pokud mám něco psát, má to velké nedostatky, proto německy nerad píšu.

Uvažoval jste někdy o nějaké formě vzdělání v překladu?

Ne.

Nabízí sama Wikipedie svým překladačům nějaké kurzy v oblasti překladu?

To nevím. Myslím si, že ne.

Dostal jste se někdy v praxi do situace, kdy byste si řekl, že by se vám nějaké školení v této oblasti hodilo?

Nad tím jsem neuvažoval, ale spíše ne.

Jaké používáte při překladu pomůcky?

Pokud překládám věci, kterým rozumím, přeložím si je nejdříve přes Google a pak je upravím, aby byly v češtině srozumitelné.

Využíváte nástroje CAT?

Ne.

Používáte strojové překladače?

Ano, Google, jiný ne. Překládám pouze věci, kterým rozumím.

Využíváte nástroj Content Translation?

Ano, ale funguje to podobně jako Google, musíte to převést do srozumitelné češtiny.

Využíváte při překladu například i umělou inteligenci? Chat GPT nebo něco podobného?

Ne.

Jakým způsobem by podle vás mohla umělá inteligence ovlivnit překlady na Wikipedii do budoucna?

Myslím si, že přeloží celou Wikipedii. Můj názor je, že do dvaceti let bude umělá inteligence překládat všechno, že třeba pomocí sluchátka bude člověku automaticky překládat cokoliv v jakékoliv zemi. Myslím si, že v horizontu 200 let může dojít k zániku malých jazyků.

Jakým způsobem při překladu postupujete?

Vyberu si článek, který mě zajímá, přeložím ho překladačem, postupně překlad procházím a upravuji do srozumitelné češtiny.

S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?

Mám problém, pokud překládám něco, čemu nerozumím, neznám terminologii. Některý překlad jsem musel z těchto důvodů i opustit. Pokud se dostanu do problému např. s formulací věty, poradím se s nějakým odborníkem v této oblasti.

Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?

Asi ta terminologie, pokud jde o něco, čemu nerozumím. Ale s nějakými neřešitelnými problémy se většinou nesetkávám.

Lokalizujete při překladu?

Spíše ne, v tom co překládám to není moc možné. Překládám hodně globální témata.

Myslíte si, že je lokalizace obecně při překladu na Wikipedii doporučována?

Pokud se jedná třeba o stát, bylo by vhodné tam doplnit třeba to, jaké má tento stát vztahy s ČR. Jsou témata, u kterých to není v podstatě možné.

Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?

Vyberu ten, který se mi zdá lepší, případně je vzájemně kombinuji.

Preferujete v případě více verzí nějaký konkrétní jazyk?

Překládám hlavně z němčiny a angličtiny a něco málo z ruštiny. U ruštiny je výhoda, že má stejný slovosled jako čeština, nevyžaduje proto tolik úprav. Ale vybírám hlavně podle toho, který mi přijde lepší.

Je nějaká jazyková varianta Wikipedie nadřazená těm ostatním?

Jednoznačně anglická verze, je nejlepší.

Jakým způsobem v překladu odkazujete na jiné stránky na Wikipedii, pokud ještě není k dispozici české heslo?

Nechám tam červený odkaz nebo prostý text.

Víte o existenci překladatelských rad a pravidel na Wikipedii?

Nevím.

Jak dobře překladatelská pravidla znáte?

Moc je neznám. Asi jsem je někdy viděl, ale to je všechno.

Jak často s těmito radami a pravidly pracujete?

Moc s nimi nepracuji, ale snažím se pravidla Wikipedie dodržovat.

Nahlížíte do nich v případě nějakých překladatelských problémů?

Ne

Jste s pravidly spíše spokojen nebo nespokojen?

To těžko říct. Já mám ta pravidla tak nějak zažitá a moc o nich nepřemýšlím.

Jakým způsobem by bylo možné pravidla vylepšit?

To nevím.

Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?

Zkontrolovat je může pouze komunita. Probíhají také recenze.

Přijde vám tato kontrola omezující?

Na české Wikipedii je kontrola papežštější než papež. Proti anglické Wikipedie je příliš přísná.

Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?

Kontrola komunitou.

Kdo dohlíží na kvalitu překladu?

Komunita.

Převyšuje množství článků k překladu počet překladatelů? Je tedy překladatelů nedostatek?

Ano, je jich nedostatek. Je spousta věcí, které by bylo třeba přeložit.

Probíhá na Wikipedii nějaký strategický nábor nových překladatelů?

Ne.

Proč jste se na Wikipedii rozhodla překládat?

Já už jsem tam fakt dlouho, od nějakého roku 2006 a právě jedny z prvních článků byly články překladové, protože mi přišlo, že nebudu přece vymýšlet něco, co už někdo jiný vymyslel. A určitě jsem s překlady začínala na anglické Wikipedii, takže jsem si říkala, že to určitě mají dobře vymyšlené. Ale samozřejmě jak člověk získává víc praxe, tak zjistí, že pouze samotný překlad jiného jazyka do češtiny není vždycky úplně to nejideálnější řešení. Je tam dobré přidat něco, co se týká vyložení toho českého prostředí. Takže si myslím, že většina lidí neudělá jenom to, že bude čistě jenom překládat cizojazyčný článek do češtiny. Většinou se tam dělají ještě další úpravy, aby to pro české čtenáře bylo vlastně příjemnější čtení, aby si to mohli k něčemu vztáhnout. Aby to nebylo jenom mluvení o anglicky mluvícím prostředí.

A jak jste se k Wikipedii a k překladu na Wikipedii dostala?

Já jsem kdysi učila angličtinu na střední škole, a najednou tam na mě spadly maturitní otázky, a já jsem o tom samozřejmě vůbec nic nevěděla. Byla to ekonomka a já jsem o účetnictví a těhleto věcech neměla vůbec nejmenší potuchy, přestože jsem v té době už byla několik let živnostník. Spoustu věcí jsem vůbec netušila a čerpala jsem tedy hodně z anglické Wikipedie. Přišlo mi naprosto fér to Wikipedii vrátit, protože jsem věděla, že je to nekomerční zdroj zdarma a tak dále. Takže mi přišlo jako docela dobrý nápad něco vrátit právě třeba překladem z anglické Wikipedie.

Jak dlouho už se překladu na Wikipedii věnujete?

No překladům, já přesně nevím, který z těch článků byl první. Myslím si, že to byl buď ten Glenn Miller a nebo Charleston. To by se určitě dalo vyhledat v historii článků. Tam zjistíte, kdy byl ten článek vydaný. Já to teď zkusím rychle najít. Tak koukám, a ten první překlad byl teda v roce 2008. Překlad ale není moje primární činnost na Wikipedii.

Z jakého jazyka nebo jazyků překládáte?

Překládám s tím překládovým nástrojem, a s tím je to dneska víceméně jedno. Ale nejvíc asi z angličtiny a ze španělštiny. Už jsem dělala i se švédskou Wikipedií a něco jsem překládala z nějakých asijských jazyků, protože to byl prostě jenom pahýl nové položky, to znamená velice kratoučké články, kde to opravdu stačilo jenom prohnat tím nástrojem a tím to bylo víceméně hotové. Ale primárními jazyky jsou pro mě určitě angličtina a španělština. Překládala jsem i z němčiny a tak různě, ale opravdu jenom minimum, protože já zase nejsem v němčině tak zběhlá.

Jak často na Wikipedii překládáte?

Poslední dobou málokdy. Víím, že jsem víc překládala, když jsem se účastnila jedné výzvy. Teď si nejsem jistá, jak se to jmenovalo. Výzva 30 myslím, nějak takhle, ale člověk prostě musel 30 dní po sobě bez výjimky každý den publikovat jeden článek, takže tam jsem si těmi překlady hodně pomáhala. To bylo příjemné, ale moc to nedělám. Nedávno to byl ten World's strongest man, ale spoustu překladů jsem i zahodila, protože mi ten text nakonec nepřišel tak dobrý, abych ho opravdu nakonec překládala.

Věnujete se na Wikipedii teda spíše překladu nebo vlastní tvorbě, případně editaci?

Já bych hlavně řekla, že na Wikipedii jako takové se nevěnuji vlastní tvorbě nebo editaci. Já tam funguju poslední dobou spíš jako mentor. To znamená, že pomáhám začátečnickům, kteří se na mě můžou obracet s dotazy, vypomáhám na Wiki škole, máme klub Wikipedie tady v Českých Budějovicích, kde bydlím. Takže jde spíš o jiné záležitosti než přímo o tvorbu nebo překlad. Mě vlastně překlad obecně hrozně nebaví. Já mám třeba živnost'ák na překlady, ale protože mi to připadá jako tak strašně otravná činnost, tak to nedělám.

Začala jste na Wikipedii nejdříve s překladem a poté s vlastní tvorbou nebo opačně?

Jé, to já nevím, to já se musím podívat jedine do svých příspěvků, což asi můžu rychle udělat. Úplně první článek, co jsem našla byl článek o Rudym Linkovi v roce 2008, a ten určitě nebyl překládový, i když jsem využívala dva zahraniční zdroje. Pak tam byly věci

jako Vrbenské rybníky, Klet', Hvězda a takové věci. Překlad o Charlestonu v západní Virginii byl asi druhý či třetí článek.

Takže by se v podstatě dalo říct, že to bylo současně?

Dalo by se to tak říct. Taky to tenkrát ještě opravdu byla manuální práce.

Myslíte si, že je pravda, že zkušený wikipedista je zároveň angažovaným překladatelem? Tedy že většina aktivních wikipedistů zároveň i překládá?

To pochybuji. Hlavně z toho důvodu, že na Wikipedii má vlastně každý volbu a může se věnovat tomu, co ho nejvíc baví. A myslím si, že na to, aby byl člověk zkušený, nepotřebuje být zároveň překladatelem. Většina lidí s tím nějakou zkušenost mít bude, ale nemyslím si, že by nějakým způsobem angažovaně překládali.

Překládáte výhradně určitá témata a nebo máte širší záběr?

Mám určitě širší záběr, protože na Wikipedii mě fascinuje právě ta rozmanitost. Takže jsem už dělala města, překládala jsem chirurgickou masku, překládala jsem nějaké kytičky, myslím, že i zvířátka. Je to hodně rozmanité.

Texty k překladu si vybíráte na základě svých zájmů?

Podle mých zájmů, ano. Nebo na něco narazím třeba v rámci různých výzev. Byla právě ta Výzva 30 nebo byla výzva Sucho. Vlastně se shromáždí lidi a překládají nebo připravují články na nějaké téma, která komunita zvolila. Tak potom si samozřejmě vyberu něco, co tam spadá, ale jinak opravdu nemám konkrétní zaměření.

Existuje nějaká komunita překladatelů Wikipedie?

Nemám nejmenší tušení. Vím, že se na Wikipedii občas obrací zaměstnanci, třeba jestli by se jim nemohl zkontrolovat nějaký text. Možná se už obrací na konkrétní lidi, protože mě třeba těch žádostí moc nechodí. Zaměstnanci už asi vědí, čemu se normálně věnuju a

hlavně vědí, že mě překlad nebaví, tak možná proto se to ke mně nedostává. Ale určitě nejsem v aktivním kontaktu s překladateli.

Překládáte i jinde než na Wikipedii?

Ne.

A v případě, že byste překládala jinde než na Wikipedii, používala byste svoje překlady na Wikipedii jako referenci?

Ne. Já to vlastně dělat nemůžu, to bych vlastně musela odkazovat na články, které jsou už staré, neaktuální. Moje je tam třeba ta první, případně druhá editace, ale pak už je to komunitní práce a nebudu se chlubit cizím peřím. Asi by mě to ani nenapadlo prezentovat jako něco, čím se člověk může chlubit. Ne, je to volnočasová záležitost.

Zvyšuje překlad na Wikipedii prestiž překladatele?

Jak jsem říkala v předchozí otázce. Nemyslím si, že by se člověk mohl překladem na Wikipedii nějak chlubit.

Je možné být za překlady Wikipedie nějak finančně ohodnocen?

Ne. Řekla bych, že není, protože veškerá tvorba na Wikipedii je záležitost dobrovolnická. Jediný, kdo by za to mohl dostávat ohodnocení by byl třeba člověk, který funguje jako takzvaný rezident, což jsou u nás lidi jako třeba jako Lukáš Nekolný, který je vlastně zaměstnán v zoologické zahradě. Myslím si, že v pražské, a má za úkol se na Wikipedii věnovat vylepšování témat nebo zakládání článků o tématech, která právě souvisí se zoologickou zahradou. Takže potom, pokud by třeba něco publikoval z jiného jazyka, tak pak se to může stát součástí jeho platu. Ale nemyslím si, že by Wikipedie sama někoho ohodnocovala.

Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?

Jsem magistr.

Máte nějaké vzdělání v překladu, včetně jakýchkoliv, kurzů, školení a tak dále?

Vystudovala jsem angličtinu v rámci pedagogické fakulty, ale překladům jsme se nijak zvlášť nevěnovali.

Uvažovala jste někdy o nějaké formě vzdělání v překladu?

Nijak zvlášť. Já jsem chtěla dělat původně angličtinu a němčinu, ale pak jsem od toho upustila a věnovala jsem se jenom angličtině. Ty překlad jsem dělala spíš jako doplňkovou činnost, ale moc jsem jich vlastně neudělala, protože mě to právě nikdy nebavilo.

Nabízí Wikipedie svým překladatelům nějaké kurzy nebo školení?

Nevím o tom. Nabízí výborný nástroj, to jo, ale o školeních nic nevím.

Dostala jste se někdy v praxi do situace, kdy jste měla pocit, že byste k jejímu řešení nějaké školení potřebovala?

Nic mě nenapadá, opravdu netuším.

Jaké využíváte při překladu pomůcky? Jakékoliv slovníky, příručky, cokoliv.

Já mám samozřejmě doma nějaké papírové slovníky, ale s těmi dostupnými online slovníky se na ně poslední dobou spíš práší. Používám také ten překladový nástroj Content Translation.

A jak řešíte třeba práci s odbornou terminologií?

To právě docela dobře zvládá řešit ten překladový nástroj. Už samotná Wikipedie je vlastně výborným překladovým slovníkem právě na odborné termíny. Když si člověk najde odborný termín v cizím jazyce, ve kterém člověk ten termín zná, tak pak se velice snadno najde třeba článek, který existuje v jiném jazyce.

Když si člověk třeba nemůže vybavit, třeba jak si řekne nějaké zvíře nebo rostlina, tak tohle je opravdu jednoduché řešení, není potřeba chodit nikam daleko.

Využíváte nástroje CAT?

Používám ten Content Translation, nejsem si jistá, jestli by to do toho mohlo spadat. Žádný jiný software nepoužívám.

Využíváte strojové překladače? Pokud ano, jaké?

Content Translation

Využíváte překladový nástroj Content Translation?

Ano

Využíváte při překladu třeba i umělou inteligenci? Například Chat GPT?

K překladu jsem ji ještě nevyužila, nicméně využívám AI třeba při odpovídání některým začátečnickům na Wikipedii. Když jim třeba dělám nějaký seznam něčeho, tak třeba Bing mi udělá takový souhrn nějakých základních informací a tak dál.

Jakým způsobem si myslíte, že by tato technologie umělé inteligence mohla překlady na Wikipedii ovlivnit do budoucna?

No, jestli bude mít třeba nějaký kontakt s tím Content Translation, tak je možné, že by mohla přinést další variety. Další možnosti, co by ten nástroj třeba mohl začít využívat. Třeba dávat alternativní návrhy překladů. To si myslím, že by bylo určitě možné.

Jakým způsobem při překladu postupujete?

Výběr textu je stejný jako při výběru článku, který člověk napíše. Prostě má o něco zájem, myslí si, že je něco opravdu důležité nebo je vyzván k tomu, aby se zúčastnil nějaké akce

na určité téma, takže to je ohledně ohledně výběru. Existují i předpřipravené seznamy, například seznam článků o Česku, které neexistují v českém jazyce.

A pokud si tedy vyberete text, jak potom postupujete dál?

Používám Content Translation. Tam se musí člověk nejdřív přihlásit. Než se může udělat jakýkoliv překlad, tak člověk musí povolit Wikipedii, aby jakoby propojila ten účet s tímhle nástrojem. A potom už si můžete ukládat několik různých překladů. (pozn. autorky: překladatelka Czeva sdílela svoji obrazovku) Vidíte, že třeba digitální odznak jsem nedokončila, protože to prostě úplně nefungovalo. Když chci překládat, tak si tu najdu ten cizojazyčný článek a dám ho do „nového překladu“. Ten článek mi tam automaticky naběhne a napíše mi to, v jakém jazyce například chybí, ale já si můžu zvolit i jakýkoliv další jazyk. A pak zvolím „začít překládat“, je to velice jednoduché. A pak už se jenom kliká. Vždy zvolím část textu, která se má přeložit a pak můžu text upravovat. Nástroj zároveň zobrazuje, co přeložit nezvládl. To co je na nástroji velmi užitečné je to, že udělá spoustu té wiki práce za mě. To znamená modré odkazy, nadpisy, stejné formátování, rovnou mi vyplňuje všechny kategorie, které jsou zleva a existují také na české Wikipedii. Dělá také automaticky reference. Ušetří mi vlastně spoustu té technické, otravné práce. Některé ty reference mi to tam samozřejmě dodá v takové divné formě nebo ten text v češtině nevypadá takhle krásně, takže je to třeba trochu doupravit, ale jinak to funguje úplně bezvadně. Pokud původní modrý odkaz neexistuje v češtině, tak ho nástroj přepíše na prostý text. Máme taky určitá doporučení a nějaké základní informace, jak s tím nástrojem pracovat. Už si nepamatuju, jestli to proběhlo třeba mailem, nebo nám to jenom říkali, ale rozhodně to proběhlo. V tom nástroji by se třeba neměly doplňovat žádné informace, je to vyloženo jenom nástroj pro překlad, takže cokoli dalšího bych tam chtěla přidávat, měnit, doplňovat a tak dále, tak to udělám až teprve po publikaci. Když počítám s tím, že budu ten článek ještě upravovat, tak dám taky hned na začátek šablonu, která se jmenuje „pracuje se“. Když tuhle šablonu použiju, tak se mi do toho nevrhnou správci a tak dále, a nezačnou tam dělat změny. Standardně tam jsou dvě hodiny, během kterých by se na ten článek nemělo sáhnout, ale lze to ovlivnit i tím, že si tam prostě zvolím delší čas. Další povinnost, kterou při překladech máme, je do externích odkazů vložit další šablonu, která se jmenuje „Překlad“. Ta tam potom zůstane a u článku uvidíte, že se jedná o překlad toho a toho článku z té a té Wikipedie. Také musím k

novému článku vložit revizi, to je číslo z URL, pod kterým je pak v historii možné najít správnou verzi článku, podle kterého bylo překládáno, protože články na Wikipedii se samozřejmě neustále mění. Tak aby to bylo přesné.

S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?

Ty problémy do textu často zanáší ten překladový nástroj. Má občas problémy třeba s českým slovosledem, ten nezvládá vždycky úplně dobře. Nebo si třeba plete podmět s předmětem. Při překladech z němčiny nechává v textu taky hodně pasiva, které neumí převádět a pak ten text zní nepřirozeně. Jinak mě nic nenapadá.

Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?

Ty co jsem před chvílí popsala. Je pak ten text nutné ještě důkladně kontrolovat, a ne vždycky se mi povede úplně všechno vychytat. Někdy ty moje chyby a překlepy odhalí až někdo další

Lokalizujete při překladu?

Určitě. Občas je dobré tam právě přidat nějakou část, která bude zajímavá pro českého čtenáře. To znamená například, že se něco ohledně tématu objevilo třeba v české literatuře nebo filmu. Nebo že čtenáři třeba budou znát nějakého člověka, že třeba vystupoval někde v České republice a podobně. Nebo naopak můžeme k článku doplnit informace o tom, že k problému se třeba v Česku přistupuje trošku jinak. Takže je určitě třeba zohlednit, že to prostředí hraje určitou roli.

Doplňujete třeba i vysvětlivky v případě, že se třeba jedná o nějaké téma, které by mohlo být v zahraničí jasné a autor předpokládá určitou znalost té tematiky, kterou ale my u českých čtenářů předpokládat nemůžeme?

Velice často na vysvětlivky výborně fungují jenom klasické modré odkazy, to znamená že není potřeba vysvětlovat, protože z toho odkazu se člověk rovnou dostane na další informace. Navíc je to volitelné, ten odkaz mohou využít ti, které to zajímá a zbytek

čtenářů není zahlcen přílišným množstvím informací. Nemůžu ale zase mluvit všeobecně, v konkrétních případech bych ale určitě využila třeba jen poznámku formou vložené vedlejší věty.

Je taková lokalizace při překladu Wikipedie obecně doporučována?

Určitě. Dokonce jsou i kolegové, kteří na to velmi přísně dohlíží. Celkem nedávno bylo navrženo smazání mého článku „World’s strongest man“, protože se kolegovi zdálo, že jsem tam právě nevyužila nic víc z toho českého prostředí. Já jsem si to nakonec obhájila, ten článek přežil a já na jeho výzvy nakonec vylepšila třeba reference. Aby tam nebylo jen dostupné online, ale aby tam opravdu byly vidět textové informace.

Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?

Já mám vlastně s Content Translation jenom jednu možnost, jsem povinná si vybrat verzi, ze které chci překládat. To znamená, že se můžu třeba podívat, jak je ten článek dlouhý. Na anglické Wikipedii bývají články velice často, řekla bych až příliš detailní. Takže někdy právě kvůli tomu volím kondenzovanou verzi třeba na španělské Wikipedii, kde je to shrnuto do méně odstavců. Já s tím mám jednak méně práce a pro čtenáře je to zároveň příjemnější ke čtení.

Preferujete v případě vícera verzí konkrétní jazyk?

Spíš je porovnám. Třeba se podívám na anglický a španělský, když existují hesla na obou a podívám se na jejich délku a kvalitu.

Je některá jazyková varieta Wikipedie nějakým způsobem nadřazená ostatním?

Ne, řekla bych, že jsou si zcela rovny.

Jakým způsobem v překladu odkazujete na jiné stránky, pokud ještě není k dispozici české heslo?

Úplně stejně jako v jakémkoliv jiném článku. V překladu to za mě řeší ten Content Translation. Sám pozná, že odkaz v češtině neexistuje a lze v něm nastavit buď náhradu červeným odkazem nebo jenom prostým textem.

Je možné v českém článku odkazovat na cizojazyčné odkazy?

To není možné. Všechny odkazy mimo českou Wikipedii se musí vkládat do referencí.

Víte o existenci překladatelských rad a pravidel na Wikipedii?

Ne, nebo jsem je minimálně hodně let neviděla. Já bych je obecně nepovažovala za něco, co bych se musela učit, protože jsem vlastně začínala volnými překlady. Tam člověk může cokoliv přidat, cokoliv změnit. Reference jsou naprosto samozřejmá záležitost. Podle mě je to vytvořeno hlavně pro lidi, kteří se chtějí věnovat vyloženě překladům a třeba i začínají. Je to spíš takový návod. Jsou to v podstatě pravidla, která člověk používá i při psaní článků česky. Myslím, že s těmi obecnými pravidly se setkává každý Wikipedista.

Jak dobře tady ta pravidla znáte?

Já bych řekla, že jich většinu budu znát, ale určitě je možné, že mě tam něco překvapí.

Jak často s nimi pracujete?

Jak už jsem vám říkala, roky jsem je neviděla. Když se tak na to dívám, tak to jsou opravdu základní pravidla. Takže si myslím, že s nimi obecně pracuji, ale ne tak, že bych do nich třeba nahlížela.

Nahlížíte do nich například při řešení překladatelských problémů?

Určitě v nich nic nehledám, ale naprosto běžně hledám třeba ve Wikislovníku různé tvary, které se třeba moc nepoužívají a tak dále.

Jak se vám s pravidly pracuje? Jste s nimi spíše spokojeni nebo nespokojeni?

Já se opravdu snažím dodržovat taková ta základní pravidla. Koneckonců bych měla, když ještě radím začátečníkům. Takže si myslím, že nedělám moc velkých bot.

Jakým způsobem by bylo potřeba ta pravidla vylepšit?

V zásadě jsou v pořádku, ale samozřejmě lidské podání je určitě příjemnější. Je také často přínosnější. My fungujeme jednak jako mentoři na diskuzi, kde se na nás může kdokoliv obrátit a pak existuje stránka „Potřebuji pomoc“, kde odpovídá celá komunita. Třeba mně a spoustě dalších wikipedistů může kdokoliv zaslat email, takže si myslím, že těch komunikačních kanálů je dostatek. Existuje dneska taky Wiki poradna, která běží každé pondělí od 6 online a můžou se tam přihlásit zájemci o jakoukoliv pomoc, ať se bude jednat o fotografie, články, překlady, je to úplně jedno. Existují taky různé kurzy, třeba senioři píšou Wikipedii, studenti píšou Wikipedii, takže si myslím, že jdou ty informace snadno najít.

Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?

Vlastně nevím, ale je to podle mě jako jakýkoliv jiný článek. Na některé články se podívají správci, i když já už jsem třeba takzvaný prověřený uživatel. To znamená, že se mi nemusí věnovat až taková péče, protože nemám nějakou historii vandalismu a tak. Takže na moje články asi nepůjde takové kvantum lidí, jako třeba na článek, který bude publikovat úplný začátečník nebo nějaká IP adresa nebo něco takového. Nové články jsou ale vždy podrobovány nějaké základní kontrole. Máme dokonce patrolu, já jsem taky jedním z patrolářů. To znamená, že se dívám, jaké články byly publikovány a můžu se vlastně rozhodnout, jestli se nim chci vyjádřit. Jestli je ten článek ještě akceptovatelný, a nebo jestli bude třeba nějaká urgentní péče, aby vyhovoval pravidlům Wikipedie. Ale opravdu to není čistě zaměřené na překlady. Přístup je stejný ke všem článkům.

Přijde vám tahle kontrola nějakým způsobem omezující?

Vůbec ne, já si myslím, že to je naprosto v pořádku a aby projekt fungoval dobře, pravidla musí existovat. Přestože Wikipedie je všude známá jako ta otevřená, svobodná a tak dále, tak je zajímavé, že lidé často zapomínají dodat, že existují celkem striktní pravidla na to, co je přijatelné a co není. A my jako komunita se snažíme tato pravidla dodržovat a vyžadovat, přestože se to mnoha lidem nelíbí a třeba na té Wikipedii okamžitě končí, protože si chtěli svobodně tvořit a chtěli si tady udělat promo svoji vlastní firmu a tak dále. To prostě není to, čím se Wikipedie zabývá. Je tam důležitá encyklopedická významnost a tak dál.

Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?

Komunitou. Nikdo jiný než komunita to neudělá.

Kdo dohlíží na kvalitu překladu?

Komunita. Samozřejmě vždycky i člověk sám. Neměly by zároveň existovat tzv. sirotčí nebo slepé články. To znamená, že by se na ně vždycky mělo odkazovat z jiného článku, aby se na ten článek člověk snadno dostal.

Převyšuje množství článků k překladu množství překladatelů? Je tedy překladatelů nedostatek?

Nemám nejmenší tušení.

Probíhá nějaký strategický nábor, tady hledá sama Wikipedie aktivně nové překladaatele?

Ne, řekla bych, že ne. Nejsem si vědomá žádného projektu ohledně překladaatelství.

Proč jste se na Wikipedii rozhodl překládat?

Přijde mi to snadnější, než ten článek vymýšlet znovu. Většinou záleží v podstatě na tom, jak kvalitní jsou ty předlohy. Mám řekněme takové 3 moduly, jak jako wikipedista pracuju. Buď to teda nějaký článek můžu napsat sám za pomoci zdrojů, což se typicky děje, třeba když ten článek neexistuje vůbec nikde, ani na žádné jiné Wikipedii. Pak člověku ani nic jiného nezbyde. Nebo taky když existuje, ale je tak mizerný, že to nejde použít. Druhý modus je, že si ten článek přečtu třeba na dvou, třech, čtyřech cizích Wikipediích, a potom z toho sestavím vlastními slovy nějaký „výcuc“. To se hodí pro krátké základy článků, pro nějaké pahýly nebo něco takového. A potom třetí, když zakládám něco, co už existuje a je to na nějaké Wikipedii dobře zpracované, takže se to dá přeložit. To je vlastně asi nejrychlejší způsob, že to přiložíte, případně si to pak ještě upravíte.

Třeba nedávno jsem překládal článek o klasicistní architektuře z italštiny, a tam byl ten český prostor poměrně slabě zastoupený. My jsme pro Italy prostě vidlákovi, o který se nemusí tak moc starat, takže tam nebylo skoro nic. Tím pádem jsem to potom ještě dopsal a různě jsem vylepšoval i třeba strukturu toho článku. Ty předlohy nejsou vždycky dokonalé, ale přece jenom už tam máte tu literaturu, máte tam odkazy na další články, máte to tam zpracované v nějaké základní podobě, takže od toho už se můžete přinejmenším odpíchnout. Buď to můžete ještě vylepšit, nebo to prostě necháte tak. Nebo občas přeložím jenom tu úvodní část článku, pokud si myslím, že je to pro české publikum dostačující a zbytek není tak důležitý. Pokud se ukáže, že je o to zájem, tak je pak možné zbytek samozřejmě doplnit.

Jak jste se k Wikipedii samotné a k překládu na ní dostal?

K Wikipedii jsem se dostal vlastně nenápadně. Objevil jsem ji pro sebe a začal jsem ji využívat, když jsem něco hledal. Postupně jsem tam třeba opravoval různé chyby, buď jazykové nebo věcné. Nejdřív jsem to dělal anonymně, potom jsem si časem založil i svůj vlastní účet a postupně jsem se pouštěl i do nějakých složitějších věcí typu vytváření nebo překládání těch článků. No a co se týče toho, jak jsem se dostal k překládání, tak to byla taková přirozená věc. Jak už jsem říkal, je to pohodlnější než psát článek od začátku.

Jak dlouho už se překládům na Wikipedii věnujete?

No, myslím si, že už dlouho. Překládám vlastně skoro od té doby, co jsem začal víc psát. Myslím si, že už jsem tam něco přidával před těmi 15 nebo 18 lety. A neřekl bych, že jsem věnuju překladu na Wikipedii. Já se věnuju spíš Wikipedii, a když vidím, že je to lepší přeložit, tak to přeložím. Wikipedie je zájmová činnost. Občas přijde nějaká inspirace, třeba vidím, že něco není na české Wikipedii podchycené, nebo že to je špatně. Potom nastává otázka, kde vzít ty zdroje a nejpřirozenější a nejsnadnější je si je vzít z cizí Wikipedie, kde už to je možná někým připravené.

Z jakého jazyka/jazyků překládáte?

Asi nejvíc z angličtiny, protože tam jsou ty články v průměru nejkvalitnější, ale dost často taky z němčiny a z italštiny. Sem tam jsem něco přeložil z jiných jazyků.

Jak často na Wikipedii překládáte?

Já to dělám dost nárazově. Někdy mám třeba období, kdy na Wikipedii pracuju víc, někdy se tomu zase třeba dlouho nevěnuji. Záleží to na mých časových možnostech, náladě nebo i třeba na tom, jestli mě na Wikipedii někdo naštvě. To na ni pak na nějakou dobu zanevřu. Nedá se říct, že bych to dělal pravidelně. Nemám to jako práci, ale jako občasného koníčka.

Věnujete se na Wikipedii spíše překladu nebo vlastní tvorbě, případně editaci?

Nevím, řekl bych, že asi víc překládám, než že bych sám psal. Je to asi dáno i mými zájmy, protože se víc zajímám o takové věci, které už jsou na těch cizích Wikipediích zpracované. Narozdíl od lidí, kteří se třeba více věnují té české oblasti. Třeba jsme měli soutěž o popisu památek, protože spousta českých památek nemá na Wikipedii žádný článek a není ani z čeho překládat. Ty sféry, co baví mě, jsou hlavně matematika, umění nebo něco podobného, a to jsou většinou mezinárodní záležitosti, u kterých není problém překládat.

Začal jste na Wikipedii nejdříve s překlady a až poté z vlastní tvorbu? Nebo to bylo obráceně?

No, čemu říkáte vlastní tvorba? Ale asi spíš s tou vlastní tvorbou, ale už si to moc nepamatuju. To už je strašně moc let. Já jsem to nikdy moc nerozlišoval, neměl jsem pocit, že by to od sebe bylo oddělené. Zároveň když tvoříte, tak také často čerpáte z nějaké zahraniční literatury.

Myslíte si, že je pravda, že zkušený a aktivní wikipedista je zároveň i angažovaným překladatelem? Tedy že ti aktivní uživatelé Wikipedie zároveň překládají?

Nemyslím si. To byste si musela udělat nějakou statistickou sondu, ale myslím si, že prostě existuje skupina lidí, kteří umí překládat a baví je to, což jsou dva předpoklady pro to, aby to tam někdo dělal, protože je to vlastně neplacená práce. Pak je tam také skupina lidí, kteří to neumí a baví je to, takže ti pak přidělávají práci ostatním. No, a ten zbytek je podle mě hodně různý. Můžou se věnovat například správování, ten překlad je jen jednou z mnoha činností a navíc vyžaduje určité schopnosti, takže to nemůže dělat každý.

Překládáte výhradně určitá témata, nebo máte nějaký širší záběr?

Většinou překládám to, co mě nějak zajímá nebo baví, a když mám pocit, že to v české Wikipedii chybí třeba nebo že to dává smysl. Samozřejmě prakticky vůbec nepřekládám věci, kterým nerozumím, ale já mám osobně docela široký záběr zájmů, takže vlastně dokážu překládat texty z různých oblastí, ale přece jenom nejsem génius, abych rozuměl všemu. Člověk se tím pracováním na Wikipedii zároveň i učí. Třeba překládání z italštiny mi zároveň slouží i k tomu, že se jakoby učím italsky, takže si tu řeč vlastně pomalinku osvojuji. Já vlastně jako profesionální překladatel můžu překládat z angličtiny a němčiny. To už mi vyšly i nějaké knížky, ale italštinu jsem nikdy nenabízel. Neumím ji tak dobře, ale zároveň tím, že to nějak překládám, se taky učím.

Existuje nějaká komunita překladatelů Wikipedie?

Kdysi existoval nějaký projekt, ale nevím, jestli je ještě vůbec živý. Já se zase tak moc s lidmi nedružím a přišlo mi, že překládání na Wikipedii nevyžaduje, aby tam byl nějaký kolektiv lidí. Není to kolektivní činnost, ale spíš individuální. Prostě si vyberete nějaké téma a přeložíte ho.

Překládáte i jinde než na Wikipedii a využíváte případně překlady Wikipedie jako referenci?

Začnu první částí otázky, jinde překládám. Jak říkám, už mi vyšlo pár knížek. Jsem normálně překladatel, byť amatérský v tom smyslu, že se tím neživím. Ale myslím si, že jsem schopný odvádět už docela slušnou úroveň té práce. Ta druhá část otázky byla, jestli využívám při překládání Wikipedii jako referenci. Že bych někomu nabídnul, že umím překládat tím, že bych odkázal na Wikipedii, tak to asi ne. Myslím si, že když řeknu, že mi vyšla přeložená kniha, esej, úvod zavedeného autora v kamenném vydavatelství, tak je to mnohem lepší reference, než když řeknu, že jsem někde na Wikipedii něco přeložil. Možná to má smysl pro začínající překladatele, kteří ještě nic nevydali, ale jakmile něco vydáte, tak se pak vlastně můžete chlubit tím. Já navíc překládání nijak zvlášť nevyhledávám. Neživím se tím a mám pocit, že to je strašně špatně placené, takže když už jsem překládal, tak mě vlastně většinou někdo poprosil, abych něco přeložil nebo jsem se k tomu dostal nějakým takovým způsobem. Není to tak, že bych někam posílal portfolia.

Máte pocit, že překlady na Wikipedii obecně zvyšují prestiž překladatele?

Nevím. Myslím si, že ta Wikipedie je taková poloanonymní a kdybych byl třeba v roli redaktora, který by vybíral překladatele, tak bych byl přístupný tomu, aby mi někdo poslal, že tady přeložil tenhle článek a podíval bych se, jestli je to přeložené dobře. Ale většinou se to dělá spíš na základě toho, že překladateli třeba pošlete kapitolu, on si to přeloží a vy se na to pak podíváte. Většinou taky chcete přeložit něco úplně jiného, než jsou ty články, které překládá na Wikipedii. Když třeba na Wikipedii překládá o zvířatech a vy chcete, aby přeložil nějaký politický román ze současnosti, tak ta kvalita překladů o zvířatech nemusí být úplně indikátor toho, že umí překládat tenhle druh textu.

Je možné být za překlady Wikipedie finančně ohodnocen?

Myslím si, že ne. Teoreticky je možné, že by někdo nabídnul nějaké firmě, že jí přeloží její článek do jiné Wikipedie a dostane za to peníze. Aby tam měli ten článek třeba v čínštině nebo tak. Je to takové eticky na hraně, není to asi úplně zakázané, ale zase to není ani nic, co by se podporovalo a myslím si, že se tím lidi nijak moc nechlubí, pokud to dělají. Normálně platí, že ta činnost na Wikipedii je většinou dobrovolnická, s výjimkou nějakých takových vyloženě hodně technických věcí typu lidí, kteří vyvíjejí ten software a tak. Ti jsou za to zřejmě honorováni, ale většina činností je tam dobrovolnická.

Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?

Vystudoval jsem nejdřív matematiku na Fakultě jaderné a potom jsem ještě vystudoval sociologii na Fakultě sociálních věd.

Máte nějaké vzdělání v překladu? Včetně, kurzů, školení, čehokoliv?

Formální určitě ne. Neformální mám ve smyslu, že jsem si o tom četl a poslouchal. Taky jsem kamarádil s různými lidmi z těchto kruhů a pracoval jsem v redakci. Ale nemám žádné takové formální systematické vzdělání, aby mi někdo četl přednášky o teorii věty a já nevím, co všechno.

Uvažoval jste někdy o nějakém vzdělání v překladu?

Ne. To víte, život je krátký a když to vlastně člověk nějakým způsobem dostatečně umí, tak necítí tu potřebu. V teorii vlastně nemám pocit, že by mi něco chybělo a až tak ji nepotřebuji rozvíjet. Je to činnost, která je mimo oblast mého profesního zájmu. Nikdy jsem nepřemýšlel, že bych se stal překladatelem na plný úvazek, a tím pádem ani nepotřebuji mít nějaké vzdělání.

Nabízí sama Wikipedie svým překladatelům nějaké kurzy nebo školení?

Nevím o tom, to je zajímavá otázka, ale vlastně si nevybavuji, že by to někdo dělal. Nejsem znalec Wikipedie ve smyslu, že bych věděl, co se kde na které z jazykových verzí Wikipedie šustne, takže je možné, že třeba řecká Wikipedie svým členům něco takového nabízí. V rámci české Wikipedie to tak pravděpodobně není. Občas se objevují různé semináře, je možné, že třeba v souvislosti s tím překladatelským nástrojem mohl být nějaký úvod. Že někdo přišel ukázat, jak se to dělá, to nevylučuju.

Dostal jste se v praxi někdy do situace, kdy jste měl pocit, že byste k jejímu řešení nějaké školení potřeboval?

Když překládám, tak pořád v různých oblastech narážím na věci, které nevím. Týkají se jednak té věcné stránky toho, co překládám. Momentálně třeba nevím, jak se jmenují takové ty křížky na královské koruně. Nevím, jaké je české souborné označení těch nahoru vybíhajících výběžků z koruny, jestli jsou to zuby nebo třeba hřebeny. V německém originálu to je, ale v českém textu nevím, jak to přeložit. Takže školení třeba ve smyslu téhle terminologie bych využil. Samozřejmě jsou také problémy jazykové. Narazíte na nějakou větu, které úplně nerozumíte nebo si nejste jistá, co ta konstrukce vlastně znamená. Pak různě googlíte, hledáte podobné konstrukce a tak, ale vlastně to je spíš otázka pochopení toho jazyka. A takové vyložení translatologické problémy, jako co jak s čím koresponduje při překladu prózy většinou až tak necítím. Dělán to nějak tak intuitivně. Možná při překladu poezie je to takové žhavější. Musíte i víc rozumět tomu, jak vypadá ta poezie ve zdrojovém i v cílovém jazyce, a co to jakoby dělá. Ale já zase poezii moc často nepřekládám, takže se mě to tak moc netýká. Nemám pocit, že by ta translatologie teď pro mě byla nějakým tématem, které bych si potřeboval osvojit.

Jaké využíváte při překladu pomůcky? Jakékoliv slovníky, příručky, cokoliv.

Já čím jsem starší a čím mám slabší oči, tak tím víc se uchyluji k tomu, co je na internetu a pryč od toho, co je papírové. Takže typicky různé slovníky, těch je víc, včetně toho Wikislovníku, který je v různých jazykových verzích. Ten používám docela rád, přijde mi to takové jako stylové, že to je prostě Wikislovník. A potom jsou taky různá fóra, kde

spolu překladatelé konzultují různá témata, takže tam se dá taky hledat pomoc. Potom Google, obzvlášť když potřebujete vědět nějakou faktickou věc typu té koruny, tak si to prostě vygooglíte a snažíte se přijít na to, jak to různě popisují. Stává se, že musíte jít do knihovny pro papírové věci a hledat, ale to není tak časté. Nejčastěji se to stává, když máte v překládaném textu nějaký citát, který byl už někým přeložen. Pak si musíte, nebo teda měla byste si tu knížku dohledat a podívat se, jestli je to použitelné,. A pokud ano, tak citovat ten překlad. Jinak už se mi na ty papírové věci spíš práší. Já mám různé slovníky, ale je už opravdu vzácnost, že bych je při překládání vzal do ruky.

Využíváte při překladu i třeba nějaké nástroje CAT?

Wikipedie sama nabízí takovou primitivní verzi. Pomůže vám to tu Wikipedii překládat, je to jejich překladatelský nástroj, který zpravidla využívám. Ale nedalo by se to řadit k profesionálním CAT nástrojům. Je to spíš prostě pro Wikipedii a zachytí to třeba nějaké ty věci, které jsou pro Wikipedii specifické. Třeba odkazy na jiné stránky. Ale není to CAT ve smyslu, že byste si tam mohla najít, jak jste překládala jedno slovo v tom textu předtím, a že jste ho překládala jako rudý, a ne jako červený, tak to není.

Využíváte nějaké strojové překladače?

Využívám ten Content Translation, tam je myslím Google překladač, a potom využívám hlavně DeepL. Ten mi přijde jako takový skoro nejlepší.

Využíváte při překladu třeba i umělou inteligenci? Chat GPT nebo něco podobného?

Jednou jsem to zkoušel využít, ale moc se mi to zatím neosvědčilo nebo s tím možná neumím tak dobře pracovat. S relativním úspěchem jsem ji vlastně použil při vytvoření článku. V novinách vyšel nějaký nekrolog jakési osobnosti, který obsahoval ty informace porůznu rozházené. Já tomu Chat GPT zadal, aby z toho udělal sumář. Vím, že bylo těžké ho přinutit, aby to napsal česky, protože mi to nejdřív napsal anglicky. Ale pak jsem mu řekl, že to má udělat v češtině a on to opravdu napsal v češtině. I zdroje byly české a tak.

A když se to trošku zeditovalo, tak to byl takový ten krátký článek z Wikipedie. Čili jsem to vložil do Wikipedie, ještě jsem to trochu upravil a ten článek tam je doteď.

Jakým způsobem si myslíte, že by tahle technologie mohla ovlivnit překlad Wikipedie do budoucna?

To je dobrá otázka. Já nevím přesně, jak rychle a jakým způsobem se ta technologie bude vyvíjet a jak bude chytrá a tak dále. O to se pořád vedou spory. Ty sahají od názoru, že o moc chytřejší nebude až po názor, že ovládne lidstvo. Já fakt nevím, co z toho je blíž pravdě. Mám pocit, že vlastně technologicky ta metoda transformerů je už víceméně využita v těch překladačích, jako je DeepL. Čili ten Chat GPT neznamena nějaký technologický průlom, ale znamená spíš jenom jinou aplikaci s tím, že je tam mnohem větší ta báze, na které se učí a je to takové mnohem otevřenější. Zadáni vlastně zní „nauč se pokračovat v textu, který ti zadám“, což může pokrýt velkou škálu možností. Zatímco při trénování toho DeepLu se vlastně to zadání omezuje jenom na to „přelož mi to z jednoho jazyka do druhého“. Takže je to takové koncentrovanější, ale není to asi technologicky nic zásadně nového. Jde spíše o to měřítko. Mohlo by to možná přispět i k takovým zadáním, jako „vezmi paralelní články o jednom tématu, vezmi ze všech jazyků tu důležitou informaci a sestav z toho jeden článek v češtině“. Nemusel by to být jenom překlad, ale byl by tam i ten aspekt zpracování a sumarizace informací. Mohl by sám ty články i psát, zase na základě toho, jaké bychom mu zadali zdroje. V tuhle chvíli narážíme hlavně na to, že ty stroje ještě neumí samy tak dobře propátrat zdroje na internetu, a taky narážíme na to, že typicky mají jenom relativně krátkou paměť. Pamatují si třeba 4000 znaků, ale všechno, co je předtím, tak už zapomenou. Čili se chovají, jako kdyby měly Alzheimerovu nemoc. Pro tenhle typ práce už by bylo dobré, aby měly tu paměť delší. Asi si myslím, že je to otázka technického vývoje, a že ti lidé, kteří tuhle umělou inteligenci vyvíjí budou v nějaké dohledné budoucnosti schopni tyhle překážky překonat. Teď jsme svým způsobem jenom v první fázi vývoje. To je tak možná 10 let, co se s tím začalo nějak vážně dělat, takže za dalších 10 let třeba budeme hodně jinde. Obecně si myslím, že to otevírá možnosti pro nějaké inteligentnější zpracování a pro sumarizaci z více zdrojů. Možná i pro přesnější překlady. Možná by ten výsledek pak šel lépe zapojit do Wikipedie, protože třeba když teď překládáte s pomocí toho překladače, který Wikipedie nabízí sama, tak se velice často stává, že on nedokáže správně zpracovat

celou řadu takových těch věcí, jako jsou zdroje, odkazy, kategorie a tak dále. A tím pádem, to pak musíte ještě hodně ručně editovat. Zatímco tohle už možná bude chytřejší. Myslím si, že zrovna pro Wikipedii to má celkově velikánský význam, protože Wikipedie je v podstatě text a tyhle stroje jsou cvičené na zpracování textu. V podstatě se na té Wikipedii i hodně učí. Wikipedie typicky bývá jedním ze zdrojů pro učení všech těchto jazykových modelů. Takže je to technologie, která je to tomu hodně blízko. A tím pádem by mohla Wikipedii vrátit to, co si od ní vzala.

Jakým způsobem při překladu postupujete?

Záleží, co překládám, pro koho a jak. Pokud se bavíme o tom překladu na Wikipedii, tak si většinou nejdřív vymyslím to téma, které na české Wikipedii není a pak se kouknu do anglické Wikipedie, jestli je to tam zpracované dobře. Pokud mám pocit, že jo, tak třeba překládám tam. Nebo se podívám na italskou Wikipedii, když chci překládat z italštiny, abych se učil. Potom si ten článek v tom originále nějak zhruba prohlédnu, abych věděl, o čem to je a jaká je ta kvalita a jestli to má cenu překládat. Případně si vyberu, že třeba budu překládat jenom něco a ne všechno. Potom typicky zapnu ten jejich překladač a tam si zadám ten článek, co chci překládat a začnu překládat odstavec po odstavci. Tam vždycky kliknete na odstavec, pak to upravíte a jdete na další odstavec. Pak to uveřejním na té české Wikipedii a zase věnuji další porci času tomu, abych to upravoval a dodělával. Všimnu si třeba nějakých nedostatků toho překladu, všimnu si chyb, které tam zanesl ten samotný nástroj, a to prostě postupně odstraňuji. Takže si ten článek po sobě čtu a opravdu ho opečovávám. Přidávám různé šablony, které tam musí být, kategorie, odkazy a zdroje. Pak si to ještě jednou přečtu, abych tam neměl nějaká zbytečná slova a tak.

S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?

Problematická je hlavně odborná terminologie. Ty wikipedické články jsou většinou snadné, pokud překládáte v oblasti, kterou znáte. Nejsou to žádné složité texty. Když to srovnáte s uměleckým překladem, nebo dokonce překladem poezie, tak je to prostě velmi jednoduché. Ta encyklopedická řeč by měla být srozumitelná a kvalitní. Někdy se stává, že ten originál není dobrý, takže tam třeba najdete nějaké místo, které je vyjádřené mnohoznačně nebo prostě špatně a není jasné, co tím měl vlastně autor na mysli. Ale to

je zase dáno tím, že ta kvalita těch originálů nebývá vždycky ideální. Pokud se tedy bavíme o tom překládání samotném, tak to většinou vnímám jako relativně jednoduché, když překládám z jazyka, který dobře znám. Zase když překládám z jazyka typu italština, kde si ještě nejsem tak jistý, tak se může stát, že třeba vzniknou potíže dané mojí neznalostí detailů italské gramatiky. Že je tam nějaká formulace, nějaký idiom nebo nějaký složitý slovesný čas, který já úplně nedokážu rozklíčovat. Samozřejmě neznám ani v angličtině všechny idiomy, ale tam jich je zase většinou dost málo.

Které z těch překladatelských problémů jsou pro vás nejhůře řešitelné?

Ty problémy nejsou nijak zásadní nebo neřešitelné. V nejhorším často pomůžete tu část vypustit nebo přeformulovat. Není tam nějaký nárok na to, aby to byl přesný překlad. Když překládáte knihu, tak chcete, aby ten překlad věrně odrazil to, co chtěl asi říct autor, zatímco když překládáte Wikipedii, tak chcete, aby ten překlad věrně popisoval tu skutečnost, které se to týká. Ale je úplně jedno, jestli je to přesně to, co napsal autor nebo jestli to vyjádříte jinak, nějak to zkrátíte, rozepíšete, předěláte. Takže je to spíš parafráze.

Lokalizujete při překladu?

Určitě, o tom jsme se bavili už na začátku, že vlastně třeba přidávám pasáže, které se týkají češtiny.

Je taková lokalizace při překladu Wikipedie obecně doporučována?

Obecně ano, ale nevím o nějakých speciálních doporučeních, co by se týkala překladu. Překlady nejsou na Wikipedii brány jako něco specifického, pohlíží se na ně jako na všechny ostatní texty. Takže ano, lokalizace je doporučována, ale je doporučována ve všech textech.

Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?

Přečtu si všechny varianty a vybírám tu, která mi přijde nejlepší. Jak už jsem říkal na začátku, ta kvalita těch předloh je hodně rozdílná, takže vždycky vybírám tu, která mi prostě přijde nejkvalitnější. Tu, kterou se vyplatí překládat.

Preferujete v případě vícera verzí konkrétní jazyk?

Jak jsem říkal, vybírám si ten jazyk hlavně podle kvality té předlohy. Ale je pravda, že pokud se chci třeba zdokobalovat v italštině, tak si záměrně vyberu text z italské Wikipedie. Ale ta kvalita je nejdůležitější.

Je některá jazyková varieta Wikipedie nějakým způsobem nadřazena těm ostatním?

Základní variantou je anglická Wikipedie. Ta je největší, je na ní nejvíce článků a články jsou na ní také nejlépe zpracované. Hnutí vzniklo v USA, takže je to často spíš americká Wikipedie, než anglická. Objevuje se tam hodně amerických reálií. Tím, že je ta anglická Wikipedie největší, tak často v mnoha věcech udává tón a ovlivňuje ty ostatní Wikipedie. Zároveň je ale snaha nepřebírat z anglické Wikipedie úplně všechno. Dalšími velkými jazyky jsou třeba němčina, ruština nebo polština, a pro českou Wikipedii je důležitá i Wikipedie slovenská. Ta je ale v porovnání s českou Wikipedií o poznání méně kvalitní. Formálně jsou si ale všechny verze rovny.

Jakým způsobem v překladu odkazujete na jiné stránky, pokud ještě není k dispozici české heslo?

Z textu se na cizojazyčné Wikipedie neodkazuje, takže existují vlastně dvě možnosti. Buď se ten původní modrý odkaz může nahradit odkazem červeným, který značí, že by bylo dobré to heslo v češtině vytvořit, nebo se tam nechá jenom prostý text. Taky je možné odkázat třeba na nadřazený pojem, pokud pro něj heslo existuje.

Víte o existenci překladatelských rad a pravidel Wikipedie?

Vím, kdysi jsem je četl. Existoval nějaký projekt, ve kterém jsem byl zapojený. Ale vůbec si nejsem jistý, jestli ještě žije. Já na něm nicméně aktivní nejsem.

Jak dobře znáte překladatelská pravidla Wikipedie?

Pravidla Wikipedie znám dobře, mám je po těch letech už taková zažitá. Takže si myslím, že je znám, ale není to tak, že bych si je nějak aktivně vyhledával. To co k té práci na Wikipedii potřebuju už znám a snažím se to dodržovat.

Jak často s pravidly pracujete?

Skoro vůbec. Řekl bych, že třeba tak jednou za deset let do nich nahlédnu a něco v nich hledám.

Nahlížíte do nich například při řešení překladatelských problémů?

To vůbec ne.

Jak se vám s pravidly pracuje? Jste s nimi spíše spokojeni nebo nespokojeni?

Řekl bych, že jsou ta pravidla přijatelná, ale řada detailů není ideální. Hlavní problém je ale spíš s dodržováním a vynucováním těch pravidel než s těmi pravidly obecně. Wikipedie je hodně otevřená a na některé věci existují protichůdné názory. To se týká třeba přechylování ženských příjmení. Existují dva tábory, jeden z nich je zásadně pro a druhý zásadně proti. A ani jeden z těch táborů není samozřejmě ochotný souhlasit s pravidlem, které by plně podporovalo ten opačný názor. Takže z toho pak vznikají taková polovičatá a nejasná pravidla, která vám toho vlastně moc neřeknou.

Jakým způsobem by bylo pravidla potřeba vylepšit?

Vylepšení není nijak zásadně potřeba. Bylo by ale dobré zaměřit se na to dodržování.

Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?

Na texty dohlíží hlavně patrola. Ta patroluje a kontroluje všechno, co se na Wikipedii objeví, ne jenom překlady. Při využívání těch strojových překladačů taky často vznikají nedokonalé texty. Zvláště, když už je pak nikdo neopravuje a rovnou publikuje. Na to potom dohlíží už i komunita, která ty texty může upravovat.

Přijde vám tato kontrola omezující?

Rozhodně ne, já ji naopak vnímám pozitivně. Zajišťuje se tím alespoň nějaká základní úroveň kvality, kterou ta česká Wikipedie má, takže za mě je to v pořádku.

Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?

Na to zase dohlíží komunita. Ale je v podstatě těžké říct, co je to ta správnost. Všechny články musí být opatřeny relevantními zdroji, ale jinak na Wikipedii žádná autorita není.

Kdo dohlíží na kvalitu překladů?

Všichni. Kvalitu může na Wikipedii kontrolovat úplně kdokoliv. Kdokoliv ty texty může také opravovat. Samozřejmě se na to pak mohou vrhnout patroláři, ale obecně může kontrolovat a upravovat každý.

Převyšuje množství článků k překladu množství překladatelů? Je tedy překladatelů nedostatek?

On je obecně nedostatek Wikipedistů, takže tím pádem je i nedostatek překladatelů.

Probíhá nějaký strategický nábor? Hledá sama Wikipedie aktivně nové překladače?

Nevím, jestli hledá vyloženě překladače, ale existují projekty, které mají motivovat nové wikipedisty. Ale sama Wikipedie není žádný právní subjekt, takže nemůže jakoby sama

něco dělat nebo někoho hledat. V různých zemích existují různé spolky, které tu Wikipedii zastupují a snaží se tady o tu popularizaci. U nás je to spolek Wikimedia Česká republika.

Proč jste se na Wikipedii rozhodl překládat?

Já se vlastně nejvíc zabývám problematikou klimatické změny, životního prostředí a otázkám vysloveně souvisejícím s těmito tématy. A to jsou otázky, které jsou většinou právě třeba na anglické Wikipedii, občas taky na německé v daleko větší podrobnosti a vyšší kvalitě. A to je asi hlavní důvod, proč ty věci překládám.

Jak jste se k Wikipedii a k překladu na ní dostal?

Já už vlastně nějakým způsobem edituju na Wikipedii hodně dlouho. Pracuji v Centru pro otázky životního prostředí Karlovy univerzity a my vlastně pro problematiku životního prostředí máme i naši vlastní knowledge base, která se jmenuje Enviwiki. Ta běží na stejném softwaru jako Wikipedie. Oblastí mého zájmu jsou vlastně otevřené vzdělávací zdroje, otevřené informace a tak dále. Tak to je důvodem, proč mi je Wikipedie blízka a mám o ni nějakým způsobem zájem.

A k tomu překladu na Wikipedii jste se dostal jak?

To úplně nevím, nebyl k tomu nějaký přesný impulz. Na Wikipedii jsou ty jednotlivé stránky v jednotlivých jazycích propojené, takže člověk tam třeba hledal zdroje. Licenčně je to vlastně stejné, takže překládat můžete, vyhovuje to vlastně těm creative commons, co se používají. Takže tuhle možnost jsem vlastně využíval.

Jak dlouho už se překládům Wikipedie věnujete?

Řeknu třeba 10 let, ale není to neustálá intenzivní činnost. Je to něco, co dělám spíš nárazově. Když z nějakého důvodu vidím tu potřebu nebo něco takového.

Jak často na Wikipedii překládáte?

To je taky takové nárazové, a když se podívám na své statistiky, tak je to spíš v zimních měsících, kdy má člověk čas. Překládám hlavně věci týkající se ochrany klimatu, a tak

taky více překládám, když jsou nějaké události nebo aktivity, jako jsou třeba ty světové summity. To je pak impulzem k tomu něco překládat.

Z jakého jazyka/jazyků překládáte?

Překládám ve valné většině z angličtiny, částečně z němčiny. Velmi výjimečně z nějakých jiných jazyků. A na druhou stranu třeba tu základní stránku o klimatické změně jsem z češtiny překládal do slovenštiny.

Věnujete se na Wikipedii spíše překladu nebo vlastní tvorbě, případně editaci?

Ono to, co dělám velmi často není doslovný překlad. Překlad tam využívám, využívám taky nějaké zdroje, ale potom to doplňuji nějakými českými fakty, reakcemi v češtině a tak. Takže nedělám doslovné překlady. Na druhou stranu třeba ta anglická Wikipedie je velmi často vlastně americká Wikipedi, takže často i ty věci týkající se klimatu a životního prostředí úplně nesouvisí s tím, co je u nás nebo to není tak zajímavé. Jsou tam velmi často americké lokální informace, které pro Čechy nejsou moc zajímavé. Můj odhad je, že v té mé tvorbě překlad tvoří třeba 30 až 50%.

Začal jste nejdříve s překladem a poté až z vlastní vlastní tvorbou nebo to bylo opačně?

Opačně. Na začátku jsem se spíš snažil tvořit i některé stránky, které dejme tomu nejsou tak dalece konfliktní na té Wikipedii. Různé místopisné věci, třeba o místech, kde já bydlím nebo o některých přírodních zajímavostech. Ale vlastně celkem brzo jsem přišel na to, že právě ty stránky kolem klimatické změny byly ve velice špatné kvalitě. Byly tvořeny lidmi, kteří jaksi nebrali v úvahu vědecké poznatky, ale brali v úvahu jen svoji ideologii, takže to mě přimělo právě i k překladu. Využil jsem vlastně to, co už v té angličtině třeba bylo udělané dobře.

Myslíte si, že je pravda, že zkušený a aktivní wikipedista je zároveň i angažovaným překladatelem? Tedy že ti aktivní wikipedisté zároveň překládají?

Jde o to, co je to podle vás aktivní. Jsou třeba aktivní wikipedisté, kteří nějakým způsobem patrolují. Střídají se ve službách čtyřadvacet hodin a bdí nad obsahem na Wikipedii. V podstatě okamžitě třeba mažou některé články. Jak to může editovat každý, tak si tam občas hrají různí školáci, píšou, že je někdo blbej a podobně. Objevují se pak i rafinovanější změny. Tak to jsou třeba lidi, kteří se nezabývají aktivní tvorbou, ale jsou pro tu Wikipedii velice důležití. Další lidé třeba nějakým způsobem dotahují, kontrolují pravopis a podobně. A pak je dost lidí, kteří ve větší míře aktivně tvoří obsah. Někteří z nich překládají, ale velice často je k těm překladům i nedůvěra a daleko víc lidí se soustředí na tvorbu.

Překládáte výhradně určitá témata, nebo máte širší záběr?

Jak jsem říkal, všechno kolem klimatické změny, částečně biodiverzity. To je naprostá většina toho, co překládám. Občas i nějaké jiné věci, když mě třeba nějakým způsobem něco zaujme.

Existuje nějaká komunita překladatelů Wikipedie?

Jestli existuje, tak já o ní nevím. Já víceméně s nikým nespolupracuji.

Překládáte i jinde než na Wikipedii? Pokud ano, využíváte překlady Wikipedie jako referenci?

V rámci toho, co dělám v práci, občas nějaké věci překládám. Má práce je kolem enviromentálního vzdělávání a hodně třeba odborných článků a podobně se píše v angličtině. Člověk taky dělá nějakou popularizaci, a pak to třeba překládá. Překládám také něco, co se jmenuje Open Journal System. Je to vlastně elektronický systém, který dělají Kanadáni, jmenuje se to Public Knowledge Project. Na tom běží i dost odborných českých časopisů. Je to vlastně redakční systém pro odborné časopisy s recenzním procesem, je to open source. A k tomu já vlastně dělám českou lokalizaci. Jako nějakou

referenci mě ty překlady na Wikipedii nenapadlo využít. Člověk občas někde řekne, že je jaksi převážným autorem některých dobrých stránek na Wikipedii, ale jinak ne.

Myslíte si, že překlad na Wikipedii obecně zvyšuje prestiž překladatele?

Já se nepovažuji za překladatele, takže nemohu říct, že by mi to nějak zvyšovalo prestiž. Překládal jsem třeba kdysi nějakou knihu, která se týkala životního prostředí. Dělal se společně ve více jazycích, ale jinak se opravdu nepovažuji za překladatele. Obecně si nejsem jistý, jak je to vnímáné, ale nemyslím si, že by to bylo moc pozitivní.

Je možné být za překlady Wikipedie finančně ohodnocen?

Ne. Nebo takhle, principiálně to možné je, protože dneska pravidla Wikipedie umožňují i to, aby tam vlastně člověk zastupoval nějakou instituci, aby měl institucionální účet. Já naprostou většinu toho dělám jako soukromá osoba, ale v rámci některých projektů, které máme v práci, tvořím něco i pod dalším účtem, vlastně v rámci toho zaměstnání. Pak se dá říct, že jsem za to placený. Naprostou většinu ale dělám čistě jako svůj koníček.

Jaké je vaše formálně dosažené vzdělání?

Vysoká škola, Elektrofakulta, technická kybernetika. To je moje vzdělání.

Máte nějaké vzdělání v překladu? Včetně kurzů, školení, čehokoliv.

Takhle, má angličtina není úplně tak špatná. Od 3. třídy jsem chodil do jazykové základky, kde jsme od 3. třídy měli ruštinu a od 5. angličtinu. To je ale jazyková odbornost, kterou člověk získal na té devítiletce. Dál na střední škole a hlavně na té vysoké už to bylo jenom takové opakování, člověk už se moc nového nenaučil. Na druhou stranu jsem pracoval napřed ve fyzikálním ústavu Akademie věd, kde jsme měli skoro všechno v angličtině a teď na té Karlově univerzitě tu angličtinu člověk taky používá skoro každý den. Němčinu jsem se učil jenom tři nebo čtyři roky soukromě, ale jsem dodneška schopný se v těch německy mluvících zemích nějak domluvit a těm lidem rozumím.

Uvažoval jste někdy o nějakém vzdělání v překladu?

Ne. Teda uvažoval jsem, když jsem šel na tu jazykovku, ale potom už ne. Byl jsem nakonec víc na matematiku a fyziku, které převážily.

Nabízí Wikipedie svým překladatelům nějaké kurzy nebo školení?

Nevím o tom. Dělají se různé tematické kurzy, ale o překladu jsem nikdy neslyšel.

Dostal jste se někdy v praxi do situace, kdy jste měl pocit, že byste k jejímu řešení nějaký kurz potřeboval?

Nemyslím si. Pokud překládám odborný text, tak tam spíš pociťuji určité nedostatky v tom, že to třeba není úplně můj obor a že úplně neumím ten obor česky. Ale jinak ne.

Jaké při překladu využíváte pomůcky? Ať už papírové, elektronické, slovníky, příručky, překladače, cokoliv.

Dříve jsem používal především Google Translate. Částečně taky ten nástroj na překlad stránek, který je k dispozici přímo na Wikipedii. Dnes už ho ale prakticky vůbec nepoužívám, protože vlastně nedělám ty překlady 1:1. Dneska používám prakticky výhradně DeepL, který vlastně pro mé potřeby překládá daleko přesněji.

Využíváte nějaké nástroje CAT?

Nepoužívám. V placené verzi DeepL je něco takového k dispozici, ale já používám jen tu verzi zdarma.

Používáte strojové překladače?

Ano, používám DeepL.

Využíváte překladový nástroj Wikipedie Content Translation?

V minulosti jsem ho využíval, ale dnes už ne. Pokud by byl ten nástroj spojený s DeepLem, tak pak bych o tom asi uvažoval. Možná, že už se ten Google Translate taky zlepšil, ale já zatím vidím jako daleko lepší i to, že v tom DeepLu můžu hledat alternativy slov, která si mi nelíbí a tak.

Využíváte při překladu třeba i umělou inteligenci? Chat GPT nebo něco podobného?

Zatím jsem nedošel k tomu, že bych měl nějakou potřebu to využívat a že bych to viděl jako něco, co mi může pomáhat.

Jakým způsobem si myslíte, že by tato technologie mohla ovlivnit překlady Wikipedie do budoucna?

To je zajímavá otázka. Přemýšlel jsem o tom. Dneska už jsou různé stránky, které využívají ten automatický překlad, ale je to prostě pořád dost nevyhovující. Asi ale v nějakém momentě dojde k tomu, že ty stránky, které si člověk najde třeba na té Wikipedii, budou tou umělou inteligencí přeložené kvalitně. Nevím, takže uvidíme. Diskutovalo se o tom i na Wikipedii, o tom co s ní vlastně udělá umělá inteligence.

Jakým způsobem při překladu postupujete?

Tak pokud to není vysloveně nějaký krátký text na té Wikipedii, tak si to nějakým způsobem přeložím přes ten DeepL. Pokud možno už to upravuju přímo v tom DeepLu samotném, protože jsou tam nástroje, které vlastně nabízí alternativní slova. Pak celý ten odstavec často přepíšu znovu. Ten překlad se neustále zkvalitňuje, takže jaksi toho, co bych musel přepisovat, je stále méně. Na té Wikipedii se musí samozřejmě udělat úplně znova reference, které jsou vlastně české jiné, takže tam je nejde jenom zkopírovat. Ale zase existují nástroje na reference, které je automaticky tvoří.

Takže jenom jestli tomu dobře rozumím, vy si ten text nejdřív předložíte v tom DeepLu, tam už rovnou i upravujete a potom ten text ještě čtete a reformulujete.

Ano, přesně tak.

S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?

Občas narazím na to, že ani pomocí toho DeepLu nejsem ten text schopný úplně rozklíčovat. Někdy dojdou k částem, na kterých prostě vidím, že nejsou v češtině srozumitelné, a se svými překladatelskými kvalitami je nejsem schopen vlastně formulovat tak, aby to bylo pro někoho přínosné. Teď je otázka, jestli je to tím původním textem nebo ne. Takové části buď nepřeložím a vypustím, nebo se pak snažím hledat vysloveně v původních zdrojích, pokud jsou tam uvedeny.

Které překladatelské problémy jsou pro vás nejhůře řešitelné?

Zmiňované těžko přeložitelné pasáže a pak samozřejmě taky takové chytáky. Ten DeepL třeba občas v klidu vynechá větu nebo dvě. Občas si taky úplně vymýšlí. U něčeho jsem narazil dokonce na to, že místo nějakého ruského města tam jmenoval nějaké české město. Takže člověk to musí opravdu porovnávat.

Lokalizujete při překladu?

Snažím se. Snažím právě i v těch odborných věcech, tam vkládám nějaké věci, které jsou opravdu jaksi místní.

Je taková lokalizace při překladu Wikipedie obecně doporučována?

Nevím. Myslím si, že ta pravidla na kterých Wikipedie stojí znám celkem dobře, ale tohleto přesně nevím. Všeobecně by se ty stránky v tom jazyce měly opravdu co nejvíc vztahovat k té dané zemi.

Jak řešíte překlady z hesel, která existují ve více jazycích?

Většinou koukám na anglickou i německou verzi. Některé pasáže jsou lepší na té německé, některé na té anglické. Ti Němci jsou většinou takoví důkladnější a mají to dobře ozdrojované. Ale zase na druhou stranu ta komunita na anglické Wikipedii je daleko větší než na německé, takže se snažím porovnávat. Pokud jsou tam věci, které vypadají nesrozumitelně, tak už s pomocí toho překladače třeba hledám i ve francouzštině nebo španělštině.

Preferujete v případě existence vícera verzí konkrétní jazyk?

Ne, preferuji to, co je podrobnější a dobře ozdrojované. Pro mě je základem to, že ta tvrzení, která jsou tam napsaná, mají být vždycky podložena nějakými odbornými nebo vědeckými články. Takže pokud tam ty zdroje chybí, tak člověk takové věci ani nepřekládá. Ta Wikipedie není o vlastní tvorbě.

Je nějaká jazyková varieta Wikipedie nějakým způsobem nadřazena těm ostatním?

Není. Samozřejmě anglická Wikipedie má zdaleka nejvíce hesel. Ovšem u té anglické Wikipedie už jsou některé ty stránky zase jaksi moc dlouhé a důkladné. Takže když v tom normální čtenář něco hledá, tak se v tom už vlastně se ztratí.

Jakým způsobem v překladu odkazujete na stránku, pokud ještě není k dispozici české heslo?

Musím říct, že v tom nejsem úplně důsledný. V podstatě pokud to české heslo není, tak se snažím zjistit, jestli by bylo dobré, aby v českém kontextu bylo nebo ne. To znamená, že pokud je to například odkaz na nějakého vědce, který prostě Čechům nic neřekne, ale v angličtině třeba má své stránky, tak tam ten červený link nedělám. Když vidím, že je to třeba nějaký pojem, který by se opravdu měl vysvětlit, tak pak tam ten červený link vytvořím. Ale že bych v tom byl úplně důsledný, tak to nejsem.

Víte o existenci překladatelských rad a pravidel Wikipedie?

No úplně ne. Kdysi jsem je četl, ale nevracím se k nim.

Jak dobře ta překladatelská pravidla znáte?

Myslím si, že ta základní pravidla Wikipedie znám dost dobře. Ať už úplně ta základní nebo ta pro vlastní tvorbu. Myslím, že velmi dobře zvládám typografii a nějakým způsobem i tu češtinu, protože občas musím dělat i korektury nějakých textů a podobně. Ale nejsem zase úplně korektor.

Jak často s těmi pravidly pracujete?

No kdysi jsem je přečetl, občas jsem se kouknul, když jsem něco potřeboval, ale že bych s nimi nějak aktivně pracoval, to se říct nedá. Taky jsem se nepodílel na jejich tvorbě.

Nahlížíte do pravidel například při řešení těch překladatelských problémů?

Ne. Ty problémy nevyřeší pravidla. Ta pravidla, co jsou, tak to jsou spíš rady. Co by člověk měl a to je nějakým způsobem vlastně ve filozofii Wikipedie.

Jste s těmi pravidly obecně spíše spokojen nebo nespokojen?

Já jsem rád, že jsou. Je to potřeba, ale zase pokud je těch návodů moc, tak je pak člověk nechte. Takže nemyslím, že by mohla být jakkoliv podrobnější. Je to nějaký návod, který si člověk jednou přečte a nikdy už se k tomu nevrátí.

Jakým způsobem by bylo zpravidla možné vylepšit?

Nevím.

Jakým způsobem jsou překlady na Wikipedii kontrolovány?

V podstatě jsou kontrolovány stejným způsobem, jako je kontrolován veškerý obsah Wikipedie. Částečně probíhá kontrola těch úprav, zvláště u nepřihlášených uživatelů nebo uživatelů, kteří za sebou nemají nějakou delší historii tvorby na Wikipedii. Tam pak fungují ti patroláři, kteří hlídají změny, ať už se vlastně jedná o to, čemu se říká vandalismus nebo tam opravdu v dobré vůli někdo začne tvořit, ale začne tam psát nějakou svoji tvorbu, svoje úvahy, což je na té Wikipedii prostě nepřípustné. Tak tohleto se kontroluje. Ale když člověk překládá nějaký článek, tak jsou to většinou tak odborné texty, že už se v nich změny nesledují. Na každé té stránce může mít člověk zapnuté sledování, takže je pak upozorněn emailem na změny, které na té stránce nastanou. Takže když tam někdo přidá něco nového, tak já to mohu zkontrolovat. Další fáze kontroly už spíš záleží na tom, jaké ta stránka dosáhne kvality. Na Wikipedii existují stránky „dobré“ a „nejlepší“. A pokud člověk chce to ocenění stříbrnou nebo zlatou hvězdičkou, tak ta stránka pak prochází takovým recenzním řízením, a v tom recenzním řízení už jsou třeba nějakí další lidé z oboru, kteří to kontrolují. Ale žádná obrovská kontrola není.

Přijde vám tato kontrola nějakým způsobem omezující?

Ne. určitě ne. Já bych v podstatě stál o to, aby to někdo kontroloval spíš víc. V té mé oblasti zájmu je těch aktivních lidí velmi málo. Existují nějaké projekty, ono to začalo vlastně na anglické Wikipedii. Právě ke změně klimatu existuje velký projekt, který se snaží a to, co já jsem udělal i do té slovenštiny. A to aby alespoň ta základní stránka, u nás se jmenuje globální oteplování, byla ve všech jazycích jaksi vědecky správně. Takže tam je ta komunita větší, ale třeba u nás na těch klimatických věcech dělají tak dva, tři lidi a víceméně skoro já sám. Občas se dá něco s někým zkonzultovat, ale moc ne. Takže rozhodně vítám všechny kontroly.

Jakým způsobem je zajištěna nezávadnost a správnost překladů?

No pokud tam budu psát nějaké hrubé výrazy a podobně, tak se to dostane k těm patrolářům. Takže tam jsou nějaké mechanismy, vlastně to můžeme nazvat umělou inteligenci nebo něčím, co odhaduje nějaké tyhleto nesprávnosti. Nesprávností je ale třeba i to, že člověk použije v textu slova jako „dneska“. Dneska je to takto a za týden už to

dneska nebude. Ten text vždycky musí být encyklopedický, musí vyhovovat i za měsíc, rok a více let. Takže i to právě kontroluje ten systém. Když tam napíšu letos, tak mi vynadá. Jinak ta kontrola správnosti a nezávadnosti spočívá v tom, že to lidi prostě čtou a potom v té diskuzi vyjádří, že by něco mohlo být jinak a tak dále.

Kdo dohlíží na kvalitu překladů?

Nikdo. Je to pořád to, co říkám, je to ta komunita nebo ti lidé, co to čtou. Ti pak třeba řeknou, no tohleto se mi vůbec nelíbí a lze tam pak třeba vložit šablonu, že tohle je strojový překlad. Řeknou, že to je prostě nějaké divné, je to potřeba upravit. Na to existují šablony, které ti lidé co to čtou často používají. Ty pak přimějí toho původního autora, aby to přiměřeně upravil.

Myslíte, že množství článků k překladu převyšuje množství překladatelů, tedy že je překladatelů nedostatek?

To je hodně těžká otázka, protože určitě třeba na anglické Wikipedii existuje mnoho článků, které by stály za to, aby byly i na české Wikipedii. Jsou desítky, stovky vědeckých oborů a ty jsou velmi různě pokryté. Takže mnoha odborným vědeckým oborům by určitě pomohlo, kdyby ty články byly přeložené. Já se nějakým způsobem zabývám klimatem, ale třeba u fyziky, sociologie a různých dalších věd ty základní informace třeba nejsou. Na druhou stranu, jestliže já dělám něco odborného, tak se vždycky koukám minimálně do té angličtiny. Wikipedii vlastně používám jako zdroj, když potřebuji vědět něco ne úplně ze svého oboru. Málokdy se spokojím jen s českým textem a koukám se do anglického.

Pokud je překladatelů nedostatek, probíhá nějaký strategický nábor? Hledá sama Wikipedie nové překladaatele?

Wikipedie samotná je vlastně komunita lidí, kteří nejsou žádným způsobem organizovaní. To ale není úplně pravda, protože v různých zemích existují různé organizace a spolky, u nás je to Wikimedia Česká republika, které se díky penězům, které jsou především ze Spojených států, ale i některým grantům od nás, snaží nějakým způsobem tu Wikipedii

rozšiřovat. Ale neviděl jsem nikdy projekty vysloveně na podporu překladu. Jsou třeba velké snahy o to jaksi vyrovnat genderovou nevyrovnanost Wikipedie. Existuje totiž daleko víc článků o mužích, než o ženách, a to především ve vědě, kdy těch vědkyň je tam 10% nebo něco takového.